

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

47

ΔΡΑΧΜΑΙ
3

Μέ το Φερνάντο

«ΕΞΩΧΟΛΙΚΑ ΕΦΗΒΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ»

Αφορμή για το σημερινό μας χρονογράφημα μας δίνει το φυλλάδιο του εκπαιδευτικού 'Αλεξ. Καρνανικόλα διευθυντού του προτύπου Γυμνασίου Πειραιώς, που κυκλοφόρησε με τον παραπάνω τίτλο και με τον υπότιτλο «πρόδρομος αναζωογόνησης». Είχαμε ασχοληθεί με το θέμα σ' ένα από τα προηγούμενα τεύχη μας, γιατί η Παιδεία δεν βρίσκεται σήμερα δυστυχώς εξ ολοκλήρου στη δικαιοδοσία του σχολείου και του φωτισμένου έστω εκπαιδευτικού της. Ο ανασταλτικός ρόλος του σχολείου στον ήθικη κατάρτιση του παιδιού είναι ως ένα σημείο και για ένα ποσοστό μαθητών μόνον αποτελεσματικός. Η εξωσχολική ζωή είναι κι' αυτή ένα μεγάλο σχολείο που διαθέτει τα δικά της αναγνώσματα, τις δικές της σειρήνες, που κάνουν τις σχολικές διδασκαλίες τυτικά γράμματα, εξωτερική γνώση. Η ψυχή του παιδιού, κατά κανόνα, τελειώνει στο εξωτερικό, ελεύθερο σχολείο της ζωής την εκπαιδευτική της. Ο χαωτοπόλεμος των περιπετειών, αναγκάζονται να κινούνται το σχολείο, απειλεί το έθνος σ' ότι πολιτισμότερο έχει. Αυτό που θα πρέπει να έννοούμε όταν λέμε 'Ελλάδα, είναι ένας κόσμος, σκεπασμένος από φθοροποιές κάμπιες.

Το φυλλάδιο του κ. Καρνανικόλα, όποτε από μια συστηματική έρευνα ανάμεσα στους μαθητές του Προτύπου Γυμνασίου, μας δίνει ενδιαφέροντα στατιστικά συμπεράσματα σχετικά με τα εξωσχολικά αναγνώσματα των παιδιών. Η έρευνα έχει περιοριστεί ανάμεσα σε 798 μαθητές, μας δόθηκε ολοκληρωμένη την ανακοίνωσή του, επεκτείνοντας με τη βοήθεια και των αρμοδίων Επιθεωρητών την έρευνα αυτή και σ' άλλα σχολεία των Αθηνών και των περί την πρωτεύουσα Δήμων. Ωστόσο και τα πορίσματα της περιορισμένης αυτής έρευνας είναι αρκετά ένδιαφέροντα, κι' εκτός από τους αριθμούς και τα ποσοστά που αναφέρονται μέσα σ' αυτά, δείχνει πόσο εύκολη και ειλικρινής μπορεί να είναι μια συνεργασία καθηγητών και μαθητών πάνω στον τομέα αυτό, αρκεί να έχει κατ' αρχήν υπερσηθεί το δύσκολο πρόβλημα της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Στην ειλικρινή εξομολόγηση των μαθητών στηρίζεται η όλη προσπάθεια της έρευνας αυτής, πράγμα που δείχνει πως η μέθοδος της προεργασίας στάθηκε επιτυχής κι' ότι η σχέση καθηγητή και μαθητή έφτασε στο επίπεδο της φιλικής συνεννόησης.

Διαφορετικά η έρευνα αυτή δεν θα μας έδινε τα χειροπιαστά δεδομένα που μας έδωσε. Δεν θα μαθαίναμε π. χ. από τις απαντήσεις τους πως οι τίτλοι των περιοδικών που διαβάζουν φτάνουν

τους 130 και των φυλλαδίων τους 120 πως τα περισσότερα απ' αυτά πλησιάζουν νύχουν τα 50% των μαθητών αναγνώστες. Κάνει εντύπωση ακόμη το ότι τα παιδικά περιοδικά ή τα μορφωτικά που μπορούν να απευθύνονται και στους εφήβους, αποτελούν τη συντριπτική μειοψηφία της χαροτοπλημύρας των περιπτέρων. Παλεύουν κάτω από ανύστατους δρους να δημιουργήσουν μιάν ανάσχεση στο καταστροφικό ρεύμα, στα έντυπα που κι' όταν δεν είναι απ' εθελούς διαβρωτικά, παρασύρουν το παιδικό μυαλό σ' ένα χάσιμο χρόνου, το παραπλανούν πέρα από το ούσιωδες που έχει ανάγκη στην κρίσιμη νεανική του στιγμή.

Για το «Κόσμος», Επιστήμη και Ζωή» δίνει τα εξής στατιστικά στοιχεία ή σχετική έρευνα: «Μόλις φθάνει το 6% εις την Α' και Β' τάξη, το 10% εις την Γ' και Α' τάξη ανέρχεται εις 18% και εις την Ε' και ΣΤ' εις 30%. Φυσικά οι εκδόσεις του περιοδικού αυτού, γνωρίζουν τον αγώνα που έχουν καταβάλει από την αρχή για να αντιμετωπισθούν με την πλημυρία του κακού, και να αντεγερθούν σταθερά και δεν τους διαφεύγει ακόμα και ο αγώνας που καταβάλλουν και οι ίδιοι αναγνώστες τους — οι πολίτες της αργαίας πολιτείας όπως γράψαμε σ' ένα άλλο μας χρονογράφημα — να εκπαιδεύουν την συνεργατική ανάσχεση και να δημιουργήσουν — χωρίς να τυχουν συνειδητοποιήσει αυτό — έναν μορφωτικό σύνδεσμο μεταξύ τους».

Ενδιαφέροντες είναι ακόμη, και οι στατιστικοί πίνακες που βγαίνουν από τις διατυπωμένες γνώμες των ίδιων των μαθητών σχετικά με τη βλαβερή επίδραση ωριμμένων εντύπων, κατά ποσοστό, πόση ποσοστό μαρτυρεί πνευματική εδυστροφία και προσηγογική σ' ότι αφορά την παιδαγωγική πρωτοβουλία εκείνων που πρωτοστατούν στην πολιτιστική αυτή δραστηριότητα. Θά έλεγε κανείς πως προσάθεις του είδους αυτού δεν αποτελούν παρά λεπτομέρειες μέσα στη σκοτεινή καθολική πραγματικότητα. Ωστόσο δείχνουν και κάτι άλλο κι' είναι ακριβώς γι' αυτό που μας απασχολεί το θέμα. Οι δυνάμεις που μπορούν να στηρίξουν την ήθικη πολιτιστική αποφασιστικότητα είναι περισσότερες απ' όσες νομίζουμε. Καμιά σημαία αυτή τη στιγμή δεν θα είχε τόση ήθικη σημασία, όσο η σημαία μιας τέτοιας σταυροφορίας. Βοισκόμαστε σ' ένα μεταίχμιο κρίσιμου. Η πολιτιστική άμυνα που έχει αρχίσει να αναπτύσσεται ανάμεσα στα έθνη, δεν επιτρέπει καθυστέρησης. «Αν δεν επιδώσουμε αν πολιτισμός, θα εξαφανισθούμε σαν έθνος. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ο Γιώργος παρουσιάζει στους φίλους του τη μνηστή του, η οποία σημειωτέον έχει τα χάλια της. Είναι αλλοίωση, λίγο καμπούρα και σχεδόν φαλακιά.

— Λοιπόν; ρωτά ο Γιώργος. Πώς σάς φαίνεται η μνηστή μου;

Οι φίλοι του δισκοντα σε δύσκολη θέση. Και σιωπούν.

— Μιλήστε ελεύθερα! τους παροτρύνει ο Γιώργος. Είναι τελείως κουφή.

★

Κατηγορούσαν τον Άδραμ Λίνκολν για τη στάση του απέναντι των έχθρων του.

— Γιατί προσπαθείς να τους κάνεις φίλους; Θα έπρεπε να προσπαθήσεις να τους καταστρέψεις!

— Και μήπως δεν καταστρέφω τους έχθρους μου, όταν τους κάνω φίλους μου; απάντησε ο Λίνκολν

★

Ο διευθυντής ενός ιδιωτικού γραφείου παρακολούθησαν στην Αμερική, εξέταζε έναν υποψήφιο υπάλληλο.

— Έχετε ανάλογη προϋπηρεσία; τον ρωτάει.

— Βεβαίως κι' έχω. Κατά τη διάρκεια του πολέμου υπηρέτησα στη μυστική υπηρεσία πληροφοριών.

— Όρα! Άλλα ή απόδοσή σας στην υπηρεσία ήταν ικανοποιητική;

— Ο υποψήφιος σηκώνει αδιάφορα τους ώμους και αποκρίνεται:

— Δεν το έχετε ότι κερδίσαμε τον πόλεμο;

★

— Είπατε ότι η γυναίκα σας τραγουδάει, ή κόρη σας παίζει πιάνο, ή ένας γιος σας βιολοντσέλλο και ο άλλος ακκορντεόν. Και σεις;

— Έγώ, κοντεύω να τρελλαθώ!

★

Ο προϊστάμενος στον νεοπροσληφθέντα υπάλληλο:

— Όφειλω να σάς καταστήσω γνωστόν, ότι το γραφείο ανοίγει στις 8 ακριβώς.

— Πολύ καλά, απαντά αυτός. Αν αργήσω, αρχίσετε χωρίς μένα...

★

Όταν κάποτε η όρχηστρα του βασιλέως Λουδοβίκου ΙΑ' έπαιξε για πρώτη φορά την σύνθεση του Λουί ε' Ε. λέχον με, Κύριε ο Θεός, ο μονάρχης σ' απηκολούθησε γονατιστός την εκτέλεση κι' αναγκαστικά μαζί του έμειναν γονατισμένοι όλοι οι αδελφοί.

— Πώς σάς φάνηκε η μουσική, ρώτησε ο Λουδοβίκος έναν αυλικό, όταν σταμάτησε η όρχηστρα.

— Μεγαλειότατε, απάντησε αυτός, η μουσική του Λουί είναι πολύ γλυκιά για τ' αυτιά, αλλά πολύ σκληρή για τα γόνατα!

★

— Ξέρεις πού είναι το άχρον άωτον της λαμαργίας;

—.....

— Να μασάει κανείς τα λόγια του!

— Είμαι άρραβωνιασμένος ακόμα μ' εκείνη την άσχημομοδα;

— Όχι.

— Μπράβο φίλε μου. Και πως τα κατάφερες;

— Την... παντρεύτηκα!

ΕΤΟΣ Α' ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 47

ΚΟΣΜΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Εκδότης — Διευθυντής
ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ
Διευθυντής Συντάξεως
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

Γραφεία — Τυπογραφεία
Πατησίων 63β τηλ. 813.180
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ.3
ΑΘΗΝΑΙ

20-27 'Απριλίου 1960

ΕΙΝΑΙ κοινή αντίληψη ότι τα λαϊκά έντυπα που πλημμυρίζουν τα περίπτερα και τα επαρχιακά πρακτορεία εφημερίδων, αποτελούν πραγματικόν κίνδυνο για την πνευματική και ήθικη υγεία της Νεολαίας του τόπου. Ούτε η πρώτη, ούτε η τελευταία φορά είναι που υπογραμμίζεται ο μεγάλος αυτός κίνδυνος. Φαίνεται, όμως, ότι τον τελευταίο καιρό, η καταστροφική επίδραση των υπόπτων εντύπων επιστημαίνεται και από ώριμους υπεύθυνους παράγοντες, απόδειξη πως άρχισε να συνειδητοποιείται γενικώτερα η ανάγκη μιας αποτελεσματικής αντίδράσεως.

★

ΤΟ θέμα δεν έχει πάντως μελετηθεί κατά τρόπο συστηματικό, ούτε και έχουν εξετασθεί τα μέσα με τη βοήθεια των οποίων θα επιδιωχθεί βαθμιαία ο εξοστρακισμός από την ελληνική αγορά όλων εκείνων των λαθροβίων εντύπων, που πλανάρονται το εγκλημα και την ερωτική διαστροφή. Το πράγμα, φυσικά, δεν έμπιπτει σε κανέναν είδους λογοκρισίας και απαγορεύσεις. Ανάλογα μέτρα, είναι γνωρίσματα ολοκληρωτισμού. Άλλωστε, ή εφορμή των μεταθέτει το λαθρόβιο έντυπο στη μαύρη αγορά της κυκλοφορίας και το καθιστά παντοδύναμο.

★

ΣΩΣΤΗ αντιμετώπιση του θέματος προϋποθέτει όρθη εκτίμηση και δίκαιη αξιολόγηση του περιοδικού Τύπου, όχι φυσικά από κρατικές υπηρεσίες που σπάνια απομακρύνονται από τον κανόνα του φαβορισμού, αλλά από τους πνευματικούς και κοινωνικούς παράγοντες του τόπου μας, όσους αντιλαμβάνονται έντονα το συναίσθημα της εδύνης, με θετικό, ενεργητικό τρόπο καθημερινής και αδιάκοπης πάλης εναντίον των υπόπτων εντύ-

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Ένα μαρτύριο με γελαστό πρόσωπο αποτελεί τη σημαντικότερη προσφορά στην αγάπη και την ειρήνη ανάμεσα στους ανθρώπους ενός ταραγμένου και βασανισμένου κόσμου.

πών προς όφελος εκείνων που αγωνίζονται τον σκληρό και άραιο αγώνα να εξυψώσουν το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του τόπου μας.

★

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ πολιτισμένες χώρες, είναι όσες έχουν να παρουσιάσουν ύψηλους κυκλοφοριακούς δείκτες για διδλία, περιοδικά και εφημερίδες που δεν δημαγωγούν, δεν κολακεύουν, δεν εκμαυλίζουν. Αντίθετα, στέκονται μπροστά στο αναγνωστικό τους κοινό, όπως ένας σκοπός στο πρώτο χαρακώμα της μάχης. Γιατί ένα όργανο της Κοινής Γνώμης κάθε μέρα, κάθε εβδομάδα προμαχεί, πρέπει να προμαχεί υπέρ της Αλήθειας. Κι' όλοι ξέρουμε, ότι η Αλήθεια τις πιο πολλές φορές είναι πικρή. Σπάνια είναι εύχρηστη...

★

ΚΙ αυτό, σε απάντηση μιάς επιστολής νέου, γραμμένης με πολλή πικρία: πραγματικά, ο δρόμος της «δόξας», της εφήμερης δόξας, περνάει σήμερα για πολλόν κόσμο μακριά, πολύ μακριά από τα Γράμματα, τις Τέχνες και τις Επιστήμες. Η φήμη και, συχνά, ο πλούτος κατακτώνται από ένα ζευγάρι γυναικωνικαία πόδια που ύψωνονται κατακόρυφα από τη σκηνή ενός θεάτρου ή από το χτύπημα μιάς μπάλας μπροστά σε χιλιάδες που κραυγάζουν μέσα στα γήπεδα. Όσο κι' αν αυτό αποτελεί σήμερα στον τόπο μας μιάν άμελική πραγματικότητα, ωστόσο δεν παύει να υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στην πρόσκαιρη φήμη και την έκτυφλωτική λάμψη της δόξας. Η φήμη βαστάει, όσο ένα άγκάθι. Κι' η Δόξα ταξιδεύει, όσο θα λειτούργει η μνήμη των ανθρώπων. Εκείνοι που τιμούν τον εαυτό τους και θέλουν να δικαιώσουν την παρουσία τους στη Ζωή, χωρίς άσκοπες μνησικακίες για τους υπηρέτες της φήμης, ως προσανατολίσουν την ύπαρξή τους στον άνθρωπο που έχουν ακολουθήσει οι Μεγάλοι της Γης: «Όσο κι' αν ο άνθρωπος αυτός είναι ένας Γολγοθάς, στο τέλος υπάρχει η δικαίωση».

ΣΤΗ στήλη της αλληλογραφίας, σελ. 41, ο κ. Γιώργος Θεοτοκάς μας δίνει ώριμες διευκρινήσεις σχετικά με τη συνέντευξή του που δημοσιεύθηκε στο περασμένο τεύχος του «Κόσμου». Παραθέτουμε ειδικά τους αναγνώστες μας στην επιστολή του εξαίρετου φίλου μας για να μη υπάρξει παρανόηση ή παρεξήγηση, όσον αφορά τις έντυπες του για το Νεοελληνικό Θέατρο και τις υποκριτικές δυνατότητες των ήθοποιών μας. Ε. Β. Λ.

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΗΜΕΝΗ 2 ΦΟΡΕΣ

Ένα έπιτευγμα της Ιατρικής στο Παρίσι που έγγίζει τα όρια του θαύματος

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΠΙΘΗΚΩΝ

Όταν ο Δαρβίνος καταδικάζεται σε πρόστιμο 100 δολλαρίων 43 χρόνια μετά το θάνατό του.

ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΘΑΥΜΑ

Καταπληκτικές περιπτώσεις στην αναπαραγωγή των ειδών του ζωικού βασιλείου

Ο ΘΑΝΟΣ ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Γιά τη σκληρή σταδιοδρομία του ήθοποιού και το θαδυ μήνυμα της τραγωδίας

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα - Έπικαιρότητες

ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΗΜΕΝΗ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ	Σελ. 22
Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΠΙΘΗΚΩΝ	» 25
ΤΟ ΑΙΩΝΙΟ ΘΑΥΜΑ	» 10
ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ: Έξωσχολικά εφημερίδα αναγνώσματα	» 2
Χ: Παιδιά χωρίς εγκέφαλο	» 4
ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Ο Θάνατος Κωτσόπουλος	» 12
ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Τα «Ψηλά Βουνά» του Ζαχ. Παπαντωνίου	» 18
ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΥ: Οι ταινίες του Γκριφίθ	» 28
ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ: Το Σούνιο	» 36
* Οι όρμονες και το σεξ	» 17
* Οι άμοιβάδες	» 20
* Τα σχέδια και ο χαρακτήρας	» 30
* Οι Λάπωνες	» 38

Αναγνώσματα-Μυθιστορήματα

Η ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ (Τα γερατιά και ο θάνατος)	» 7
ΣΩΜΕΡΣΕΤ ΜΟΜ: Ντάρυλ	» 15
ΑΝΤΡΕ ΜΠΡΟΥΑ: Γκαίτε και Καρόλτα (τέλος)	» 31
ΔΑΦΝΗΣ ΝΤΥ ΜΟΡΙΕ: Η Λαίδη κι' ο πειρατής	» 33
ΡΟΖΑΜΟΝ ΜΕΝΤΟΝ: Η γυνή Μαρία	» 39

ΔΩΡΕΑ Φρ. ΤΣΙΟΒΑ

ΗΜΕΡΟΜ. 4-6-92

45583

Ο ΑΤΟΜΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΝΕΔΡΕΥΕΙ

Οι τελευταίες γαλλικές ατομικές δοκιμές στη Σαχάρα έχουν προκαλέσει παγκόσμια αντίδραση. Η κοινή γνώμη, που αρκετά έχει ανησυχήσει ήδη από την απειλή της ραδιενέργειας, βρίσκεται σ' εξέγερση και ζητά να σταματήσουν τα πειράματα που δημιουργούν κίνδυνο για την υγεία και τη ζωή δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων, όταν μάλιστα αγγέλλεται από το Ναγκασάκι το φοβερό γεγονός ότι γεννιούνται — 15 χρόνια μετά τον ατομικό βομβαρδισμό — παιδιά χωρίς εγκέφαλο. Είναι, όμως, πραγματικός ο κίνδυνος αυτός; Και, αν είναι, εξακολουθεί να υπάρχει ή ανήκει πλέον στο παρελθόν; Ποιά είναι η μορφή του και ποιά η έκτασή του — αν υπάρχει; Τι είναι η ραδιενέργεια και: τί είναι το μυστηριώδες αυτό «στρόντιο 90», που αναφέρεται σχεδόν κάθε στιγμή; Η διακοπή των πυρηνικών δοκιμών, από το τέλος του 1958 ως σήμερα (οι γαλλικές εκρήξεις είναι ασημαντες ίσως εξαιρέσεις) δεν έχει τάχα σθήσει αυτό τον κίνδυνο; Η μήπως η διάρκειά του είναι μακροχρόνια και εξακολουθεί να μάς απειλεί; Το πρόβλημα είναι τόσο σοβαρό και τόσο μεγάλο, ώστε ο αναγνώστης θα ήθελε ασφαλώς να κατατοπισθεί. Το τεράστιο αυτό σύννεφο, σ' σχήμα μανιταριού, είναι η πηγή που θα σκορπίσει τη ραδιενέργεια στη γη και το θάνατο σ' χιλιάδες άτυχους ανθρώπους.

150.000 θύματα κάθε χρόνο από τη ραδιενέργεια των πυρηνικών εκρήξεων!

Παιδιά χωρίς

ΕΓΚΕΦΑΛΟ

ΤΙΣ τελευταίες ημέρες τα ξένα ειδησεογραφικά πρακτορεία μετέδωσαν τις ακόλουθες ειδήσεις:

1.— Στο Ναγκασάκι γεννήθηκε ένα κοριτσάκι χωρίς εγκέφαλο, που έζησε μόνο 24 ώρες. Οι γονείς του βρίσκονταν στο Ναγκασάκι όταν έπεσε εκεί, στις 9 Αυγούστου του 1945, η δεύτερη ατομική βόμβα. Η πρώτη είχε πέσει, τρεις μέρες νωρίτερα, στη Χιροσίμα. Οι νεκροί στο Ναγκασάκι — που είχε τότε πληθυσμό 252.630 κατοίκους — ήταν 73.884. (Στη Χιροσίμα ήταν 200.000) αλλά πολλές άλλες δεκάδες χιλιάδες έπαθαν από τις συνέπειες της ραδιενέργειας: τυφλώθηκαν, έχασαν τα μαλλιά τους, προσβλήθηκαν από καρκίνο των οστών ή από λευχαιμία, παρουσίασαν βαρύτατες νευρικές διαταραχές κλπ. Από το 1945 ως σήμερα, γεννήθηκαν στο Ναγκασάκι 36 βρέφη χωρίς εγκέφαλο. Γεννήθηκαν, όμως, όλα νεκρά. Για πρώτη φορά τώρα — 15 χρόνια μετά την έκρηξη της ατομικής βόμβας — γεννιέται ζωντανό βρέφος χωρίς εγκέφαλο, τραγικό θύμα της ραδιενέργειας που είχε προσβάλει τους γονείς του.

2.— Μια κοπέλλα 17 χρόνων πέθανε στη Χιροσίμα από λευχαιμία. Ήταν 20 μηνών όταν έπεσε η ατομική βόμβα και βρισκόταν 1.500 μέτρα από το σημείο που έγινε η έκρηξη. Η λευχαιμία της ήταν άρρονη συνέπεια της ραδιενέργειας. «Και οι κάτοικοι της Χιροσίμα — αναφέρει το τηλεγράφημα του Γαλλικού Πρακτορείου Ειδήσεων — έχουν πανικοβληθεί από το θάνατο της κοπέλλας αυτής, γιατί φοβούνται μήπως τα παιδιά τους, που ήταν βρέφη ή νήπια

όταν έπεσε η ατομική βόμβα, προσβλήθουν τώρα από λευχαιμία, αφού αποδεικνύεται ότι οι συνέπειες της ραδιενέργειας εκδηλώνονται έπειτα από τόσα χρόνια».

3.— Η βρετανική Έπιτροπή Ατομικής Ενέργειας, ανακοίνωσε ότι η ποσότητα του ραδιενεργού «στρόντιου 90» που περιέχεται στα κόκκαλα των παιδιών στην Άγγλία, έχει διπλασιασθεί από το τέλος του 1958 έως σήμερα και ότι σ' ώριμες περιοχές η ποσότητα «στρόντιου 90» στο γάλα έφθασε τις 32 μονάδες — δηλαδή σ' επικίνδυνο ποσοστό. Ποσότητα 25 μονάδων στο γάλα — που αποτελεί την κύρια τροφή των παιδιών — είναι αρκετή για να προκαλέσει καρκίνο των οστών. Η αύξηση του «στρόντιου 90» στην Άγγλία παρατηρήθηκε πρό πάντων μετά τις γαλλικές ατομικές δοκιμές στη Σαχάρα.

4.— Μετά τις δοκιμές αυτές, η κανονική ποσότητα ραδιενέργειας στην ατμόσφαιρα της Άγγλιας αυξήθηκε 25 φορές, μετρήθηκε δέ 600πλάσια ποσότητα στη βροχή, γιατί η βροχή παρασύρει στη γη τη ραδιενεργό σκόνη.

5.— Η ίδια ακριβώς αύξηση της ραδιενέργειας σημειώθηκε και στο Βέλγιο. Αύξηση της ραδιενέργειας παρατηρήθηκε και σε πολλές άλλες χώρες, από τον Καναδά ως την Ιταλία κι' από το Μαρόκο ως την Ιαπωνία.

6.— Ειδική επιστημονική επιτροπή, που είχε καταρτισθεί από την αγγλική κυβέρνηση για να έρευνήσει τους κινδύνους που δημιουργούν για την υγεία τα σύγχρονα όπλα, ανακοίνωσε ότι οι «αόρατες ακτίνες» του γιγαντιαίου συστή-

ματος ραντάρ της Άγγλιας, μπορούν να προκαλέσουν τις ίδιες κληρονομικές ελάφες που προκαλεί η ραδιενεργός επίπτωση των ατομικών δοκιμών. Η διαπίστωση αυτή εξηγεί την αύξηση της ραδιενέργειας στη Δυτική Ευρώπη και μετά τη διακοπή των πυρηνικών δοκιμών από το 1958 (από τότε ως τώρα έγιναν μόνο οι εκρήξεις των δύο μικρών γαλλικών ατομικών βομβών στη Σαχάρα) ως σήμερα. Η Ευρώπη περιβάλλεται ολόκληρη από τεράστιο δίκτυο ραντάρ: από τον Άρκτικό ως τη Μεσόγειο κι' από τον Άτλαντικό ως τη Μαύρη Θάλασσα. Το δίκτυο αυτό βρίσκεται σ' αδιάκοπη λειτουργία, για να επισημάνει ένδεχομενη σοβιετική αεροπορική επίθεση και οι «αόρατες ακτίνες» του γεμίζουν συνεχώς με ραδιενέργεια την ευρωπαϊκή ατμόσφαιρα. Η ραδιενέργεια του ραντάρ προσβάλλει πρό πάντων τα μάτια (προκαλεί καταρράκτη), συνομεύει τη ζωή των έρυθρων αιμοσφαιρίων και προκαλεί έσωτερικές αιμορραγίες και ευνοεί τον πολλαπλασιασμό και τη δράση των μικροβίων — καθώς γράφει ο επιστημονικός συνεργάτης του «Ντέιλυ Μάιντ» του Λονδίνου. Οι «αόρατες ακτίνες» του ραντάρ είχαν ως τώρα δύο θύματα: έναν Άγγλο και έναν Αμερικανό που βρέθηκαν μπροστά τους. Γιατί έχει αποδειχθεί, ότι οι ακτίνες του ραντάρ — που είναι υπερδραχέα κύματα — σκοτώνουν όποιον τύχει να συναντήσουν στο δρόμο τους.

★
ΑΥΤΕΣ είναι μερικές από τις ειδήσεις των τελευταίων ημερών, που δείχνουν ότι η ραδιενέργεια εξα-

κολουθεί να είναι πραγματικός κίνδυνος για την ανθρωπότητα. Ο κίνδυνος ήταν γνωστός, αλλά τώρα μαθαίνουμε ότι δεν προέρχεται μόνο από τις πυρηνικές δοκιμές — που υπάρχει τουλάχιστον βάσιμη έλπίδα τώρα να σταματήσουν οριστικά. Προέρχεται κι' από μια άλλη πηγή, που αναδύεται αδιάκοπα: από το ραντάρ. Ολόκληρος ο κόσμος σχεδόν είναι σκεπασμένος από συστήματα ραντάρ που λειτουργούν συνεχώς, 24 ώρες το 24ωρο. Ως τώρα κανένας δεν ανησυχούσε από τη λειτουργία τους. Και αποκαλύπτεται ξαφνικά, με τον πιο επίσημο και υπεύθυνο τρόπο, ότι το ραντάρ προκαλεί ραδιενέργεια, όπως και οι πυρηνικές εκρήξεις. Οι δυο αυτές πηγές — πυρηνικά όπλα και ραντάρ — εξηγούν ως ένα σημείο την άλματική αύξηση των περιπτώσεων καρκίνου τα τελευταία 15 χρόνια στον κόσμο.

Ο μεγάλος, όμως, κίνδυνος δεν είναι αυτός που απειλεί άμεσα, βραχυπρόθεσμα την υγεία μας. Τα δύο θύματα του ραντάρ, που σκοτώθηκαν από τις άδρατες ακτίνες του ή οι ελάχιστοι Αμερικανοί ναύτες που πέθαναν μέσα σ' λίγες μέρες από τις συνέπειες της ραδιενέργειας μετά τις δοκιμές της δόμβας υδρογόνου στο Μπικίνι, είναι σπανιότατες περιπτώσεις. Η φοβερή απειλή είναι η μακροπρόθεσμη: αυτή που θα πλήξει τα παιδιά και τα εγγόνια μας. Είναι το κοριτσάκι που γεννήθηκε χωρίς εγκέφαλο και η κοπέλλα που πέθανε από λευχαιμία, 15 χρόνια μετά την τραγωδία της Χιροσίμα και του Ναγκασάκι. Είναι η βιολογική παραμόρφωση της επόμενης γενιάς.

Ο καθηγητής Λάινους Πάλλινγκ, δρ. βίο Νόμπελ, ένας από τους κορυφαίους βιολόγους των Ην. Πολιτειών και του κόσμου σήμερα, είναι τραγικός στις προβλέψεις του. Βεβαιώνει ότι, αν δεν γίνουν άλλες ατομικές δοκιμές, η ρα-

διενέργεια που είναι τώρα συσσωρευμένη — από τις δοκιμές που έχουν γίνει — στην ατμόσφαιρα, θα προκαλέσει λευχαιμία σ' 100.000 παιδιά της επόμενης γενιάς. Ο δρ. Ντάνχαμ, διευθυντής του Τμήματος Βιολογίας της αμερικανικής Έπιτροπής Ατομικής Ενέργειας, προειδοποιεί ότι οι περιπτώσεις λευχαιμίας και καρκίνου των οστών θα αυξάνουν σταθερά κατά τα προσεχή 70 χρόνια εξ αιτίας των πυρηνικών εκρήξεων που έχουν γίνει. Η Ιαπωνική Έπιτροπή Ατομικής Ενέργειας έχει εκδώσει μια «Λευκή Βίβλο», στην οποία, ανάμεσα σ' άλλα ανησυχητικά στοιχεία, αναφέρει ότι το έδαφος κι' η θάλασσα έχουν ήδη απορροφήσει απειλητική ποσότητα ραδιενέργειας (η Ιαπωνία είχε την ατυχία να βρίσκεται σχετικά κοντά στις περιοχές των αμερικανικών και σοβιετικών πυρηνικών δοκιμών) ή όποια προσβάλλει τον πληθυσμό, γιατί είσχωρεί στα προϊόντα της γης και στα ψάρια, που είναι η βασική τροφή του. Οι συνέπειες της ραδιενέργειας αυτής θα εκδηλωθούν στην επόμενη γενιά — γιατί η ραδιενέργεια προσβάλλει πρό πάντων την κληρονομικότητα. Πρέπει να σημειωθεί, ότι η ραδιενέργεια του «στρόντιου 90» διατηρείται 56 χρόνια! Το «στρόντιο 90» είναι τεχνητό προϊόν. Δεν υπάρχει στη φύση, αλλά παράγεται, σαν αναπόφευκτο υποπροϊόν, από την ατομική έκρηξη και είναι θανατηφόρο. Μια επιτροπή από εμπειρογνώμονες των Ηνωμένων Έθνών έχει υπολογίσει — σύμφωνα με τις μετρήσεις των ποσοτήτων «στρόντιου 90» που υπάρχουν στην ατμόσφαιρα — ότι ο αριθμός των ανθρώπων που είναι σήμερα καταδικασμένοι σ' έθνατο από τις συνέπειες των έως τώρα ατομικών δοκιμών ξεπερνά τους 150.000 και ότι, αν ξαναρχίσουν οι δοκιμές, θα υπάρξουν κάθε χρόνο 60.000 επί πλέον περιπτώσεις καρκίνου και 40.000 περιπτώσεις

Η δυστυχισμένη αυτή Γιαπωνέζα θρήνη για το δράμα του παιδιού της. Βρισκόταν η ίδια στη Χιροσίμα, όταν έπεσε η ατομική βόμβα. Δεν έπαθε τίποτε. Έτσι νόμιζε τουλάχιστον ως ότου γέννησε πριν από λίγα χρόνια, το πρώτο παιδί της. Η ραδιενέργεια, που δεν είχε πειράξει εκείνη, έπληξε το αγοράκι της: γεννήθηκε με καρκίνο των οστών, άρρονη θύμα της δης Αύγουστου 1945.

παιδιών που θα γεννιούνται με κληρονομική επιβάρυνση. Κάθε χρόνο! Και όταν έγιναν οι υπολογισμοί αυτοί, δεν είχε ακόμα διαπιστωθεί η ραδιενέργεια των ραντάρ, που αποκαλύπτεται τώρα εξ' ίσου αν όχι περισσότερο, επικίνδυνη από την ατομική ραδιενέργεια.

Το φοβερό « Στρόντιο 90 »

ΤΟ μέλλον είναι σκοτεινό. Ο επιστημονικός συνεργάτης των «Τάιμς» του Λονδίνου γράφει ότι, ως τώρα, ένα μέρος μόνο από τη ραδιενέργεια που έχει εξαπολυθεί στην ατμόσφαιρα από τις πυρηνικές εκρήξεις έχει πέσει στην επιφάνεια της γης και ότι η επίπτωση θα συνεχισθεί πολλά χρόνια ακόμα, έστω κι' αν σταματήσουν οι δοκιμές. Το «στρατοφαρικό απόθεμα» ραδιενέργειας — δηλαδή η ραδιενέργεια που είναι συσσωρευμένη στη στρατόσφαιρα — είναι τεράστιο. Η Επιστημονική Έπιτροπή των Ηνωμένων Έθνών υπολογίζει ότι ένα μεγάλο μέρος από το απόθεμα αυτό θα κατεβεί τα προσεχή χρόνια στην ατμόσφαιρα, απ' όπου οι άνεμοι και πρό πάντων οι βροχές θα το μεταφέρουν στην επιφάνεια της Γης. Αυτό σημαίνει περισσότερες περιπτώσεις καρκίνου των οστών και λευχαιμίας για την τωρινή γε-

Σ' ένα νοσοκομείο του Τόκιο. Οι διάσημοι Ιάπωνες «ατομικοί γιατροί», καθηγητάι Κιταμούρα και Μιγισόι (με άσπρες μπλούζες) επισκέπτονται τον Γιοσίο Μιζάκι, πλοίαρχο του αλιευτικού «Ευτυχισμένος Δράκος» που είχε βρεθεί σ' απόσταση εκατοντάδων μιλίων από το Μπικίνι, όταν έγινε εκεί η δοκιμή της αμερικανικής δόμβας υδρογόνου την 1η Μαρτίου 1954. Ο Μιζάκι — όπως και άλλα μέλη του πληρώματος — παρουσίασε έπειτα από λίγους μήνες τα πρώτα συμπτώματα από την επίδραση της ραδιενέργειας. Νοσηλεύεται από τότε στο νοσοκομείο, αλλά χωρίς έλπίδα: είναι καταδικασμένος.

νιά και περισσότερα παιδιά με κληρονομική επιβάρυνση στις επόμενες γενιές. Οί βιολογικές συνέπειες είναι τραγικές. Σήμερα γεννιούνται παιδιά χωρίς έγκεφαλο. Αύριο θα γεννηθούν πραγματικά τέρατα, εκφυλισμένα πλάσματα, παιδιά με σωματικές παραμορφώσεις και διανοητικές ανωμαλίες.

Από τις 16 'Ιουλίου 1945 που δοκιμάσθηκε η πρώτη ατομική βόμβα στο 'Αλαμογκόρντο του Νέου Μεξικού των 'Ην. Πολιτειών ως τον περασμένο Φεβρουάριο και Μάρτιο που έγιναν οι δύο γαλλικές ατομικές εκρήξεις στη Σαχάρα, δηλαδή επί 15 χρόνια, η ατμόσφαιρα μολύνεται αδιάκοπα από τη ραδιενέργεια.

Στο διάστημα αυτό έχουν έκραγει πυρηνικά όπλα με συνολική εκρηκτική ισχύ 95 μεγατόνων — δηλαδή 95.000.000 τόνων TNT. Οί 'Ην. Πολιτείες έκαναν 132 πυρηνικές δοκιμές (66 μεγατόνων) και η Σοβιετική Ένωση 55 (29 μεγατόνων). Η 'Αγγλία έκανε 21 δοκιμές κι' η Γαλλία 2. Η ραδιενέργεια από τις 210 αυτές ατομικές και θερμοπυρηνικές (δόμβας υδρογόνου) εκρήξεις εξακολουθεί να υπάρχει στην ατμόσφαιρα και να κατεβαίνει στην επιφάνεια της Γης, όπου η καταστρεπτική επίδρασή της στην υγεία των ανθρώπων θα είναι αίσθητη πολλά χρόνια ακόμα, αφού η ζωή του «στρόντιου 90» διαρκεί 56 χρόνια.

Τί είναι, όμως, το μυστηριώδες αυτό «στρόντιο 90»; Είπαμε ήδη ότι είναι ανάποδευκτο υποπροϊόν από κάθε πυρηνική εκρήξη. Όταν δοκιμάζεται μία ατομική ή θερμοπυρηνική δόμβα, εκτινάσσονται τεράστιες ποσότητες «στρόντιου 90» προς τα επάνω με τρομακτική δύναμη.

Ένα μέρος από την ποσότητα αυτή πέφτει στην επιφάνεια της γης σε ακτίνα 650 χιλιομέτρων — μία βροχή θανάτου που διαρκεί ένα μήνα. ("Αν έκραγει μία ατομική δόμβα στον ελληνικό ούρανό, η ραδιενέργεια θα καλύψει ολόκληρη την Ελλάδα: αυτό σημαίνει η ακτίνα των 650 χιλιομέτρων). Το μεγαλύτερο μέρος, ωστόσο, παρασύρεται ψηλά από τους ανέμους και απλώνεται γύρω στη Γη. Το πέσιμο της ύλης αυτής στην επιφάνεια του πλανήτη μας, λέγεται επίπτωση. Έχει διαπιστωθεί, ότι η επίπτωση είναι αβυσσώτερη στις ζώνες μεταξύ 20 και 60 μοιρών γεωγραφικού πλάτους (δηλαδή στις εύκρατες περιοχές) και λιγότερη στους Πόλους και τον Ισημερινό. Όταν το «στρόντιο 90» πέφτει στη γη, το απορροφούμε από τα γεωργικά προϊόντα που τρώμε κι' από το κρέας και το γάλα των ζώων που τρέφονται και αυτά με προϊόντα της γης, καθώς κι' από τα ψάρια. Το «στρόντιο 90» είναι επικίνδυνο ραδιενεργό κι' αν απορροφηθεί — όπως συμβαίνει — από τα κόκκαλά μας, προκαλεί καρκίνο των οστών ή λευχαιμία, όχι μόνο σε μας, αλλά και στους απογόνους μας. Μπορεί ακόμα να προκαλέσει ανεπανόρθωτη βλάβη στο νευρικό σύστημα, στειρότητα, σεξουαλική ανεπάρκεια, να συντομεύσει τη διάρκεια της ζωής και να επιφέρει διάφορες άλλες βιολογικές διαταραχές, που ή έκταση κι' η ποικιλία τους δεν έχουν διαπιστωθεί ακόμα, γιατί εκδηλώνονται με το πέρασμα του χρόνου. Οί πλήρεις συνέπειες του «στρόντιου 90» θα καταδειχθούν έπειτα από αρκετά χρόνια.

ΣΤΗΝ 'Αγγλία κάθε 15 μέρες γίνεται μέτρηση της ποσότητας ραδιενέργειας που υπάρχει στο γάλα και το τελευταίο δεκαήμερο του Μαρτίου έγινε σύσταση σε ώριμες περιοχές ν' αποφύγουν τα παιδιά για ένα διάστημα το γάλα. Είναι χαρακτηριστικό, ότι εκείνες τις ημέρες ο κ. Μακμίλλαν πήγε ξαφνικά στην Ουάσιγκτον για να πείσει τον Πρόεδρο Άϊζενχάουερ να δεχθεί την όριστική διακοπή των πυρηνικών δοκιμών. Οί πέντε 'Αγγλοι ατομικοί επιστήμονες και βιολόγοι του ατομικού κέντρου του Χάρουελλ που έκαναν το Μάρτιο μετρήσεις της ποσότητας «στρόντιου 90» σε 2.500 παιδιά (αφού διαπιστώθηκε η παρουσία σημαντικά αυξημένης ραδιενέργειας στο γάλα) είπαν ότι υπάρχουν πραγματικές κίνδυνος για την υγεία των παιδιών αυτών. Ένας από τους επιστήμονες αυτούς είπε: «Χιλιάδες παιδιά είναι δυνατό να κυκλοφορούν γύρω μας με την απειλή του θανάτου μέσα στα κόκκαλά τους». Και πραγματικά απειλούνται περισσότερο από τους μεγάλους, γιατί το γάλα είναι η τροφή που απορροφά εύκολα και αβυσσώτερα το «στρόντιο 90». Η αγγλική κοινή γνώμη είναι ανάστατη από τις διαπιστώσεις αυτές κι' οί αγγλικές εφημερίδες δημοσιεύουν κάθε μέρα διαμαρτυρίες για τις πυρηνικές δοκιμές.

Επικίνδυνη αύξηση της ποσότητας «στρόντιου 90» στο γάλα, παρατηρήθηκε και σε ώριμες περιοχές των 'Ην. Πολιτειών, καθώς και σε άλλες χώρες, ενώ στην 'Ιαπωνία σημειώθηκε αυξημένη ραδιενέργεια στα ψάρια. Κάθε τόσο οί ειδικές υπηρεσίες απαγορεύουν, έπειτα από μέτρηση της ραδιενέργειας, να δίνονται στην κατανάλωση μεγάλες ποσότητες ψαριών που προέρχονται από τον

Ειρηνικό — από νερά δηλαδή που έχουν μολυνθεί από τις δοκιμές του Μπικίνι. Η απειλή βρίσκεται παντού, γιατί η ραδιενέργεια δεν έμποδίζεται από απόστασεις: μεταφέρονται από τον άνεμο χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από εκεί που βρίσκεται. Η μόνη άμυνα είναι η διαρκής μέτρηση της ραδιενέργειας της ατμόσφαιρας, ώστε να ξέρουν οί κάτοικοι κάθε περιοχής τι τους γίνεται και ν' αποφεύγουν τα μολυσμένα τρόφιμα — προ πάντων τα παιδιά το γάλα.

Τώρα έχει προστεθεί — υπήρχε, αλλά τώρα διαπιστώθηκε — κι' ο κίνδυνος από τη ραδιενέργεια των ραντάρ. Κίνδυνος, αλλά σε λιγότερη έκταση, δημιουργείται κι' από τα ραδιοκύματα των πολύ ισχυρών ραδιοφωνικών σταθμών. Στην 'Αγγλία και στις 'Ην. Πολιτείες ειδικοί επιστήμονες έρευνούν τώρα, έπειτα από κυβερνητική έντολη, πώς θα ήταν δυνατό να εξουδετερωθεί ή τουλάχιστον να περιορισθεί στο ελάχιστο αυτός ο κίνδυνος. Όπως γράφει το «Ντέιλυ Μάιηλ», εκείνο που προκαλεί τις ζημώτερες ανησυχίες είναι οί άγνωστοι, οί μη διαπιστωμένοι ακόμα, κίνδυνοι από τα υπερβραχεία κύματα των ραντάρ.

Ο άνθρωπος κατόρθωσε να διασπάσει το άτομο και ν' υπεράσκει τα υπερβραχεία κύματα: ήταν ένας από τους μεγαλύτερους θριάμβους της σύγχρονης επιστήμης. Αλλά δεν είχε φαντασθεί, πόσες τραγικές συνέπειες θα είχε αυτή ή νίκη του. Κι' αν ακόμα ή ανθρωπότητα αποφύγει τελικά τον όλεθρο ενός πυρηνικού πολέμου και πάλι το αντίτιμο που θα πληρώσει γι' αυτή την νίκη της, θα είναι πολύ ακριβό: 150.000 νεκροί κάθε χρόνο από τις συνέπειες της ραδιενέργειας.

X.

Η άνδοφορία των μπαμπού σημαίνει λιμό στις 'Ινδίες...

Άγριος πολιτικός καυγιάς ξέσπασε πριν από μερικές εβδομάδες στο κοινοβούλιο της Βομβάης των 'Ινδιών. Οί βουλευτές της αντιπολίτευσης κεραυνοβόλυσαν την τοπική κυβέρνηση με έπικριτικές: — Ναί ή όχι, ή κυβέρνηση πληροφορήθηκε ότι τα μπαμπού έπρόκειτο ν' ανθήσουν το 1959; Ναί ή όχι, ή κυβέρνηση έλαβε τα κατάλληλα μέτρα για ν' αποτρέψει την καταστροφή; Ναί ή όχι, υπήρξαν ανθρώπινα θύματα και πόσα;

Αυτά όλα φαίνονται ακατανόητα σε μας, αλλά για τους 'Ινδούς ή άνδοφορία των μπαμπού είχε πραγματικά καταστρεπτικές συνέπειες. 'Ιδού πώς έχουν τα πράγματα:

Πριν από δυό χρόνια, μία αντιπροσωπεία της φυλής των Λουσαί, που κατοικούν στην έπαρχία 'Ασσάμ της Βομβάης, πληροφόρησε την κυβέρνηση ότι το 1959 ή περιοχή θα υπέφερε από φοβερό λιμό. Γιατί; «Διότι το 1959 οί καλαμιές θ' ανθίσουν στα βουνά μας. Αυτές οί καλαμιές ανθίζουν μία φορά στα πενήντα χρόνια. Όταν ξεραθούν τα λουλούδια τους, μαζεύονται οί άρουραίοι για νά φάνε τους σπόρους. Αυτό τους άνοίγει την όρεξη και ρίχνονται και στα σπαρτά μας. Και δεν είναι μόνον αυτό: Η παρουσία των ποντικών προσελκύει τις τίγρεις. Όταν οί τίγρεις ξεκοκαλίσουν τα ποντίκια, ρίχνονται στους ανθρώπους και στα κοπάδια...».

Η κυβέρνηση θεώρησε ως υπερβολικές αυτές τις τραγικές εικόνες: «Όλα αυτά δεν ήταν, παρά χωριάτικες προλήψεις...».

Ήρθε το 1959. Άνθησαν οί καλαμιές μπαμπού, μαζεύτηκαν τα ποντίκια, έφαγαν τους σπόρους, ρίχθηκαν στα σπαρτά, οί τίγρεις έφαγαν τα ποντίκια, αποδεκάτισαν τα κοπάδια κτλ. κτλ. Ο λιμός υπήρξε φοβερός σ' όλη την έπαρχία. Η κυβέρνηση ξοδεύει τώρα κάπου 120 εκατομμύρια δραχμές για νά τροφοδοτεί την περιοχή των Λουσαί με ρύζι και άλλα τρόφιμα. Κι' αυτό, γιατί οί προοδευτικοί πολιτικοί των 'Ινδιών δεν θέλησαν νά πιστέψουν στην άνδοφορία των μπαμπού...

ΠΑΛΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ένα πρόβλημα παλιό, όσο και ο άνθρωπος, είναι πώς νά παραταθεί το όριο της ζωής. Για νά λυθεί πρέπει νά νικηθεί ο μεγαλύτερος έχθρος της ζωής, ή αιτία του φυσικού θανάτου: τὰ γηρατειά. Για νά νικηθούν όμως τὰ γηρατειά πρέπει πρώτα νά εξακριβωθεί από την Έπιστήμη γιατί και πώς υπάρχουν, ποιὰ είναι ή αιτία που τὰ προκαλεί. Αυτήν την εξακρίβωση προσπαθεί νά κάνει τὰ τελευταία χρόνια ή έπιστήμη και ειδικά ή βιολογία. Οί έρευνητές έχουν προχωρήσει αρκετά και πολλοί υποστηρίζουν ότι τὰ γηρατειά είναι και αυτά μιὰ άρρώστια, σαν τόσες άλλες, και ότι μπορεί νά βρεθεί ή θεραπεία τους. Ήδη οί άνθρωποι γερνούν αργότερα παρά άλλοτε — και πεθαίνουν λιγώτερο από φυσικό θάνατο. Το μεγάλο αυτό πρόβλημα των γηρατειών και του φυσικού θανάτου βρίσκεται βέβαια ακόμα στα πρώτα του στάδια. Αλλά ή έπιστήμη, που μόλις πρόσφατα καταπιάστηκε μ' αυτό, είναι σχεδόν βέβαιη ότι θα τὸ λύσει — και μάλιστα σύντομα

4. ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

ΤΟ έγχυματικό πρωτοζωάριο. Ένας από τους πρώτους που ενδιαφέρθηκε γι' αυτό, ήταν ο Μπενενίκτ ντε Σωσσούρ, από τη Γενεύη. Περιέγραψε τον σπασμό αυτόν πολίτη του κόσμου, άθεο με γυμνό μύτι, μονοκύτταρο και ωστόσο έφωδιασμένο με τὰ κυριώτερα όργανα του ζωντανού πλάσματος: με πεπτικό σωλήνα, με αναπνευστικό σύστημα, με μηχανισμό κινήσεως κλπ. Το έγχυματικό πρωτοζωάριο είχε ανακαλυφθεί τον προηγούμενο αιώνα, το 1674, κάτω από τους φακούς ενός πρωτόγονου μικροσκοπίου, από τον 'Ολλανδό Άντονυ Βάν Λέουβενχουκ, ο οποίος έμεινε έντρομος από τον πολλαπλασιασμό του, την όρμη του, τη λύσσα του για τη ζωή. Από τη στιγμή εκείνη άρχισε νά γίνεται αντίληψη ότι μιὰ σταγόνα νερό ήταν ένα Σύμπαν τόσο πολύπλοκο και τόσο απέραντο στην κλίμακά του, όσο και το Σύμπαν που συλλαμβάνουν οί αίσθήσεις μας.

Στο τέλος του 19ου αιώνα, ο διάσημος Γερμανός βιολόγος Αύγουστος Βάϊσμαν έκανε μιάν εκπληκτική παρατήρηση: στα έγχυματικά πρωτοζωάρια, σ' όλα τὰ μονοκύτταρα ζώα, τὸ π τ ὶ ὦ μ α δ ἔ ν ὑ π ἄ ρ χ ε ι. Μπορούμε, είναι ή αλήθεια, νά σκοτώνουμε, νά συνθλίβουμε, νά δηλητηριάζουμε, νά έξοντώσουμε με την άσφυξία ή την πείνα τις άποικίες που συγκροτούν τὰ μονοκύτταρα όντα, άλλ' ή κανονική πορεία των γενεών των έγχυματικών πρωτοζωαρίων δεν αφήνει πίσω της τὸ ἀαπότρεπτο κατακάθι του ξετυλίγματος της ζωής στα άνώτερα ζώα, τὸ σάρκινο λείψανο που ξαναγυρίζει στον κοινό κορβανά της φύσης με τη διαδικασία της άποσυνθέσεως. "Ο-

Ο Τσάρλς Λίντμπεργκ, ο περίφημος αεροπόρος που διέσχισε πρώτος τον Άτλαντικό και έγινε κατόπιν βιολόγος και ο Άλέξης Καρρέλ, στο εργαστήριό τους, όπου έκαναν τὸ κοσμοϊστορικό πείραμα της τεχνητής καρδιάς. Στο πείραμα αυτό στηρίζονται από τότε οί έρευνητές της βιολογίας για τὰ γηρατειά και τὸ φυσικό θάνατο.

λιέργεια αυτή. Ο πολλαπλασιασμός των έγχυματικών πρωτοζωαρίων είναι τόσο έντατικός ώστε, αν τρέφονταν κατάλληλα και υποβάλλονταν σε άσπηση, θα πλημμύριζαν γρήγορα τὸ εργαστήριο, τὸ πανεπιστήμιο, την πόλη, ολόκληρη τη Γη. Τόσο είναι αλήθεια αυτό, ώστε έπρεπε κάθε δυό μέρες νά πετούν τὰ περισσότερα και νά κρατούν μερικά μόνο, που τὰ μεταφύτευαν σ' ένα άλλο δοχείο. Ο ήρωας της τυραννικής αυτής τεχνικής υπήρξε ο Ρώσος βιολόγος Μεταλνικόφ. Μετά την 'Οκτωβριανή Έπανάσταση μετέφερε τις καλλιέργειές του στο Παρίσι, στο 'Ινστιτούτο Παστέρ. Όταν πέθανε ο Μεταλνικόφ, λίγο πριν από τον δεύτερο

παγκόσμιο πόλεμο, είχε καλλιεργήσει 9.000 γενιές έγχυματικών πρωτοζωαρίων χωρίς να σημειώσει ούτε ένα θάνατο. "Αν αυτό αναχθεί στις ανθρώπινες χρονολογίες, αντιπροσωπεύει 200.000 χρόνια, περισσότερο διάστημα δηλαδή από όσο έχει περάσει από τον άνθρωπο του Νεάντερταλ ως τώρα.

Ο Μεταλικόφ δεν είχε σημειώσει ρεκόρ. Στην Αμερική ο Γουντράφ κι' οι μαθητές του είχαν καλλιεργήσει, χωρίς ούτε ένα πτώμα, 15.000 γενιές έγχυματικών πρωτοζωαρίων. Τό πείραμα διακόπηκε, γιατί φάνηκε πως ήταν περιττή ή συνέχισή του. Μπορεί να θεωρηθεί πως είχε αποδειχθεί ότι τα μονοκύτταρα πλάσματα είναι άθανατα. "Η μάλλον — αφού είναι δυνατό να πεθάνουν από άτύχημα — ότι έχουν μέσα τους, δυνάμεις, μια δυνατότητα άθανσας. Οι ποιητές, οι φιλόσοφοι, η λαϊκή σοφία είχαν επαναλάβει επί αιώνες ότι ο θάνατος ήταν ο άνελετος, ο παγκόσμιος νόμος της φύσης: το πρωτοζωάριο άνοιγε την πρώτη χαραμίδα στη θεμελιώδη αυτή αλήθεια, διέψευθε το μοιραίο του θανάτου.

Τα συμπεράσματα του Βάϊσμμαν, του Μεταλικόφ, του Γουντράφ ξανασηζητήθηκαν. Πιο πρόσφατοι επιστήμονες, όπως ο Γένιγκς και ο Ζόνεμπρον, υποστηρίζουν ότι οι καλλιέργειες μονοκυττάρων οργανισμών έχουν μέσα τους το σπόρο της φυσικής εκμηδένισσης κι' ότι αν συνεχίζονταν το πείραμα αρκετόν καιρό, θα εμφανιζόταν ο αναπότρεπτος θάνατος. Έξ άλλου, η άπουσία πτώματος δεν επιτρέπει να υποστηριχθεί η άπουσία θανάτου. Το μονοκύτταρο έγχυματικό πρωτοζωάριο διχοτομείται για να γεννήσει δύο κύτταρα — παύει, λοιπόν, να υπάρχει σαν ανεξάρτητο πλάσμα, άρα πεθαίνει. Είναι φανερό, ωστόσο, ότι υπάρχει θαθεία διαφορά ανάμεσα στο θάνατο με τη συνήθισμένη έννοια του θρόν και σ' αυτόν το θάνατο - γέννηση, που ο άμεσος άπολογισμός του είναι ο διπλασιασμός της ζωής. Το άτομο, σε μια καλλιέργεια έγχυματικών πρωτοζωαρίων, είναι ή ίδια ή καλλιέργεια, προικισμένη ούσιαστικά με άθανσας.

Θάνατος και άθανσας

ΟΙ μόνο τα έγχυματικά πρωτοζωάρια, αλλά και πολλά πολυκύτταρα ζώα, όπως το σφυγγάρι, ή μέδουσα, ή ύδρα κλπ. φαίνονται άπρόσιτα στο φυσικό θάνατο. Άνθίστανται, μάλιστα, με θαυμάσια μέσα και στο θάνατο που επιβάλλεται έξωτερικά. Μερικά κλείνονται σε κύστη, περιβάλλονται δηλαδή από προστατευτική κρούστα, περιούριζον τις ζωϊκές λειτουργίες τους και συντηρούνται με έξαιρετική επιθράδυνση. Άλλα έχουν την περιέργη ιδιότητα να άδυνατίζουν στις δύσκολες περιόδους της ζωής τους. Υπάρχουν σκουλήκια που όταν είναι πεινασμένα χάνουν τα 5)6 του μακρους τους, τα 19)20 του βάρους τους, ξαναγυρίζουν στη νηπιακή ηλικία και ξαναξεκινούν για την ενηλικίωση, μόνον όταν ξαναβρουν την κατάλληλη τροφή. Μία ύδρα του γλυκού νερού που αναγκάζεται να νηστέμει, ξαναγυρίζει σε 12 έβδομάδες στην κατάσταση έμβριου. Άν οι άνθρωποι ήταν ύδρες, δεν θα υπέφεραν από τους περιορισμούς του τελευταίου πολέμου, αλλά θα έχαναν 40 ή 50 έκατοστά από το άνάστημά τους!

Βιολογικά, το ψάρι είναι άθανατο. Δεν γεννά ή, αν γεννά, γεννά με άφάνταστη βραδύτητα. Δεν μπορεί να πεθάνει παρά από άτύχημα, όπως από τη συνάντησή του με μεγαλύτερο ή το άγκίστρι ενός ψαρά ή από μιάν άρρώστεια που έχει έξω-

τερική προέλευση. Πεθαίνει όμως νέο, αφού, οιάδήποτε κι' αν είναι ή ηλικία του, δεν παύει να μεγαλώνει. Η λαϊκή ιδέα για το μεγάλο θαλάσσιο φίδι, δρίσκει έτσι ένα στήριγμα στη βιολογία. "Ισως — είναι όμως έλάχισια πιθανό — να υπάρχει στούς ώκεανούς ένα θαλασσινό πλάσμα που, αφού διέφυγε από κάθε μοιραίο άτύχημα, έχει φτάσει σε ηλικία και σε μέγεθος που μπορούν να καθορισθούν κατά βούληση από τη φαντασία.

Για τον κοινό νοό — «ό,τι γεννιέται θα πεθάνει» — ο θάνατος είναι ο παγκόσμιος νόμος της φύσης. Για τη βιολογία, ο κυρίαρχος νόμος της φύσης είναι, αντίθετα, ή άθανσας. Αυτή υπάρχει, μάλιστα, και για τα άνωτερα ζώα, άκόμα και για τον άνθρωπο, αφού τα σεξουαλικά κύτταρα ξεφεύγουν από το νόμο της άναπόδραστης καταστροφής, μεταδίδουν μέσα άπ' όλες τις γενιές τα χαρακτηριστικά του ατόμου. Οι πρακτικές συνέπειες της συνειδητοποιήσεως αυτής του ζωντανού σύμπαντος είναι άπέραντες. Άν ή μοιραία άναγκαιότητα του θανάτου βασίλευε μόνη στον κόσμο, θα ήταν μάταιο για τον άνθρωπο να έπιχειρεί άγώνα για ν' αυξήσει τον αριθμό των δυνάτων ήμερών του. Άν, όμως, ο άνθρωπος μπορεί να στηρίζεται σε μία φυσική άρχη αντίπαλη του θανάτου και δυνάτωτερη άπ' αυτόν, τότε οι πιθανότητές του γίνονται έξαιρετες. Κατεβάει το θάνατο από το έπίπεδο της μοιραίας άναγκαιότητας στην τάξη μιάς άρρώστειας.

Τό πείραμα του Καρρέλ

Ο ΦΥΣΙΚΟΣ θάνατος δεν είναι μόνο μια άνωμαλία: είναι επίσης και κάτι καινούργιο. Έπί χιλιάδες αιώνες, κατά τη διάρκεια των πρώτων άτελειών των σκηνών του δράματος της εξέλιξης, ο φυσικός θάνατος και ή αίτία του, τα γεράματα, ήταν κάτι άγνωστο. Πάμπολλα είδη εξαφανίσθηκαν, μυριάδες άτομα χάθηκαν, αλλά πάντοτε, έπειτα από ένα άτύχημα ή από μεταμόρφωση του περιβάλλοντος. Η κατάσταση αυτή κράτησε ως ότου ή ζωή τόλμησε να βγει από το νερό στη στεριά. Μόνον τότε εμφανίσθηκε ο φυσικός θάνατος, σαν μια επιδημία που άλλοθηκε στα ζωϊκά είδη. «Τα γεράματα», λέει ή βιολόγος Φλώρενς Μούγκ, «είναι το αντίτιμο που πληρώνουν τα ζώα, γιατί βγήκαν από το θαλασσινό περιβάλλον». Ωστόσο έχουν διατηρήσει στη σάρκα τους, στο κολλώδες περιβάλλον των ιστών τους, την προπατορική άρχη της άθανσας τους.

Τό 1907 ένας βιολόγος του πανεπιστημίου του Γέιλ, ο Ρουέ Γκράνβιλ Χάρρισον, έβαλε άπότομα την επιστήμη στο δρόμο αυτής της άποδείξεως. Είχε μπλέξει στη διαμάχη για την προέλευση των

Χωρίς λόγια.

νεύρων και ζητούσε ν' άποδείξει ότι ήταν ή προέκταση των νευρικών κυττάρων με τα όποια συνδέονταν. Πήρε κομμάτια από το νωτιαίο μυελό ενός έμβριου και τα έβασε σε μια διάλυση λύμφης. Τα είδε να σκεπάζονται από ίνες που μακραινάν, διακλαδίζονταν και έβγαζαν βλαστήρια. Σε τμήματα ιστού, άποχωρισμένα από τον οργανισμό που τα είχε παραγάγει, ή ζωή εξακολουθούσε: αυτό ήταν το συμπεράσμα. Ήσαν γνωστές έκατοντάδες ιστορίες για νύχια και μαλλιά που μεγάλωναν σε πτώματα — όπως ή μακάβρια ιστορία του γενναίου στρατηγού Μορλάν, που σκοτώθηκε στη μάχη του Άούστερλιτς, μεταφέρθηκε στο Παρίσι μέσα σ' ένα βαρέλι γεμάτο οινόπνευμα και ξεχάστηκε στα ύπογεια της Ιατρικής Σχολής: όταν το πτώμα βρέθηκε εκεί, τό 1824, είχε μουστάκια που έφθαναν ως τη μέση. Ο Χάρρισον έδειχνε ότι ή καταρική επιβίωση δεν ήταν ιστορικό άνεκδοτο, αλλά γενικό και βαθύ φαινόμενο.

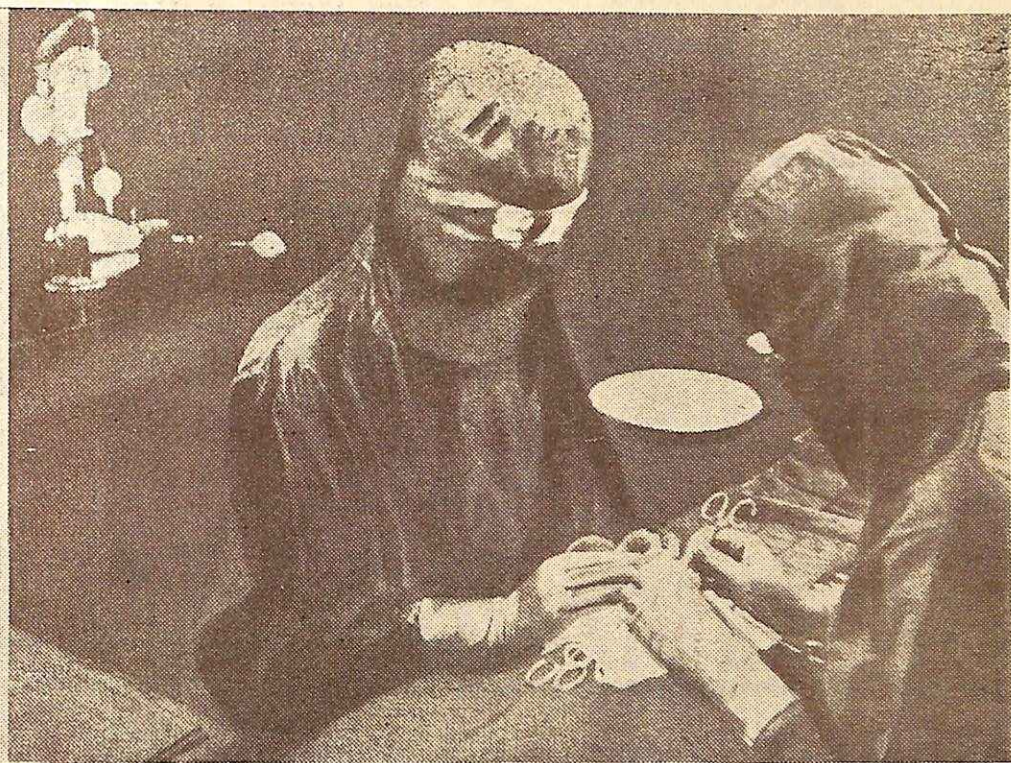
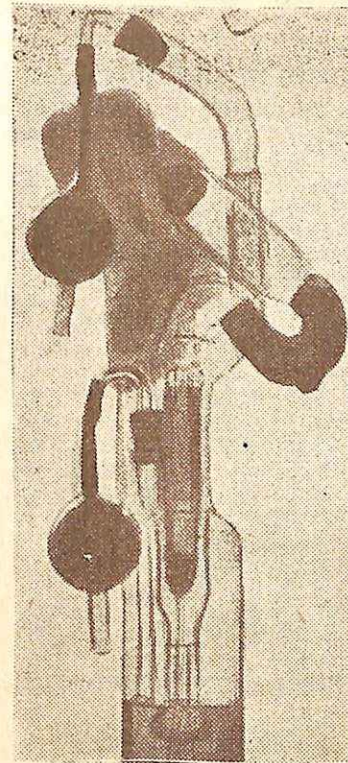
Τό ιστορικό πείραμα υπήρξε αυτό που έκανε ο Άλέξης Καρρέλ. Είχε εγκατασταθεί στην Αμερική και είχε στεγάσει την έπιστημονική περιέργειά του στο νεότευκτο Ίνστιτούτο Ροκφέλλερ, στις άχθες του Άνατολικού Ποταμού. "Ήθελε να μάθει ως πού ήταν δυνατό να παραταθεί ή τεχνητή αυτή ζωή που ο Χάρρισον την είχε διατηρήσει μερικές μέρες σε κοψίδια από βατράχους. Ο Ιστός που διάλεξε, ένα κομμάτι από καρδιά από έμβρυο πουλιού, τοποθετήθηκε «έν δίτρο», όπως λένε οι σοφοί, τό 1912. Έξακολουθούσε να ζει τό 1939. Θα ζούσε χωρίς άμφιβολία αιώνια, αν ο Άλέξης Καρρέλ, που τον είχε καταλάβει το δριο ηλικίας στα 65 χρόνια του, δεν είχε εγκαταλείψει τό Ίνστιτούτο Ροκφέλλερ για να ξαναγυρίσει στη Γαλλία. Πέταξαν τότε το κομμάτι της καρδιάς, κρίνοντας ότι ήταν περιττό ν' άποδειχθεί περισσότερο ή δύναμη της άθανσας των ιστών.

Οι καλλιέργειες ιστών

ΣΤΗΝ πραγματικότητα, ή άπόδειξη δεν είχε γίνει. Είναι άδύνατη έφ' όσον ή μόνη άπόδειξη της άθανσας θα ήταν ή αιωνιότητα. Ο Καρρέλ, ωστόσο, φώτιζε θαθεία τους νόμους της ζωής. Μια κόττα ζει τό πολύ δέκα χρόνια: κι' αυτός είχε κάνει ένα κομμάτι κόττας: να ζήσει 27 χρόνια — δηλαδή, σχεδόν τό τριπλάσιο. Άθανσας ή όχι, ο ζωντανός Ιστός ξεπερνά πολύ σε ικανότητα ζωής τον οργανισμό του όποιου είναι μέρος. Έπί 27 χρόνια, χωρίς καμμία λιποψυχία, χωρίς κανένα σημάδι γερατειών, τα κύτταρα της καρδιάς του έμβριου του πουλιού διχοτομούνταν και πολλαπλασιάζονταν. Είχαν άναγκασθεί, όπως στις καλλιέργειες των έγχυματικών πρωτοζωαρίων, να πετούν συχνά το πλεόνασμα της καλλιέργειας, γιατί διαφορετικά ο όγκος της καρδιάς του πουλιού θα ξεπερνούσε τον όγκο της Γης. Άντίθετα, καμμία άλλαγή, καμμία διαφθοροποίηση, καμμία τάση να σχηματισθεί ένα όργανο δεν διακρίθηκαν στις κύτταρα που λειτουργούσαν. Είχαν μει-

αποκλειστικά άλάθητα μηχανήματα διπλασιασμού. Δεν είχαν καν άκολουθήσει την εξέλιξη που, στο ζώο άπ' όπου είχαν άποσπασθεί, θα τα είχε μεταμορφώσει σε ενηλικιωμένα κύτταρα. Έμβρυο πουλιού τό 1912 εξακολουθούσε να είναι έμβρυο πουλιού τό 1939. Έξακολουθούσαν να πολλαπλασιάζονται χωρίς να άναπτύσσονται — σαν χαλασμένη πλάκα γραμμοφώνου που έπαναλαμβάνει άκούραστα την ίδια νότα.

Σήμερα οι καλλιέργειες ιστών, ζώνων

ή φυτών, άποτελούν ένα από τους πιο δραστήριους κλάδους της πειραματικής βιολογίας. Μιά βιβλιογραφία που έγινε τό 1953, άναφέρει 29.000 έργα ή άρθρα που, σε 47 γλώσσες, έχουν άφιερωθεί σ' αυτές. Στην καλλιέργεια των άπλών ιστών έχει προστεθεί ή καλλιέργεια όλοκληρών, που το πρώτότυπό τους υπήρξε ή τεχνητή καρδιά του Καρρέλ και του Λίντμπεργκ. Μεγαλειώδεις έφαρμογές διαγράφονται ή μόλις αρχίζουν. Η άνθρωπότητα, που έχει γίνει υπερβολικά πολυαριθμη για την πατροπαράδοτη γεωργία της, θα βρει μια μέρα στην καλλιέργεια μπιφτεκιών άπαραίτητους επισιτιστικούς πόρους. Προς τό παρόν κάνει πειράματα έμβολιασμού, έμφυτεύσεις Ιστών καλλιέργειας για να επιδιωρθώνονται ώρισμένα πειραγμένα όργανα. Οι Ιστοί αυτοί, που έχουν μέσα τους μια άρχη άθανσας, θα είναι άσφαλώς βοηθήματα στην πάλη της άνθρωπότητας — άκόμα στα πρώτα ήήματά της — εναντίον της πιο διαδεδομένης, της πιο βαρείας και της πιο φριχτής άρρώστειας της: των γερατειών.

Γερατεία! Τό 1634 ο Ρενέ Ντεκάρτ — ο Καρτεσιος — διαπίστωσε ότι οι τριχές της γενειάδας του γίνονταν γκριζες. Αυτό του φάνηκε δυσάρεστο. Τό πνεύμα του, τυπικά καρτεσιανό, έταξε στον έαυτό του τό πρόβλημα να νικήσει τα γερατεία και δεν άμφέβαλε ότι θα κατώρθωσε να τό λύσει, χωρίς τον σύμφωνα με τις άρχές του «Λόγου περί της Μεθόδου» σ' όσα τμήματα ήταν άνάγκη, ώστε να ιδεί καθαρά όλες τις δυσκολίες. Έγραψε στο φίλο του Χουάγκενς ότι είχε αποφασίσει να ζήσει έναν αιώνα χάρη στην προσπάθεια αυτή του λογικού.

Δεν ξέρουμε καλά τις άπόπειρες, τις έλπίδες και τις άπογοτευσίες από τις όποιες πέρασε τό μεγάλο αυτό πνεύμα, αλλά ξέρουμε, από ένα γράμμα του τό 1646, ότι εγκατέλειψε τό σχέδιό του, λέγοντας ότι είχε βρει κάτι καλύτερο από τό μέσον να παρατείνει τη ζωή του: τό να συνησεί να μη φοβάται το θάνατο. Ο θάνατος τον χτύπησε, τέσσερα χρόνια άργότερα, στην ηλικία των 54 χρόνων.

Ο Λίντμπεργκ και ο μεγάλος Γάλλος βιολόγος Άλέξης Καρρέλ — ο συγγραφέας του περίφημου βιβλίου «Ο άνθρωπος, αυτός ο άγνωστος» — χρειάστηκαν πέντε χρόνια για να πραγματοποιήσουν την τεχνητή αυτή καρδιά (άριστερά), που τους επέτρεψε να ζωογονήσουν μια καρδιά πουλιού άποσπασμένη από τό ζώο αυτό. Οι δύο έπιστήμονες στο έργαστήριό τους, με την ειδική στολή που φορούσαν κατά τα πειράματά τους.

Ο ΝΤΕΚΑΡΤ υπήρξε ένα σχεδόν μοναδικό παράδειγμα ανθρώπου του παρελθόντος που αντιμετώπισε τό πρόβλημα του θανάτου με την αισιοδοξία του λογικού.

Τό ζευγάρι γερατεία - θάνατος υπήρξε πάντοτε ένα θέμα τρόμου, μόλις όμως πολύ πρόσφατα έγινε άντικείμενο περιεργείας. Η σωματική παράσημ φαινόταν τόσο άναπόφευκτη, τό δριο της ζωής φαινόταν τόσο αυθαίρετο, ώστε οι περισσότεροι άνθρωποι είχαν υιοθετήσει, μια για πάντα, μια στάση έγκαρτερήσεως. Υπήρχαν Φάουστ, άλλ' επιζήτουσαν την παράταση των ήμερών τους με συμβόλαια με τον άόρατο κόσμο ή με φριχτούς έμπειρισμούς, όπως τα λουτρά αίματος. Μόνο ή έπιστήμη της έποχής μας έβασε τα πρώτα έρωτήματά, τα μόνα που οδηγούν στις νίκες του ανθρώπινου πνεύματος: Πώς και γιατί; Πώς, γιατί γερατύνει και πεθαίνει; Άκόμα τα υλικά μέσα που είναι άφιερωμένα στην άναζήτηση των άπαντήσεων είναι έλάχισια.

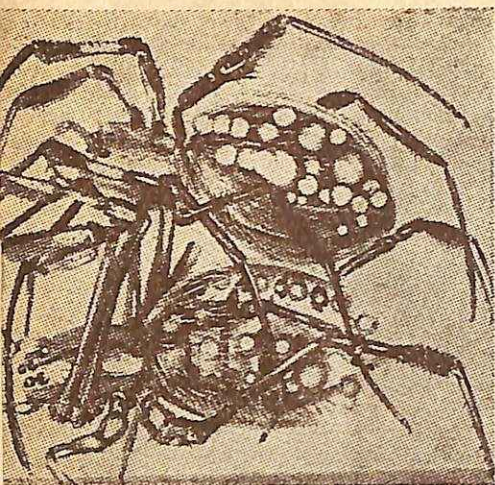
Μόλις πριν από δέκα χρόνια ή άμερικανική κυβέρνηση έδωσε ένα μικρό προϋπολογισμό στο γιατρό Νάθαν Σόκ για να συντονίσει τις έρευνες για τα γερατεία. Στη Νέα Υόρκη, κοντά στη Νέα Υόρκη, ένας έπιστήμονας, ο Τόμας Γκράντνερ θρηνεί: δεν βρίσκει τις 30.000 δολάρια — τό χιλιοστό της αξίας ενός

δομβαρδιστικού άεροπλάνου τελευταίου τύπου — που χρειάζεται για να ιδρύσει ένα έργαστήριο που, όπως λένε, θα έπείτρεπε να παραταθεί σε έκατό χρόνια ο μέσος όρος της ζωής. Ίσως οι έκατομυριοίχοι να μην ενδιαφέρονται για τη διάρκεια της ζωής...

Η μεγάλη δυσκολία είναι να καθορισθεί ή αίτία των γερατειών. Ο Άγγλος έπιστήμονας Άλεξ Κόμφορτ άπαριθμεί 50 θεωρίες που διατυπώνουν όλες τις πιθανές εξηγήσεις, από τις τοξίνες που συσσωρεύονται στο παχύ έντερο έως τον δομβαρδισμό των κυττάρων από τις κοσμικές ακτίνες. Δεν υπάρχει καν συμφωνία για τό στάδιο της ζωής άπ' όπου ένας οργανισμός αρχίζει να γερνά. Ο

Άμερικανός έμβρυολόγος Μάινστ έχει άνοίξει καινούργιους όρίζοντες, υποστηρίζοντας την παραδοξολόγο γνώμη ότι τα γερατεία είναι λιγώτερο γρήγορα στον μεγάλο παρά στο παιδί και στο παιδί παρά στο έμβρυο. Τα νεάτα είναι πολύ πιο σύντομα άπ' όσο λένε οι ποιητές, αφού συνδέονται μόνο με τις πρώτες μέρες της κήσεως, με την έποχή που το ώριο διαίρεται και υποδιαιρείται με έκπληκτική ταχύτητα. Άπό τη σύλληψη ως τη γέννηση τό βάρος του ανθρώπινου πλάσματος άνεβαίνει από τα 6)10 του χιλιοστογράμμου σ' ένα μέσον όρο 3.200 γραμμαρίων — δηλαδή πολλαπλασιάζεται 5.400.000 φορές — αλλά τό παιδί που γεννιέται έχει ήδη χάσει τα 98% της ικανότητάς του για άνάπτυξη. Άλλοι έπιστήμονες περιορίζονται να λένε ότι άρχίζουμε να γερνάμε μόνο τη στιγμή που παύουμε να μεγαλώνουμε. Κατόπιν δεν υπάρχει διακοπή στον κατήφορο, όπως αυτή που άναζητούσαν τόσον καιρό άνάμεσα στην άνδρική ηλικία και στα γερατεία: δεν υπάρχει παρά μια συνεχής γραμμή που κατηφορίζει προς τον τάφο...

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Οι νεώτατες έρευνες για τα γερατεία και για την κατάργησή τους.

Στη στεριά ή στον άέρα ή στην άπεραντοσύνη της θάλασσας, άξιοθαύμαστος είναι ό τρόπος με τον όποιον βρίσκουν τό ταίρι τους και διακωνίζουν τό είδος τους μερικά ζώα. Ό σκώρος δέ βλέπει, δέν άκούει και όμως πετάει άδίσταχτα πρός τό θηλυκό του, πού τό θέλει έντελώς άγνό! Τό θηλυκό σκουλήκι - σιδηρόδρομος άναβοσβήνει τά φωσφορικά φωτάκια του, έναν κόκκινο προβολέα στό κεφάλι και μιá σειρά άπό ένδεκα φωτάκια κατά μήκος του σώματός του. Στίς ίπποκάμπες, τό θηλυκό γεννάει και τό άρσενικό έγκυμονεί!

Τό αίώνιο ΘΑΥΜΑ

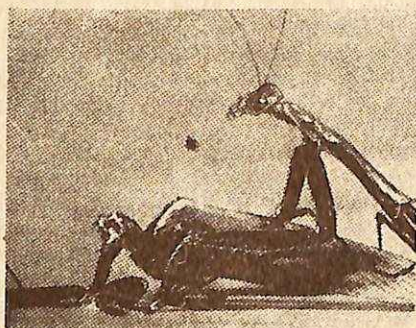
‘Η άναπαραγωγή, ή κατ’ έξοχήν φυσική λειτουργία, δίνει συχνά την έντύπωση του ύπερφυσικού

ΠΩΣ μπορεί ένας σκώρος — πού δέν βλέπει πέρα άπ’ τη μύτη του και δέν άκούει καθόλου — να βρεί ένα ταίρι πού βρίσκεται χιλιόμετρα μακριά; Πώς μπορεί και ζευγαρώνεται, παρά τίς άνατομικές ιδιομορφίες του, ένα πλάσμα σαν τον άκανθόχοιρο; Και ή θηλυκή νυχτερίδα, πού δέν έγκυμονεί πριν άπ’ την άνοιξη, πώς καταφέρνει και ζευγαρώνεται άπό τό φθινόπωρο; Και τά παράξενα πλάσματα της φύσεως πού δέν έχουν σταθερά καθωρισμένο φύλο, αλλά τότε γίνονται άρσενικά και τότε θηλυκά, πώς βρίσκουν τό λογαριασμό και δέν διαπράττουν ποτέ... τραγικά σφάλματα;

Αυτά είναι μερικά άπό τά τυπικά αινίγματα της άναπαραγωγής στό ζωικό βασίλειο, αινίγματα πού μπροστά τους τό έρευνητικό πνεύμα των έπιστημόνων φαίνεται άνεπαρκές. Μελετώντας τίς συνήθειες των ζωντανών πλασμάτων, άπό τίς φάλαινες των διακοσίων τόνων ως τά μικροσκοπικώτερα έντομα, οί έρευνητές έκπλήσσονται τόσο άπ’ αυτά πού μαθαίνουν — και περισσότερο άπ’ αυτά πού δέν κατορθώνουν να μάθουν — ώστε δικαιολογημένα χαρακτηρίζουν την άναπαραγωγή ως τό μεγαλύτερο θάυμα της φύσεως. «Στά ζώα, γράφει ό βιολόγος Μίλν, ή άναπαραγωγή είναι συχνά τόσο άπίστευτα περίπλοκη, ώστε φαίνεται άπρόοιτη στίς ανθρώπινες διανοητικές ικανότητες». ‘Η άναπαραγωγή, άσφαλώς, είναι μιá φυσιολογική λειτουργία όπως οί άλλες, όταν όμως την εξετάζουμε άπό κοντά και με προσοχή, έχουμε την έντύπωση ότι ξεφεύγουμε άπό την έπιστήμη με τους λογικούς κανόνες της και μπαίνουμε στην περιοχή του θαύματος. Ένώ είναι ή κατ’ έξοχήν φυσική λειτουργία, ή άναπαραγωγή δίνει συχνά την έντύπωση του ύπερφυσικού.

ΙΑ μερικά ζώα, τό να βρεθεί ένα ταίρι στην άπεραντοσύνη της θάλασσας, ή στον άέρα, ή στην έρημη

γή, φαίνεται συχνά σαν κάτι τό έντελώς άκατόρθωτο. ‘Ας δούμε λίγο τον σκώρο του είδους «Κεκροπία». Τό πλησιέστερο θηλυκό μπορεί να βρίσκεται σε άπόσταση ενός χιλιομέτρου, και όμως, τό άρσενικό θα πετάξει άδίσταχτα πρός τό μέρος του. Τά μάτια του δέν βλέπουν πέρα άπό μερικά μέτρα και δέν έχει καθόλου άκουστικά όργανα. Και τό πιο παράδοξο είναι, ότι τό άρσενικό θέλει τη μέλλουσα σύζυγό του... έντελώς άγνή! ‘Αλλοιώς δέν θα ένδιαφευγεί γι’ αυτήν, έστω κι’ αν την τοποθετήσουμε

‘Η «μάντις ή θρησκευτική» έχει την συνήθεια να καταβροχθίζει τό ταίρι της.

δίπλα του. Μόνο για χάρη ενός άνέγγιχτου θηλυκού, μπορεί να πετάξει χιλιόμετρα ολόκληρα ό άρσενικός σκώρος... Τό μυστικό φαίνεται πώς είναι μιá όσμη της παρθενικής Κεκροπίας τόσο ισχυρή, ώστε προσελκύει τό άρσενικό και συγχρόνως εξάπτει την έρωτική όρμη του.

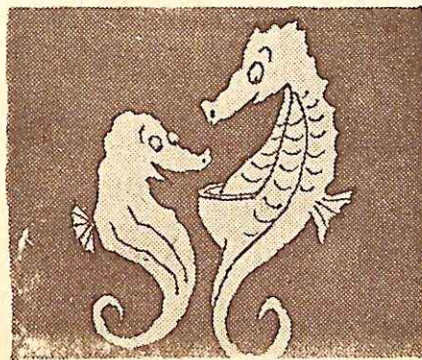
Η ΦΥΣΗ έχει κι’ έναν άλλο τρόπο για να δοηθεί τά έντομα να βρουν τό ταίρι τους, ακόμα και στό σκοτάδι. Πολλά έντομα χρησιμοποιούν φωτεινά σήματα. Τό θηλυκό σκουλήκι — σι-

δηρόδρομος (ένα είδος καθάρου), δ.α. θέτει έναν κόκκινο προβολέα στό κεφάλι και μιá σειρά άπό ένδεκα φώτα κατά μήκος του σώματός του, πού τό κάνουν πραγματικά να φαίνεται σαν σιδηρόδρομος πού ταξιδεύει με φωτισμένα παράθυρα τη νύχτα. Τό έντομο άναβοσβήνει τά φωσφορικά φωτάκια του, γ.α. να τραβήξει την προσοχή του άρσενικού. ‘Αλλά και τό γνωστότερο άπό τά φωτεινά έντομα, ή πυγολαμπίδα, έχει έναν έκπληκτικό τρόπο για να βρίσκει τό ταίρι του. Διαγράφει μιá φωτεινή καμπύλη στον άέρα ανάδοντας τό πράσινο φώς του κατά την άνοδο. ‘Αν ένα θηλυκό του ίδιου είδους συλλαβεί τό σύνθημα, άπαντάει άνάδοντας τό δικό του φώς, αλλά άκριβώς δύο δευτερόλεπτα μετά τό σήσιμο του άρσενικού. Βλέποντας τό φώς του θηλυκού, τό άρσενικό άνάβει άμέσως τό φώς του. Μεσολαβεί και πάλι ένα σκοτεινό διάλειμμα δύο δευτερολέπτων. Τό θηλυκό άνάβει τό φώς του. Έτσι, μ’ αυτό τον άξιοθαύμαστης άκρίβειας φωτεινό τηλεγράφο, ή άρσενική πυγολαμπίδα βρίσκει τό ταίρι της. ‘Αν τό θηλυκό δέν άνάψει τό φώς του άκριβώς σε δύο δευτερόλεπτα, σημαίνει πώς ανήκει σε διαφορετικό είδος και τό άρσενικό θ’ άγνοήσει τό σήμα.

ΣΤΑ βάθη της θάλασσας, τά ύδρόδια πλάσματα αντιμετωπίζουν δύσκολα προβλήματα ζευγαρώματος. Συνήθως κολυμπάνε γοπαδιαστά και βρίσκουν τους παλιούς, πάντα τους ίδιους, τόπους ζευγαρώματος. Πολλά ψάρια, ύπακούοντας σ’ ένα μυστηριώδες ένστικτο, ταξιδεύουν εκατοντάδες χιλιόμετρα για να ζευγαρωθούν και ν’ άποθέσουν τ’ αυγά τους σε ώριομένο μέρος. ‘Απ’ όλα τά ζώα της στεριάς και της θάλασσας, ένα θηλαστικό, ή φώκια της ‘Αλάσκας, κάνει τό μακρύτερο ταξίδι για να βρεί τό ταίρι της. ‘Η θηλυκή φώκια, άναζητώντας την τροφή της, φτάνει κάποτε ως τίς άκτές της Κίνας. ‘Αλλά μιá φορά τό χρόνο θα έπιπτάει στα νησιά Προμπίλφ, κοντά στην ‘Αλάσκα, όπου τό άρσενικό την περιμένει επί μήνες, για-

τί σπανίως απομακρύνεται άπό την περιοχή.

ΤΑ πλάσματα της στεριάς έχουν έπίσης άξιοθαύμαστες ικανότητες για να βρίσκουν τό ταίρι τους, χρησιμοποιώντας την όσφρηση, την άκοή ή άπλώς τό ένστικτό τους. Γι’ αυτά τά μοναχικά ζώα πού λέγονται «κουγκάρ» (ένα αίλου-

ρειδές της ‘Αμερικής πού μοιάζει με τον πάθηρα), τό ζευγάρι δέν είναι εύκολη ύπόθεση. Ζούν έντελώς άπομονωμένα, ειώχνοντας άπό την περιοχή τους κάθε άλλο ζώο του ίδιου είδους. ‘Όταν τό θηλυκό, σε ώριμή έποχή, άποφασίζει να βρεί ένα ταίρι, περιπλανιέται στό δάσος μέχρι πού θα συναντήσει τά ίχνη των πελμάτων ενός άρσενικού. ‘Αν τά χνάρια είναι πρόσφατα, τρέχει να προφτάσει τό άρσενικό «κουγκάρ». ‘Αλλοιώς, κάθεται ύπομονετικά κοντά στα χνάρια περιμένοντας να ξαναβρίσει στό ίδιο μέρος τό άρσενικό, πού την έποχή αυτή περιδιαβάει στό δάσος σε κανονικούς κύκλους.

ΙΑ πολλά ζώα, τό πρόβλημα δέν είναι πώς θα βρουν τό ταίρι τους, αλλά πώς θ’ άναγνωρίσουν τό φύλο του. Σε πολλά ζωικά είδη, τό άρσενικό και τό θηλυκό έχουν την ίδια ή σχεδόν την ίδια έξωτερική εμφάνιση. ‘Αλλά κι’ αν ήταν διαφορετικά, ή όραση και ή όσμη δέν βοηθάει πάντα. Τά φίδια π.χ. για ν’ άναγνωρίσουν τό φύλο ενός άλλου φίλιου, πρέπει να έρθουν σ’ έπαφή μαζί του. Πλησιάζουν και τρίβονται λίγο πάνω στο δέρμα του άλλου ζώου. ‘Αν δέν είναι ούτό πού ζητάνε, απομακρύνονται διαστικά, προτού ή μικρή παρεξήγηση καταλήξει σε καυγά! Πολλά ζώα δέν μπορούν να ξεχωρίσουν τό φύλο, παρά μόνο άπό τη συμπεριφορά του άλλου ζώου. ‘Ενα είδος χελιού των τροπικών θαλασσών, κολυμπάει μέχρι πού θα συναντηθεί μ’ ένα άλλο χέλι γαντζωμένο σ’ ένα βράχο. ‘Εχει πολύ φτωχή όραση και καθόλου όσφρηση. Πώς θα καταλάβει, αν τό ζώο πού συνάντησε είναι θηλυκό; Με τό μυζητήρα του άρπάζει τό άλλο χέλι άπό την ούρά. ‘Αν έγκαταλείπει τό βράχο του, σημαίνει πως είναι άρσενικό. ‘Αν μένει στερεά προσκολλημένο, τότε είναι θηλυκό.

ΟΤΑΝ, επί τέλους, συναντηθούν με τό ταίρι τους, όλα σχεδόν τά ζώα — άπό τά μικρότερα έντομα ως τους έλέφαντες και τίς φάλαινες — αντιμετωπίζουν ένα άπό τά μεγαλύτερα μυστήρια της άναπαραγωγής: Τό φαινόμενο της «αίδους» του θηλυκού. Στά περισσότερα ζωικά είδη, τό θηλυκό δέν ένδίδει χωρίς κυνήγι και παρακάλια. Συχνά τό θηλυκό άπικτεί δύσκολες και παρατεταμένες έπιδείξεις εκ μέρους του άρσενικού. Τό

θηλυκό ενός είδους καθουριού της Αυστραλίας δέν ένδίδει, αν τό άρσενικό δέν αλλάξει χρώματα πολλές φορές. Παρακολουθεί τό ύποψήφιο ταίρι του πού γίνεται διαδοχικά κόκκινο, πράσινο, γαλάζιο, πορτοκαλί. Αυτό μπορεί να κρατήσει επί ώρες και συχνά οί έπιδείξεις δέν έχουν κανένα άποτέλεσμα, γιατί τό θηλυκό κλείνεται στη φωλιά του περιφρονητικά σφραγίζοντας την είσοδο και τό άρσενικό μένει άπαρηγόρητο. ‘Αλλά και οί θηλυκές φάλαινες, είναι πολύ δύστροπες στό ζευγάρισμα. Παρά τον τεράστιο όγκο του, τό άρσενικό κάνει άπίστευτες άκροβασίες, πηδώντας έξω άπ’ τό νερό, για να συγκινήσει τό θηλυκό. ‘Ενα μικρό καράβι μπορεί ν’ άναποδυρισθεί, αν έχει την άτυχία να βρεθεί κοντά στίς αίσθηματικές διαχύσεις των φαλαίνων!

ΕΙΟΠΕΡΙΕΡΓΟ της φύσεως, είναι ό τρόπος της άναπαραγωγής μερικών ζώων. ‘Υπάρχει ένα μαλάκιο, πού άναπαράγεται έξ άποστάσεως πολλών μέτρων! Τό άρσενικό παίρνει τό σπέρμα του σ’ ένα άπό τά δέκα πλοκάμια του, πού συχνά έχουν μήκος τριών μέτρων, και τό προσφέρει ευγενικά στό θηλυκό! ‘Αλλά πιο παράξενος, είναι ό τρόπος του ζευγαρώματος της ίπποκάμπης. Τό άρ-

σενικό χοροπηδάει επί ώρες μπροστά στό θηλυκό, προσπαθώντας να τραβήξει την προσοχή του στο μικρό σάκκο πού έχει στην κοιλία του. ‘Όταν τό θηλυκό ένδιαφερθεί, άποθέτει τ’ αυγά του στο σάκκο του άρσενικού. Τ’ αυγά γονιμοποιούνται, έ σάκκος κλείνει και τό άρσενικό... κυοφορεί! Οί έπιστήμονες πιστεύουν, ότι ή άρσενική ίπποκάμπη διαθέτει ένα είδος πλακούντος πού τρέφει τά άγέννητα μικρά άπό τό σώμα της. Καμμιά φορά τό άρσενικό ζευγαρώνεται με πολλά θηλυκά και τότε συμβαίνει αυτό τό παράδοξο, πού άνατρέπει όλους τους συνηθισμένους κανόνες της άναπαραγωγής: ‘Ο πατέρας έγκυμονεί παιδιά άπό πολλές μητέρες!

ΙΑ πολλά πλάσματα της φύσεως, τό ζευγάρισμα είναι μιá επικίνδυνη, κάποτε θανασιμη έπιχείρηση. Τό θηλυκό έντομο του είδους «μάντις ή θρησκευτική» είναι πολύ μεγαλύτερο και ισχυρότερο άπό τό άρσενικό. Τό ζευγάρισμα καταλήγει πάντα σ’ ένα κανιβαλικό γεύμα, όπου τό άρσενικό καταβροχθίζεται άπό τό θηλυκό... Και είναι γνωστή ή γαμήλια πτήση της βασίλισσας των μελισσών πού καταλήγει πάντα στο θάνατο του άρσενικού κηφήνα. Στίς άράχνες τό ζευγάρισμα είναι έξ ίσου επικίνδυνο. Τό άρσενικό πρέπει να ξεφύγει γρήγορα, γιατί αλλιώς θα κατασπαράχθει άπό τό θηλυκό.

Ε μερικές περιπτώσεις, ή φύση ρυθμίζει τό ζευγάρισμα έτσι, ώστε τά μικρά γεννιούνται υπό τις πιο κατάλληλες για την έπιβίωσή τους συνθήκες. Οί άμερικανικές νυχτερίδες ζευγαρώνονται τό φθινόπωρο, αλλά τά μικρά δέν γεννιούνται πριν άπό την άνοιξη. Τό σπέρμα άποθηκεύεται στο σώμα του θη-

λυκού κατά τη διάρκεια του χειμώνα, αλλά ή γονιμοποίηση γίνεται την άνοιξη. Είναι μυστήριο πώς τό σπέρμα διατηρείται ζωντανό, άφού σε όλα τ’ άλλα ζωικά είδη δέν έπιζει περισσότερο άπό 36 ώρες... ‘Υπάρχει ένα ψάρι του Ειρηνικού, πού έχει λύσει τό άναπαραγωγικό του πρόβλημα με διαφορετικό τρόπο. Είναι τόσο δύσκολο να βρεθεί ένα ταίρι, ώστε τό θηλυκό σπανίως είναι έτοιμο ν’ άποθέσει τ’ αυγά του την έποχή πού θα συναντηθεί κατά τύχη με τό άρσενικό. ‘Όταν συμβεί αυτό, τό άρσενικό τρέχει άμέσως και γαντζώνεται με τά δόντια του άπό τό σώμα του θηλυκού. Δέν θα μπορέσει να ξεκολλήσει ποτέ και θα μένει έτσι σ’ όλη του τη ζωή. ‘Όλα του τά όργανα, εκτός άπό τ’ άναπαραγωγικά, άτροφούν. Γίνεται ένα εξάρτημα του θηλυκού, με μόνη άποστολή να γονιμοποιεί τ’ αυγά.

Η ΦΥΣΗ, πού συνήθως βρίσκει μιá λύση για κάθε πρόβλημά της, φαίνεται πώς τά υπερβεί στις περιπτώσεις πού τά φύλα δέν είναι σταθερά καθωρισμένα. ‘Ας πάρουμε τό έκπληκτικό παράδειγμα ενός είδους γαρίδας: Τό άρσενικό, μισό στο μέγεθος άπό τό θηλυκό, άρχίζει τη ζωή του όμαλά, αλλά την τελειώνει άνάμυα. Μόλις γίνει ενός χρόνου, αλλάζει φύλο. ‘Ετσι περνάει τη μισή ζωή του ως άρσενικό και την άλλη μισή ως θηλυκό! Τό σαλιγκάρι είναι συγχρόνως άρσενικό και θηλυκό. Τό σπέρμα και τό ώριο παράγονται άπό τον ίδιο ύδενά, αλλά δέν αυτογονιμοποιούνται ποτέ. ‘Όταν συναντηθούν δύο σαλιγκάρια, τό ένα γονιμοποιεί τό άλλο. Ποιός είναι ό πατέρας και ποιά ή μητέρα; Κάθε σαλιγκάρι είναι και τά δύο μαζί ταυτόχρονως!

ΙΑ πολλούς έπιστήμονες, ή ψυχολογική πλευρά της άναπαραγωγής είναι πιο άξιοθαύμαστη άπό τη φυσιολογική. Πολλές φορές ή συμπεριφορά των ζώων δέν μπορεί να εξηγηθεί με τίς άλογες ένστικτώδεις όρμες. Τό χέλι των τροπικών πού άναφέραμε πιο πάνω ακολουθεί πάντα ένα και μόνον ένα, θηλυκό, μ’ όλο πού υπάρχουν άλλα διασέξιμα τριγύρω. Καμμιά φορά ή προσοχή του άποσπάται άπό άλλα θηλυκά, θα έπι-

στρέψει όμως πάντα στο πρώτο του ταίρι. ‘Είναι φανερό, γράφει ό ‘Αγγλος ψυχολόγος Μπάρτον, ότι βρισκόμαστε εδώ μπροστά σε κάτι πολύ άνώτερο άπό τίς χημικές και φυσικές δυνάμεις, πού συνήθως καθορίζουν τη συμπεριφορά των ζώων. Μπορούμε δικαιολογημένα να υποθέσουμε την ύπαρξη ψυχικών παραγόντων. Τά περισσότερα ζωικά είδη είναι πολυγαμικά. ‘Ωστόσο, μερικά μέλη ενός πολυγαμικού είδους προσκολλώνται άνεξήγητα σ’ ένα ταίρι, κάποτε για όλη τους τη ζωή. Σ’ αυτές τίς περιπτώσεις, τά ζώα φαίνονται να ξεπερνούν κάπως τό ζωώδες επίπεδο και δείχνουν άληθινή στοργή.

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΗΘΟΠΟΙΟΥ

Στά ηρεμα, ειδυλλιακά χωριά της Τροιζηνίας γύρω από το σептό τοπίο της 'Επιδάουρου, όταν δίνεται κάθε καλοκαίρι το όμώνυμο Φεστιβάλ τραγωδίας, οί άπλοί, ταπεινοί και καλοπροαίρετοι χωρικοί κι' οί σεμνές κοπέλλες, όσοι σκουπίζουν από τὰ δάκτυλα τὸ ιερό χῶμα τοῦ ἀγροτικού μόχθου, τὸν ἀναφέρουν μετὸ μικρὸ του ὄνομα. «'Απόψε, λένε, θὰ παίξει στ' ἀρχαῖο θέατρο ὁ Θάνος καὶ πρέπει νὰ πᾶμε νὰ τὸν ἀκούσωμε!»! Θὰ παίξει ὁ Θάνος... Τιμὴ καὶ δόξα στὸν ἠθοποιὸ πού ὀνοματίζει μετὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀγροτικὸς μόχθος κι' ὁ ἅγιος ἰδρώτας τῆς γῆς. Ἡ ἄδολη κι' ἐγκάρδια ἐκδήλωση τῶν χωρικῶν τῆς Τροιζηνίας εἶναι ἡ πιὸ συγκινητικὴ ἀναγνώριση τῆς ὑποκριτικῆς ἀξίας καὶ τέχνης τοῦ Θάνου Κωτσόπουλου, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους ἀνθρώπους πού διαθέτει ὁ τόπος. Ὁ Κωτσόπουλος μιλάει σήμερα γιὰ τὸ Σταυρὸ τοῦ Ἡθοποιοῦ

Ὁ Θάνος Κωτσόπουλος

Ὁ Θάνος Κωτσόπουλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ - τρεῖς κορυφαίους τραγικούς ἠθοποιούς τῆς χώρας μας, ποὺ ὥρισε συνάντηση στὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ὅπου διδάσκει στοὺς τελειοφοίτους τὴν ὑποκριτικὴ τέχνη.

«Στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Σχολῆς, δικαιολογήθηκε θαρρῶ πῶς μπορῶ νὰ μιλήσω γιὰ τὸν ἠθοποιὸ καὶ τὸ θέατρο μετὰ περισσότερὴ ἀνεση καὶ πνευματικὴ εὐφορία, ἀφοῦ ἐκεῖ πέρα ζοῦν κι' ἀνασαίνουν οἱ ὠραῖοι Θεοὶ μας ποὺ μιλάνε μετὸ στόμα ὅσων παιδιῶν φιλοδοξοῦν νὰ συνεχίσουν τὴ θεατρικὴ μας παράδοση! Συμφωνῶ ἀπόλυτα μαζί του καὶ τὸν συναντῶ στὴ Δραματικὴ Σχολή. Ἀποσυνδρόμητα σὲ μιὰν αἴθουσα μετὰ λιτὴ ἐπίπλωση. Ἐνα γραφεῖο, ἓνα ντιβάνι, δυὸ - τρία κάδρα. Ὁ ἠθοποιὸς κάθεται ἀντίκρου μὴν χαμογελῶντας κι' ἐπειδὴ ξέρει πῶς χρειάζεται νὰ ξεσταθεῖ κι' ἡ δική του δημοσιογραφικὴ ἀτμόσφαιρα μοῦ μιλάει «πολογικὰ» γιὰ τὴν πρωτοβουλία τοῦ σκηνοθέτη Καραντινοῦ νὰ καθιερωθοῦν παραστάσεις Θεατρικῆς Ἐφαρμογῆς στὴ Δραματικὴ Σχολή. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ ποὺ ἐνέκρινε ἡ διεύθυνση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν περασμένο Φλεβάρη στὸν ἀνετὸ ὑπόγειο χῶρο τοῦ κτιρίου τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μικρὴ σκηνή, ὅπου παίζουν μπροστὰ στὴν Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ οἱ 5 - 6 τελειόφοιτοι (ἄνδρες - κοπέλλες) καθιερωμένα ἢ πρωτοποριακὰ μονόπρακτα τοῦ ξένου δραματολογίου. Ἔτσι παίχθηκαν ὡς σήμερα στὴν πρώτη δοκιμαστικὴ παράσταση τοῦ θεαμοῦ τὰ μονόπρακτα «Καβαλλάρης τῆς Θάλασσας» τοῦ Ἰρλανδοῦ Σινκ καὶ ἡ «Ἀμαξία» τοῦ Μερνί (καὶ τὰ 2 μετὰ σκηνοθεσία τοῦ Κωτσόπουλου). Στὴν ἐπαναληπτικὴ παράσταση, σὲ ρυθμὸ κανονικῆς παραστάσεως παίχθηκαν ἡ «Τζούλια» τοῦ Στριμπεργκ κι' ἡ «Φλωρεντινὴ τραγωδία» τοῦ Ὁσκαρ Οὐάιλντ. Καὶ στὶς δυὸ παραστάσεις ἡ ἐπιτυχία ἦταν ἐξαιρετικὴ μ' ἐποικοδομητικὰ συμπεράσματα γιὰ τὴ σκηνικὴ κατάρτιση τῶν τελειοφοίτων. Οἱ παραστάσεις Ἐφαρμογῆς τῆς Δραματικῆς Σχολῆς δὲ δίνουν τὴν εὐκαιρία στοὺς τελειοφοίτους νὰ παίξουν τὸ «βάπτισμα τῆς φωτιάς» στὴ σκηνὴ καὶ τὸ μέσο νὰ ἐλέγχουν, νὰ σταθμίζουν καὶ νὰ διαπιστώνουν μετὰ τὸν θετικὸ τρόπο τὴν τεχνικὴ τους, τὴν ἀρθρώση, τὴ μνήμη καὶ τὸ κυριότερο τὴν ὑποκριτικὴ τους ἱκανότητα.

Ἡ μικρὴ καὶ συμπαθητικὴ αὐτὴ σκηνούλα θὰ γίνῃ ἡ «λυδία λίθος» δοκιμασίας τῶν καλλιτεχνικῶν διαμαντιῶν ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ παρουσιάσει μετὰ τὴν στενὴ συνεργασία τοῦ σκηνοθέτη Καραντινοῦ ὁ Κωτσόπουλος. Οἱ προθέσεις καὶ τῶν δυὸ εἶναι τόσο ἀγνές καὶ τόσο φιλικές πρὸς τοὺς νέους ὥστε νὰ περιτεύουν τὰ ἄσχοπα ἐγκώμια κι' ἡ κάθε λογῆς ἐπιδοκιμασία.

ΜΑ ἐγὼ διαζόμαι ν' ἀκούσω τὸν κορυφαῖο τραγικὸ Θάνο Κωτσόπουλο ἃ μιλάει καὶ νὰ ξεδιπλώνει τὶς ἰδέες του καὶ τὶς καλλιτεχνικὲς του ἀπόψεις γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο καὶ τὸν θεατρικὸ ρόλο, γιὰ τὴν συμβολὴ τοῦ ἠθοποιοῦ, στὸν κοινωνικὸ πολιτισμὸ τῆς χώρας μας καὶ ξεχωριστὰ γιὰ τὴν ἀρχαία τραγωδία, πού εἶναι ἡ δικαιολογία καὶ τὸ πάθος τῆς καλλιτεχνικῆς του ζωῆς. Ὅλη ἡ ἑλλάδα ξέρεי, πῶς ὁ Θάνος Κωτσόπουλος δὲν εἶναι μονάχα ὁ ἀρτίος κι' ὁ λοκληρωμένος τραγικὸς ὑποκριτής, ὁ κορυφαῖος ἠθοποιὸς τοῦ Ἐθνικοῦ μας Θεάτρου **σὲ παλιὰ καὶ σὲ σύγχρονα ἔργα**, ἀλλὰ κι' ὁ καλλιεργημένος αἰσθητικὰ καὶ ψυχικὰ ἄνθρωπος, μιὰ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀξία τοῦ τόπου. Κι' ἂν δὲν τὸν ἀπορροφῶσε «ψυχὴ τε καὶ σῶμα» τὸ θέατρο κι' ἡ διδασκαλία του στὴ δραματικὴ σχολή, ὁ Κωτσόπουλος θὰ ἦταν ἓνας ἱκανώτατος κι' ἐπιλεκτός θεατρικὸς συγγραφέας καὶ πεζογράφος. Τὸ 1952 τύπωσε τὴν τραγωδίαν του «Μήδεια καὶ Θυσέας», ποὺ ἀκούστηκε κι' ἀπὸ τὴ θεατρικὴ ἐκπομπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυμάτος Ραδιοφωνίας καὶ τὸ 1957 κυκλοφόρησε τὸ κοινωνικὸ του μυθιστόρημα «Ἡ Πολιτεία τοῦ Θεάτρου». Εἶναι δηλαδὴ πολυσύνθετο καὶ πολὺπλευρο ταλέντο, ζεστὴ καὶ «παλλόμενη» ψυχὴ, μιὰ πολὺπλευρὴ καλλιτεχνικὴ παρουσία ποὺ ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ ὁ ἑλληνικὸς λαός. Στὰ ἡρεμα, ειδυλλιακά χωριά τῆς Τροιζηνίας γύρω ἀπὸ τὸ σептό τοπίο τῆς Ἐπιδάουρου, δταν δίνεται κάθε καλοκαίρι τὸ ὁμώνυμο Φεστιβάλ τραγωδίας, οἱ ἄπλοί, ταπεινοί

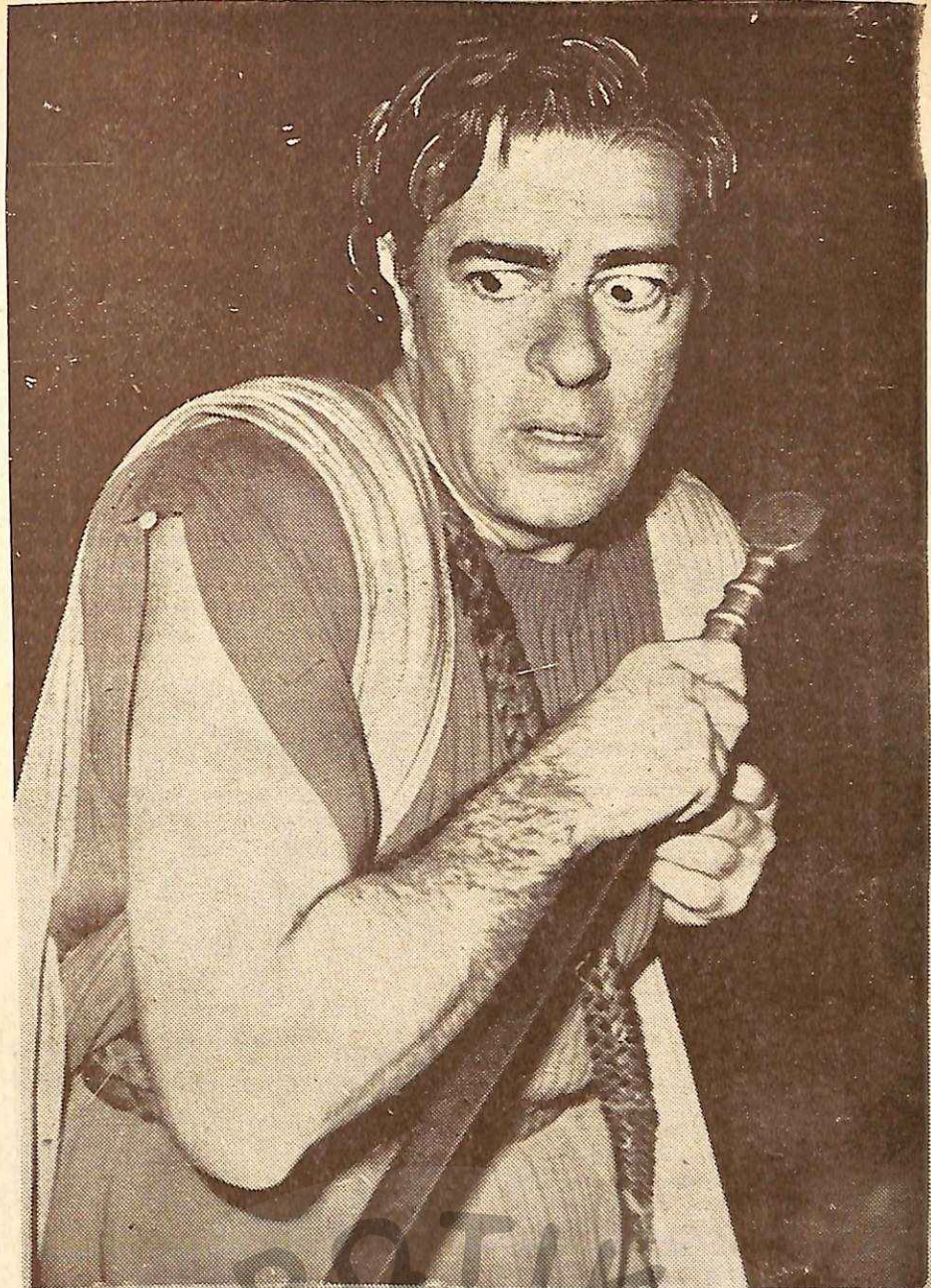
καὶ καλοπροαίρετοι χωρικοί κι' οἱ σεμνές κοπέλλες, όσοι σκουπίζουν ἀπὸ τὰ δάκτυλα τὸ ιερὸ χῶμα τοῦ ἀγροτικού μόχθου, τὸν ἀναφέρουν μετὸ μικρὸ του ὄνομα.

«'Απόψε, λένε, θὰ παίξει στ' ἀρχαῖο θέατρο ὁ Θάνος καὶ πρέπει νὰ πᾶμε νὰ τὸν ἀκούσωμε!»! Θὰ παίξει ὁ Θάνος... Τιμὴ καὶ δόξα στὸν ἠθοποιὸ πού ὀνοματίζει μετὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀγροτικὸς μόχθος κι' ὁ ἅγιος ἰδρώτας τῆς γῆς. Ἡ ἄδολη κι' ἐγκάρδια ἐκδήλωση τῶν χωρικῶν τῆς Τροιζηνίας εἶναι ἡ πιὸ συγκινητικὴ ἀναγνώριση τῆς ὑποκριτικῆς ἀξίας καὶ τέχνης τοῦ Θάνου Κωτσόπουλου...

— Παρ' ὅλον ὅτι ἀπεφοίτησες ἀπὸ τὴ Σχολὴ τοῦ Θεάτρου τὸ 1932, πέρασαν τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια γιὰ νὰ σὲ ἰδεῖ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ σὲ βασικὸ ρόλο, τοῦ λέω. Γιατὶ καθυστέρησε τόσο πολὺ ἡ καλλιτεχνικὴ προβολὴ σου;

— Ἡ διαπίστωση εἶναι σωστὴ, μ' αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ζημιώθηκα καλλιτεχνικὰ ἀπὸ τὴν τετράχρονη ἀναμονή μου στὰ πρῶτα χρόνια τῆς θεατρικῆς μου σταδιοδρομίας. Ἀντίθετα, κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα δοκίμασα, ζύγισα καὶ στάθμισα τὶς ὑποκριτικὲς μου δυνάμεις. Ἀπέκτησα μεγαλύτερη πείρα, πειθαρχησα μετὰ συστηματικὴ μελέτὴ τὴν παραφορὰ, τὴ νεανικὴ μου ἐξαρση καὶ τὴν πληθωρικὴ μου εὐαισθησία, μῆκα στὸ βαθύτερο νόημα τῆς καλλιτεχνικῆς μου εὐθύνης. Ἐξ ἄλλου, κι' ἡ φοίτησή μου στὴ Σχολὴ Θεάτρου ἔγινε κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ ἀπίθανες καὶ συμπτωματικὲς συνθήκες, πρὶν τριάντα τρία ἀκριβῶς χρόνια, τὸ 1927, ὅταν ἦμουν νεαρὸς φοιτητὴς τῆς Νομικῆς καὶ ἐκτακτὸς σύγχρονα ὑπάλληλος στὴν Ὑπηρεσία τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων. Θυμοῦμαι τόσο ζωηρὰ τὰ μακρινὰ ἐκεῖνα χρόνια σὰν νὰ ἦτανε μόλις χθές. Τὸ 1927, λοιπόν, ἦμουν φοιτητὴς τῆς Νομικῆς καὶ σὲ λίγο καιρὸ «προσελήφθηκα» ὑπάλληλος στὴν Διεύθυνση τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Στὴν ἴδια ὑπηρεσία δούλευε μετὰ τὴν ἰδιότητα τμηματάρχῃ κι' ὁ ἀλησμόνητος θεμελιωτὴς τοῦ θεατρικοῦ μας πολιτισμοῦ Φῶτος Πολίτης μετὰ γενικὸ Διευθυντὴ τὸν σοφὸ λογοτέχνη καὶ χαλκέντερο ἀναδιφθητὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μακαρίτη Γιάννη Βλαχογιάννη. Στὰ μικρὰ διαλείμματα τῆς ἐξαντλητικῆς δουλειᾶς μας — (ταξινόμηση κι' ἀποκρυπτογράφηση ἡ καθυπογραφοῦ τῶν Ἀρχείων) — ὁ Φῶτος Πολίτης μᾶς μιλοῦσε γιὰ θέατρο καὶ θεατρικὸς συγγραφέας. Ἡ ζεστὴ φωνὴ του δονοῦσε τὶς νεανικὲς μας καρδιές, ἡ ποιητικὴ του γλῶσσα μᾶς γέμιζε πνευματικὴ ἀγαλλίαση, οἱ ἰδέες του, γίνονταν φῶς κι' ἀρμονία στὰ νεανικά μας ὄνειρα. Φυσικὰ ἐγὼ, ξεχωριστὰ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς συναδέλφους τοῦ γραφείου, τὸν παρακολουθοῦσα μετὰ πολὺ ζωηρότερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, «γεγονὸς» ποὺ διεπίστωσε τὸ ἔμπειρο μάτι τοῦ ἐμπνευσμένου δασκάλου καὶ σκηνοθέτη. Ξαφνικὰ ἓνα πρωῒν μού λέει: «Μιὰ κι' ἐνδιαφέρεσαι τόσο πολὺ γιὰ τὸ θέατρο καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα, γιατί δὲν ἔρχεσαι στὴ Σχολὴ μας μαθητής; Θαρρῶ, πῶς μπορεῖς νὰ ἐπιτύχεις!». Τὸν κύτταξα μετὰ ἀπορία καὶ σχεδὸν μετὰ λαχτάρα. «Νομίζετε πῶς θὰ ἐπιτύχω; Μ' ἀπὸ ποῦ τὸ συμπεραίνετε, κύριε Πολίτη;», «'Απὸ ποῦ τὸ συμπεραίνω; Μ' ἀπὸ τὰ μάτια σου ποὺ εἶναι διψασμένα, παιδί μου, κι' ἀπὸ τὴ φωνὴ σου ποὺ εἶναι βελούδο». Θὰ σηκωθείς, λοιπόν, καὶ θάρρεις. Μὴ χάνεις καιρὸ... Σὲ περιμένω...».

Ὁ Κωτσόπουλος, καθὼς ἀφηγεῖται τὸ παλιὸ ἐτοῦτο καὶ τόσο κρίσιμο περιστα-

τικὸ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ μέλλον του, φαίνεται πολὺ συγκινημένος. Καὶ γιὰ νὰ κρύψει τὴν ἄκαιρη νοσταλγικὴ του συγκίνηση, ψάχνει στὶς τσέπες του νὰ βρεῖ τὰ τσιγάρα του, ἐνῶ τὸ πακέτο του εἶναι ἐκεῖδὰ στὸ γραφεῖο. Ὡστόσο ὁ δυνατὸς ἠθοποιὸς ποὺ κατέχει τὴν τέχνη νὰ ἰσορροπεῖ τὴν εὐαισθησία ποὺ παρασύρει, μετὰ τὸ μέτρο ποὺ χειραγωγεῖ καὶ ἀρμονίζει, ξεναγεῖ στὴν ἡρεμὴ ἀφήγηση.

— Σὲ λίγες μέρες, συνεχίζει, ἦμουν μαθητὴς στὴ Θεατρικὴ Σχολὴ ποὺ εἶχε ἰδρύσει τὸ Σωματεῖο Ἑλλήνων ἠθοποιῶν τὸ 1924 καὶ ἡ ὁποία στεγαζότανε σ' ἓνα... διάδρομο μετὰ 2-3 δωμάτια στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ κτιρίου τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου — κάπου ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα τὸ Καπνιστήριο. Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ Βασίλης Ράπας, ὁ Φῶτος Πολίτης κλπ. Ἐκεῖ βρήκα συμμαθητὲς τὴν Κατερίνα, τὸν Φαρμάκη, τὴν Μαρσέλου, τὴν Σταυρίδου. Εἴμαστε μιὰ συντροφιά «μεμνημένοι» μετὰ ἀπίθανα ὄνειρα, μετὰ γαλεπῆδρα σχέδια καὶ πολλὲς εὐγενεῖς φιλοδοξίες. Μιλοῦσαμε γιὰ τὸ θέατρο, ὅπως μιλάνε οἱ ἱεραπόστολοι γιὰ τὴν ἐρησκειτικὴ τους ἀποστολή. Ὅταν εἶναι κανεὶς νέος, νομίζει πῶς μπορεῖ νὰ καβαλλήσῃ τὸν ἀνεμὸ ἢ τὸν Βουκεφάλα τοῦ Μεγαλέξαντρου, σιγὰ - σιγὰ ὁμῶς κατασταλάζουν μέσα του ὅλες οἱ ρωμαντικὲς ἐξάρσεις καὶ ἀναδύονται οἱ ἥρεμες, πλαστικὲς μορφές μετὰ τὴν διωμένη πείρα.

Ὁ Θάνος Κωτσόπουλος, ὁ ἀσύγκριτος Ὁρέστης, πρωταγωνιστὴς στὴν Αἰσχύλεια τριλογία «Ὁρέστεια» στὸ θέατρο τῆς Ἐπιδάουρου.

— Στ' ἀναμεταξύ ἐγκαταλείψατε τὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὸν Βλαχογιάννη, τὸν Διευθυντὴ τῶν Ἀρχείων καὶ τὸν τμηματάρχῃ Φῶτο Πολίτη;

— Ἀντίθετα, συνέχισα μέ... δριμύτερο κέφι καὶ τὰ τρία μου ἔργα. Τέλειωσα τὴ Νομικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου, χωρίς νὰ δώσω τὴν τελικὴ δοκιμασία τῶν γραπτῶν, συνέχισα τὴ δουλειὰ μου στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ φοιτοῦσα στὴ Σχολὴ τοῦ Θεάτρου, ὅπου ἀπεφοίτησα τὸ 1932 μετὰ ἀρίστα, μαζί μετὰ τὴ Βασούλα Μανωλίδου. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει ὁ σκληρὸς κι' ἐπώδυνος ἀγώνας, ἡ ἐνδοσκόπηση καὶ ἡ μελέτη, ἡ ἀμφιβολία κι' ἡ πικρὴ μοναξιά. Ὁ ἠθοποιὸς μόλις ξεκινᾷ, αἰσθάνεται φορτωμένος κάποιον Σταυρὸ, ποὺ τοῦ συνθλίβει, ὅσο πάει, τοὺς ὤμους καὶ γίνεται ὁλόενα δορυτέρας. Ὡστόσο συνεχίζει τὸ δρόμο του, ἀπλυσμένος μετὰ χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση κι' ἑτοιμὸς γιὰ τὴν κάθε θυσία. Μοναδικὴ του παρηγοριά ἡ συνείδηση πῶς κι' οἱ ἄλλοι μπροστὰ, πίσω καὶ δίπλα του ἀγκομαχοῦν φορτωμένοι καθέναν τὸ δικό του Σταυρὸ. Κι' ὅλοι ἐτοῦτοι οἱ Σταυροὶ σχηματίζουν τὸ κινούμενο δάσος τοῦ Μπαρόνε

που προχωρεί έναντι του Μάκβεθ.

— Κι' ο τραγικός Μάκβεθ στην περίπτωση αυτή ποιος είναι;

— 'Ο καλλιτεχνικός στόχος, ή υποκριτική άρτίωση κι' ή θεατρική επιτυχία, που είναι λουσμένη με ιδρώτα και δάκρυα. Ξεκινούν για την επώδυνη πορεία εκατό και θάνουν στο στόχο λιγότεροι από δέκα. Είναι όπως γίνονται στο Δελφικό Ιππόδρομο με τις αρχαίες άρματοδρομίες: «άπαν Κρισάινον πεδίον επίμπατο Ιππικόν ναυαγίων». Και τώρα που σάς μιλάω έρχονται στο νου μου τόσα ονόματα, τόσο συμπαθητικοί συνάδελφοι που έμειναν στη μέση του δρόμου. 'Η επιτυχία στο θέατρο είναι σαν το γλυκόμηλο στ' άψηλότερο κλωνάρι της μηλιάς που τραγουδάει τ' άηδόνι της Λέσβου ή Σαπφώ. Τό θυμάστε; «Οίον τὸ γλυκύμηλον έρεύεται άκρω έπ' ύδα...» (Σάν τὸ γλυκόμηλο ψηλά στην άκρη κοκκινίζει, στην άκρη - άκρη της μηλιάς, τὶ τώχουνε ξεχάσει, όχι, κανείς δεν τὸ ξεχνά, δεν μπόρεσε νά φθάσει...). 'Ετσι κι' εμείς κυττάζουμε τὸ γλυκόμηλο που είναι ψηλά και μακριά. Καλότυχοι εκείνοι που μπορούν νά τὸ φθάσουν!

— Είπατε ὅτι ἀποφοιτήσατε ἀπὸ τὴ Δραματικὴ Σχολὴ τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου τὸ 1932. Πότε σάς ἀναθέσανε βασικὸ ρόλο σὲ θεατρικὸ ἔργο;

— Διευθυντὴς καὶ σκηνοθέτης τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Πολίτη ἦταν ὁ Ροντήρης, πού εἶχε τὴ γνώμη ὅτι ὁ νέος ἡθοποιὸς δὲν πρέπει ποτὲ νά διάζεται ν' ἀναδειχθεῖ, ἀφοῦ ἡ ἐπιτυχία κατακτάται βῆμα με βῆμα, σκαλοπάτι με σκαλοπάτι κι' ὕστερα ἀπὸ πείρα καὶ μόχθο. Κάποτε δώσανε τὸ ρόλο τοῦ Φάουστ στὸν Δενδραμῆ, ἐνῶ ἤμουν σὲ θέση νὰ τὸν ὑποδυθῶ ἐγώ. Πικράθηκα κι' ἄρχισα ν' ἀπογοητεύωμαι με τὴν ἀδίκια. Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα ἀντελήφθηκα πὼς εἶχανε δίκιο. 'Ο Δενδραμῆς ἦταν σχεδὸν δλοκληρωμένος, ἐνῶ ἐγὼ βρισκόμουν ἀκόμα στὸ στάδιο τῆς μελέτης καὶ τῆς ὑποκριτικῆς ἀθλήσεως. Μοῦ χρειάζονταν καιρὸς, σκηνικὴ τριβὴ καὶ βιωμένη πείρα. Τὸ χειμῶνα τοῦ 1936 ὁ Μινωτὴς ταξίδεψε στὴν Εὐρώπη κι' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο νά παιχθεῖ ἡ «'Ηλέκτρα» δημιουργήθηκε τὸ κενὸ τοῦ 'Ορέστη. Ἦταν πιὰ μοιραῖο νὰ πάρω τὸν ρόλο, ὅπως κι' ἔγινε. 'Η Σοφὸκλεία 'Ηλέκτρα με τὴν Παξινοῦ παίχθηκε τὴν ἀνοιξή τοῦ 1937 στὸ Θεάτρο 'Ηρώδου τοῦ 'Αττικού κι' ἀργότερα στὴν 'Επίδαυρο. 'Η ἐπιτυχία μου — ὅπως γράψανε οἱ κριτικοὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου — ἦταν «γεγονός». 'Ετσι, λοιπόν, ἀνέβηκα στὴ σκηνὴ με τὸν χιτῶνα τοῦ τραγικοῦ γιού τοῦ μοιραίου ραψωδικοῦ ἥρωα 'Αγαμέμνονα.

— 'Η ὑποκριτικὴ σας τέχνη ἢ μᾶλλον τὸ πάθος σας ἐκδηλώνεται ἐντονώτερα στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ τραγωδία ἢ καὶ στὰ σύγχρονα ἔργα;

— Βέβαια ἡ τραγωδία εἶναι ὅ,τι ταιριάζει καλύτερα στὸ θεατρικὸ μου ταμπιραμέντο καὶ στὴν ὑποκριτικὴ μου ἐπίδοση. 'Ὡστόσο, δὲν μ' ἀφήνουν ἀδιάφορο κι' οἱ ἄλλοι μεγάλοι ρόλοι στὸ θέατρο τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ 'Ιβεν, τοῦ Μπέρναρ Σῶ, ἀκόμη καὶ τῶν συγχρόνων 'Αμερικανῶν καὶ Εὐρωπαίων θεατρικῶν συγγραφέων. 'Ονειρεύομαι, λόγου χάριν, νά ὑποδυθῶ τὸν ρόλο τοῦ «Οἰδίποδα Τυράννου» τὸν ρόλο τοῦ Προμηθέα καὶ τὸν Μάκβεθ τοῦ Σαίξπηρ. Ἀπὸ καιρὸ μελετῶ τοὺς ρόλους αὐτοὺς καὶ τοὺς δοκιμάζω.

'Ερευνῶ καὶ ἀνοδιῶ ὅ,τι γράφεται γιὰ τοὺς γιγάντιους αὐτοὺς ρόλους πού λυγίζουν καὶ τοὺς πιὸ ἄξιους ἡθοποιούς τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ξένου θεάτρου κι' εὐχομαι νά ζήσω νὰ τοὺς κρεῶρω στὴ σκηνὴ τοῦ 'Εθνικοῦ μας Θεάτρου ἢ στὴ σκηνὴ τοῦ ἀρχαίου τοπίου τῆς 'Επιδαύρου. Αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ δολιχέρωση τῶν ρόλων μου στὴν διακονία τῆς Τέχνης, τὸ «Νῦν ἀπολύεις» τοῦ διβλικοῦ Συμῶνα...

— 'Εχετε τὴ γνώμη κ. Κωτσόπουλε πὼς τὸ ἐλληνικὸ κοινὸ ἔχει τὴν πνευματικὴ ἱκανότητα καὶ τὶς προϋποθέσεις νά εἰσδύσει στὸ βαθύ θρησκευτικὸ καὶ τραγικὸ νόημα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τραγωδίας; Μῆπως ἐνδιαφέρεται καὶ συγκινεῖται πρὸς τὸν ἀπὸ τὸν μῦθο, ἀφήνοντας τὴν ποίηση τῶν χορικῶν καὶ τὸ ὑψηλὸ διδάγμα τοῦ διαλόγου νά παρασῶρεται καὶ νά ἐξανεμίζεται; 'Η διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τραγωδίας στὴν ἐποχὴ μας εἶναι

Ὁ Θάνατος Κωτσόπουλος στὸ ρόλο τοῦ 'Οθέλλου.

κάτι «ἔξω καὶ πέραν» ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ μας διάρθρωση, τὶς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις μας καὶ, γενικά, τὴ θέση καὶ τὸ ψυχικὸ μας κλίμα. Τὰ θεοκρατικὰ στοιχεῖα τῆς τραγωδίας δὲν ἡμποροῦν, φυσικά, νά δοῦν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. 'Εξ ἄλλου, ἡ κατανόηση καὶ τοῦ μῦθου ἀπὸ τὸν μέσο θεατὴ εἶναι κάπως δύσκολη κι' οἱ λεπτομέρειες τῆς πλοκῆς γίνονται αἰνιγματικές στὴ σύγχρονη ἀκοή. 'Ο θεατὴς λ.χ. πού παίρνει θέση στὸ Κοῖλο τοῦ Θεάτρου τῆς 'Επιδαύρου, θὰ πρέπει νά εἶναι κάπως προετοιμασμένος νά δεχθεῖ τὴ θεία οὐσία τῶν ἀρχαίων μυστηρίων τοῦ τραγικοῦ λόγου. 'Η δοημένη ποίηση τῶν χορικῶν συνθλίβεται με τὸν ψαλμωδικὸ ρυθμὸ καὶ ἐξανεμίζεται. Τί ἀπομένει ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῆς 'Αντιγόνης ἢ τῆς 'Εκάβης;

— Ἀπομένει ἡ τραγικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ τὰ τραγικὰ πάθη τῶν ἡρώων πού ἀντιμετωπίζουν με ψυχικὸ σθένος καὶ ἡρωικὸ πνεῦμα θυσίας τὴ μοῖρα των. Οἱ τραγικοὶ αὐτοὶ ἥρωες εἶναι «περιβεσμένοι» με τὸ σπῆτο μεγαλεῖο τῆς τραγικῆς ὁμορφίας, πού δικαιολογεῖ τὴ ζωὴ κι' ἐξαγνίζει τὸ θάνατο. 'Ο Οἰδίποδας

λ.χ. συγκρούεται με τὴν ἀμείλικτη μοῖρα τοῦ «ἀνευθύνως καὶ ἀσυνειδήτως». Εἶναι μιὰ τραγικὴ μορφή ὑπέρτατης ὀδύνης, πού γίνεται ἐξίλαστήριο θῦμα τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκδικητικῆς παλινβουλίας τῆς μοῖρας. Κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτὲς ἡ «αματικὴ τοῦ περιπέτεια» μετουσιώνεται σὲ διδάγμα καὶ σύμβολο. Σπάζει τὰ σύνορα τόπου καὶ χρόνου. Ὑψώνεται σὲ καθολικὴ μορφή τοῦ Παγκόσμιου Πόνου, φορεῖ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι τῷ μαρτυρίου, γονατίζει χωρὶς νά συντρίβεται, δοξάζει τὸν αἰώνιο ἄνθρωπο πού βρίσκει τὸ ψυχικὸ σθένος νά ἐξίλεσθαι δικαίωνοντας τὸν 'Αριστοτελικὸ ὀρισμὸ. 'Ο Οἰδίποδας εἶναι ἡ τραγικώτερη καὶ ὑψηλότερη νίκη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῆς ἐκδικητικῆς Εἰμαρμένης. Ἀντίθετα ἡ 'Αντιγόνη ὀδεύει πρὸς τὸν ἐξίλασμο «εὐσυνειδήτως», ἀγωνίζεται ὅπως κι' αὐτὴ με τὴ μοῖρα καὶ τὴν ἐνάντια θέληση, πού ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀδυσώπητος Κρέων. Στὴν πρώτη περίπτωση ἡ ἀστάθμητη μοῖρα κυτπᾷ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, στὴ δεύτερη ὁ Νόμος, με τὴν ὁρατὴ μορφή τοῦ Θεθαίου βασιλέως. 'Ο θεατὴς, λοιπόν, κι' ἂν ἀκόμη δὲν ἐπιτυγχάνει τὴν ἐπικοινωνία καὶ μέθεξη με τὰ «ἀπὸ σκηνῆς δρώμενα» συγκινεῖται με τὰ ἐνσυνείδητα ἢ ἀκούσια πάθη τῶν τραγικῶν ἡρώων, πού ἀφυπνίζουν καὶ τὴ δικὴ του συνείδηση. Με τὸ τραγικὸ πῦθος ὁ θεατὴς φρονιματίζεται, ἐπισημαίνει τὴν ἐχθρική ἐπιβουλὴ τῶν ἀστάθμητων δυνάμεων, πού τὸν περιστοιχίζουν, ὑψώνεται ἡθικά καὶ κατονοεῖ τὸ γήινο ρόλο του. 'Ετσι αἰσθάνεται με κρυφὴ ἀγαλλίαση, πὼς μπορεῖ κάθε ἄνθρωπος νά λύσει τὸ Οἰδίποδειο αἷνιγμα ἢ τὸν προσωπικὸ θηθαϊκὸ του γρίφο, ἀφοῦ ξέρεῖ ὅτι σὲ κάθε γωνιά παραμονεύει ἡ ἀνελέητη Σφίγγα με τὸ ἀδυσώπητο πρόβλημα. Οἱ τραγωδίες τῶν τριῶν τραγικῶν ποιητῶν μας, ἄφρατη κι' αἰώνια κληρονομία τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ, εἶναι γιγάντιοι πίνακες, ὅπου ἱστορεῖται τὸ παγκόσμιο δράμα κι' ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου, ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, γεωγραφικοῦ μήκους καὶ πλάτους. Οἱ πίνακες αὐτοὶ ἀποτελοῦν, συγχρόνως, τὸν ὠραιότερο καὶ δικαιότερο ὕμνο γιὰ τὴν ἡθικὴ ἀξία καὶ τὴν ἀλύγιστη ἀνθρώπινη θέληση. 'Η ἀξία τοῦ τραγικοῦ, ὅπως εἶπε ὁ Χαϊκελ, εἶναι περισσότερο ἡθικὴ παρὰ αἰσθητικὴ, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸ του πολὺ ἰσχυρότερο ἀπὸ τὶς σκοτεινὲς δυνάμεις πού ἐπιβουλεύονται τὴ ζωὴ του. Κι' εἶναι παρατηρήσιμο ὅτι τὸ τραγικὸ ταιριάζει πρὸς τὸν πρῶτο ἡρωϊκὸ λαὸς, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ κωμικὸ εἶναι θεατρικὸ εἶδος πού συγκινεῖ καὶ ἀρέσει σὲ κοινωνίες με μειωμένη ψυχικὴ ἀντίσταση. Αὐτὰ εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση τὰ ἡθικά διδάγματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τραγωδίας.

— Κι' ἡ δικὴ μας ἐποχὴ πὼς σάς φαίνεται; Θὰ μπορέσει, ἄραγε, ν' ἀπολλογαί ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ ἄγχος καὶ θὰ κατορθώσει νά ξαναγυρίσει στὶς ἀρχαίες πηγές της, τὶς πηγές τοῦ «ἀλλομένου ὕδατος» πού ἀναβλύζει ἡ τραγωδία κι' ἡ ποίηση;

— Μερικὰ φαινόμενα ἀπελπίζουν κι' ἄλλα ἐνισχύουν τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θὰ κατορθώσει, τελικά, νά σπάσει τὴ γρανιτένια μολόπετρα, πού πιέζει τὸ στήθος του. Τὸ ἄρρωστο λ.χ. θέατρο τοῦ Τέννεση Οὐίλλιαμς, τοῦ 'Αινούιγ, τοῦ Μπέκετ κλπ., καταδικάζει τὸν ἄνθρωπο καὶ δογματίζει τὸν πνευματικὸ μνηδενισμό. Τὸ πεσιμιστικὸ αὐτὸ θέατρο «σθρεφτίζει» τὴν ἐποχὴ μας καὶ προβάλει τὰ ἀπάνθρωπα σχήματα τῆς μνηδενι-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

ΣΟΜΕΡΣΕΤ ΜΟΜ ΝΤΑΡΥΑ ΜΕΤΑΦΡ. ΝΙΚΟΥ ΓΚΟΥΜΑ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΤΜΕΝΑ

'Ο Νήλ Μακάνταμ, ἕνας νεαρὸς φυσιοδίφης ἀπὸ τὸ 'Εδιμβούργο, ἀναλαμβάνει μιὰ θέση βοηθοῦ διευθυντοῦ στὸ μουσεῖο Φυσικῆς 'Ιστορίας τῆς Κουάλα Σολόρ, στὴ νησί Βόρνεο. Στὴ Σιγκαπούρη συναντᾷ τὸν πλοίαρχο Μπρέντον πού ἔπειτα ἀπὸ λίγες μέρες τὸν παίρνει μαζί του στὴν Κουάλα Σολόρ. 'Ο 'Αγκους Μάνρο, διευθυντὴς τοῦ μουσείου, τὸν φιλοξενεῖ στὸ σπίτι του καὶ ὁ Νήλ γνωρίζεται με τὴ γυναῖκα του Ντάνα. Εἶναι μιὰ παράξενη γυναῖκα ρωσικῆς καταγωγῆς πού βρίσκεται σ' ἐχθρικές σχέσεις με ὅλη τὴν ἀγγλικὴ παροικία. Οἱ κάπως ἐλεύθεροι τρόποι της καὶ ὁ ὁμηρικὸς της χαρακτήρας σοκάρουν τὸ σεμνότερο νεαρὸ Νήλ. Στὸ μεταξύ, ὁ Μάνρο καταστρώνει τὰ σχέδια μιᾶς ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ, ἐνῶ ὁ Νήλ πού φιλοξενεῖται ἀκόμα στοὺς Μάνρο, προσπαθεῖ νά βρεῖ δικό του σπίτι.

Μιά μέρα, διαπληκτίζεται στὴ λέσχη μ' ἕνα νεαρὸ πού κάνει ἀσμένους ὑπαινιγμούς γιὰ τὴν Ντάνα. 'Ο Νήλ, ὅστόσο, εἶναι βέβαιος πὼς ἡ Ντάνα δὲν ἀπατᾷ τὸν ἄνδρα της. 'Ο Μάνρο συμπληρώνει τὶς προετοιμασίες του καὶ ἡ ἀποστολὴ ξεκινεῖ γιὰ τὸ ὄρος Χιτάμ. Παίρνουν μαζί τους καὶ τὴν Ντάνα. 'Ο Νήλ κάνει μπάτιο στὸ ποτάμι καὶ ἡ Ντάνα, ἐντελὸς γυνή, ἔρχεται πίσω του. Αὐτὸ φέρνει σὲ πολὺ δύσκολη θέση τὸν Νήλ...

40v

— Τὸ ξέρω. Μὴν εἶσαι τόσο ντροπαλός. Ἀνέβα πάνω καὶ δώσε μου τὸ χεῖρ σου.

Ἦταν ἀδύνατο νά γίνει ἀλλιῶς. 'Ο Νήλ σκαρφιάσκει καὶ τὴν τράβηξε ἀπάνω. Εἶχε ἀφίσει τὰ ρούχα της κοντὰ στὰ δικά του. Πῆρε τὸ σαρόγκι καὶ ἄρχισε νά σκουπίζεται με ἀφέλεια. 'Ο Νήλ ἔκανε τὸ ἴδιο ἀλλὰ γυρίζοντας τὴν πλάτη του.

— 'Εχεις θανατάσιο δέμα, τοῦ εἶπε ἡ Ντάνα. Καὶ δὲν ἔχεις οὔτε μιὰ τριχὰ στὸ στήθος σου!

'Ο Νήλ τυλίχθηκε στὸ σαρόγκι καὶ ξεκίνησε χωρὶς ν' ἀπαντήσει.

Στὸ γεῦμα, ὁ Νήλ ἦταν ἀρκετὰ θυμωμένος. 'Ὅλα αὐτὰ ξεπερνοῦσαν τὰ βάρη. Τὰ φερσίματά της ἦταν ἀνόητα. Φυσικά, δὲν εἶχε καλὲς προθέσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ φερσίματα, ἔκαναν τὸν κόσμο νά ὑποθέτει διάφορα πράγματα εἰς βάρος της. Καὶ τὸ χειρότερο ἦταν ὅτι δὲν τὸ καταλάβαινε. Ἄν τῆς ἔλεγε κάτι, σοῦ γελοῦσε κατὰμουτρα. Τί θὰ ἔλεγαν οἱ ἄνθρωποι στὴν Κουάλα Σολόρ ἂν μάθαιναν ὅτι κολληπαδεῖ ὁλόγυμνη με τοὺς ἄντρες; Ἦταν πολὺ καλὸ γι' αὐτήν. Καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νά φέρνει τοὺς ἄλλους σὲ δύσκολη θέ-

ση. 'Ὅ,τι καὶ νά πῆς, αὐτὸ πού ἔκανε ἦταν ἄσμενο....

Τὸ ἄλλο πρωὶ ξεκίνησαν με μιὰ μαζὴ φάλαγγα ἀπὸ δαστάζους ὑπηρετές, ὁδηγούς καὶ κυνηγούς Νταγιάκ. Τὸ μονοπάτι σκαρφιάλωνε στοὺς λόφους καὶ πότε — πότε διασταυρωνόταν με μικρὰ ποτάμια με γέφυρες ἀπὸ μπαμπού.

Τὸ ἀπόγευμα ἀναπαύθηκαν σ' ἕνα δάσος ἀπὸ πανύψηλα μπαμπού. Τέλος ἔφτασαν στὸ παρθένο δάσος με τὰ πελώρια δέντρα καὶ τοὺς πυκνοὺς ῥάμνους. Ἦταν σκοτεινὸ, ὕγρὸ καὶ ἔρημο. Δὲν ἔβλεπαν κανένα ζῶο, ἀλλὰ ψηλά στὰ φυλλώματα ἀκούγονταν τὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν. Σταμάτησαν σ' ἕνα ξέφωτο γιὰ τὴ νύχτα. Οἱ δαστάζοι ἔκοψαν φύλλα καὶ κλαδιὰ δέντρων καὶ ἄπλωσαν ἀπὸ πάνω τοὺς μουσαμάδες. 'Ο κενεζὸς μάγειρος ετοίμασε τὸ δείπνο. Ἐπειτα ξάπλωσαν ὅλοι γιὰ νά κοιμηθοῦν.

Ἦταν ἡ πρώτη του νύχτα στὴ ζούγκλα καὶ ὁ Νήλ δὲν μποροῦσε νά κοιμηθεῖ. Τὸ σκοτάδι ἦταν πυκνὸ. Τὰ ἔντομα ἔκαναν ἔκκοφαντικὸ θόρυβο. 'Ο Νήλ εἶχε τὸ συναίσθημα ὅτι ὅλα τὰ πλάσματα τῆς ζούγκλας τοὺς παρακολοῦθουν. Ἄλλα του, ὁ Μάνρο κοιμόταν βαθειά.

— Εἰσαι ξύπνιος Νήλ; ψιθύρισε ἡ Ντάνα.

— Ναί. Συμβαίνει τίποτα;
— Φοβάμαι.
— Κοιμήσου. Δὲν ὑπάρχει κανένας φόβος.

Ἡ Ντάνα ἄναψε ἕνα τσιγάρο. 'Ο Νήλ ἀποκοιμήθηκε. Ξύπνησε τὴν αὐγὴ ἀπὸ τὰ χτυπήματα ἐνὸς δρυοκολάτη στὰ κλαδιὰ τῶν δέντρων. Ἐνα βιαστικὸ πρόγευμα, καὶ τὸ καραβάνι ξεκίνησε. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας εἶχε διώξει τοὺς φόβους τῆς Ντάνας καὶ, μ' ὅλο πὺν πέρασε μιὰν ἀγρυπνὴ νύχτα, ἦταν εὐθυμὴ καὶ ζωηρή.

Ἡ πορεία τους ἦταν ἀνηφορικὴ. Τὸ ἀπόγευμα ἔφτασαν σ' ἕνα σημεῖο καὶ ὁ Μάνρο ἀποφάσισε νά φτιάξει ἕνα σπίτι. Οἱ ἱθαγενεῖς οἰκήθηκαν στὴ δουλειά. Με τὰ μεγάλα τους μαχαίρια ἔκοψαν σάλλα ἀπὸ τὶς φοινικὲς καὶ σὲ λίγο ἦταν ἑτοιμὴ μιὰ καλύβα με δυὸ δωμάτια πάνω σὲ πασσάλους. Ἦταν δροσερὴ καὶ καταπραΰνη, τὰ φυλλώματα εἶχαν εὐχάριστη μυρωδιά.

Οἱ Μάνρο — ἕκινος ἀπὸ παλιά συνήθεια, ἕκινος ἐπειδὴ ἐπὶ χρόνια τὰ εἶδενε στὸν κόσμο καὶ εἶχε μάθει νά βρῆκει τὴν ἀνεσὴ τῆς ὁπουδήποτε — προσαρμόζονταν εὐκολα σ' ὅλες τὶς καταστάσεις. Σὲ μιὰ μέρα εἶχαν τακτοποιήσει τὰ πάντα καὶ εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὸ καινούργιο τους σπίτι.

Ἡ ζωὴ τους δὲν εἶχε καμμιὰ ποικιλία. Κάθε πρωὶ, ὁ Νήλ καὶ ὁ Μάνρο ξεκινούσαν πρὸς διαφορετικὲς κατευθύνσεις μαζεύοντας ἔντομα καὶ μικρὰ ζῶα. Τὸ ἀπόγευμα ἦταν ἀφιερωμένο στὴν ταξινόμηση καὶ τὴν συσκευασία.

Καρφίτσωναν τὰ ἔντομα σὲ κουτιά, ἔβαζαν τὶς πεταλούδες ἀνάμεσα σὲ δυὸ φύλλα χαρτιοῦ, ταρῖζαναν τὰ πουλιά. Τὸ βράδυ ἔπιαναν κουνούτια.

Ἡ Ντάνα εἶχε ἀναλάβει τὸ σπίτι, ἐπέβλεπε τοὺς ὑπηρέτες, ἔραβε, διάβαζε καὶ κάπνιζε ἀμέτρητα τσιγάρα. Οἱ μέρες περνοῦσαν μονότονες ἀλλὰ εὐχάριστες.

'Ο Νήλ ἦταν μαγεμένος ἀπὸ τὴν ἄγρια φύση. Ἐξερευνοῦσε τὸ δουνὸ ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Μιά μέρα, πού περῆφανε, ἀνακάλυψε ἕνα καινούργιο τοιμπούρι. Ἦταν ἔντομο ἐντελὸς ἀγνωστῆς ποικιλίας. 'Ο Μάνρο τὸ βάφτισε με τ' ὄνομα τοῦ Νήλ: «Κουνουλίνα Μακάνταμ». Αὐτὸ ἦταν δόξα!

Ἀλλὰ μιὰν ἄλλη μέρα γλύτωσε παρὰ τοῖχα τὸ δάγκωμα μιᾶς ὀχιάς. Ἦταν πράσινη καὶ δὲν τὴν εἶχε ἀντιληφθεῖ ἀνάμεσα στὰ φύλλα. Σώθηκε με τὴ ἔγκαιρη ἐπέμβαση τοῦ Νταγιάκ πού τὸν συνόδευε. Τὴ σκότωσαν καὶ τὴν ἔφεραν στὸ σπίτι. Ἡ Ντάνα ξεφώνισε ἀπὸ φόβου καὶ μόλις τὴν εἶδε. Ἐνοιοθε σχεδὸν ἡστερικὸ φόβο γιὰ τ' ἄγρια πλάσματα τῆς ζούγκλας. Δὲν ἀπομακρύνονταν ἀπ' τὸ σπίτι περισσότερο ἀπὸ λίγα μέτρα. Φοβόταν μὴ χαθεῖ.

— Σοῦ ἔχει ἀφηγηθεῖ ὁ 'Αγκους πὼς χάθηκε κάποτε στὴ ζούγκλα; ρώτησε τὸν Νήλ ἕνα βράδυ πού κάθονταν

ήσυχα στη βεράντα μετά το δείπνο.

— Δεν ήταν καθόλου ευχάριστη περιπέτεια, χαμογέλασε ο Μάνρο.

— Ξαναπες την μία να την άκουσε ο Νήλ, είπε η Ντάνα.

Ο Μάνρο δίστασε λίγο. Δεν του άρεσε να θυμάται αυτή την περιπέτεια.

— Αυτό συνέβη πριν από μερικά χρόνια. Είχα βγει στη ζούγκλα κυνηγώντας πεταλούδες και ήμουνα τυχερός γιατί θόρηκα πολλά σπάνια είδη που άναξη-τούσα από καιρό για το μουσείο. Έπειτα από λίγο αισθάνθηκα πεινασμένος και αποφάσισα να επιστρέψω. Περιπάτησα για πολλή ώρα, μ' έλλο πού νόμιζα πως δεν είχα απομακρυνθεί πολύ από την κατασκήνωση. Ξαφνικά, είδα στο έδαφος ένα άδειο κουτί σπρίτων. Τό είχα πετάξει όταν άρχισα να βαδίζω προς την κατασκήνωση. Αυτό σήμαινε ότι περπατούσα σ' έναν κύκλο κι' ότι είχα φτάσει ακριβώς στο σημείο απ' όπου είχα ξεκινήσει πριν από μία ώρα. Αυτό με άνησύχησε, όπως καταλαβαίνετε. Προσπάθησα να προσανατολισθώ και ξεκίνησα πάλι. Έκανε φοβερή ζέση και ο ιδρώτας έσταξε από πάνω μου. Η ξέρα περίπου την κατεύθυνση της κατασκήνωσης και μου φάνηκε ότι αναγνώριζα όριαμένα σημάδια του δρόμου. Έξακολούθησα την πορεία μου. Ένοιωθα μία φοβερή δίψα. Βάδιζα, βάδιζα, δεν ξέρω για πόσες ώρες. Ξαφνικά κατάλαβα πως είχα χαθεί. Ήταν αδύνατον να περπατάω επί τόσες ώρες χωρίς να φτάσω στην κατασκήνωση. Οικολογώ πως τα χρειάστηκα. Ήξερα πως έπρεπε να κρατήσω την ψυχραιμία μου και κάθησα στο χορτάρι για να σκεφθώ τα πράγματα ήρεμα. Άλλα ή δίψα με βασάνιζε. Ήταν περασμένο μεσημέρι και οι τρεις ή τέσσερις ώρες θα σκοτεινιάζαν. Μία νύχτα στη ζούγκλα, ολομόναχος, δεν ήταν και πολύ ευχάριστη κατάσταση. Τό μόνο πού μπορούσα να σκεφθώ ήταν πως θα έπρεπε να προσπαθήσω να βρω ένα ονάζι. Άν άκολουθούσα το ρεύμα του θα έφτανα σ' ένα μεγαλύτερο ονάζι κι' αυτό θα μ' έβγαζε στο ποτάμι. Άλλά θα χρειάζόμουνα ίσως δυό μέρες για να φτάσω ως εκεί. Καταριόμουνα την άπρονοησία μου κι' άφου δεν είχα τίποτα καλύτερο να κάνω, άρχισα πάλι να βαδίζω. Τουλάζιστον, άν εβρίσκα ένα ονάζι, δά μπορούσα, άν ξεδιψάσω. Άλλά δέ θόρηκα ούτε ίχνος νερού πουθενά. Είχα τρεμοκορητηθεί. Ήξερα πως ύπιοχαν άρκετά μεγάλα ζώα στην περιοχή κι' άν είχα την άτυχία να συναντήσω ένα οινόκερο, ήμουνα χαμένος. Αυτό πού με ξετρόλλαινε ήταν ή σκέψη ότι θοισκόμουνα ελάχιστα μίλια πέρα άπ' την κατασκήνωση και ήμωσ δεν μπορούσα να τη θρω. Οι ώρες περνούσαν και στά βάθι της ζούγκλας είχε άρχισει να πέφτει τó σκοτάδι. Άν είχα τουφέκι θα πυροβολούσα. Στην κατασκήνωση θα είχαν τώρα καταλάβει ότι χάθηκε και θα με άναζητούσαν. Ή θλόστηση ήταν τόσο πυκνή ώστε δεν μπορούσα να ίδω περισσότερο άπό λίγα μέτρα μπροστά μου. Και — δεν ξέρω άν ήταν τά νεύρα μου — είχα την εντύπωση ότι κάποιον ζώο περπατούσε πίσω μου κλεφτά. Δεν έβλεπα τίποτα, δεν άκουγα ύποπτους θορύβους άνάμεσα στα φυλλάμματα, άλλ' ή ξερα πόσο άδύροθα κινούνται τά ζώα της ζούγκλας και ήμουνα βέβαιος ότι κά τι με παρακολουθούσε. Ή καρδιά μου χτυπούσε τόσο δυνατά, ώστε νόμιμα ή τι θα λιποθυμήσω. Ήμουνα ξετρελλάμένος άπό φόβο. Ήθελα να τρέξω, άλλά

καταλάβαινα πως αυτό θα ήταν τó τέλος μου. Θα σκόναθα στά χαμόκλαδα, θα έπεφτα κι' αυτό πού με άκολουθούσε, ή τι κι' άν ήταν, θα ώρουόσε πάνω μου. Κι' έπρεπε να έξοικονομήσω τις δυνάμεις μου. Ήθελα να κλάψω. Κι' αυτή ή άφόρητη δίψα... Ποτέ δεν τρώμαξα τόσο στη ζωή μου. Άν είχα ένα περιστρόφο θα τίναζα τά μυαλά μου στον άέρα για να δώσω ένα τέλος στο μαρτύριό μου. Ήμουνα έντελώς έξαντλημένος, μόλις κρατιόμουνα στά πόδια μου. Άν είχα ένα θανάσιμο έγχρό, δέ θα εδύόμουνα να δοκιμάσει την άγωνία πού έννοιωσα εκείνη την ήμέρα... Ξαφνικά, άκουσα δυό πυροβολισμούς. Ή καρδιά μου σχεδόν σταμάτησε. Έβάζαν ένα μένα. Τότε πραγματικά έχασα τó νού μου. Έτρεξα προς την κατεύθυνση των πυροβολισμών φωνάζοντας με ήλη μου τη δύναμη, σκόνταψα, σηκώθηκα, έξακολούθησα να τρέχω φωνάζοντας μέχρι πού νόμιμα ότι ή άπάσουν τά πλεμόνια μου, άκουσα έναν τούτο πυροβολισμό, αυτή τη φορά πιδ κοντά, φώναξα πάλι και άκουσα να φωνάζουν τ' όνομά μου... Σέ λίγο οι κυνηγοί Νταγιάκ με περιούκλωσαν. Μού έδωσαν να πιώ. Μού είπαν ότι θοισκόμαστε μονάχα τρία χιλιόμετρα πέρα άπ' την κατασκήνωση. Φθηνά τη γλύτωσα... Ή Ντάνα έτρεμε ακούγοντας την ιστορία του Μάνρο.

— Πίστεψέ με, Νήλ δέ θα ήθελα να μου ξανασιμείε τούτο πρᾶγμα, πρόσθεσε ο Μάνρο χαμογελώντας.

— Τί θα συνέβαινε άν δέ σάς εβρίσκαν οι κυνηγοί;

— Δεν είναι δύσκολο να τó φαντασθείς. Θα τρελλαινόμουνα. Άν δέ με δάγκωνε κανένα φίδι, άν δέ με σκότωνε ένας οινόκερος, δά έξακολουθούσα να βαδίζω μέχρι πού θα έπεφτα έξαντλημένος. Θα πέθαινα άπό πείνα και άπό δίψα. Τ' άγρίμια θα έτρωγαν τó σώμα μου και τά μυρμηγκία θα έγλειφαν τά κόκκαλά μου άπό κάθε ίχνος σάρκας... Έμειναν και οι τρεις σιωπηλοί.

Περίπου ένα μήνα μετά την έγκατάστασή τους στο Χιτάμ, ο Νήλ άρρώστησε άπό πυρετό, παρᾶ τó κινίνο πού τόν ύποχρέωνε να παίρνει κάθε μέρα ο Μάνρο. Ή κατάσταση του δεν ήταν πολύ σοβαρή, άλλ' έπρεπε να μένει ξεπλωμένος κι' αυτό τόν στενοχωρούσε.

Ή Ντάνα τόν περιούκλωνε χωρίς να δίνει προσοχή στις διαμαρτυρίες του. Ή τάν πολύ επιδέξια. Στο τέλος ύποτάχθηκε στην έπιμονή της και την άφινε να κάνει γι' αυτόν ή τι θα μπορούσαν πολλά καλά να κάνουν οι Κινέζοι ύπηρετες. Ή προθυμία της τόν συγκινούσε. Τόν περιούκλωνε και τó πρωί ως τó βράδυ. Άλλ' όταν ο πυρετός άνέβαινε και ή Ντάνα τόν δρόσιζε μ' ένα βρεγμένο σφουγγάρι, αυτό τόν ένωχλούσε ύπεροβολικά. Ή Ντάνα επέμενε να τόν πλένει πρωί και βράδυ.

— Δούλεψα στο άγγλικό νοσοκομείο της Γιοκοχάμα επί έξη μήνες και τουλάχιστον έμαθα τά συνήθισμένα καθήκοντα μιας νοσοκόμας, τού έλεγε χαμογελώντας.

Τόν φιλούσε στο στόμα κάθε φορά πού τόν περιούκλωνε. Ήταν μία ένδειξη φιλίας και στοργής. Τόν ευχαριστούσε λίγο, άλλά δεν έδινε μεγάλη σημασία σ' αυτό. Τό πήρε σ' άστεία:

— Φιλούσες όλους τούς άρρώστους στο νοσοκομείο της Γιοκοχάμα; τη ρώτησε πειρακτικά.

— Δέ σ' άρέσουν τά φιλή μου;

— Δέ μου κάνουν κακό.

— Ίσως να έπιταχύνουν την άνάρωσή σου, είπε ή Ντάνα κοροϊδευτικά. Μία νύχτα την είδε σ' ύνειρό του. Ξύπνησε άλαφιασμένος. Ήταν βουτηγμένος στον ιδρώτα κι' αισθανόταν άνακούφιση. Ο πυρετός είχε πέσει. Είχε γίνει καλά. Άλλ' αυτό πού είχε άνειρευθεί τόν έκανε να ντρέπεται. Ένοιωθε φρίκη. Τέτοιες σκέψεις, άκόμα και στον ύπνο του, ήταν φοβερές. Μονάχα ένα τέρας διαφθοράς μπορούσε να άνειρευέται τέτοια πράγματα! Ξημέρωνε, και άκουσε τόν Μάνρο πού είχε σηκωθεί και τινούταν στο διπλανό δωμάτιο. Ή Ντάνα κοιμόταν. Καθώς περνούσε άπ' τó δωμάτιό του ο Νήλ τόν φώναζε χαμηλόφωνα. Ο Μάνρο έσκυψε πάνω του:

— Πώς αισθάνεσαι, Νήλ;

— Ίδρωσα τη νύχτα. Φαίνεται πως ή κρίση πέρασε.

— Πολύ ώραία. Καλύτερα να μείνεις σήμερα στο κρεβάτι. Άδριο θα είσαι έντελώς καλά.

— Στείλε μου τόν Άχ Τάν μετά τó πρόγευμα...

Ο Μάνρο πήρε τά συνέργά του και ξεκίνησε. Ο Κινέζος ύπηρετης ήρθε να περιποιήτ' τον Νήλ. Μία ώρα άργότερα ή Ντάνα έξύπνησε και ήρθε να τού πει καλημέρα. Ο Νήλ ντρέπόταν να την κοιτάξει.

— Θα έρθω σέ λίγο να σε περιποιήθω, τού είπε.

— Δέ χρειάζεται. Με περιποιήθηκε ο Άχ Τάν.

— Μα γιατί;

— Για να μη σέ βάλλω σέ κόπο.

Έσκυψε πάνω άπ' τó κρεβάτι για να τόν φιλήσει, άλλ' ο Νήλ πρόφτασε να γυρίσει τó κεφάλι του.

— Μην τó κάνεις αυτό, της είπε.

— Γιατί όχι;

— Είναι άνόητο.

Τόν κοίταξε για λίγο έκπληκτη και άνασπώνοντας τούς ώμους της άπομακρύνθηκε Λίγο άργότερα έαναήρθε για να ίδει μήπως ήθελε τίποτα ο Νήλ. Έκείνος έκανε πως κοιμόταν. Τού χάιδεψε έλαφρά τó μάγουλο.

— Για τ' όνομα τού θεού, μην τó ξανακάνεις αυτό! φώναξε ο Νήλ.

— Νόμιζα πως κοιμόσουνα. Τί έπαδες σήμερα;

— Τίποτα.

— Γιατί μου φέρεσαι έτσι; Έκανα τίποτα πού σε πείραξε;

— Όχι.

— Πές μου τί σου συμβαίνει.

Κάθησε στην άκρη τού κρεβατιού και κράτησε τó χέρι του στο δικό της. Έκείνος γύρισε τó πρόσωπό του προς τόν τοίχο. Ήταν τόσο ντροπιασμένος, ώστε μόλις μπορούσε να μιλήσει.

— Ξεχνάς πως είμαι άνδρας. Με μεταχειρίζεσαι σά να ήμουνα δώδεκα χρονών.

— Λοιπόν;

Ο Νήλ ήταν κατακόκκινος. Ήταν θυμωμένος με τόν εαυτό του, θυμωμένος έναντίον της. Τράβηξε τó σεντόνι νευρικά.

— Ξέρω πως δέ δίνεις σημασία σ' αυτά τά πράγματα. Κι' εγώ δέ δίνω σημασία, όταν είμαι καλά... Δεν είμαστε έπαιθυνοι για τά όνειρά μας, άλλά φαίνεται πως δείχνουν τί γίνεται στο ύπνο... Μή ελδες σ' ύνειρό σου; Δέ βλέπω τίποτα κακό σ' αυτό.

— Δέ ελδες σ' ύνειρό σου; Δέ βλέπω τίποτα κακό σ' αυτό.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ή συνέχεια

Οι όρμόνες είναι απαραίτητες για τη ζωή, όσο και το όξυγόνο της ατμόσφαιρας. Οι χημικοί και οι βιολόγοι προσπαθούν να διαλευκάνουν το μυστήριο των όρμονων, μελετώντας τις παράξενες ιδιότητες και τη δύναμή τους πάνω στον οργανισμό του ανθρώπου και των ζώων. Είναι πολύτιμα φάρμακα που μπορούν να μάς βοηθήσουν περισσότερο από κάθε άλλη χημική ουσία.

Σ ΕΝΑ φαρμακολογικό εργαστήριο της Κοπεγχάγης, συνέδη πρό μηνών ένα παράξενο «δυστύχημα»: Μερικοί επιστήμονες που δούλευαν στο τμήμα παραγωγής τεχνητών όρμονων, άρχισαν σιγά - σιγά να φαίνονται σαν γυναίκες! Στην άρχή έχασαν τις έρωτικές τους ικανότητες. Κατόπιν τά στήθη τους άρχισαν να έξογκώνωνται, να φαίνονται σαν γυναικεία. Οι γιατροί πού τούς εξέτασαν, έδωσαν τó συμπέρασμα ότι οι γεννητικοί αδένες τους είχαν προσβληθεί άπό τήν εισπνοή σκόνης θηλικών όρμονων πού κατασκευάζαν στο εργαστήριο. Οι κοινορτοποιημένες όρμόνες άπορροφήθηκαν άπό τούς πνεύμονές τους και πέρασαν στην κυκλοφορία τού αίματος. Έτσι, οι επιστήμονες απέκτησαν θηλικά χαρακτηριστικά. Ευτυχώς, τά χαρακτηριστικά αυτά έξαφανίσθηκαν, όταν οι επιστήμονες μεταφέρθηκαν σέ άλλο τμήμα τού εργαστηρίου. Άπό τότε, στο τμήμα παραγωγής θηλικών όρμονων εργάζονται μονάχα γυναίκες. Κανένας άνδρας δεν τολμάει να περάσει τó κατώφλι τού!

Λιγότερο τυχερό ήταν ένα παιδάκι τεσσάρων ετών άπό τη Νέα Υόρκη. Οι γονείς του έκαναν άγωγή κατά τού νοσοκομείου τού οποίου οι γιατροί είχαν χορηγήσει στο μικρό, πού έπασχε άπό άμυγδαλίτιδα, ένα είδος άρσενικών όρμονων. Ή συνέπεια ήταν ότι τó άγοράκι απέκτησε όλα τά φυλετικά χαρακτηριστικά ένός ώριμου άνδρος και έξεδήλωσε ισχυρές έρωτικές όρμες! Οι γονείς του ζήτησαν άποζημίωση 900 χιλιάδων δολλαρίων για τó παιδί και έκατό χιλιάδων δολλαρίων για ψυχική όδυνη.

ΑΥΤΑ τά παραδείγματα δείχνουν τις παράξενες ιδιότητες και τη δύναμη των όρμονων τού φύλου, όχι μόνο για τούς άνθρώπους, άλλά και για τά ζώα. Οι επιστήμονες πειραματίσθηκαν με τά θηλικά καναρίνια πού, όπως είναι γνωστό, δεν κελαϊδάνε. Μετά τη χορήγηση τεχνητών όρμονων, τά καναρίνια κελαϊδούσαν επί ένα μήνα, όσο διαρκούσε ή επίδραση των άρσενικών όρμονων.

Οι χημικοί και οι βιολόγοι, προσπαθούν άπό χρόνια να λύσουν τó μυστήριο των όρμονων. Δεν έμαθαν άκόμα πώς λειτουργούν, άλλά ξέρουν τουλάχιστον τ' άποτελέσματά τους πάνω στον οργανισμό τού ανθρώπου.

Τά «δυστυχήματα» πού άναφέραμε πιο πάνω, δεν σημαίνουν ότι οι όρμόνες είναι πάντα επικίνδυνες. Δυστυχήματα μπορεί να συμβούν με κάθε φάρμακο. Άν ληφθούν σύμφωνα με τη συμβουλή τού γιατρού, με προσοχή και χωρίς ύπερβολές, οι όρμόνες είναι ένα πολύτιμο φάρμακο, πού μπορεί να μάς βοηθήσει σέ πολλές περιπτώσεις περισσότερο άπό κάθε άλλη χημική ουσία.

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ σώμα παράγει τις όρμόνες πού μπορούμε σήμερα, σχεδόν σ' όλες τις περιπτώσεις, να κατασκευάσουμε στο εργαστήριο. Ο αδένας της υποφύσεως, στη βάση τού έγκεφάλου, έκκρινει όρμόνες πού έλέγχουν την άνάπτυξη τού σώματος. Ο θυρεοειδής αδένας στο λαιμό έκκρινει όρμόνες πού ρυθμίζουν τó βάρος και την ένεργητικότητα τού σώματος. Τά έπινεφρίδια, πάνω άπό τά νεφρά, έλέγχουν τó σφυγμό, την πίεση τού αίματος και την άναπνοή.

Τά πάγκρεας, κάτω άπ' τó στομάχι, έκκρινει την όρμόνη ινσουλίνη. Οι γεννητικοί αδένες στόν άνδρα και οι ώθηκες στη γυναίκα, έκκρινουν τις όρμόνες τού φύλου. Αυτές είναι οι κυριώτερες όρμόνες στο σύστημα των αδένων έσω έκκρίσεως.

Οι αδένες διοχετεύουν συνεχώς μικρές ποσότητες όρμονων στο αίμα. Οι όρμόνες φαίνεται ότι ένεργούν σαν χημικοί παράγοντες σέ όλα τά μέρη τού σώματος. Είναι άπαραίτητες για

τη ζωή, όσο και τó όξυγόνο της ατμόσφαιρας.

Μερικές πρόσφατες άνακαλύψεις πού σχετίζονται με τις όρμόνες, ένδιαφέρουν ιδιαίτερα τις γυναίκες. Οι έρευνες άπέδειξαν, ότι μία άπό τις αίτίες της στειρότητας είναι ή άνεπάρκεια των όρμονων τού θυρεοειδούς. Ή θεραπεία με παρασκευάσματα άπό όρμόνες τού θυρεοειδούς έσωσαν πολλές γυναίκες άπό τη στειρότητα.

Τ' άγόρια πού δείχνουν καθυστέρηση στην άνάπτυξη άρρεωνών χαρακτηριστικών κατά την έφηβεία, μπορούν τώρα να ύποβληθούν σέ θεραπεία με άρσενικές όρμόνες. Και οι θηλυκές όρμόνες βοηθάνε τά κορίτσια ν' άποκτήσουν τά χαρακτηριστικά τού φύλου τους στη μεταβατική ήλικία της έφηβείας.

ΓΙΑ τις γυναίκες, ή χρήση των όρμονων άνακουφίζει τά έντονα συμπτώματα της έμμηνοπαύσεως. Άλλά και οι άνδρες ώφελούνται άπό τις όρμόνες, όταν φτάνουν στην ώριμότητα και στην άρχή της γεροντικής ήλικίας. Αισθάνονται τις φυσικές τους δυνάμεις ν' άνανεώνωνται και γίνεται αισθητή μία σημαντική βελτίωση των διανοητικών λειτουργιών.

Μερικοί γιατροί της Νέας Υόρκης δοκιμάζουν μ' έπιτυχία τη θεραπεία των άκμών της νεότητας στα κορίτσια, χρησιμοποιώντας θηλυκές όρμόνες. Και οι γιατροί των άμερικανικών

άνισομορφωτηρίων, έχουν άνακαλύψει ότι ή χορήγηση μικρών ποσοτήτων θηλικής όρμόνης στους άρρενες τροφίμους των φυλάκων, άνακουφίζει άπό τις βασανιστικές άνικανοποίητες έρωτικές όρμες, πού κάνουν τόσο δύσκολη τη ζωή των καταδικών.

Σέ μερικές περιπτώσεις καρκίνου τού στήθους, ή όρμονοθεραπεία είναι έκπληκτικά άποτελεσματική. Στους άνδρες, ο καρκίνος τού προστάτου μπορεί να θεραπευθεί με όρμονοθεραπεία. Οι γιατροί έρευνούν και τη δυνατότητα θεραπείας των καρδιοπαθειών στους άνδρες με θηλυκές όρμόνες, πού φαίνεται πως έμπούζουν τη συσσώρευση λιπαρών άποθεματών στα αίμοφόρα άγγεία.

Η ΟΡΜΟΝΗ πού έκκρίνεται άπό τó πάγκρεας, ή ινσουλίνη, χρησιμοποιείται για τη θεραπεία τού διαβήτου και ή κορτιζόνη, όρμόνη των έπινεφριδίων, είναι χρήσιμη για πολλές άρρώστειες. Και ή όρμόνη τού κοινοειδούς, πού ώνομάστηκε ΑΣΤΗ, φαίνεται πως είναι ώφέλιμη στις περιπτώσεις προχωρημένης φυματίωσης.

Στην παιδική λευχαιμία, ένέσεις ή χάπια των όρμονων των έπινεφριδίων, προκαλούν σημαντική (άλλά πρόσκαιρη) βελτίωση. Ίσως μία τέτοια όρμόνη θα είναι τó φάρμακο της λευχαιμίας.

Οι όρμόνες και τά παράγωγά τους, σύμφωνα με πρόσφατες ίατρικές μελέτες, άνακουφίζουν άπό τά συμπτώματα της άλλεργίας. Επίσης είναι ώφελιμες για τó άλλεργικής προελεύσεως άσθμα, όπως και για ώρισμένες μορφές τροφικής δηλητηρίασεως.

Βήμα προς βήμα, οι επιστήμονες προσπαθούν να μπούν στα μυστικά των όρμονων.

Ο δρ. Χάινς Σέϋλ, τού πανεπιστημίου τού Μοντρεάλ, με μίαν άρσενική όρμόνη, μεταβάλλει ένα κλωσσοπούλι 18 ήμερων σέ κοκκοράκι.

Ο γεωπόνος Ουίλκινσον στη Βιργινία (Η.Π.Α.), έμφυτεύει ένα σφαίριδιο με θηλυκές όρμόνες κάτω άπό τó δέρμα ένός προβάτου. Τό ζώο άναπτύσσεται κατά 40% ταχύτερα άπό τά άλλα ζώα και καταναλώνει μόνο τά 72% της τροφής ένός συνηθισμένου προβάτου.

Και τά πειράματα με τις όρμόνες συνεχίζονται και μάς έπιφυλάσσουν άσφαλώς πολλές έκπληξεις.

Ἐκλείσαν εἴκοσι χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου πέθανε ξαφνικὰ. 1940—1960, εἴκοσι μεγάλα χρόνια, μετὰ ἀπὸ γεγονότα, ἀπὸ ἀλλαγές, ἀπὸ ὁμαδικές δυσίεις. Ὡστόσο, ὑπάρχουν καὶ τὰ πράγματα ἐκεῖνα ποὺ ποτὲ δὲν ἀλλάζουν. Καί, ἀληθινὰ, δὲν ἄλλαξε, δὲν ἔχασε τίποτα ὁ πρὸ οἰκείος ποιητὴς καὶ συγγραφέας τῆς παιδικότητός μας, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου. Ρίζα ἑλληνικὴ, ψυχὴ ἑλληνικὴ, πνεῦμα ἑλληνικὸ, ὁ γιομᾶτος φυσιολατρεΐα κι' ἐλαφρὴ μελαγχολία, διδακτικὸς καὶ ἀνδρωπῖνος Παπαντωνίου, μιλάει ἀκόμα, ὀχι μόνον στὴ καρδίᾳ τῶν νεωτέρων ἀλλὰ καὶ τῇ δικῇ μας, σὰν νῦμαστε ἀκόμη καὶ σήμερα παιδιὰ.

ТАΨΗΛΑ ΒΟΥΝΑ

**Τὸ καλύτερο παιδικὸ ἀνάγνωσμα ποὺ
μας χάρισε ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου**

Τοῦ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Η ΒΑΘΕΙΑ καλλιέργεια που έλαβε ο Παπαντωνίου, δέν τον άλλαξε σε καμμία στιγμή. Διαφύλαξε τον Ρουμελιώτη σάν κόρη όφθαλμού μέσα του. 'Η καλλιέργεια του χρησίμευσε για νά εκφράσει τόν έσωτερικό του αυτό κόσμο. Γιού είναι κατωμένος από αντίλαλους άνάσμενα στά βουνά, αντίλαλους κοπαδιών, αερίων, νερών και φωνών, από παραστάσεις ελληνικών τοπίων, από μυρουδιές θάμνων και μνήμες από την καθαρή λαϊκή ζωή του παιδικού του περιβάλλοντος. Πρέπει νά τώ επαναλάβει καιείς: για νά είναι διάσιμος ένας συγγραφέας πρέπει νάχει κλείσει πολλή γή μέσα στό έργο του, πολλή ζεστασιά, πολλή άλθια. 'Η τέχνη μάς συγκινεί γιατί μέσ απ' αυτή έπικοινωνούμε μέ τη ζωή και κατά κάποιον τρόπο την άνασπίνουμε την ξαναζούμε, γινόμαστε πιό πλούσιοι, γευόμαστε περισσότερο πράγματα από κείνα πού μόνες οί δικές μας αισθήσεις κουβαλάνε στήν ψυχική μας παρακαταθήκη. Στάθηκε πάντα ένας βουσίσιος κι' όπως συμβαίνει μέ όλους τούς ανθρώπους του είδους αυτού, ή μετατόπισή τους στίς πολιτείες, ζυντά μέσα τους αίσθημα νοσταλγίας και μελαγχολίας.

Ο Παπαντωνίου γεννήθηκε στο Καρπενήσι στα 1877. Έμαθε εκεί τα πρώτα γράμματα, 13 χρόνων ήρθε στην Αθήνα, τέλειωσε το Γυμνάσιο και γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή. Όπως όμως γίνεται με όλες σχεδόν τις περιπτώσεις των ανθρώπων που φέρνουν μια ισχυρή καλλιτεχνική φύση μέσα τους, οι πανεπιστημιακές του σπουδές περιορίστηκαν σε μια άπλητη έγγραφη. Ήταν 17 χρόνων παιδί που δημοσιογραφεί κιόλας στην «Ακρόπολι» του Βλάση Γαβριηλίδη. Σε ηλικία 23 χρόνων, τὸν βρίσκουμε ἀρχισυντάκτη της ἐφημερίδας «Σκρίπ», χρονογράφο και άρθρογράφο. Έφυγε γιὰ τρία χρόνια στὸ Παρίσι σὰν ἀνταποκριτὴς τοῦ «Ἐμπρός» γιὰ τὰ ξαναγυρίσει τὸ 1911. Στὸ Παρίσι συνεργάστηκε καὶ με δύο γαλλικὲς ἐφημερίδες, συμπληρώνοντας ταυτόχρονα καὶ τὴν αἰσθητικὴ του κατάρτιση. Ἐτσι ὁ Παπαντωνίου μὲ τὶς καταπληκτικὲς ἀφομοιωτικὲς ικανότητες ποὺ εἶχε, ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοῦς

λίγους "Ελληνες πνευματικούς ανθρώπους που διέθεταν ολοκληρωμένη καλλιέργεια. Το 1912, εγκαταλείποντας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου, διαορίστηκε Νομάρχης — Ζάκυνθος, Κυκλάδες, Καλαμάτα — γιὰ νὰ ἐργαστῇ τέσσερα χρόνια σ' αὐτὸ τὸν κλάδο, ὡς τὸ 1918 ποὺ διαορίστηκε διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Πινakoθήκης.

Ἡ προσευχή τοῦ ταπεινοῦ

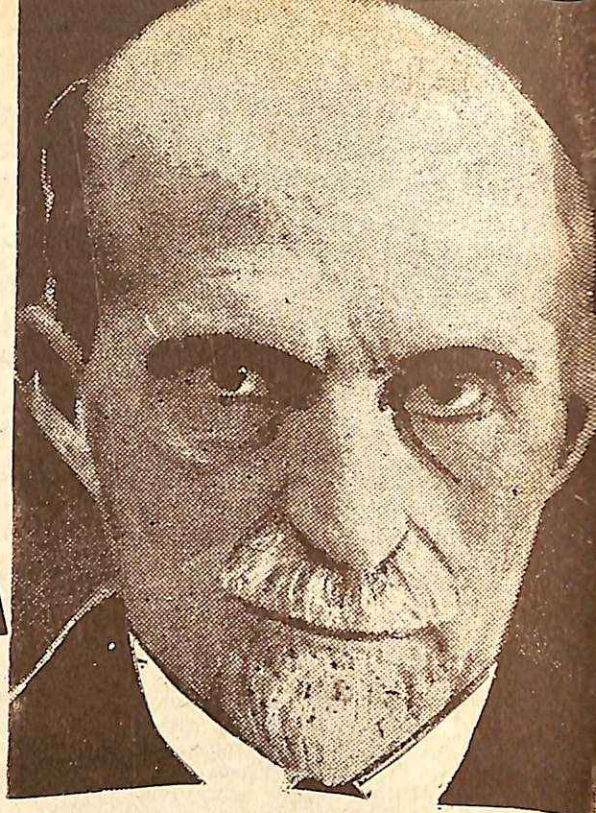
Κύριε, σὰν ἦρθεν ἡ βραδυὰ σου λέω τὴν
(προσευχὴ μου)
Ἄλλῃ ψυχῇ δὲν ἔβλαψα τὸν κόσμον ἀπ’
(τῆ δικῆ μου.
Ἐκεῖνοι ποὺ μὲ πλῆγωσαν ἦταν ἀγα-
(πημένοι.
Τὴν πίκρα μου τὴ βάστηξα. Μοῦ δίνεις
(καὶ τὴν ξένη.

Μ' ἀπαρνηθῆκαν οἱ χαρές. Δὲν τὶς γυ-
(ρεῦμα πίσω.
Προσμένω τὰ χειρότερα. Εἴν' ἀμαρτία
(νὰ ἔλπισω.
Σὰν εὐτυχία τὴν ἀγαπῶ τῆς νύχτας τὴ
(φοβέρα.
Στὴν πόρτα μου ἄλλος δὲν χτυπᾷ καίς
(ἀπ' τὸν ἀγέρα.

Δὲν ἔχω δόξα. Εἰν' ἥσυχα τὰ ἔργα ποῦ
(ἔχω πράξει.
" Ἀκουσα τῇ γλυκεῖα βροχῇ. Τῇ δύσῃ ἔχω
(κυττάξει.
" Ἔδωκα στὰ παιδιὰ χαρές, σὲ σκύλους
(λίγο χάδι.
" Ζευγάδες καλησπέρισα ποῦ γύριζαν τὸ
(δράδυ.

Τώρα δὲν ἔχω τίποτα νὰ διώξω ἢ νὰ
(κρατήσω.
Δὲν περιμένω ἀνταμοιβή. Ποιὺ ναι τέ-
(τοια ἐλπίδα.
Εὐδόκησε ν' ἀφανιστῶ, χωρὶς νὰ ξανα-
(ζήσω...
Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ θουνὰ καὶ γιὰ
(τοὺς κάμπους πού εἶδα.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὁ τελευταῖος τοῦ αὐτοῦ διορισμὸς δὲν παρεξέμενε κανένα, γιατί ὁ Παπαντωνίου ὑπῆρξε ἓνα ταλάντο πολύπλευρο. Ἐγραψε τεχνοκριτικά ἄρθρα καὶ κριτικές παρακολούθησας τὴν κίνησι τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν σὲ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες πού, καὶ μόνο ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ τὸν, θὰ μπορούσε νὰ θεωρεῖται καὶ σήμερα ἀκόμη ἀξιόλογος. Ἀλλ' αὐτὴ — ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ ἀποψη — δὲν ἦταν ξένος πρὸς τίς εἰκαστικές τέχνες. Τὸ 1911 παρουσίασε μιὰ ἐκθεσὶ ἀπὸ σχέδια καὶ γελοιογραφίες στὸ Ζάππειο, πού δὲν ἄφησε ἀδιάφορη τὴν κοινὴ γνώμη. Ὅσο γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη μας, χρωστάει πολλὰ στὴ εἰκὴ τοῦ φωτισμένη πρωτοβουλία.

Τ Ἡ λογοτεχνική του σταδιοδρομία τὴν ἄρχισε πολὺ ἔνωρίς, μαθητὴς ἀκόμῃ. Παρουσιάστηκε μὲ δημοσιεύματά του σὲ διάφορα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς του — «Εἰκονογραφημένη Ἑστία», «Πανακτοῦλη», «Τέχνη», «Πανεπιστήμια», «Ἡ γησώ», «Νουμάς», «Καλλιτέχνη», «Νέα Ζωή», «Γράμματα τῆς Ἀλεξανδρείας» κ.ά. — καὶ κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο βιβλίου του, μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ τὰ «Πολεμικὰ Τραγούδια», στὰ 1898. Οἱ πρῶτοι του αὐτοὶ στίχοι, ξεπερνοῦν τὴς προσδοκίαις πού θὰ μπορούσαν νὰ δώσει ἓνας ἐξ 20 χρονῶν, ἐκείνῃ τὴν ἐποχῇ. Τὸ καλύτερο βιβλίο του Παπαντωνίου ἀνήκει στὸν τόμῳ τῆς παιδαγωγικῆς του πλευρᾶς, πού τάθηκε κ' αὐτὴ πολὺτιμη γιὰ τὴ συμβολὴ τῆς καὶ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ ἀναγνωστικοῦ ὄλκου στὰ σχολεῖα μας. Πρόκειται γιὰ τὰ «Ψηλὰ Βουνὰ» τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' Δημοτικῆς (1918), ἓνα ἀναγνωστικὸ ἀληθινόν τιμιον γιὰ μᾶς τοὺς παλαιότερους, πού εἶχαμε τὴν τύχην νὰ τὸ χαρούμε στὴν τάξιν αὐτῇ. Ὅταν, ἐδῶ καὶ λίγες μέρες, τὸ διάβασα ξαντατυπωμένο — τὸ βιβλίο αὐτὸ ξεπέρασε τὸν περιορισμένον προορισμὸ του — μπόρεσα καὶ κατάλαβα γιατί ἐμεῖς τὰ παιδιὰ τῆς Γ' τάξης τὸ ζητούσαμε τόσο ἔντονα, δίνοντας ὁ ἓνας μας στὸν ἄλλο τὰ ὄνματα τῶν ἡρώων του καὶ συζητώντας μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια τὰ θέματα του.

"Ήτανε ένα βιβλίο που σ' έμπαζε στην

περιοχή ενός ηθικού πνεύματος, που εξανθρωπίζει τις παιδικές σου ανησυχίες, χωρίς ηθικοδιδασκτικά κηρύγματα, χωρίς παραγγέλματα και ανούσια παραφροσισμένα λόγια, από κείνα που δεν πείθουν, αλλά προκαλούν το αντίθετο από κείνο που επιδιώκουν: την αθεράπευτη πιά και για τα κατοπινά χρόνια τους παιδική δυσπιστία. Μια ομάδα παιδιών φυεύγει από την πόλη και πηγαίνει να ζήσει για λίγο τη ζωή του βουνού και του χωριού. Έκει συναντιέται με τους άπλοους ανθρώπους, την καθαρή φύση, βλέπει τα οράματα φαινόμενα, χαίρεται τη διαύγεια, τη γαλήνη, την όμορφη, την ανυπόκριτη ζωή, ακούει, μαθαίνει, ελευθερώνεται μέσα σ' έναν φυσικό, αυτοδίδαχτο, ανώτερο κόσμο. Θά ήταν παρακινδυνευμένο να φανταστεί κανείς πως στα σπάνια τα χρόνια που πέρασαν από τότε, μπορεί να γράφτηκε κι' ένα δεύτερο αναγνωστικό σαν αυτό. Για να το γράψει κανείς, θα πρέπει νάναι κι' αυτός παιδί στο βάθος του κι' ο έσωτερικός του κόσμος νάναι ανέγγιχτα παρθενικός. Ν' αγαπάει με την καρδιά κι' όχι με το μυαλό. Το μυαλό υποχρεώνεται να κάνει ώρισμένες ενέργειες, ενώ η καρδιά ανοίγει και μιλάει για λογαριασμό της.

Ἄκόμα καὶ στὸ ἀναγνωστικὸ τοῦ αὐ-
τό, ὁ Παπαντωνίου κατῳρόθησε νὰ μετα-
φέρει τὸ μοναδικὸ τοῦ στυλ, τὴν οἰκονο-
μία τῆς φράσης, τὴν οὐσία τῆς ἐκφρα-
σης. Χωρὶς περιττολογίαν, χωρὶς πρᾶ-
γματα συρραμμένα «συμφωνῶν τῷ νόμῳ»
κατῳρόθησε νὰ πάρει τὰ παιδιὰ μαζὶ τοῦ
ἀπὸ τὸ χέρι καὶ νὰ τοὺς δώσει ἕνα ἀνώ-
τερο μάθημα ζωῆς καὶ ἀντιλήψης, ἕνα
λουτρό ἀγνότητας ποὺ δύσκολα θὰ μπο-
ροῦσε ἀργότερα νὰ τὸ ξεχάσουν. Ἀν σή-
μερα οἱ μικροὶ μαθητὲς δὲν χαίρονται πιά
τὸ ἀναγνωστικὸ αὐτὸ τοῦ Παπαντωνίου
στὸ σχολεῖο τους, ἔχουν ἄλλους σταθμοὺς
ἐπαφῆς μαζὶ τοῦ γιὰ νὰ τὸν χαίρουνται
καὶ νὰ τὸν ἀγαποῦν. Εἶναι τὰ σοφὰ κομ-
μένα καὶ ζυγισμένα παιδικὰ τοῦ τραγοῦ-
δία, τὰ «Χελιδόνια» του, μοναδικὰ στὸ
εἶδος τους ὡς τὰ σήμερα, μοναδικὰ καὶ
ἀσυγκρίσιστα καί, ὅπως φαίνεται, ἄ-
φθαρτα. «Ἢ κατέρηα τοῦ πεύκου», ὁ «Γε-
ροβοσκός», «Ὁ παπαγάλος», «Τὸ καρ-
θαδικὸ» καὶ τόσα ἄλλα, γιομάτα ἀλήθεια,
κίνηση καὶ ψυχή, εἶναι τὰ μόνα ποὺ στο-
λίζουν τὰ Ἀναγνωστικά καὶ τὰ Νεοελλη-
νικά Ἀναγνώσματα, τὰ μόνα ποὺ σταμα-
τοῦν τὸ παιδί, σταματοῦντας ἀκόμη καὶ
τοὺς μεγάλους καὶ γεφυρώνοντας αὐτὸ
ποὺ χωρίζει τὸν μεγάλο ἀπὸ τὸ παιδί.
Μήπως τέτοιοι δὲν εἶναι ὁ «Γεροβοσκός»
του; «Πόσα χρόνια πέρασα — κι' ὅσπρι-
να καὶ γέρασα (.....) Ἄνινε προδακτρία
μου — περπατᾷτε ἀρνάκια μου — πάμε
τὴν σιγὰ - σιγὰ — καὶ μάς πῆρην ἡ
τραυδιὰ....». Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερο
πράγμα, ἀπὸ τὸ νὰ ἐκφράσει κανεὶς μιὰ
βαθύτερη φιλοσοφίη μὲ τὸν ἀπλό τρόπο
ποὺ λέει στὸν ἄλλο μιὰ καλοκάρδη «καλη-
μέρα».

ΣΤΗΝ ποίηση ο Παπαντωνίου μάς έδωσε τὸ 1931 τὰ «Θεία Δῶρα», μοναδική του συλλογή πρὸς τοὺς στίχους του, ἑκφρασμένους κι' αὐτοὺς μὲ ἀπλότητα ἀλλὰ δεμένους μὲ τὴν ἴδια γνωστὴ του αἰσθητικὴ τελείωση πάντοτε, μπορούμε νὰ παρακολουθήσουμε ὅλες τὶς συγκαταβήμενες κινήσεις τῆς ψυχῆς του. Συγκρατημένες σ' ὅτι ἀφορὰ τὴ νοσταλγία του, τὴ μελαγχολία του καὶ τὴν ἀχνή, θαύτηρη ἀπασινοδοξία του: «Ὅλα πειθαρχημένα σὲ μιὰ βαθύτερη εὐγένεια, ὅλα ἑκφρασμένα μ' ἕναν χαμηλὸ ἀλλὰ ἀναμφισβήτητο ἀληθινὸ καὶ ἀναγκαῖο λόγο, ἕνα λόγο ποτισμένον ἀπὸ τὴν προσωπική του ἐμπειρία».

πική του πείρα και την προσωπική του ευσυνείδηση. Ο στεναγμός του ήρεμος, η διάθεση του για φυγή διακριτική, το παράπονο και η θλίψη μοιάζουν σαν να μη θέλουν ν' ακουστούν, άλλα να εκφραστούν μόνο. Μέσα στο «Θεά Δώρα» δεν έπαιναλαχμάνεται τίποτε. Το αίσθημα είναι ενιαίο στο βάθος του, ωστόσο ο τόνος του γίνεται διαφορετικός, ακολουθώντας τον παλμό των διαφορετικών του

ΣΕΡΕΝΑΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ
ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ

Σοφέ μου τὸ τετράσοφο
 πὺν σὲ φωτᾷ λυχνάρι
 νᾶτανε, λέει, φεγγάρι
 καὶ σὺ εἴκοσι χρονῶ!

Νάτανε τάχα ή γνώση σου
μέ τόν άγέρα άμάχη,
μιά δασωμένη ράχη
ξεκίνημα πρωϊνό...

Νάτανε τάχα ἡ σκέψη σου
συρτοῦ χοροῦ τραγοῦδις,
μιὰν ἀγκαλιὰ λουλούδις,
μιὰ ἱστορία τρελλή.

Τὰ μύρια πού δὲ γνώρισες
νερὸ θὰ τάειχες μάθει
μὲ δάσκαλο τὰ πάθη,
μ' ἑνα κλεφτὸ φιλί.

Πολὺ τὴν καταφρόνεςες
τῇ ζωῇ, π' ἀναθεμά τη...
Καὶ τώρα, εἶναι φευγάτη
σὰν ὄνειρο πρωϊνό.

Χειλάκια ἀνθοῦν στὴ γειτονιά,
γαρούφαλα στὴ γλάστρα —
καὶ σὺ διαβάξεις τ' ἄστρα
καὶ τὸ βαθὺ οὐρανό.

συγκινήσεων. Ἡ ἐπαρχία, ἡ πόλη, ἡ φύση, τὰ καρδιά που δὲν μποροῦν νὰ μᾶς δγάδουν ἔξω ἀπ' τὴ μοῖρα μας, ἡ σοφία που δὲν γράζει ποτενά, ἡ θλίψη μιᾶς φυλακισμένης ψυχῆς που ἀναπολεῖ καρτερικά, στωικά, τὸ καλύτερο αὐτῆς τῆς ζωῆς καὶ που δὲν τὸ βρίσκει παρὰ πίσω στὴ ρίζα της, στὸ παιδικὸ λίκνο τῆς Ρούμελης. Ὡστόσο δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ λύση αὐτῆς τῆς ἐπιστροφῆς. Τὸ μυαλὸ πῆρε ἄλλους δρομοὺς, ἡ ψυχὴ γιόμισε ἀνησυχίες καὶ ἀγκάθια καὶ τώρα πιά, ὅπου κι' ἂν πάει, εἶναι τὸ ἴδιο. Ἡ γαλήνη κρινεῖται μέσα μας.

Κατά βάθος όλα έχουν τη αρχή τους στην αγάπη του γιὰ τὴ ζωὴ. Εἶναι ὁμῶς ἡ σκιά τοῦ χρόνου ποὺ τὸν ἀπογοητεύει, εἶναι τὰ δίχως ἀντίκρουσμα μεγάλα ὄνειρα ποὺ κάνουμε καμμιά φορὰ, ὄνειρα ποὺ τὰ ξερόουμε μόνον ἐμεῖς, εἶναι οἱ κοινωνικὲς συνθήκες ποὺ καταπιέζουν τὴν εὐαισθησία μας καὶ κάνουν ἀνέφορτο τὸ ντεντρο καὶ τὰ ἀπλούστερα πράγματα αὐτῆς τῆς ζωῆς. Αὐτὴ τὴν ἀγάπὴ πρὸς τὸ μεγάλο ἀγαθὸ τῆς ζωῆς τὴν ἐκφράζει ἀριστοτεχνικτικὰ μὲ τὸ παραφρασμένο γνωστὸ ποίημα τοῦ Ζάν Ρισπέν, ποὺ τοῦχει δώσει τὸν τίτλο «Ἡ γριὰ ἡ δαδὰ μ'»:

‘Η γριὰ ἡ θαβὰ μ’ καλὰ ὕστερ’ νά,
σπούρα τ’ ἀδράχτ’ στριφογυρνά,
ἡ δάβω ἡ γριούλα ἡ ἀφιντιά τ’ς
πῆγι μὲ τ’ ρόκα στ’ν ἀγκαλιά τ’ς.
κι’ ἕκατσι’ κειὰ κοντὰ στ’ φουτιά τ’ς

Κι' οἱ τέσσαιρ' π' θὰ μᾶς πᾶν, ἀλί,
ταῖρνὰ ταῖρνά,

στοὺν ἄλλον ὕπνου — ὥρα καλή —
κι οἱ τέσσιρ' π' θὰ μᾶς πᾶν οὐλ' νοὺς
κι τ'ς παραλῆδιδι κι τ'ς ἄλλ' νοὺς,
φέρανι τ'ν κάσσα τ' μακριὰ
κι ἦρθαν κι τ'ς εἶπαν «ἄντι, γριὰ».

“Ας ήταν δυνατό να μεθύσουμε τὸ θάνατο, να τὸν ξεγελάσουμε, να τὸν παραπληγήσουμε, να τοῦ κλέψουμε σιγιμές, ὥρες, μέρες, να ζήσουμε ὅσο γίνεται πιὸ πολὺ τὴν ἀπλή μας ζωὴ μὲ τὶς ἀπλές της χαρές. Ἐκεῖνο ποὺ διακρίνουμε καὶ στὴν ποίησιν τοῦ Παπαντωνίου, εἶναι ἡ πνευματικότητα, ἡ διακριτικότητα, ἡ ἀξιοπρέπεια. Κομμὰι προσπάθεια γιὰ νὰ ξεπεράσει τὶς δυνάμεις του, κομμὰι ἐπίδειξη σοφίας. Τὸ αἶσθημα καὶ ἡ σκέψις του ἐναρμονίζονται στὴν ἀπλή του ἐκφορᾶση.

Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ Παπατωνινίου, δὲν στάθηκε κατώτερος ἀπὸ τὸν τεχνοκριτικό κι' ἀπὸ τὸν ποιητή. Ἡ ἴδια ἀρτίωση καὶ ἡ ἴδια λιτότης κι' ἔδω. Τὰ πεζὰ του ποὺ εἶδαν τὸ φῶς με τοὺς τίτλους: «Πεζοὶ ρυθμοὶ» (1923), «Διηγήματα» (1927), «Ἄγιον Ὅρος» (1934), «Βυζαντινὸς ὁρὸς» (1936) καὶ «Θυσία» (1937) παρουσιάζουν τὴν ἴδια οἰκονομία λόγου, τὸ ἴδιο στρογγύλεμα. Μερικὰ διηγήματά του, θὰ μείνουν σὰν ὑποδείγματα. Τέτοια εἶναι τὸ «Πέτρα σὲ λίμνη», ἡ «Θυσία», «Τὸ ἀθάνατο ποῦλι», «Ἡ γυναῖκα τοῦ Μαλῆ» κ.ά. Οἱ ἥρωές του ψυχογραφοῦνται θαυμασίως, ἥρωες διαλεγμένοι ἀπὸ τὴν ἀπλή ζωή, ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν βασανισμένων, μπλεγμένοι στὸν τροχὸ μιᾶς ἀνεμπότιστης καὶ χωρὶς ἀρμονία κοινωνικῆς ζωῆς. Τὸ κωμικὸ καὶ τὸ τραγικὸ δίνουνται μὲ τὴν ἴδια ἀπολόγητα, ἐκφράζοντας τὴ θαυότερη ἀπολογίτευση καὶ ἀποστροφή πρὸς ὀρισμένες καταστάσεις τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα. Καταστάσεις ἐσωτερικῆς, λεπτῆς, πτωχῆς ποῦ χρειάζονται μιὰν ἰδιαίτερη εἰσθετική εὐαισθησία γιὰ νὰ συλληφθοῦν, προβάλλονται μὲ μιὰ καλοζυγισμένη εἰρωνεία, μ' ἓναν ἔμμεσο σαρκασμό.

Ἡ «Βυζαντινὸς Ὁρθρος», ἡ «Θυσία», τὸ «Ἅγιον Ὅρος» φέρουν ἀπάνω τους τὴν ἐγγύησιν τῆς προσωπικῆς του καλλιτεχνικῆς σφραγίδας ὅπως καὶ τὸ θεατρικὸ τοῦ «Ὁ ὄρκος τοῦ πεθαμένου» (1929), ποὺ τὸ θέμα του εἶναι παρμένο ἀπὸ τὸ δημοτικὸ τραγούδι «Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ». Παρὰ τὶς ἐπικρίσεις ποὺ διατυπώθηκαν γι' αὐτὸ, ἀποδεικνύει δὺο βασικὰ πρᾶγματα ποὺ διέπουν τὸν ἐσθαιρικό κόσμον τοῦ συγγραφέα. Τὴν ἀγάπην τοῦ πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὴ βαθύτερη προσωπικὴ ἠθικὴ του γραμμῇ, ποὺ διακρίνεται σ' ὅλο τὸ ἔργο του.

Δεν θα ήθελα να κλείσω το σημείωμα αυτό, χωρίς να αναφερθώ στους «Πειζούντες» του, το πιο δύσκολο είδος μέσης στην λογοτεχνία μας, που δεν εύδοκίμησησαν σε κανένα άλλο και δεν ξεπεράστηκαν. Είναι το πιο εξομολογητικό έργο του. Ή ψυχή του με την εξευγενισμένη ήμερη μεγαλοχολία της, με την καρτερική της φιλοσώφηση προβάλλεται γυμνή μέσα στις αποχρώσεις ενός γνήσιου λυρικού κλίματος. Οι παρακάτω γραμμές από το «Κυπριαρίσι» του, λένε πολύ περισσότερο από τις δικές μας εξηγήσεις:

«Εἶμαι τὸ δέντρο πὺν ἀκολουθεῖ τὴν γραμμὴν τῆς προσευχῆς ὅταν ἀνεβαίνει ἀπὸ ἡσυχῆ ψυχῆ.

» Είμαι ἡ λόγχη πού κοκκίνισε ἀπὸ
αἷμα τῆς δύσης καὶ φρουρεῖ τὸ ἀόρατο

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

Οι άμοιβάδες, έξωτικά παράσιτα τής 'Ασίας καί τής 'Αφρικής, έχουν από καιρό έγκληματισθεί στην Εύρώπη καί άποκτήσει την... ιδαγένεια όλων τών Εύρωπαϊκών χωρών καί, ιδιαίτερα, τών μεσογειακών. 'Από τόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, δέν λένε νά μās άφήσουν ήσυχους. Εύτυχώς όμως πού φοβούνται τό κρύο!

ΟΙ ΑΜΟΙΒΑΔΕΣ

Τά ένοχλητικά παράσιτα τοῦ πεπτικού συστήματος

Σε κάθε έποχή διάφορες άρρώστειες εμφανίζονται, άλλες εξαφανίζονται. Συνοδεύουν τις μετακινήσεις τών πληθυσμών, ταξιδεύουν μαζί τους, προσθέτουν τις δικές τους περιπλοκές στις πολεμικές αναστατώσεις. "Ετσι, τά σοβαρά έντερικά νοσήματα, πού όφείλονται σ' ένα μικροσκοπικό πρωτόζωο, πέρασαν ώκεανούς καί σύνορα γιά νά έγκατασταθούν στην Εύρώπη. Πριν από τό 1914, οι άμοιβάδες ήταν άγνωστες ακόμα στις ευρωπαϊκές χώρες. Τό 1943 ή Κολέτ, ή μεγάλη Γαλλίδα συγγραφέας, έστειλε σέ μια φίλη της ένα νόστιμο γραμματάκι: «Είμαι άρρωστη, φαντάσου, εδώ καί δυό μήνες, άπ' αυτό πού νόμιζα πως είναι τροφική δηλητηρίαση. 'Αλλά τώρα ξέρω τι έχω: "Εχω ένα... πρωτόζωο! Καί μάλιστα πρωτόζωο τών τροπικών, παρακαλώ! "Εγώ, πού έχω τόσο λίγο ταξιδέψει στη γη μου!... Πού διάολο πήγα καί τό μάζεψα αυτό τό ζώο στην κοιλιά μου;».

ΑΠΟ πολλά πρωτόζωα πού μπορούν νά εγκατασταθούν στον έντερο, ή άμοιβάδα είναι τό πιο επίμονο. Πριν από τό 1914 ή άμοιβάδα ήταν ένα σπάνιο παράσιτο πού τό έφερναν κάποτε μαζί τους όσοι ταξίδευαν στην 'Ασία καί την 'Αφρική. Τώρα έχει γίνει μια πασίγνωστη. "Όταν ό γιατρός ζητάει αναλύσεις τοῦ περιεχομένου τών εντέρων, αυτές κυρίως φοβάται ότι θα βρεί, τις άμοιβάδες.

Γιατί, δυστυχώς, οι άμοιβάδες έχουν έγκληματισθεί στις ευρωπαϊκές χώρες. Οι άνθρωποι προσβάλλονται άπ' αυτές έστω κι' αν δέν έχουν ταξιδέψει στους τροπικούς.

'Ανακαλύφθηκαν πρώτα στη Γαλλία κατά τη διάρκεια τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, όταν πολλοί στρατιώτες υπέφεραν από παράξενες ένοχλήσεις πού τις όνόμαζαν εδάφροια τών χαλαρωμάτων. Οι άμοιβάδες ήταν υπεύθυνες γι' αυτές τις ένοχλήσεις. Είχαν εισαχθεί στην Εύρώπη από τ' άποικιακά στρατεύματα τής Γαλλίας καί τής 'Αγγλίας.

Δυσεντερία

ΑΠΟ τότε, οι άμοιβάδες στοργυλοκάθισαν στην Εύρώπη καί δέ λένε νά μās άφίσουν ήσυχους. 'Ανάμεσα στους δυό πολέμους παρατηρήθηκε μια έφεση. 'Αλλ' ήρθε ό δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, με τις μετακινήσεις στρατευμάτων, τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, τις έπιχειρήσεις στην 'Ασία καί την 'Αφρική. 'Η άμοιβαδική δυσεντερία προσέ-

τέθηκε σ' άλλα δεινά τοῦ πολέμου.

Τώρα έχει πιά άποκτήσει την ιδαγένεια όλων τών ευρωπαϊκών χωρών καί ιδιαίτερα τών μεσογειακών. Τά ταξίδια εύνοούν τη διάδοσή της. Οι μετακινήσεις είναι σήμερα πολύ εύκολες καί συχνές. Καί ή μετάδοση τών άμοιβάδων γίνεται επίσης εύκολα ακόμα καί υπό τις καλύτερες συνθήκες υγιεινής. 'Η συνεχής ανανέωσή τους βοηθάει τη διατήρηση της ζωτικότητας αυτών τών ένοχλητικών παρασίτων.

Πάντως, πρέπει νά σημειωθεί ότι δέν είναι όλες οι άμοιβάδες επικίνδυνες. Τό πιο βλαβερό είδος είναι οι άμοιβάδες τής δυσεντερίας.

Αυτό τό είδος αναζητούν κυρίως στις αναλύσεις τους τά μικροβιολογικά εργαστήρια. Διακρίνονται δυό ποικιλίες: ή άσιατική καί ή αφρικανική. 'Η πρώτη είναι ή πιο επικίνδυνη. Καί ρέλεγε κανείς ότι άπ' όσο πιο μακριά έρχονται τά παράσιτα, τόσο πιο καθυστερημένα εκδηλώνουν την παρουσία τους. Κάποτε περνώνε μήνες ή χρόνια προτού εμφανισθούν τά πρώτα συμπτώματα τής δυσεντερίας.

Προκαλούν άναιμία

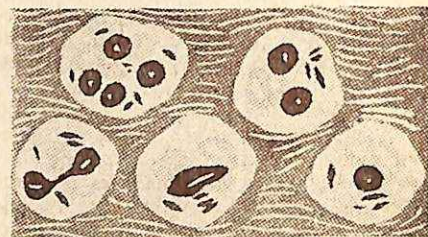
ΣΤΟ μικροσκόπιο ή άμοιβάδα φαίνεται σαν οργανισμός στην άπλούστερη δυνατή μορφή του: "Ενα είδος σάνκου πού περικλείει την πρωτοπλαστική μάζα, μ' ένα πυρήνα στο κέντρο. Σφαιρικός όταν μένει άκίνητος, ό σάνκος έπιμηκύνεται, αλλάζει μορφή ό-

ταν ή άμοιβάδα μετακινείται.

'Εξ ίσου άπλός είναι ό τρόπος τής αναπαραγωγής της: 'Η άμοιβάδα χωρίζεται στα δυό. Μπορεί επίσης ν' αναπαραχθεί στο έσωτερικό τοῦ σώματός της, σχηματίζοντας μια κύστη δηλαδή ένα κύτταρο με πολλούς πυρήνες. Αυτή ή κύστη είναι τό άμυντικό της όπλο κατά τών επιθέσεων τοῦ περιβάλλοντός της. "Όταν φτάσει σ' αυτό τό στάδιο, ή άμοιβάδα ξεριζώνεται πολύ δύσκολα.

Τό είδος πού είναι υπεύθυνο γιά τη δυσεντερία αναγνωρίζεται από τις γρήγορες κινήσεις του, τό λευκό πλαισίό του, καί από τό γεγονός ότι περιέχει πάντα μικρά κομμάτια έρυθρών αιμοσφαιρίων.

Γιά την άμοιβάδα, τά έρυθρά αιμοσφαίρια είναι πολύ νόστιμος μεζές. Καταβοχθίζει τά αιμοσφαίρια καί προκαλεί συνήθως άναιμία, πού είναι αναπόφευκτο σημάδι τής παρουσίας τοῦ πα-

'Η άμοιβάδα μπορεί νά πολλαπλασιασθεί, σχηματίζοντας μια κύστη με πολλούς πυρήνες.

ρασίτου, όπως καί ό έρεθισμός τοῦ έντερικού βλεννογόνου.

Δέν αγαπούν τό κρύο

Η ΜΕΤΑΔΟΣΗ τών παρασίτων είναι πολύ εύκολη, όπως είπαμε, καί τό έκπληκτικό δέν είναι ότι υπάρχουν, αλλά τό ότι δέν έχουν προσβληθεί όλοι οι άνθρωποι από άμοιβάδες!

Εύτυχώς, ή άμοιβάδα είναι πολύ εύαίσθητη στό κρύο καί δέν έχει ακόμα καταφέρει νά προσαρμωθεί έντελώς στο κλίμα τής Εύρώπης. "Αν ή μετάδοση δέ γίνει γρήγορα, δέ γίνεται καθόλου. "Όταν εκκινωθει από τό παχύ έντερο ή άμοιβάδα κινώνει καί πεθαίνει σ' ένα τέταρτο τής ώρας. Την έποχή πού δέν ήταν ακόμα γνωστές οι ιδιότητες τής άμοιβάδας, αν δέν υπήρχε σέ μια πόλη μικροβιολογικά εργαστήριο, οι άρρωστοι έστελναν δείγματα τών προϊόντων τοῦ πεπτικού τους συστήματος στο πλησιέστερο κέντρο. 'Αλλ' οι μικροβιολόγοι δέν έβρισκαν ποτέ τίποτα: Οι άμοιβάδες είχαν πεθάνει στο δρόμο από τό κρύο.

'Αλλ' οι άρρωστοι πρέπει νά ξέρουν ότι ή άρνητική γνωμάτευση, τοῦ εργαστηρίου δέν άποδεικνύει τίποτα. Σε μια άρισμένη μέρα μπορεί ή εξέταση τών κοπράνων νά μην άποκαλύψει την παρουσία άμοιβάδων. Αυτό όμως δέ ση-

← 'Η άμοιβάδα μετακινείται αλλάζοντας σχήμα.

μαίνει πάντα ότι άμοιβάδες δέν υπάρχουν. Συχνά χορειάζονται επανειλημμένες εξετάσεις.

Οι κρίσεις

ΩΣ τη στιγμή πού θα εκδηλωθεί κρίση, ό άρρωστος δέν ξέρει πως έχει προσβληθεί από άμοιβάδες. Τά παράσιτα ξυπνάνε από τό λήθαργό τους με την εύκαιρία μιας άλλης άρρώστειας πού εξασθενίζει τόν οργανισμό, ενός κρυολογήματος, μιας γρίπης κλπ. Τότε ό έντερικός βλεννογόνος παθαίνει φλόγωση καί γεμίζει από μικρά έλκη. Οι πόνοι συνοδεύονται από διάρροια, συχνά αίματηγη. 'Εκδηλώνεται πυρετός. Αυτή είναι ή δέξια φάση τής άμοιβαδικής δυσεντερίας.

Σε μια δεύτερη φάση τό παράσιτο εγκαθίσταται όριστικά καί άποκτά ώριμμένες συνήθειες. Είναι ή χρονία περίο-

ΤΟ ΚΙΝΙΝΟ ΒΛΑΒΕΡΟ ΓΙΑ ΤΗ ΓΡΙΠΠΗ

Χιλιάδες άνθρωποι άρρωσταίνουν κάθε χρόνο από κρυολογήματα με συμπτώματα γρίππης (συνάχι, βήχα, καταρροή κλπ.). "Όλα αυτά τά συμπτώματα εμφανίζονται στο τέλος τών χειμερινών κρύων καί την άρχή τής άνοιξης εξ αίτίας τής αστάθειας τοῦ καιρού την έποχή αυτή.

"Ενας Γερμανός γιατρός, ό δρ. Βόλφγκανγκ Μίλλερ, έκανε μια ένδιαφέρουσα σχετική ανακοίνωση στο «'Ιατρικό Δελτίο» τοῦ Μονάχου. 'Εξέτασε χιλιάδες άσθενών από κρυολογήματα κι' έφτασε στο συμπέρασμα, ότι, αν κατά τά πρώτα συμπτώματα τοῦ κρυολογήματος ό άσθενής πάρει άμέσως χάπια κινίνης, κινδυνεύει περισσότερο νά προσβληθεί άργότερα από άσιατική γρίππη.

Με τό κινίνο, γράφει ό δρ. Μίλλερ, ό άρρωστικός εξασθενεί καί δέν είναι σέ θέση νά πράξει αντίσταση κατά τοῦ ιού τής γρίππης. Τό κινίνο έχει κακή επίδραση σ' όλο τόν οργανισμό.

Τό φάρμακο αυτό, πού υπήρξε τόσο άποτελεσματικό κατά τής έλονοσίας, δέν έχει κανένα άποτέλεσμα σέ πυρετικές καταστάσεις πού όφείλονται σέ άλλα νοσήματα. Τό κινίνο πού κατεβάζει τόν πυρετό στην έλονοσία, δέν επιδρά στις άλλες άρρώστειες.

"Ως τώρα, δέν υπήρχαν βασικές αντιρρήσεις γιά τη χρήση τοῦ κινίνου ως αντιπυρετικού. 'Ο δρ. Μίλλερ συνιστά τόν περιορισμό τής χρήσεώς του. Σύμφωνα με τά συμπεράσματα τών έρευνών του, τό κινίνο, καί αν άκόμη δέν προκαλέσει επικίνδυνες πνευμονικές έπιπλοκές, είναι βλαβερό καί μπορεί νά έχει κακές συνέπειες, ιδιαίτερα στις γυναίκες, κατά τη διάρκεια τής έγκυμοσύνης.

δος. Οι έντερικές διαταραχές εξακολουθούν, αλλ' όχι τόσο σοβαρές όσο πρώτα. 'Ο άρρωστος υποφέρει από έντερική φλόγωση με ένναλαγές διαρροές καί δυσκοιλιότητα. Χάνει τις δυνάμεις του, αδυνατίζει.

Τέλος εκδηλώνονται οι έπιπλοκές. 'Η δυσεντερία είναι ή βασική άρρώστεια, στην όποία προστίθενται κι' άλλες έντερικές διαταραχές, όπως ή άμοιβαδική σκοληκοειδίτις. Τό πρωτόζωον δέν ύποχωρεί πιά μπροστά σέ κανένα έμπόδιο, περνάει τά τοιχώματα τοῦ διαφράγματος καί εισβάλλει σ' άλλα όργανα. Τό συχνότι πρόζεται, γεμίζει φουσκάλες πού μόνο με μια χειρουργική επέμβαση μπορούν ν' αφαιρεθούν.

Οι έπιπλοκές μπορούν νά προσβάλουν τους πνεύμονες, τους βρόγχους καί άκόμα, υπό μια μορφή ιδιαίτερα επικίνδυνη, τόν εγκέφαλο.

Θεραπείες

ΣΤΗΝ άρχή τοῦ αιώνα μας οι γιατροί θεωρούσαν τις άμοιβάδες, μαζί με τη σύφιλη καί την έλονοσία ως μια από τις τρεις μεγάλες χρόνιες άρρώστειες.

'Η γενική πρόοδος τής ιατρικής άπ' ενός καί ή διάδοση τών άμοιβάδων σ' όλο τόν κόσμο άπ' έτέρον, συνετέλεσαν στην ανακάλυψη τών κατάλληλων φαρμάκων.

Παο' όλα αυτά, ή θεραπεία τών άμοιβάδων παραμένει μακριά καί δύσκολη. 'Ο άρρωστος πρέπει νά συνεχίσει τη θεραπεία πού θα όρίσει ό γιατρός χωρίς διακοπή. "Αν γελασθεί καί πιστέψει ότι γλύτωσε από τις άμοιβάδες, αν σταματήσει τη λήψη φαρμάκων ή άπλως τη διακόψει προσωρινά, εκτίθεται στις ύποτροπές τής άρρώστειας.

'Η κλασσική θεραπεία περιλαμβάνει δυό άλκαλικές ούσιες: την έμετίνη, πού βγαίνει από ένα φυτό πού λέγεται εϊπεκαουάνας, καί την κινεσίνη πού βγαίνει από ένα δέντρο τής δυτικής 'Αφρικής.

Συχνά τά δυό φάρμακα συνδυάζονται. Πάντως, ή θεραπεία πρέπει νά γίνει υπό την άστυρη παρακολούθηση τοῦ γιατροῦ. 'Ο άρρωστος πρέπει νά παραμένει στο κρεβάτι ή τουλάχιστον νά μην κουράζεται καί νά παίρνει διουρητικά ποτά.

ΕΝΑ ΔΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟ ΑΠΙΣΧΑΝΤΙΚΟ

"Ενα νέο φάρμακο κατά τής παχυσαρκίας, — ένα φάρμακο τόσο επαναστατικό, ώστε οι καλοφαγάδες θα μπορούν νά τρώνε κατά κόρον καί όμως νά χάνουν βάρος — δοκιμάζεται τώρα σ' ένα νοσοκομείο τοῦ Λονδίνου.

Τό ανέκλυψε ό δρ Τζόζεφ Νισσίμ, ένας γιατρός ισραηλινής καταγωγής πού εργάζεται στο Λονδίνο, καί όπως έλες οι ... κομποστορικές ανακαλύψεις, καί αυτή όφείλεται στην τύχη.

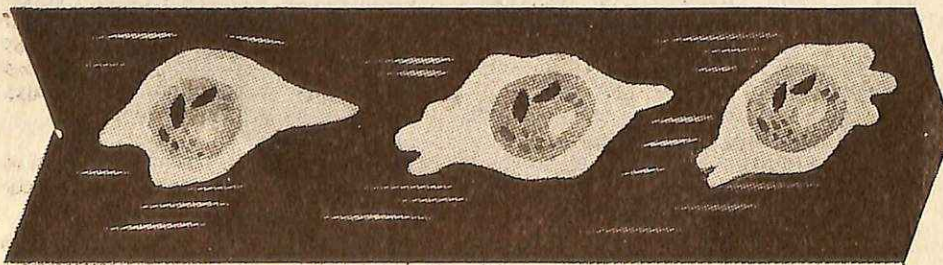
Πρόκειται γιά μια χημική ούσία πού λέγεται — κρατήστε την άναπνοή σας — τριθυλεξαδεκυλαμινόνη. Τό παράξενο είναι ότι οι γιατροί είχαν άρχισει νά τό δοκιμάζουν ως... παχυντικό φάρμακο. 'Τπέθαναν ότι άνακατεμένο με τις κτηνοτροφές, θα μπορούσε νά επιταχύνει την ανάπτυξη τών ζώων. Τό χρησιμοποιούσαν επίσης καί γιά τη θεραπεία ώρισμένων γαστροεντερικών διαταραχών.

'Ο δρ Νισσίμ τό δοκίμασε πρώτα στα ποντίκια περιμένοντας νά τά ιδεί νά παχαίνουν. Πρώς μεγάλη του κατάπληξη διεπίστωσε ότι τά ποντίκια έχαναν βάρος. 'Ο δρ Νισσίμ υπέθεσε ότι οι δόσεις ήταν ανεπαρκείς κι' έδωσε στα ποντίκια περισσότερο φάρμακο. Τότε τά δυστυχημένα πειραματόζωα, ενώ έτρωγαν κάθε μέρα τό καταπέτασμα, πέθαιναν από ύποσιτισμό!

'Ο δρ Νισσίμ κατάλαβε άμέσως τη σημασία τής τυχαίας ανακαλύψεώς του: Είχε βρεί τό ιδεώδες άπισχαντικό... γιά τά ποντίκια. "Όσο γιά τους ανθρώπους, ό γιατρός άποφάσισε νά τό δοκιμάσει στον εαυτόν του. 'Επί τρεις μήνες έπαιρνε μικρές δόσεις τοῦ φαρμάκου χωρίς ν' αφαιρέσει τίποτα από τη διατροφή του. Είναι άνθρωπος μάλλον εύσωμος καί τό καλό φαί είναι ή αδυναμία του.

'Αλλά σέ τρεις εβδομάδες είχε χάσει περισσότερο από έφτα κιλά. Κατόπιν διέκοψε τη χρήση τοῦ φαρμάκου καί υπεβλήθη σέ άπερτοφία. "Ετσι τό βάρος του αύξήθηκε πάλι κατά τέσσερα κιλά, πρῶγμα πού άποδεικνύει ότι τό φάρμακο δέν έχει μόνιμη επίδραση. Δοκίμασε τό φάρμακο άλλες δυό φορές με τά ίδια άποτελέσματα. Συνολικά, έχασε δέκα κιλά χωρίς νά πάψει νά τρώει σά Γαργαντούας.

Τώρα, ένα νοσοκομείο τοῦ Λονδίνου ανέλαβε μια σειρά πειραμάτων με δώδεκα παχυσαρκούς ως έθελοντάς. "Όλοι έχασαν βάρος αλλ' οι γιατροί προσπαθούν νά δεβαιωθούν ότι τό νέο άπισχαντικό φάρμακο είναι άκίνδυνο γιά τόν οργανισμό.

Η Άννα - Μαρία Λερουά, ηλικίας δέκα έτων έζησε, μιά από τις πιο άπιστευτες περιπέτειες που ένα ανθρώπινο πλάσμα είχε ποτέ την ευκαιρία να γνωρίσει: Σε διάστημα 29 λεπτών πέθανε δυο φορές και δυο φορές, χάρη στην εφαρμογή των πιο σύγχρονων χειρουργικών και θεραπευτικών μεθόδων, αναστήθηκε. Η τεχνική αυτή, το άνοιγμα του θώρακος που επιτρέπει τη χειρομόλαξη της νεκρής καρδιάς και η ολική αφαίμαξη - μετάγγιση, δηλαδή η ολοκληρωτική ανανέωση του αίματος, εφαρμόζεται από χρόνια. Άλλά στην περίπτωση αυτή, υπό συνθήκες που δεν επέτρεπαν καμιά έλπίδα, ή σωτηρία της Άννας - Μαρίας φαίνεται αληθινό θαύμα.

Η άξιοδαύμαστη συνεργασία των γιατρών ενός Παρισινού νοσοκομείου πραγματοποίησε ένα έπιστημονικό θαύμα και πιστοποίησε την ανάγκη της ομαδικής συνεργασίας σαν προϋπόθεση της έπιτυχίας.

ΧΑΡΗ στη συνεργασία των όχτώ γιατρών της κλινικής του Σαιν Κλου, ειδικευμένης στη χειρουργική του θώρακος, ή Άννα - Μαρία Λερουά γλύτωσε δυο φορές από το θάνατο. Η τεχνική που εφαρμόστηκε δεν είναι καινούργια. Άξιοδαύμαστη είναι μονάχα η ταχύτητα και η άποφασιστικότητα της εφαρμογής της. Ίδου πώς έγινε ή έγχείρηση:

Όταν ή μικρή μεταφέρθηκε στην κλινική, ή καρδιά της είχε πάψει έντελώς να χτυπά. Χωρίς κα θόλου να χάσουν καιρό οι γιατροί τοποθετούν το πτώμα στο χειρουργικό τραπέζι. Άνοιγουν το θώρακα και αρχίζουν τη χειρομόλαξη.

Πρώτο θαύμα: Ένδεκα λεπτά μετά τη διακοπή των καρδιακών παλμών, ή καρδιά αρχίζει πάλι να χτυπάει. Σταματάει επί δύο ή τρία λεπτά. Γίνεται μιά ένωση άδρεναλίνης και νέα χειρομόλαξη. Οι παλμοί ξαναρχίζουν.

Οι χημικοί πληροφορούν την κλινική, ότι το δηλητήριο που κατόπιε ή Άννα - Μαρία γίνεται ιδιαίτερα επικίνδυνο εξήμισι ώρες μετά την εισαγωγή του στο αίμα. Δεν υπάρχει παρά μιά έλπίδα σωτηρίας: Η ολική αφαίμαξη - μετάγγιση, δηλαδή ή αντίκατάσταση όλου του αίματος της μικρής με καινούργιο αίμα.

Δώδεκα αίμοδοτές προσφέρονται. Ός το απόγευμα όλο το δηλητηριασμένο αίμα αφαιρείται και το κυκλοφοριακό σύστημα καθαρίζεται με τέσσερις λίτρες καινούργιου αίματος. Έπειτα από μιά φοβερή νύχτα κατά τη διάρκεια της οποίας εκδηλώνεται μιά σοβαρή αιμορραγία του πεπτικού συστήματος, ή κατάσταση της μικρής βελτιώνεται σιγά - σιγά.

Την άλλη μέρα οι γιατροί προλαμβάνουν μιά μικρή άσφυξία που οφείλεται σε έμφραξη της τραχείας. Είναι το τελευταίο έπεισόδιο σ' αυτή την εκπληκτική πάλη κατά του θανάτου. Η Άννα - Μαρία σώθηκε όριστικά.

Νευρονασθημένη 2 φορές

Η ΝΑΝΗ άνοίγει τα μάτια της. Άπλώνει το μικρό της χέρι. Χαμογελάει. Τότε, ή γυναίκα που έδω κι' έφτά μέρες κι' έφτά νύχτες κάθεται δίπλα στο κρεβάτι με το πρόσωπο ξαφνικά γερασμένο, ρυτιδωμένο από την αγωνία και την άγρύπνια, περιμένοντας αυτή τη στιγμή, ξεσπάει σε λυγμούς. Άπό χαρά...

Η Άννα - Μαρία, ή μικρούλα Νάνη, που είναι μόλις δέκα χρονών, θα ζήσει. Έρχεται από τις πύλες του θανάτου. Δυο φορές τις πέρασε. Και δυο φορές το πείσμα των ανθρώπων, ή έπιμονή τους να έλπίσουν το ανέλπιστο, να πιστεύουν το άπίστευτο, να έπιχειρούν το παράλογο — δυο φορές την άπόσπασαν από το ζοφερό βασίλειο, από το Χάρου τα δόντια...

Στο θάλαμο 16 της κλινικής Βάλ Ντόρ του Σαιν Κλου, δεν υπάρχει τώρα παρά μιά χαρούμενη μικρή. Θαμπωμένη αντίκρύζει τη ζωή με τα μεγάλα γαλανά της μάτια. Παίζει με τις μακρυνές χρυσές πλεξούδες της. Γύρω της υπάρχουν λουλούδια, φρούτα, παιχνίδια, ζαχαρωτά. Είναι τα δώρα που κατέκλυσαν το θάλαμο της έκ μέρους του προσωπικού της κλινικής, από τον άρχίατρο ως την πιο ταπεινή καθαρίστρια.

— Είναι όλοι τόσο καλοί μαζί μου! Λέει ψιθυριστά ή Άννα - Μαρία.

Άλλά, πώς έγινε το θαύμα;

★

ΑΡΧΙΣΑΝ όλα μιά Πέμπτη πρωί, πριν από τρεις εβδομάδες, στη λεωφόρο Μπωβάλ 10 του Παρισιού, στην εύρύχωρη κατοικία της οικογένειας Λερουά. Ο κ. Λερουά είναι μηχανικός στο αεροδρόμιο του Όρλύ. Η γυναίκα του νοσοκόμα στις Βερσαλλίες. Είχαν αφήσει τη φροντίδα των πέντε παιδιών τους στη μητέρα της κ. Λερουά.

Στις 8.30 το πρωί ή Άννα - Μαρία σωριάζεται λιπόθυμη στο πάτωμα. Η γιαγιά της είδοποιεί άμέσως τον οικογενειακό γιατρό, που παίρνει τη μικρή στο αυτόκινητό του και την οδηγεί στην κλινική του Σαιν Κλου.

Άλλ' όταν ή γιατρός, λαχανιασμένος, όποθετεί την Άννα - Μαρία στο χειρουργικό τραπέζι, είναι κιόλας πολύ άργα. Η μικρή έχει πεθάνει. Η τρελλή αυτόκινητοδρομία στους δρόμους του Παρισιού δεν ώφέλησε σε τίποτα. Η μικρή

ξεψύχισε στο αυτόκινητο. Στο χειρουργείο οι γιατροί κουνάνε λυπημένα τα κεφάλια τους. Πολύ άργα... πολύ άργα... Δεν υπάρχει έλπίδα.

Η Άννα - Μαρία Λερουά έχε ιπεθάνει με τη νομική και την ιατρική σημασία του ρήματος. Έχει περάσει τ' άδέβαια σύνορα του χάους, όπου καμιά φορά διατάζουν ν' άποφανθούν οι γιατροί. Διαπιστώθηκε το σταμάτημα της καρδιάς, ή διακοπή της άναπνοής, ή πλήρης διακοπή των αντανακλαστικών κινήσεων. Κοντολογής υπάρχουν όλα τα συμπτώματα που έπιτρέπουν στο γιατρό να υπογράψει με ήσυχη συνέιδηση μιά «βεβαίωση θανάτου» που θα ίκανοποιούσε τον έργολάβο κηδεϊών.

Και όμως, ή Άννα - Μαρία Λερουά είναι σήμερα ολοζώντανη. Τώρα πιά μπορεί να θγαίνει από το θάλαμο της και να περιφέρεται στους διαδρόμους της κλινικής. Δεν καταλαβαίνει γιατί την κρατάνε στο νοσοκομείο και δεν την αφήνουν να παίξει με τ' άλλα παιδιά. Δεν διατηρεί καμιά άμνηση του διπλού ταξιδιού της στον άλλο κόσμο.

Παιδικές άνοησίες

Ο ΤΑΝ έμεινε μόνη με τη μεγαλύτερη άδελφή και τη γιαγιά της, ή Άννα - Μαρία διέπραξε την πρώτη δραματική άνοησία της σύντομης ζωής της. Ήταν ένα φρόνιμο κορίτσι, πρώτη μαθή-

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ "ΝΟΜΙΚΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ"

Η δραματική περίπτωση της μικρής Άννας Μαρίας Λερουά που πέθανε και αναστήθηκε δυο φορές, χάρη στην έγχαυση εφαρμογής των σύγχρονων χειρουργικών μεθόδων, θέτει επί τάπητος το ζήτημα του νομικού θανάτου.

Η Άννα Μαρία, με την καρδιά άνασθημένη, τους πνεύμονες άδρανείς, χωρίς έμμε γιανρός θα μπορούσε να υπογράψει μιά βεβαίωση θανάτου. Και όμως, σήμερα είναι ζωντανή...

Άλλά τότε, με ποιά κριτήρια μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι ένα ανθρώπινο πλάσμα μπορεί να το ξαναφέρει στη ζωή; Πόσοι δυο μπορεί να το ξαναφέρουν άραγε να σωθούν, αν οι γιατροί είχαν εφαρμόσει μεθόδους άνάλογες που χρησιμοποιήθηκαν στην περίπτωση της μικρής Γαλλίδας.

Έξ άλλου ή περίπτωση της Άννας Μαρίας απέδειξε πόσο άποτελεσματική είναι ή ολική αφαίμαξη — μετάγγιση για τη θεραπεία της άξείας δηλητηρίασης. Άντι να περιμένουμε την πάντα άμφίβολη σωτηρία από κάποιο «άντιδοτο» θα ήταν προτιμότερο ν'

ΜΙΑ ΕΚΠΛΗΚΤΙΚΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΠΟΥ ΕΓΓΙΖΕΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΣ

τρια στην τάξη της. Άλλά ποιός μπορεί να καταλάβει άκριδώς την ψυχή ενός παιδιού δέκα χρονών; Η Άννα - Μαρία άποφάσισε ν' άπαλλαγεί μόνη της από την ταινία που την έβασανιζε έδω και πολλές εβδομάδες.

Έπειτα από πολλές άκαρπες προσπάθειες θεραπείας ή γιατρός είχε χορηγήσει στη μικρή ένα δραστικό φάρμακο: πέντε δισκία την ήμέρα ενός άνθελονοσιακού παρασκευάσματος με δόση την κινίνη, που είναι επίσης άποτελεσματικό κατά της ταινίας του έντέρου. Η Άννα - Μαρία έψαξε τα ντουλάπια και άνακάλυψε το σωληνάριο με τα χάπια που της είχαν άπαγορεύσει ν' άγγίξει. Η συνταγή ώριζε ένα χάπι κάθε δέκα λεπτά και όχι περισσότερα από πέντε την ήμέρα. Η μικρή, για να θεραπευθεί πιο γρήγορα, όπως νόμιζε, κατόπι έίκοσι χάπια σε λιγώτερο από είκοσι λεπτά. Σε ίσχυρή δόση, το φάρμακο αυτό προκαλεί όξυτατη δηλητηρίαση.

Επί μισή ώρα, ή Άννα - Μαρία δεν αισθάνθηκε καμμιάν άδιαθεσία. Ξαφνικά, ή άδελφή της την άκουσε να ούρλιάζει: — Δεν βλέπω πιά τίποτα!

Ήταν, όπως είπαν άργότερα οι γιατροί, μιά «άμυρση», το πρώτο σύμπτωμα της δηλητηρίασης που προσέβαλε τα μάτια.

Σε λίγο, τα μέλη του παιδιού έγιναν άκαμπτα και σ' έναν τελευταίο σπασμό ή Άννα - Μαρία σωριάστηκε άναίσθητη

στο πάτωμα. Τρομοκρατημένη, ή άδελφή της έτρεξε να είδοποιήσει τη γιαγιά τους, ή όποια κάλεσε τηλεφωνικά τον οικογενειακό γιατρό.

Ο θάνατος διαπιστώνεται

ΑΠΟ την περιγραφή των συμπτωμάτων ή γιατρός κατάλαβε την αίτία του δράματος και προσπάθησε να σώσει τη μικρή, αν και ήξερε πώς δεν υπάρχουν έλπίδες. Έφτασε με το αυτόκινητό του στο σπίτι των Λερουά, όπου χαροπάλεψε ή Άννα - Μαρία.

Έβαλε το παιδί στο αυτόκινητο και χωρίς να λογαριάζει τους προχονόμους ανέπτυξε ταχύτητα. Χρειάστηκε μόνο δέκα ή δώδεκα λεπτά για να φτάσει στο προάστειο του Σαιν Κλου, όπου γνώριζε την ύπαρξη μιάς κλινικής ειδικευμένης στη χειρουργική του θώρακος. Ήλπιζε πώς οι χειρουργοί του Σαιν Κλου θα μπορούσαν ίσως να σώσουν την Άννα - Μαρία. Άλλά δε πρόφτασε. Το παιδί είχε ξεψυχήσει στο δρόμο.

Όσοσο, κρατώντας τη μικρή στην άγκυλιά του, άνέθηκε τρέχοντας ως το πρώτο πάτωμα. Στο χειρουργείο οι γιατροί ήταν έτοιμοι να έγχειρήσουν έναν άρρωστο που έπασχε από σκωληκοειδίτιδα. Ο άρρωστος βρισκόταν κιόλας ναρκωμένος στο χειρουργικό τραπέζι.

Η ώρα ήταν άκριδώς 9.07. Άσθμαίνοντας ή γιατρός έξηγησε την κατάσταση στους εκπληκτους χειρουργούς. Έξήτασαν το άψυχο σώμα του παιδιού...

ΟΡΑ 9.10 — Ο θάνατος διαπιστώνεται από τους γιατρούς που εξέτάζουν τη μικρή. Ξεχνώντας τον άρρωστο που περιμένει ν' άπαλλαγεί από τη σκωληκοειδή του άπόφωση, οι γιατροί περικυλώνουν το μικρό πτώμα. Με κινήσεις άκριβείς και γρήγορες αρχίζουν το θαύμα. «Σ' όλη την ιατρική σταδιοδρομία, ποτέ δεν έργάσθηκα υπό τόσο παράδοξες συνθήκες», έίπε άργότερα ένας από τους

Η μικρή Άννα Μαρία Λερουά μιά εβδομάδα μετά τη νεκράνάστασή της

χειρουργούς. Ήταν άπαραίτητο ν' αυτόσχεδιάζουν σε κάθε στιγμή...

ΟΡΑ 9.13 — Ο άνασθησιολόγος έφαρμόζει την τεχνητή άναπνοή στην Άννα - Μαρία. Κατόπι εισάγει ένα λαστιχένιο σωλήνα στην τραχεία. Το μηχανήμα που χρησιμεύει για την άνασθητοποίηση, χρησιμοποιείται τώρα για τη διοχέτευση όξυγόνου στους πνεύμονες του παιδιού.

Ημερολόγιο του θαύματος

ΟΡΑ 9.14 — Ο χειρουργός που κρατάει ακόμα στο χέρι του το νυστέρι που επρόκειτο να χρησιμεύσει για την άφαίρεση μιάς σκωληκοειδούς άποφύσεως, πλησιάζει την Άννα - Μαρία. Άνοίγει μιά φλέβα του ποδιού από την όποια θα εισαχθεί ένας όρος καί, στην ανάγκη, διάφορες χημικές ουσίες. Την ίδια στιγμή, μπροστά στο μικρό πτώμα, και με σύμφωνη γνώμη των συναδέλφων του, ή χειρουργός άποφασίζει ν' άνοίξει τον θώρακα για να εφαρμόσει τη χειρομόλαξη της καρδιάς. Αυτή είναι ή τελευταία έλπίδα. Ο γιατρός της ύπηρεσίας είδοποιείται και προστίθεται στην ομάδα. Η διασύντη είναι τόσο μεγάλη, ώστε παραμελούνται ακόμα και οι πιο στοιχειώδεις προφυλάξεις. Τα έργαλεία δεν έχουν άπολυμανθεί, δύο από τους γιατρούς δεν φοράνε γάντια, δεν υπάρχει καιρός να χρησιμοποιηθούν αντισηπτικά στο σώμα του παιδιού, δεν υπάρχει καιρός ν' αφαιρεθούν τα ρούχα του. Οι γιατροί τα ξεσχίζουν... με το ίδιο το νυστέρι για ν' άποκαλύψουν το στήθος της Άννας - Μαρίας.

ΟΡΑ 9.15 — Ο θώρακας άνοίγεται. Ο χειρουργός χώνει τα δάχτυλά του,

που δεν έχει προφτάσει να πλύνει, ανάμεσα στις πλευρές της "Αννας - Μαρίας". Ξεσκεπάζει την καρδιά, που είναι ακίνητη και εξωγλωμένη. Το παιδί είναι νεκρό, δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία. Ωστόσο, ο γιατρός κάνει το πρώτο μαζάζ. "Η καρδιά δεν αντιδρά".

ΩΡΑ 9.18 — Ξαφνικά, η καρδιά συσπάται με άρρυθμες κινήσεις. "Ακόμα ένα λεπτό και οι κινήσεις γίνονται σχεδόν κανονικές. Ένας ηλεκτροκαρδιογράφος συνδέεται με το σώμα του παιδιού".

ΩΡΑ 9.20 — "Η καρδιά σταματάει και πάλι. Μια ένεση διεγερτικού στην καρδιά. Νέα χειρομάλαξη επί ένα λεπτό".

ΩΡΑ 9.21 — "Η καρδιά χτυπάει άρρυθμα".

ΩΡΑ 9.22 — "Ο ρυθμός γίνεται κανονικός, όπως δείχνει ο ηλεκτροκαρδιογράφος. Για πρώτη φορά το αίμα ανάδύει από την πληγή του στήθους. "Ο θάνατος νικήθηκε. «Πετύχαμε!», λένε οι γιατροί, αλλά από μέσα τους σκέπτονται: «Θα ζήσει, αλλά θα είναι ανάπηρη για όλη της τη ζωή...». Υποθέτουν ότι τα νευρικά κέντρα του εγκεφάλου, που έμειναν επί τόση ώρα χωρίς οξυγόνο, θα έχουν υποστεί ανεπανόρθωτη βλάβη".

ΩΡΑ 10.15 — Οι γιατροί κλείνουν το θώρακα, αλλά το παινίδι της ζωής και του θανάτου συνεχίζεται. "Επειτα από ένα τηλεφώνημα, η αγωνία των γιατρών ξαναρχίζει. Το τηλεφώνημα προέρχεται από το φαρμακευτικό εργαστήριο που κατασκευάζει το φάρμακο κατά της ταινίας. Οι γιατροί της κλινικής ρώτησαν αν υπάρχει αντίδοτο. "Όχι, δεν υπάρχει. Το δηλητήριο είναι ακόμα επικίνδυνο εξήμισι ώρες, άφ' ότου εισαχθεί στο αίμα. Οι γιατροί αποφασίζουν να κάνουν έκκληση στους αιμοδότες του νοσοκομείου του Αγίου Αντωνίου".

Ολική αφαίμαξη

ΩΣ το μεσημέρι, το αίμα της μικρής νεκροαστημένης θ' αντικατασταθεί τρεις φορές. Δώδεκα αιμοδότες είναι στη διάθεση της κλινικής.

ΩΡΑ 14.20 — "Η "Αννα - Μαρία τοποθετείται σ' ένα θάλαμο οξυγόνου. Εφαρμόζεται η τραχειοτομία για να συνεχισθεί η τεχνητή αναπνοή όλη τη νύχτα".

"Η μικρή έμεινε σε λήθαργο επί 36 ώρες. Τέσσερις μέρες μετά τη διπλή της ανάσταση, η κατάσταση ήταν ακόμα επικίνδυνη".

"Αλλά τα σημερινά της Κυριακής η "Αννα - Μαρία ανοίγει τα μάτια της. Το βλέμμα της είναι καθαρό. Ψιθυρίζει: «Μαμά...», απλώνει το χέρι προς τον πατέρα της που κλαίει από ευτυχία. "Η μικρή μιλάει... "Ετσι συμπληρώνεται το θαύμα. "Η "Αννα - Μαρία δεν θα μείνει ανάπηρη, όπως φοβήθηκαν οι γιατροί..."

Κ Ο Σ Μ Ο Σ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Εγκυκλοπαιδική
Εβδομαδιαία Έπιθεώρηση

Τελευταίος εκδότης
ΛΟΤΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ
Λεωφόρος "Αγ. Φιλοθέης 24
ΦΙΛΟΘΕΗ — ΑΘΗΝΑΙ

Τελευταίος Τυπογραφείου
ΕΤΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ
Οδός Μενεμένης 2
ΝΕΑ ΙΩΝΙΑ

Εμβάσματα και επιταγές επ' ονόματι Δουκλή Άλφρεντ, οδός Πατησίων 63β, Αθήναι.

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΜΟΝΑΞΙΑΣ

Στην απομόνωση ο άνθρωπος δεν μπορεί να διατηρήσει την ψυχική του ισορροπία

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΕΙΡΑΜΑΤΑ

ΑΠΟ τα πανάρχαια χρόνια οι άνθρωποι αυτού του κόσμου έχουν αντιληφθεί την καταστροφική επίδραση της «αυστηράς απομόνωσης», της φυλακίσεως, που καταρρακώνει το ήθικό ακόμα και το πιο σκληροτράχηλο επαναστάτη. Σήμερα, η φυλάκιση έχει γίνει το μοναδικό σχεδόν όπλο της κοινωνίας κατά των αντικοινωνικών ατόμων. Η απομόνωση μπορεί να γίνει μαρτύριο και η έφευρετικότητα, ο αυτό το πεδίο, ωρισμένων ολοκληρωτικών καθεστώτων, ώδηγησε τους επιστήμονες στην εντατική μελέτη του ψυχολογικού φαινομένου, που έγινε γνωστό με τον τεχνικό όρο «αίσθητη-ριακή στέρηση».

Αρχικά οι έρευνες αυτές είχαν σκοπό τη μελέτη και, αν ήταν δυνατόν, την εξεύρεση ενός «αντιδότη» κατά της περίφημης μεθόδου των «πλύσεων του εγκεφάλου», έδωσαν όμως μιαν ανέλπιστα πλούσια συγκομιδή επιστημονικών παρατηρήσεων. Τ' αποτελέσματα συνοψίζονται θαυμάσια σ' ένα επιστημονικό άρθρο που δημοσιεύθηκε πρόσφατα σε Ιατρικό περιοδικό του Λονδίνου: Συνεχής «δομω-δισμός» των αισθήσεων είναι απαραίτητος για τη διατήρηση μίας ύπνιας συνειδήσεως, της προσοχής και του συναισθήματος του δεσμού με το εξωτερικό μας περιβάλλον. Η σημασία της παρατηρήσεως αυτής θα φανεύει σαφέστερα, αν εξετάσουμε δυο σειρές πειραμάτων που έγιναν πρόσφατα στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Αγγλία.

ΣΤΑ αμερικανικά πειράματα χρησιμοποιήθηκαν 14 πρωτοετείς φοιτητές του πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, που διαλέχθηκαν για την ευφυΐα τους και τη συναισθηματική τους σταθερότητα. Το σχέδιο ήταν να μείνουν σ' έναν ήχητικώς απομονωμένο θάλαμο επί οχτώ ώρες, ξαπλώνοντας σ' ένα ντιβάνι και φορώντας γάντια και χειροπέδες, που περιώριζαν την αίσθηση της αφής και εμπόδιζαν τις κινήσεις των χεριών. Φορούσαν επίσης γυαλιά από διαφανή πλαστική ύλη και ακουστικά που μετέδιδαν ένα «λευκό ήχο», δηλαδή ένα σιγανό ακαθόριστο ήχο, που δεν επιτρέπει στους εξωτερικούς θορύβους να φτάσουν σ' αυτό. Με άλλα λόγια, οι νεαροί που χρησιμοποιήθηκαν στο πείραμα, δεν μπορούσαν ν' ακούσουν τίποτα εκτός από τον ακαθόριστο «λευκό ήχο» και ήταν αδύνατο να ιδούν τίποτα εκτός από το διάχυτο φως που περνούσε από τα πλαστικά γυαλιά. Ήταν μια κατάσταση

σχεδόν τελείας «αίσθητηριακής στερήσεως».

Όλοι οι έθελοντές, περιέγραφαν αυτή την απομόνωση ως βασανιστική. Οι τρεις δεν μπόρεσαν να την άνεχθούν περισσότερο από 50 λεπτά ο πρώτος, μιάμιση ώρα ο δεύτερος και τρεις ώρες, και έκοσι λεπτά ο τρίτος. Όσοι άντεξαν ως το τέλος του πειράματος, παραπονήθηκαν για ανικανότητα να σκεφθούν «όμαλά» κατά τη διάρκεια του πειράματος. Τρεις παρουσίασαν ένδειξεις συγχύσεως της προσωπικότητας. Μετά το πείραμα, οι έξι παραπονήθηκαν ότι αισθάνονται ψυχικώς ασταθείς και «αποδιοργανωμένοι» και οι τέσσερις ανέφεραν άρρυθμία στις κινήσεις του μυϊκού συστήματος.

★

ΤΑ αγγλικά πειράματα διαφέρουν από τα αμερικανικά, σε δυο κύρια σημεία: Οι έθελοντές αφέθηκαν στην απομόνωση για όσο διάστημα θα μπορούσαν ν' αντέξουν και, μ' όλο που υπήρχε ένα ντιβάνι στο θάλαμο απομόνωσης, ήταν ελεύθεροι να κινούνται όσο ήθελαν εκεί. Χρησιμοποιήθηκαν 20 έθελοντές (11 γυναίκες και 9 άνδρες), διαλεγμένοι από το προσωπικό του νοσοκομείου.

Δύο έθελοντές εγκατέλειψαν την απομόνωση, πέντε ώρες μετά την έναρξη του πειράματος. Οι υπόλοιποι, άντεξαν επί χρονικά διαστήματα που ποικίλουν από 24 ως 92 ώρες. Το απροσδόκητο αποτέλεσμα των πειραμάτων, ήταν ότι οι γυναίκες αποδείχθηκαν ανθεκτικότερες από τους άνδρες. Αλλά σε όλους παρέμειναν περισσότερο από πέντε ώρες, οι διανοητικές λειτουργίες διαταράχθηκαν και δύο από τους έθελοντές έπαθαν πλήρη σύγχυση.

Η μεγαλύτερη δυσκολία ήταν η αδυναμία συγκεντρώσεως και σε πολλούς έθελοντές, η ικανότητα πνευματικής συγκεντρώσεως χάθηκε εντελώς. Όλοι αισθάνθηκαν αφόρητη αγωνία, νευρική υπερένταση και κρίσεις πανικού που τους υποχρέωσαν τελικά να εγκαταλείψουν το πείραμα. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων, δείχνει ότι οι απειρίες και ήρεμοι άνθρωποι με νοημοσύνη κάτω του μετρίου αντέχουν καλύτερα στην «αίσθητηριακή στέρηση».

Ο μηχανισμός των ψυχικών αυτών φαινομένων είναι ακόμα σκοτεινός, αλλά το πρακτικό συμπέρασμα των πειραμάτων είναι φανερό: Ο άνθρωπος δεν μπορεί να διατηρήσει επί πολύ την πνευματική του ισορροπία, όταν στέρηθεί από την επαφή με τον έξω κόσμο. Η μοναξιά είναι θανάσιμη...

Η ΔΙΚΗ ΤΩΝ ΠΙΘΗΚΩΝ

Ένας νόμος της πολιτείας του Τέννεση απαγορεύει τη διδασκαλία του δαρβινισμού ως θεωρίας ανόσιας και αντιθρησκευτικής. Ένας νεαρός καθηγητής του Ντέιτον τόλμησε να τον παραβεί: "Όλες οι σκοτεινές δυνάμεις του Νότου ξεσηκώθηκαν έναντίον του για να τον συντρίψουν... Αυτά συνέβησαν το 1925, όταν η πολύκροτη υπόθεση έφερε την άσημαντη κωμόπολη του Ντέιτον στο προσκήνιο της διεθνούς επικαιρότητας και η «δική των πιθήκων» έγινε θέατρο, κινηματογράφος, ανάγνωσμα και πήρε τη θέση που της αρμόζει ανάμεσα στις μεγάλες δίκες της ιστορίας

Σαράντα τρία χρόνια μετά το θάνατό του ο Κάρολος Δαρβίνος καταδικάζεται σε πρόστιμο 100 δολλαρίων!

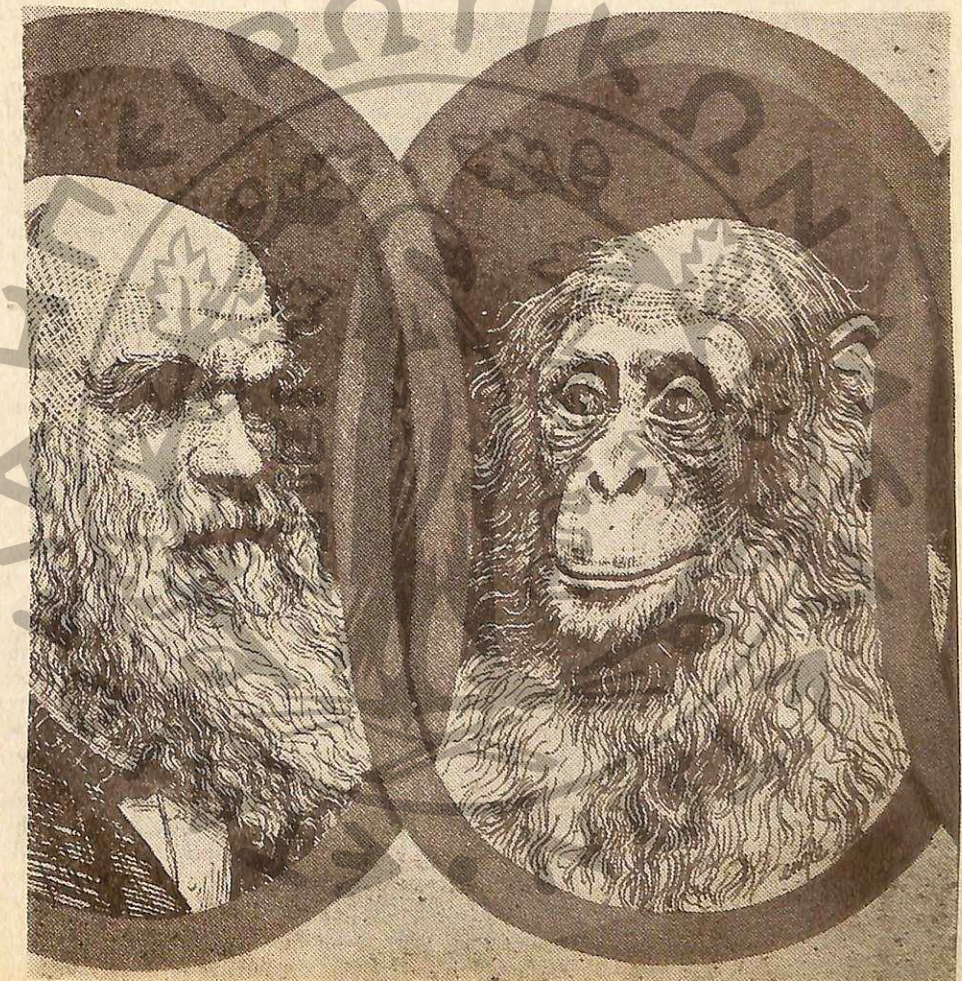
ΤΗΝ ημέρα εκείνη, Δευτέρα 13 Ιουλίου 1925, άσυνθηχιστη νευρικήτα βασιλεύει στην αίθουσα του δικαστηρίου του Ντέιτον, μιάς ειρηνικής κωμωπίας του Τέννεση, νότιας πολιτείας των Η.Π.Α. Κάνει αποπνευματική ζέση, αλλά οι δημοσιογράφοι θα ήταν πρόθυμοι να υποστούν ακόμα και τις φλόγες της Κολάσεως για να μη χάσουν το συναρπαστικό θέαμα. Έχουν έρθει από παντού: από τη Νέα Υόρκη, το Σικάγο, τον Άγιο Φραγκίσκο. Ακόμα και οι ξένοι ανταποκριτές, οι διαπεπιστευμένοι στην Ουάσιγκτων έχουν λάβει εντολή από τις έφημερίδες τους να παρακολουθήσουν αυτή την πολύκροτη υπόθεση, που μονομιάς έφερε την άσημαντη κωμόπολη του Ντέιτον στο προσκήνιο της διεθνούς επικαιρότητας. Και όμως, δεν πρόκειται για μιαν απ' αυτές τις ποινικές δίκες που συγκλονίζουν από καιρό σε καιρό την κοινή γνώμη. Πρόκειται για κάτι πολύ πιο καταπληκτικό: Σήμερα, Δευτέρα 13 Ιουλίου 1925, στο Ντέιτον (Τέννεση) δικάζεται ένας νεκρός! Κατηγορούμενος είναι ο Κάρολος Ροβέρτος Δαρβίνος, Άγγλος φυσιοδίφης, πατέρας της θεωρίας της εξέλιξης των ειδών.

Φυσικά, ο Κάρολος Δαρβίνος, που έχει πεθάνει πριν από σαράντα τρία χρόνια, δεν θα παρευρεθεί αυτοπροσώπως στη δίκη του, έφ' όσον η... δικαία προσαγωγή του είναι αδύνατη. Δικάζεται δι' αντιπροσώπων. Αυτός ο αντιπρόσωπος, που θα πληρώσει τα σπασμένα για λογαριασμό του Δαρβίνου, είναι ο Τζών Τόμας Σκόουπς, 24 ετών, προπονητής του ποδοσφαίρου και καθηγητής των φυσικών επιστημών στο γυμνάσιο του Ντέιτον. Το έγκλημά του είναι ότι δίδαξε στους μαθητές του ότι, σύμφωνα με τη θεωρία του Δαρβίνου, τα ζώα

της φυσικής ιστορίας. Αλλά τότε, γιατί τον σέρνουν στα δικαστήρια; Γιατί, απλούστατα, παρέβη ένα νόμο του Τέννεση που απαγορεύει τη διδασκαλία του δαρβινισμού, ως θεωρίας «ανόσιας», βλάσφημης και αντιθρησκευτικής.

★

ΕΤΣΙ έχουν τα πράγματα. Οι κατά πλειοψηφίαν προτεσταντικές Ηνωμένες Πολιτείες, δέ βλέπουν την Παλαιά Διαθήκη από την ίδια με την Καθολική και την Ορθόδοξη Έκκλησία προοπτική. Γι' αυτές τις τελευταίες, ο Άδამ και η Εβώ δεν έρχονται σε σύγκρουση με τους ανθρώπους του Νεάντερλαντ και την Αφροδίτη του Βίλλεντορφ. Η Δημιουργία, όπως την περιγράφει

«Ο Δαρβίνος και ο πρόγονός του» σε μιὰ επιτυχή γελοιογραφία.

φουν τὰ ἱερὰ κείμενα, θεωρεῖται περισσότερο σὰ συμβολικὴ ἀναπαράσταση παρὰ σὰν ἱστορικὸ ἀφήγημα ποὺ πρέπει νὰ ληφθεῖ κατὰ γράμμα. Δὲ συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὴς πουργιανικὲς αἰρέσεις τῆς Ἀμερικῆς. Γι' αὐτὲς, ἡ Γένεσις ἐρμηνεύεται κατὰ γράμμα καὶ ὁ ἀνθρώπος πλάσθηκε τέλειος ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἡ ἰδέα ἐξελίξεως ἀποκλείεται. Τὰ τὴν ἐπίδραση αὐτὴν τῶν αἰρέσεων τῆς αὐστέρως διδλικῆς ἐρμηνείας ἡ πολιτεία τοῦ Τέννεσον προσπάθησε νὰ θέσῃ ἕνα φραγμὸν λιμοκαθαρτηρίου στὴ διείσδυση τῶν δαρβινικῶν θεωριῶν ποὺ «διαφθείρουν τοὺς νέους» καὶ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴ «Χριστιανικὴν πνεύμα» ποὺ σημαίνει, γιὰ τοὺς πουργιανούς, τυφλὴ πίστις στὰ ἱερὰ κείμενα. Ἐνας νεαρὸς καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου εἶχε τὴν ἀπορονοσία νὰ ὑπερηφάνη τὸ φραγμὸν τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει σὲ μὴ μικρὴ πόλιν τοῦ Νότου καὶ θὰ μπορούσε νὰ περάσει ἀπαράτηρητο, ὅπως περνᾶει σχεδὸν ἀπαράτηρητο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ χώρα τὸ λυντσόρισμα ἐνδὺ νέγρου καὶ ἡ δράση τῆς Κού — Κλούζ — Κλάν. Ἀλλ' αὐτὸ ποὺ διακινεῖται στὴ δίκη εἶναι πολὺ πρὸς σημαντικὸν ἀπ' ὅσο ἀκόμα καὶ οἱ πρωταγωνιστὲς τῆς εἶχαν ἀρχικὰ ὑποπτευθεῖ.

Δαρβίνος ὁ ἀρωματοπώλης

Η ΑΤΑΛΙΑ σηκώνεται. Τὴν πρώτη μέρα τῆς δίκης ἕνας πᾶστορ προσφέρει αὐτὴ τὴν πορσευλὴν τοῖς λέξεις καὶ κυτᾶζοντας στὰ μάτια τοὺς ἐνόρκους: «Κύριε, φύλαξε τὰ ἱερὰ σου ρήματα ἀπὸ κάθε ἐπίθεσης! Ἐτοί, οἱ ἔνοχοι ξέρουν τὸ δρόμον ποὺ πρέπει ν' ἀκολουθήσουν καὶ ἀντιμετωπίζουν μὲ ἡσυχίαν τὴ συνείδησιν τὸν πρῶτον συνήγορον τοῦ Σκόουπς, ποὺ, μὲ θρονιάστη φωνὴν γεμάτῃ προσηγορίας θυέλλης, ὑποβάλλει ἐρωτήσεις σ' ἕναν ἀπ' αὐτούς. Οἱ θεαταί, ποὺ ἔχουν βγάλεϊ τὰ σακκάκια τους, τὴν ζέσθη κάνει, τὸν δείχνουν μὲ θαυμασμὸν ἀνάμικτον μὲ δέος. Εἶναι ὁ Κλάρενς Ντάρρου, μὲ τὴν ἐπίφοβον ἐν-γλωτίαν, ἕνας διάσημος δικηγόρος τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὰ ἐδάδια τῆς ὑπερασπίσεως, ἀλλωστε, ξεχειλίζουν ἀπὸ διασημότητες. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατηγοροῦσα ἀρχὴ δὲν πάει πίσω.

— Παρακαλῶ τὸν ἀξιότιμον κ. ἔνοχον νὰ μᾶς πεί τι ξέρει γιὰ τὸ Δαρβίνον.

Ἐνας ἀνθρώπος μὲ μουστάκι σὰν τοῦ Σαοῦ, ποὺ ἦταν τότε τῆς μόδας, σηκώνεται στριφογυρίζοντας νευρικά τὸ φαθὰκι του μὲ χέρια ἰδρωμένα. Εἶναι καταστηματοῦχος τοῦ Ντέιτον, ἔχει διαβάσει τὴς ἐφημερίδες, ἔχει ἀκούσει τὰ κηρύγματα στὴν ἐκκλησία τῶν Μεθωδιστῶν καὶ εἶναι βέβαιος ὅτι τὸν ἐκάλεσαν ἐδῶ γιὰ νὰ ἐκτελέσει ἕνα ἱερὸ καθήκον: Νὰ ὑπερασπίσει τὴ διδασκαλίαν τῆς Βίβλου ἀπὸ τὴς σατανικῆς θεωρίας τοῦ ἐνσαρκωμένου Ἀντιχρίστου, δηλαδὴ τοῦ καθηγητοῦ Σκόουπς. Κατὰ τ' ἄλλα, δὲν καταλαβαίνει καὶ πολλὰ πράγματα ἀπ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Ρίχνει ἀγωνιώδη βλέμματα πρὸς τὸν εἰσαγγελεῖα καὶ τοὺς μάρτυρες κατηγορίας ἐλπίζοντας σ' ἕνα ἐνθαρρυντικὸν βλέμμα τους. Τέλος ἀπαντᾷ τραυλίζοντας ἐλαφρᾶ:

— Ὁ μόνος Δαρβίνος (Ντάρουιν) ποὺ γνωρίζω ἔχει ἕνα ἀρωματοπωλεῖον στὸ Ντέιτον.

Ὁ συνήγορος Ντάρρου δὲν κάνει τὸν

κόπον οὔτε νὰ χαμογελάσει. Στρέφεται πρὸς τοὺς συναδέλφους του: τὸν Κόλμπιν, διάσημον δικηγόρον ποὺ ὑπῆρξε ὑπογράφων τὸν Ἐξωτερικὸν, καὶ τὸν Μαλόουν, διάσημον καθολικὸν νομομαθὴ τῆς ἐποχῆς. Ἡ ὑπεράσπιση θὰ μπορούσε πολὺ εὐκόλως νὰ ὑποβάλει ἐνστάσεις γιὰ τὴ σύνθεσιν τοῦ σώματος τῶν ἐνόρκων: Ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν δώδεκα, οἱ ἔνδεκα ἀνήκουν στὴν αἵρεσιν τῶν φονταμενταλιστῶν, ποὺ ἔχει ἐπίσημα κηρυχθεῖ κατὰ τοῦ δαρβινισμοῦ, καὶ οἱ περισσοτέροι ἐχουν ἀόριστες γνώσεις γιὰ τὴ θεωρίαν τῆς ἐξελέξεως. Ἀλλὰ τι ὄφελον οἱ ἐνστάσεις; Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ντέιτον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀμαθεῖς κτηματίες καὶ καταστηματοῦχοι. Ἡ καινούργια κλήρωσις θὰ εἶδεν περὶ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους. Ἀκόμα καὶ ὁ δικαστὴς Ρῶλστον, στενὸν νομικὸν νομικὸς, φαίνεται ἀνίκανος νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ νόμου καὶ εἶναι ζήτημα ἂν ἔχει μεγαλύτερη γενικὴ μόρφωσιν ἀπὸ τοὺς ἐνόρκους του.

— Ἐντιμότε, θροντοφωνεῖ ὁ Κλάρενς Ντάρρου, ἡ ὑπεράσπιση δὲν ἔχει ἀντιρροήσεις γιὰ τὴ σύνθεσιν τοῦ σώματος τῶν ἐνόρκων...

Ἄλλωστε, οἱ διάσημοι δικηγόροι δὲν ἔφτασαν στὸ Ντέιτον γιὰ χάριν τῶν κατόικων του ἢ γιὰ χάριν τοῦ νεαροῦ κατηγορουμένου. Ἡ μάχη θὰ δοθεῖ μὲ πρῶτον τὴν κοινὴ γνώμην τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἐτοί, ἀρχισε, ἐν πλήρει εἰσοσφῶ αἰῶνι, μὴ νὰ δίκην τῶν μαγισσῶν τοῦ Σάλεμ. Ὁ σκοπὸς εἶναι ν' ἀπαγορευθεῖ στὸν Κάρλο Δαρβίνον ἡ εἴσοδος στὸ ἔδαφος τοῦ Τέννεσον. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἀντίθετον ἀπὸ τὴς προσδοκίας τῶν δικηγόρων. Ἡ δίκη θ' ἀνοίξει διὰ πλάτα τὴς πόρτες τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν στὴς δαρβινικὰς θεωρίας.

Σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ Νότου

Η ΥΠΟΘΕΣΗ εἶχε ἀρχίσει πολὺ ἀπλᾶ: Ὁ Σκόουπς ἦταν ἕνας νεαρὸς διανοούμενος μὲ στέρεα λογικὴ. Ὁ νόμος τοῦ Τέννεσον γιὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ δαρβινισμοῦ, ποὺ εἶχε ψηφισθεῖ πρόσφατα, ποὺ φάνηκε ἐντελῶς ἐξωφρενικὸς καὶ ἀντιφαιτικὸς, ἐφ' ὅσον τὰ ἐγκυκλιζόμενα διδασκτικὰ βιβλία περιελάμβαναν τὴ θεωρίαν. Στὸ καφενεῖον ὅπου συναντοῦσε τακτικὰ τὸ φίλον του Τζωρτζ Ραπελέα, ὁ Σκόουπς ἐξέφραζε τὴν ἀγανάκτησιν του:

— Εἶναι βλακώδες! Διδάχθηκα τὴ θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου στὸ Πανεπιστήμιον. Τὰ βιβλία τοῦ γυμνασίου τὴν ἀναφέρουν. Ἄν ὅμως μιλῶ γι' αὐτὴν τὴν τάξιν, γίνονται παραβάσεις τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας!

Ὁ Ραπελέα, μηχανικὸς τῶν ὀρυχείων ἀλλ' ἐγκυκλοπαιδικὰ μορφωμένος, συμφωνοῦσε πῶς ὑπῆρχε ἐδῶ ἕνας παραλογισμός.

— Ὁ νόμος εἶναι οἰκονομικὸν ἀντισυνταγματικὸς, εἶπε.

Γιὰ νὰ θέσουν τέμα σ' αὐτὴ τὴν ἀντίφασιν ποὺ ἐννοήσουν τὸ νεανικὸν ἰδεαλισμὸν τους, οἱ δύο φίλοι κατέστρωσαν τὸ ἀκόλουθον σχέδιον: Ὁ Ραπελέα θὰ ὑπέβαλε μήνυσιν κατὰ τοῦ καθηγητοῦ μὲ τὴν κατηγορίαν τῆς παραβάσεως τοῦ πολιτικοῦ νόμου γιὰ τὴ διδασκαλίαν τοῦ δαρβινισμοῦ. Ἡ ἀστυνομία θὰ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ συλλάβῃ τὸν Σκόουπς καὶ τὸ δικαστήριον ποὺ θὰ τὸν ἐδίκαζε θὰ ἦταν ὑποχρεωμένον — κάπως ἔτσι νόμιζαν οἱ

δύο φίλοι — ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀντισυνταγματικότητά τοῦ νόμου.

Οἱ δυστυχισμένοι δὲν ὑποπτεύονταν ἀκόμα πῶς ὅλες οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ Νότου θὰ ξεσηκώνονταν ἐναντίον τους. Ὁ Σκόουπς συνελήφθη πραγματικὰ, ἀλλ' ἀπὸ τὴ μὴ μέρη στὴν ἄλλη ὁλόκληρη ἡ Πολιτεία τοῦ Τέννεσον βρισκόταν σ' ἐπαναστατικὸν ἀναταραχισμό. Οἱ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν μὲ πηχιαίους τίτλους τὴ σύλληψιν τοῦ νεαροῦ ἐριζοσπαστικοῦ ποὺ χλεύαζε μὲ πρῶτον τὸν μαθητὴ τῆς διδασκαλίας τῆς Βίβλου καὶ ἀμφισβητοῦσε τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ὑπόθεσις πῆρε διαστάσεις. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Τέννεσον, ὁ ἀντιδαρβινικὸς νόμος ἴσχυε καὶ στὴν Πολιτεία τοῦ Μισισσιππὶ καὶ σ' ἕξ ἄλλες πολιτείας τοῦ Νότου ὑπῆρχαν ἐκκεντρικὰ νομοσχέδια μὲ ἀναλόγον περιεχόμενον. Ἦταν μὴ ἐνδεχόμην γιὰ τοὺς φανατικούς φονταμενταλιστὰς νὰ δώσουν μὴν ἀνοιχτὴ μάχην κατὰ τοῦ Ἑωσφόρου.

Μονομαχία μέχρι θανάτου

ΑΡΚΕΤΕΣ μέρες πρὶν ἀπὸ τὴ δίκη, τὸ Ντέιτον κατακλύσθηκε ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους, τοὺς περιέργους καὶ τοὺς ἱεροκήρυκας. Ὁ περιφνημὸς Μπράϊαν ἔγινε θριαμβευτικὸν δεκτὸς μὲ παλλακικὴ συγκέντρωσιν. Ἦταν ὁ φανατικὸς ἀρχηγὸς τῶν φονταμενταλιστῶν — τῆς πρῆς πουργιανικῆς καὶ ἀκαμπτῆς — ἀπὸ τῆς προτεσταντικῆς αἰρέσεως τῆς Ἀμερικῆς — ὑπῆρξε ὑπογράφων τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τρεῖς φορὲς ὑποψήφιος γιὰ τὸ προεδρικὸν ἀξίωμα. Μόλις ἔλαβε γνώσιν τῆς ὑποθέσεως πρόσφερε ἐθελοντικὰ τὴς ὑπηρεσίας του στὸν εἰσαγγελεῖα ὡς μάρτυρα κατηγορίας. Ἦταν ἕνας φοβερὸς ἀντίπαλος τῶν συνεργατῶν τοῦ Διαβόλου. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀρτίξιν του στὸ Ντέιτον μίλησε στὴν ἐκκλησίαν τῶν μεθωδιστῶν πρῶτον σ' ἕνα πλήθος ποὺ παραληροῦσε ἀπὸ ἐνθουσιασμό...

— Εὐλογημένη νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ εὐκαιρία ποὺ μᾶς προσφέρεται γιὰ ν' ἀφαιρέσουμε τὸ προσωπεῖον αὐτῆς τῆς σατανικῆς θεωρίας τῶν ὁπαδῶν τῆς ἐξελέξεως! Ἐπὶ τέλους, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐξέλιξις θ' ἀναμετρηθοῦν σὲ μὴν μονομαχίαν μέχρι θανάτου!

Ὡστόσο, εὐτυχῶς γιὰ τὴς ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἡ ἀντίδοσις τῶν φιλελευθέρων κύκλων ὑπῆρξε ἀμεση καὶ ἔντονη. Ὁ Κλάρενς Ντάρρου δὲν ἐδείλναζε μὲ πρῶτον τὴς δυνάμεις τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀμάθειας. Ἀγανακτοῦσε γι' αὐτὲς τὴς ἀπόπειρες περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ τῆς ἐκφράσεως. Οἱ συναδέλφοι του Κόλμπιν καὶ Μαλόουν συμφώνησαν ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀφίστασται στὸ βωμὸν τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Πρόσφεραν δωρεὰν τὴς ὑπηρεσίας τους στὸν τρομοκρατικὸν Σκόουπς.

Ἐτοί μὴ μέρη ἔφτασαν στὸν Ντέιτον τρεῖς δικηγόροι, συνοδευόμενοι ἀπὸ μὴν δμάδα ἐπιστημόνων καὶ θεολόγων ποὺ θὰ χρησίμευαν ὡς μάρτυρες ὑπερασπίσεως. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρῶτη στιγμὴ προσέκρινον τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ πληθυσμοῦ: Κανένας ξενόδοχος, κανένας ἰδιοκτήτης δὲ δέχθηκε νὰ νοικιάσῃ ἕνα δωμάτιον σ' αὐτοὺς τοὺς αἰρετικούς, τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Ἀντιχρίστου! Ἡ ὑπεράσπιση ἐγκατεστάθηκε σ' ἕνα ἐγκαταλειμμένον σπίτι ποὺ τὸ ἔλεγαν στοιχειώμενον.

Οἱ δικηγόροι εἶχαν ἔρδει μὲ προκαθω-

ρισμένο σχέδιον δράσεως: Νὰ πείσουν τοὺς ἐνόρκους: 1) οἱ θεωρίες τοῦ Δαρβίνου βασίζονται σὲ σοβαρὰς ἐπιστημονικὰς παρατηρήσεις καὶ 2) οἱ θεωρίες αὐτὲς δὲν ἐρχονται σὲ σύγκρουσιν μὲ τὴ διδασκαλίαν τῆς Βίβλου. Αὐτὸ ἦταν τὸ ἀντικείμενον τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνα.

Ἐνοτάσεις

ΑΡΧΙΚΑ ὁ σκοπὸς τοῦ Ντάρρου εἶναι ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ πολιτικὸς νόμος παραβιάζει τὴ 14ῃ τροπολογία τοῦ συντάγματος ποὺ ἐπιβάλλει τὸ σεβασμὸν τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου.

— Ἄν μπορεῖτε σήμερον, λέει ὁ Ντάρρου, ν' ἀπαγορεύετε τὴ διδασκαλίαν μιᾶς θεωρίας, τί θὰ σᾶς ἐμποδίσῃ αὐτοῖο ν' ἀπαγορεύετε τὴν κυκλοφορίαν μιᾶς ἐφημερίδος ἢ ἐνὸς βιβλίου; Αὐτὸς ὁ παράλογος νόμος ὑποτίθεται ὅτι προστατεύει τὴ θρησκείαν. Ἀλλὰ ποῖα θρησκεία; Τὰρῶν σήμερον 500 αἰρέσεις καὶ ἀντιμαχόμενες ἐκκλησίες στὴν Ἀμερικὴ. Κάθε μὴ ἔχει τὴ δικὴν τὴς ἐρημνείαν τῶν Γραφῶν. Γιὰ νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὸν νόμον, ὁ κατηγορούμενος θὰ ἔπρεπε ὅχι μόνον νὰ ξέρει κατὰ βάθος τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ νὰ ξέρει ποῖα ἀπὸ τὴς 500 ἀντιφαιτικῆς ἐρμηνείας εἶναι ἡ σωστή!

Ἡ ἀγόρευσις τοῦ Ντάρρου κάνει ἐντύπωσιν στὸ ἀκροατήριον. Ἀλλ' εὐτυχῶς γιὰ τὴν κατηγοροῦσαν ἀρχήν, οἱ ἔνοχοι δὲν εἶναι παρόντες στὴ συζήτησιν τῆς ἐνστάσεως ἀντισυνταγματικότητος. Μονάχα ὁ δικαστὴς Ρῶλστον εἶναι ἀρμόδιος ν' ἀποφασίσῃ. Βρίσκεται σὲ δύσκολη θέσιν καὶ ἀναβάλλει τὴν ἀπόφασιν γιὰ μεθυστικὸν Τετάρτην.

Ἡ ἔνστασις, φυσικὰ, ἀπορρίπτεται, πρᾶγμα ποὺ δὲν ἐκπλήσσει τοὺς συνηγούρους. Εἶναι καιρὸς ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐξέτασις τῶν μαρτύρων.

Οἱ μάρτυρες κατηγορίας δὲν παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον. Εἶναι μαθητὲς ποὺ βεβαιώνουν ἀπλῶς ὅτι ὁ κατηγορούμενος διδάξε τὸ σχολεῖον τῆς θεωρίας τῆς ἐξελέξεως. Τὸ γεγονός δὲν ἀμφισβητεῖται ἀπὸ τὴν ὑπεράσπιση. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅχι ἂν ἐδίδαξε, ἀλλ' ἂν εἶχε δικαίωμα νὰ διδάξῃ.

Ἡ ὑπεράσπιση καλεῖ τὸν πρῶτον τῆς μάρτυρα. Εἶναι ὁ Μείναρντ Μέτσαρ, καθηγητὴς τῆς ζωολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Χόπκινς, καλὸς χριστιανὸς διαμαρτυρούμενος ποὺ ἀφιερώνει τὴς ἐλευθέρους ὥρες του στὴ μελέτῃ τῆς Βίβλου. Τὸ ἀκροατήριον εἶναι σιωπηλὸ καὶ προσεκτικὸ καὶ ὁ Ντάρρου ὑποβάλλει τὴν πρῶτην ἐρώτησιν:

— Κύριε καθηγητά, μπορεῖτε νὰ μᾶς πείτε τὴ γνώμην σας γιὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελέξεως;

Ἀμέσως ὁ εἰσαγγελεῖας σηκώνεται:

— Κύριε πρόεδρε, ἐνστάμαι! Ἡ ἐρώτησις ποὺ ἐτέθη στὸν μάρτυρα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ὑπόθεσιν. Τὸ μόνον ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἂν ὁ κατηγορούμενος παρέβη τὸν νόμον ἢ ὄχι...

Γιὰ πρῶτην φορὰ τὸ ἀκροατήριον διαμαρτυρεῖται. Ἀκόμα καὶ οἱ ἔνοχοι φαίνονται δυσχερῆστοι. Ὁ δικαστὴς Ρῶλστον πρέπει ν' ἀποφασίσῃ ἂν θὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ ἔνστασις καὶ βρίσκεται ἀπλῶς σὲ δύσκολη θέσιν. Ἀναβάλλει τὴ συζήτησιν τῆς ἐνστάσεως γιὰ αὔριον καὶ λύνει τὴ συνεδρίασιν. Οἱ ἔνοχοι, φυσικὰ, δὲ θὰ παρευρεθοῦν σ' αὐτὴ τὴ συζήτησιν ποὺ δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει.

Οἱ ἔνοχοι ἀποσπῶνται κατσοφιασμένοι. Θὰ χάσουν τὸ θέμα.

Ἡ δίκη ἀρχίζει σὲ μιαν ἀτμόσφαιρα ἀποπνικτικῆς. Στὴν ἄκρην δεξιὰ ὁ συνήγορος Κλάρενς Ντάρρου. Ἀριστερά, στὸ βάθος, τὸ δέλος δειχνεῖ τὸν κατηγορούμενον Τζῶν Τόμας Σκόουπς.

ΤΗΝ Πέμπτη, παρὰ τὴ φοβερὴ ζέση, τὸ ἀκροατήριον εἶναι ἀκόμα πρὸς πυκνὸν. Ἐχει ἀναγγελεθῇ ὅτι ὁ Μπράϊαν, ὁ τρομερὸς Μπράϊαν θὰ μιλῇ. Πρὶν ἀπὸ τὴ δίκη ὁ Μπράϊαν, εἶχε δηλώσει ὅτι πρόκειται γιὰ μὴν μονομαχίαν μὲχρι θανάτου μεταξὺ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐξελέξεως. Περιμένουν ὅλοι νὰ ἰδοῦν πῶς θὰ κεραυνοβολήσῃ τοὺς ἀντιπάλους του.

Ἀλλ' ὁ Μπράϊαν σηκώνεται, ὠχρὸς καὶ φανερά ἐξαντλημένος. Ἡ φωνὴ του ἔχει κατὰ τὸ πάθος τῶν προφητῶν, ἀλλ' αὐτὰ ποὺ λέει εἶναι ἀπογορευτικά. Ὁ γερομαχητὴς ἀρνεῖται τὴ μάχην:

Οἱ ἔνοχοι, λέει, δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ γνώμην τῶν ἐδικῶν ἐπὶ τῆς ζωολογίας καὶ τῆς θεολογίας γιὰ νὰ ἐφαρμοῦν τὸν νόμον!

Αὐτὸ σημαίνει ἀποδοχὴ τῆς ἐνστάσεως τοῦ εἰσαγγελεῖα. Καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐνστάσεως σημαίνει πῶς οἱ μάρτυρες ὑπερασπίσεως δὲ θὰ ἐξετασθοῦν. Οἱ θρησκευτικοὶ φοβούνται ν' ἀντιμετωπίσουν τοὺς ἐπιστήμονες!

Ὁ συνήγορος Μαλόουν ξέρει ὅτι, στὰ μάτια τοῦ ἀκροατηρίου, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Τύπου καὶ τοῦ ραδιοφώνου, ὁ Μπράϊαν ξέπεσε ἀνεπαρόρθωτος. Ἐπειτα ἀπὸ τὴς κραυγαλέας δηλώσεως του κανεὶ δὲν περιμένει τὴν δειλίαν. Ὁ Μαλόουν, ὥστόσο, θὰ προσπαθῇ νὰ πᾶρῃ μὲ τὸ μέρος του ἀκόμα καὶ τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ Ντέιτον, ἀπογοητευμένη ἀπὸ τὴν λιποψυχίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπιστήμης; ὁ Μαλόουν. Ὁ κ. Μπράϊαν μᾶς εἶχε μιλήσει γιὰ μονομαχίαν μέχρι θανάτου. Δὲν ἔρω καλὰ τοὺς κανόνες τῆς μονομαχίας, κ. Πρόεδρε, ἀλλὰ δὲ νομίζω πῶς οἱ κανόνες αὐτοὶ μποροῦν νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν τὸ μοναδικὸν μᾶς βάλον, τοὺς μάρτυρες, ἀφίωντας πᾶντο τὸν ἀντίπαλόν μας, τὴν κατηγοροῦσαν ἀρχήν... Δὲ φοβόμαστε τὴν ἀλήθειαν ποὺ βασίζεται στὰ γεγονότα. Εἴμαστε ἐτοιμοί. Εἴμαστε μὲ τὸ μέρος τῆς ἐπιστήμης. Ἐχομε τὸ συναίσθημα δὲ τι ἀγωνιζόμεστε γιὰ τὴς θεμελιώδεις ἐλευθερίας ποὺ εἶναι τὸ στοιγίμα τῆς Ἀμερικῆς. Δὲν ἔχομε κανένα φόβον. Ποῦ εἶναι ὁ φόβος; Τὸν προκαλοῦμε κατὰ πρόσωπον...

Κατόπιν, γυρίζοντας ἀπὸτομα καὶ δειχνοντας μὲ τὸ δάχτυλον τὸν Μπράϊαν:

— Ἰδοὺ ὁ φόβος!

Τὸ ἀκροατήριον ξεσπάει σὲ χειροκροτήματα. Ὁ Μπράϊαν ἔχει συντριβεῖ.

Γιατὶ σέρνεται τὸ φίδι

ΠΑΝΤΩΣ, ὁ Ντάρρου καὶ οἱ συνεργάτες του δὲν τρέφουν αὐταπάτες. Ἡ νίκη του εἶναι πρόσκαιρη. Ζέουν πῶς ἡ ἔνστασις τοῦ εἰσαγγελεῖα θὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ οἱ μάρτυρες ὑπερασπίσεως δὲ θ' ἀκούσθουν στὸ δικαστήριον. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ ἔνοχοι δὲ θ' ἀκούσουν τὴς καταθέσεις, θὰ τὴς ἀκούσει τοὺς ἀκούσιον ὁλόκληρη ἡ Ἀμερικὴ. Οἱ συνήγοροι συγκεντρώνουν τοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς βάλλουν νὰ ὑπαγορευτοῦν στοὺς στενογράφοις κάθε τι ποὺ θὰ ἔλεγαν στὸ δικαστήριον. Ὁ δικαστὴς Ρῶλστον ἔχει λυσάξει ἀπ' τὸ κακὸν τοῦ ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ κανεὶ τίποτα μὲρστὰ στὴν ἀποφασιστικότητά τῆς ὑπερασπίσεως.

Ὡς πρὸς ἀνεμένον, ὁ Ρῶλστον δέχεται τὴν εἰσαγγελικὴν ἔνστασιν καὶ ἀπαγορεύει νὰ ὑποβληθοῦν στοὺς μάρτυρες ἐρωτήσεις ἀσχετες μὲ τὰ γεγονότα τῆς ὑποθέσεως. Ἡ καταδίξις τοῦ Σκόουπς εἶναι βεβαία. Σὲ μὴν δόξατὴ ἀντεπίθεσις ἡ ὑπεράσπιση ζητᾷ νὰ ὑποβάλῃ ἐρωτήσεις στὸν κυριώτερον μάρτυρα κατηγορίας. Θὰ προσπαθῇ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Μπράϊαν νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἡ κατὰ λέξιν ἐρμηνεία τῆς Βίβλου εἶναι ἀστήρικτη.

Ὁ Μπράϊαν, μὲσα σὲ λίγες αὐτὲς μέρες φαίνεται γερασμένος. Ὁ Ντάρρου τὸν βομβαρδίζει μὲ ἐρωτήσεις ἐλπίζοντας ὅτι θὰ τὸν κανεὶ νὰ περιπέσει σὲ ἀντιφάσεις. Ἀλλ' ὁ Μπράϊαν, ὁ ἄλλοτε δημοφιλὴς πρόεδρος τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἀγκιστρώνεται θλιβερά, μὲ παιδιᾶστικον πείσμα, σὲς πεποιθήσεις του:

— Ναί, πιστεύω πῶς κάθε λέξις τῆς Βίβλου εἶναι θεοτενευστὴ καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲ πραγματικὰ γεγονότα... Ναί, πιστεύω πῶς ἡ Εὐαγγέλιον πλάσθηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀδὰμ... Ναί, πιστεύω πῶς τὰ φέδια σέρνονται ἐπειδὴ τιμωρήθηκαν ἀπὸ τὸ Θεόν... Ναί, πιστεύω πῶς...

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ.

Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

“Όλες οί τέχνες ἔχουν στήν ἱστορία τους μιὰ στιγμή πού ὑπῆρξε ὁ ἀποφασιστικός σταθμός γιά τήν ἀνάπτυξή τους: ἡ ποίηση τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, τὸ θέατρο τὴν ἀρχαία τραγωδία, ἡ ζωγραφικὴ — ὅπως τὴ ξέρουμε σήμερα — τὸ ἔργο τοῦ Τζιόττο κλπ.κλπ. “Εἶτσι ἔχει κι’ ὁ κινηματογράφος — ἡ νεώτερη κι’ ἡ πιὸ κοσμοαγάπητη ἀπ’ ὅλες τίς τέχνες — τὴ στιγμή πού ἔκρινε τὸ μέλλον του: εἶναι ἡ ταινία « Ἡ Γέννηση ἑνὸς ἔθνους » τοῦ Γκριφφιθ. Πρὶν ἀπ’ αὐτὴν ὁ κινηματογράφος ἦταν ἓνα ἀξιολογούμενο θέαμα, ἓνα παιχνίδι τῆς τεχνικῆς προόδου. “Επειτα ἀπ’ αὐτὴν ἐγένε τέχνη — ἡ τέχνη πού ἔχει δώσει ἤδη μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς μας. Μπορεῖ νὰ λεχθεῖ — καὶ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ — ὅτι μὲ τὴν ταινία αὐτὴ τοῦ Γκριφφιθ γεννήθηκε ἡ κινηματογραφικὴ τέχνη.

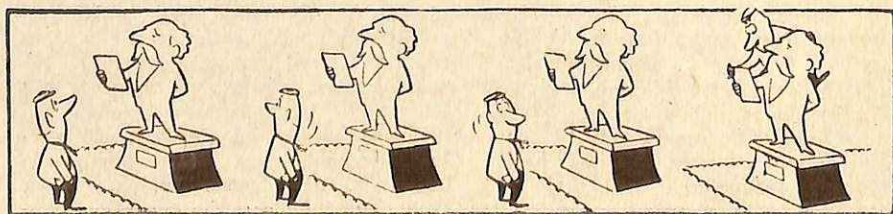
Οι ταινίες του Γκρίφφιθ

(Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΟΥ ΕΓΙΝΕ ΤΕΧΝΗ)

Α Π' ΟΛΕΣ τις τέχνες πού γνώρισε
ὡς σήμερα ἡ ἱστορία τοῦ πολιτι-
σμοῦ, ἡ μόνη πού χρωστᾶ τὴν ὑπαρ-
ξή της σὲ τεχνικά μέσα — στὴν ἐπι-
νόηση καὶ τὴν τελειοποίηση μιᾶς μηχαν-
νῆς — εἶναι ὁ κινηματογράφος. Γι' αὐτὸ
καὶ εἶναι ἡ πιὸ σύγχρονη τέχνη: ἡ τέχνη
τῆς τεχνολογικῆς ἐποχῆς. Ἡ ποίηση, ὁ
χορὸς, τὸ θέατρο, ἡ μουσικὴ, ἡ ζωγρα-
φικὴ, ἡ γλυπτικὴ, ἡ λογοτεχνία γεννήθη-
καν στὸ παρελθόν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ
ἀνθρώπου νὰ ἐκφρασθεῖ. Δὲν χρειάζονταν
τεχνικά μέσα, δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ μη-
χανὴς ἢ ἀπὸ ἐργαστήρια γιὰ νὰ δώσουν
μορφὴ στὴν ἐκφράσή τους. Ὁ κινηματο-
γράφος, ὅμως, δὲν μπορεί νὰ ἐκφρασθεῖ
χωρὶς βοηθήματα. Ὁ ποιητὴς ἐμπνέεται
καὶ γράφει. Ὑπάρχουν μουσικοὶ, ζωγρά-
φοι, συγγραφεῖς αὐτοδιδάκτοι. Κανέναν,
ὅμως, ἂν δὲν ἀποκτήσει εἰδικὴ τεχνικὴ
πείρα, ἂν δὲν ἐφοδιασθεῖ μὲ εἰδικές τε-
χνικὲς γνώσεις, δὲν μπορεί νὰ γυρίσει
μιὰ ταινία — νὰ ἐκφρασθεῖ, δηλαδὴ, σὰν
καλλιτέχνης μὲ τὸν κινηματογράφο.

‘Η εικόνα, ὁ ἦχος, τὸ χρῶμα — τὰ τρία στοιχεῖα τῆς κινηματογραφικῆς ἔκφρασης — χρῶστούν τὴν ἀνάπτυξή τους ὡς ἓνα βαθμὸν στὴν τεχνική. Δὲν πρέπει, ὁμῶς, νὰ ὑποταχθοῦν πέρα γιὰ πέρα σ’ αὐτήν, ἂν θέλουں νὰ φτάσουν σὲ καλλιτεχνικὰ ἀποτελέσματα. ‘Η βασική διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ μιὰ καλὴ καὶ σὲ μιὰ μέτρια ταινία, εἶναι ὅτι ἡ πρώτη χρησιμοποιοῖ τὰ τεχνικὰ μέσα γιὰ νὰ πάρει τὴν ἐκφραστικὴ μορφή ποὺ ἐπιζητεῖ, ἐνῶ ἡ δεύτερη ὑποτάσσει τὴν ἐκφραστικὴ μορφή στὰ τεχνικὰ μέσα. Γενικώτερα μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς ἡ βασικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν τεχνικὴ καὶ στὴν τέχνη — διαφορὰ ποὺ συχνὰ τὴν ἀγνοοῦν ἢ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβει ὁ κινηματογράφος — εἶναι ὅτι ἡ τεχνικὴ χρησιμοποιοῖ μέσα ποὺ ἔχει πᾶντα ἀπὸ πρὶν μὲ ἀκρίβεια ποῖα θὰ εἶναι τ’ ἀποτελεσμάτ’ τους, ἐνῶ ἡ τέχνη δὲν ἔχει ἀπὸ πρὶν μὲ ἀπόλυτὴ ἀκρίβεια ποῖα θὰ εἶναι τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα τῶν μέσων ποὺ χρησιμοποιοῖ. ‘Όταν ἔχει κανένας ἀπὸ πρὶν μὲ βέβαιη σχεδὸν ἀκρίβεια τὶ θὰ δώσει ἡ

προσπάθειά του, όταν δηλαδή βασίζεται πόν τον υπολογισμό και στην πείρα και ξέρει ποιά αίτια θα δώσει ποιοι άποτέλεσμα, όταν μπαίνει στο ζυγό ενός στενού ντετερμινισμού, δεν μπορεί ποτέ να ξεπεράσει τα όρια της μετρίότητάς — έστω της χρυσής μετρίότητάς. Δεν μπορεί να ξεφύγει το στόχο που βάζει ο ίδιος, να κινηθεί ελεύθερα. Γίνεται αιχμάλωτος των μέσων που διαθέτει — αλλά δεν τα ξεπερνά. Στο τέλος όρίζεται ο ίδιος άπ' αυτά. Δένεται από τις τεχνικές ικανότητές του και υποτάσσεται σχεδόν τυφλά στην πείρα και την κατάρτισή του. Ξέρει από πριν, ώς την τελευταία σχεδόν λεπτομέρεια, τί πρόκειται να κάνει. Οί άγωνίες του γιά το άποτέλεσμα είναι άγωνίες γιά την άρτιότητα και την ακρίβεια των τεχνικών μέσων του. "Α γνωστο — στην περιοχή των γνώσεων και των ικανοτήτων του — δεν ύπάρχει γι' αυτόν. Ξέρει ότι το Α θα δώσει το Β και το Γ θα δώσει το Δ. Δεν ύπάρχει άπρόοπτο. "Όλα είναι μετροημένα, υπολογισμένα, ακολουθούν ένα σχέδιο που φτάνει ώς τις τελευταίες λεπτομέρειες. "Ο σκηνοθέτης αυτός έχει έτοιμο μπροστά του ένα ολοκληρωμένο πλάνο, που τα διάφορα μέρη του τα έχουν έπεξεργασθεί ειδικοί. "Έχει έτοιμες συνταγές γιά όλα. "Η κύρια ικανότητά του είναι συντονιστική, όχι δημιουργική. Τις περισσότερες, άλλωστε, φορές δαν έχει καν το δικαίωμα να κάνει ό,τι θέλει, γιάτί άπλούστατα του λένε άλλοι — ή επιχείρηση, ο παραγωγός, ή λογοκρισία, ή μίμηση, ένα σωρό παράγοντες που τόν κρατούν δέσιμο — τί πρέπει να κάνει. Τό μόνο που του

Χωρίς λόγια.

ἀπομένει, εἶναι νὰ συντονίσει τὶς τεχνικὰς ἱκανότητες τῶν συνεργατῶν του, νὰ ὀργανώσει ἕνα σύνολο, ποὺ τοῦ ἔχουν ἰδῶσει ἀπὸ πρὶν τὰ μέρη του — συχνὰ ἀνομοιογενή.

Ὁ δημιουργικὸς σκηνοθέτης

Ο ΣΚΗΝΟΘΕΤΗΣ, όμως, που δεν δο-
σίζεται μόνο στην τεχνική, αλλά
ζητά κάτι περισσότερο, που χρη-
σιμοποιεί, δηλαδή, την τεχνική σαν μέσο
και δεν την κάνει αυτοσκοπό, που λαχτα-
ρά να δημιουργήσει ένα έργο τέχνης, δεν
μένει απλώς ο συντονιστής μιας ομοδι-
κής προσπάθειας. Ούτε ξέρει από πριν
μέ αφαλή άκριβεια ποιά θα είναι τα
αποτελέσματα των μέσων που χρησιμο-
ποιεί. Γιατί δεν του άρκει η τεχνική αρ-
τιότητα, ούτε η δεξιότητα ότι το Α θα
δώσει Β και το Γ θα δώσει Δ. Ζητά να
πλάσει κι' όχι να συντονίζει. Με τα ίδια
μέσα μπορεί να δώσει πολύ διαφορετικά
αποτελέσματα. Δεν είναι αιχμάλωτος ενός
στενού κι' αλύγιστου ντετερμινισμού. 'Η
μυχαή είναι γι' αυτόν ένα όπλο μονάχα
— ο στόχος είναι ό,τι τον ενδιαφέρει.
Νοιώθει την αγωνία — και τη χαρά —
της αμφιβολίας και της αναζήτησης, της
πρωτοτυπίας και του αγνώστου, δεν εί-
ναι ποτέ βέβαιος από πριν πού θα φτά-
σει — κι' άς έχει στη διάθεσή του τα πιό
άριστα τεχνικά μέσα. Γιατί δεν δουλεύει
κι' έτοιμες συνταγές, όσο κι' αν είναι
βγαλμένες από την πείρα, δεν έπανα-
λαμβάνει την ίδια διαδικασία, όσο κι'
αν είναι δοκιμασμένη και βέβαιη, δεν πε-
ριορίζεται στη μίμηση μιας έπιτυχίας.
Γι' αυτόν η πείρα είναι απλώς ένα στοι-
χείο του τεχνικού εξοπλισμού του, δεν
είναι η αλύγιστη γραμμή πού θα το
δείξει το δρόμο του. Ξεκινά από το
γνωστό, αλλά προχωρεί πιά πέρα από
αυτό, ακόμα και στο άγνωστο, όχι όπω-
ς το ξέρει, άλλ' όπως προσπαθεί να το
άποκαλύψει — αν υπάρχει κι' αν είναι
ικανός να το άποκαλύψει. 'Η τέχνη δεν
είναι μια συστηματική κατασκευή. 'Ενε-
ργο τέχνης δεν είναι ποτέ στατικό: έχει
δικιά του ζωή, που συχνά εξελίσσεται ό-
χι

σύμφωνα με τὸ ἀρχικὸ σχέδιο στὸ μυαλὸ τοῦ καλλιτέχνη ἢ τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ σύμφωνα με τὴν αὐτοτέλεια ποὺ ἀποκτᾶ με τὴν πορεία της. Πολλὰ μεγάλὰ ἔργα ἔχουν συγχά στο τέλος ἄλλη μορφή ἀπὸ ἐκείνη, τὴν ὁποία ἐξεκίνησαν, γιατί βρίσκουν, στὴν πορεία τους, τὸν πραγματικὸ ἐαυτὸ τους. Μιὰ ταινία μπορεῖ ἔτσι νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν ἐαυτὸ της ὅσο προχωρεῖ τὸ γύριμά της, ὅσο δημιουργεῖται ἡ ἀτμόσφαιρά της, ὅσο ἀναπτύσσεται τὸ θέμα της, ὅσο παίρνουν ὀπτική ὑπόσταση οἱ λεπτομέρειές της. Μπορεῖ, δηλαδή, νὰ ξεπεράσει τὴν ἀρχικὴ πρόθεση τοῦ σκηνοθέτη καὶ νὰ δώσει κάτι πού χρωστᾷ τὴν ὑπαρξή, τὴ δημιουργία του καὶ στὴ συνάντησιν ἀπρόβλεπτων «ταραγόντων» ἢ στὴ μοιραία φορὰ πού παίρνει μιὰ κίνησι ἀν ἀφελεί στὴν ὁρμή της. Μιὰ εἰκόνα πού ξεκινᾷ, δὲν ξέρεي κανένας ποτὲ πού μπορεῖ νὰ φτάσει. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ὠραιότερες σκηνὲς τοῦ «κινηματογράφου» σ' αὐτὴ τὴ «φορὰ» τὶς χρωστάμε, ὅπως ἴσως τὸν περίφημο περίτατο με τ' ἀμάξι στὸ «Συνέδριο χορεύει».

Ὁ σκηνοθέτης δρῖσκει μιὰ καλὴ ἀρχὴ κι' ἔπειτα παρασέρνεται κι' ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴ φορὰ τοῦ εὐρήματός του. Εἶναι κι' αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, θυμίζεи ἴσως μερικὸς ἥρωας τοῦ Μπαλζάκ ἢ τοῦ Κόνραντ πού ζοῦσαν τὴ δικιά τους ζωὴ κι' ἀνάγκοζαν τοὺς δὲν αὐτοὺς μυθιστοριογράφους νὰ τοὺς παρακολουθοῦν σ' ἀπρόβλεπτες ἀπὸ τὴν ἀρχὴ περιπέτειες.

Ἡ δημιουργικὴ δύναμις τῆς «φορᾶς» αὐτῆς ὑπάρχει εἰδικώτερα στὸν κινηματογράφου, γιατί εἶναι ἡ τέχνη πού ἐκμεταλλεύεται, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη, τὴν κίνησι. Ἡ δύναμις, ὅμως, αὐτὴ δὲν δρῖσκει τὴν εὐκαιρία ν' ἀναπτυχθεῖ σὲ μιὰ ταινία πού βασίζεται μόνο στὰ τεχνικὰ μέσα καὶ εἶναι χυμένη στὸ καλούπι μιᾶς συνταγῆς. Καὶ ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὶς δὲν αὐτὲς ταινίες, στὴν ταινία πού ἀποκτᾷ δική της ζωὴ καὶ στὴν ταινία με τὴν ὑπολογισμένη κατασκευὴ — ἀνάμεσα στοὺς δὲν τρόπους ν' ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἔργου — εἶναι ἴσως ὁ μὲν ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὴν τέχνη καὶ στὴν τεχνικὴ.

Ἡ «Γέννηση ἑνὸς ἔθνους»

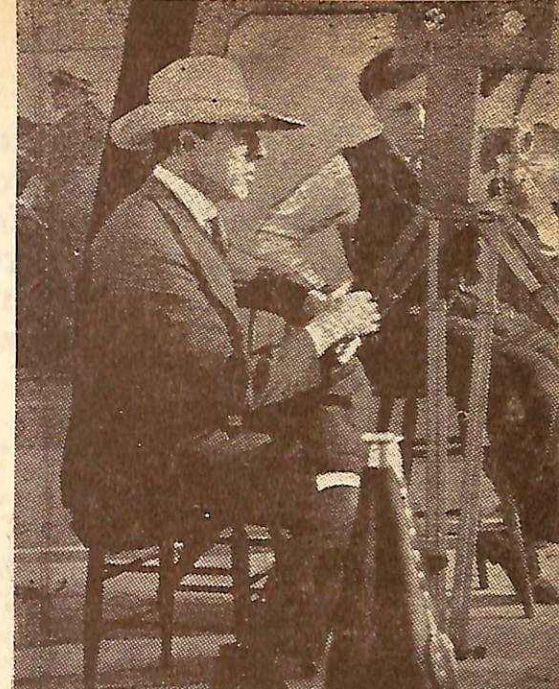
Η ΙΣΤΟΡΙΑ του κινηματογράφου είναι, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, η ιστορία των δημιουργικών σκηνοθετών ν' απαλλαγούν από την αναπόφευκτη — και συχνά καταθλιπτική — κυριαρχία της τεχνικής. Είναι, δηλαδή, η ιστορία της σκληρής πάλης ανάμεσα σε δύο τάσεις: του κινηματογράφου - βιομηχανίας και του κινηματογράφου - τέχνης. Ή πιο σημαντική στιγμή της ιστορίας αυτής — μια στιγμή που είναι από τις πιο σημαντικές στην πορεία της τέχνης στην εποχή μας — είναι το γύρισμα μίας ταινίας, που ο δημιουργός της υπέταξε πρώτος την τεχνική στην τέχνη. Προσγματικά, το 1915 υπήρξε αποφασιστική στιγμή στη εξέλιξη του κινηματογράφου. Ένας μεγάλος σταθμός. Είναι ο χρόνος που ο Γκριφίθ γύρισε τη «Γέννηση ενός έθνους» — μίας ταινίας που μπορούμε να πούμε πως είναι η ληξιαρχική πράξη της γέννησης της κινηματογραφικής τέχνης. Είναι πολύ δύσκολο σήμερα να κρίνουμε δίκαια αυτή την ταινία — σήμερα που η κινηματογραφική τεχνική μάς έχει συνηθίσει σε άρτια και λαμπρότατα έργα. Ή ιστορία, όμως, δεν ξετάζει, δεν κρίνει ένα γεγονός με τα μέτρα της εποχής που γράφεται αυτή, αλλά με τα μέτρα της εποχής του γεγονότος. Πρέπει να κρίνουμε τη «Γέννηση ενός έθνους» με τα

μέτρα του 1915 — όταν ο κινηματογράφος θρυσκόταν ακόμη στο στάδιο τών αναζητήσεων, όταν η τεχνική ήταν άτελη ακόμα, όταν δεν είχε ακόμα χαραχθεί η περιοχή τής καινούργιας τέχνης — δεν υπήρχε καν ακόμα κινηματογραφική τέχνη. Το 1910 είχε ιδρυθεί το Χόλλυγουντ κι' είχαν εμφανισθεί οι πρώτοι Σουηδοί κινηματογραφιστές, αλλ' ως το 1915 δεν είχε δοθεί ακόμα, ούτε από τόν πρώτο, ούτε από τούς δεύτερους, κανένα αξιόλογο έργο. Ήταν μία πενταετία αναζητήσεων και προετοιμασίας. Τίποτε σχεδόν δεν άφηνε να φανούν οι απέραντες δυνατότητες του κινηματογράφου σαν καινούργιου έκφραστικού μέσου, τίποτε σχεδόν δεν άφηνε να φανεί ότι ο κινηματογράφος θά μπορούσε να δώσει ένα «έργο», με τήν έννοια που δίνουμε σ' ένα δημιουργημα τέχνης.

Ἡ «Γέννηση ἐνὸς ἔθνους», παρ' ὅλο τὸ ἀντιδραστικὸν περιεχόμενον τῆς, ἦταν τὸ πρῶτο «ἔργο» τοῦ κινηματογράφου. Ὁ δημιουργὸς του, ὁ Ἀμερικανὸς Γκρίφ φιλμ — ποὺ θὰ γίνῃ ὁ δάσκαλος τοῦ «Αἰξενιστὰν καὶ τῶν ἄλλων, ἀκόμα καὶ τοῦ Φόρντ τῶν «Σταφυλιῶν τῆς ὀργῆς» — δημιούργησε μὲ τὴν ταῖνια αὐτὴ τὴν κινηματογραφικὴ γλῶσσα, τὴν κινηματογραφικὴ ἀφήγησιν — ἔδωσε, δηλαδή, στὸν κινηματογράφο τὰ ἐκφραστικὰ μέσα νὰ γίνῃ αὐθιγαρχὴ τέχνη. Ἐνα χρόνον ἀργότερα, τὸ 1916, γύρισε τὴ «Μισαλλοδοξία», μιὰ ταῖνια ποὺ ἐπιβεβαιώνει μὲ περισσότερη δύναμιν τὴν ιστορικὴν σημασίαν τῆς «Γέννησης ἐνὸς ἔθνους». Οἱ δύο αὐτὲς ταῖνιες εἶναι τὸ ἀλφαριθμητικὸν τῆς κινηματογραφικῆς τέχνης. Τῇ γραμμικῇ καὶ τὸ συντακτικὸν τῆς θὰ τὰ δώσουν, σχεδὸν ταυτοχρόνα, οἱ Σουηδοὶ κινηματογραφιστῆς.

Τεχνική και τέχνη

Τ¹ είναι εκείνο που κάνει ώστε οι δυο αυτές ταινίες του Γκρίφιθ να γίνουν η πηγή της κινηματογραφικής τέχνης, να θεμελιώσουν τη σωστή κινηματογραφική παράδοση: Πρώτα - πρώτα — αυτό που τονίσαμε στην αρχή — δεν υποτάσσουν τον καλλιτέχνη στα τεχνικά μέσα, αλλά τα τεχνικά μέσα στον καλλιτέχνη. Είναι οι πρώτες ταινίες, όπου είναι αίσθητη η παρουσία ενός δημιουργού. «Επειτα, υπάρχει σ' αυτές, για πρώτη φορά τόσο έκδηλα, το «αίσθημα του κινηματογράφου» — η ακαθόριστη αυτή διαίσθηση του σκηνοθέτη, που ξεχωρίζει απόλυτα την κινηματογραφική τέχνη απ' όλες τις άλλες. Για πρώτη φορά, με τις δυο αυτές ταινίες του Γκρίφιθ, ο κινηματογράφος παρουσιάζεται σαν κάτι αυτόνομο, σαν κάτι ανεξάρτητο απ' όλα τ' άλλα έκφραστικά μέσα. «Ο τρόπος που ο Γκρίφιθ κινεί τα πλήθη — ένα από τα βασικά θέματα του κινηματογράφου — ο τρόπος που φωτίζει τις σκηνές, η εκλογή των οπτικών γωνιών, η τεράστια πρόοδος στο μοντάζ, η αντίληψη που έχει για την κίνηση, το έντονο αίσθημα του ρυθμού, η αποφασιστική επίβολη στους ήθοποιους, που αναγκάζονται να καταλάβουν ότι δεν παίζουν στο θέατρο — όλες αυτές οι καινοτομίες του Γκρίφιθ, μαζί με ένα βαθύτατο αίσθημα του ανθρώπινου στοιχείου σαν κινηματογραφικού θέματος, αποτελούν τη μεγάλη επανάσταση των δύο αυτών ταινιών, που θεμελιώνουν, όπως είπαμε, τη σωστή, τη γόνιμη κινηματογραφική παράδοση. Ο Γκρίφιθ κατάλαβε ότι η κίνηση είναι για τον κινηματογράφο ένα μέσον, όχι ένας σκοπός. Κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να διαλέγει καταστάσεις μόνο και μόνο γιατί δίνουν κάποια γρηγοράδα στην ταινία. Κατάλαβε ότι η

‘Ο Γκρίφινθ, ό «πατέρας τής κινηματογραφικής τέχνης». ‘Ο μεγάλος σκηνοθέτης (μέ τό πλατύγυρο καπέλλο) έτοιμάζεται νά γυρίσει σκηνές μιās ταινίας του.

κίνηση πρέπει να είναι φυσική, αναγκαία, όχι δεδωσμένη και φτιαχτή, ότι πρέπει να έχει μιαν έσωτερική σχέση με τις εικόνες και τις σκηνές. Παράλληλα, όμως, κατάλαβε ότι δεν υπάρχει κινηματογράφος χωρίς κίνηση, ότι οι στατικές εικόνες αντιβαίνουν στους θεμελιακούς νόμους της κινηματογραφικής τέχνης. Κι' όταν ακόμα μία σκηνή είναι στατική, της δίνει κίνηση μετακινώντας το μηχανήμα λήψας — δηλαδή τὸ θεατή. Κάτι παρόμοιο, με πολύ μεγαλύτερη δεξιοτεχνία, δεν κάνει 30 χρόνια αργότερα ὁ Λώρενς Όλντνιερ στὸν «Ἀμέλετο» του;

“Ετσι ο Γκριφίθ εισάγει στον κινηματογράφο το «δυναμισμό» — μία παράδοση που ριζωνάται στο θούβο άμερικανικό και σοβιετικό κινηματογράφο. Δείχνει πώς πρέπει να χρησιμοποιείται το μηχανήμα λήψης: ποτέ στατικά. Μὲ τὸ «Σπασμένο κρίνο» (1919), ο Γκριφίθ κάνει ένα ακόμα θέμα: αναζητά την εκφραστική λεπτομέρεια. Χωρίς να χάσει τὸ δυναμισμό του, γίνεται πὺ ἀπαλός, πὺ λυρικός καὺ πὺ ἀνθρώπινος. Ὁ μεγάλος αὐτὸς τεχνικός, πὺ ἔχει ἐπινοήσει τὸς πὺς τρόπους κινηματογραφική τεχνική, ἦταν ὁ πρῶτος πὺ κατάλαβε ὅτι ἡ τεχνική δὲν μπορεί νὰ εἶναι αὐτοσκοπός, ὅτι μία κινηματογραφική γλώσσα λητὴ καὺ ἀπλή μπορεί νὰ ἐκφράσει τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα καλύτερα, πὰρὰ μία πὺλ σοφή — τεχνικά — ὑπορεία.

Αυτή είναι η μεγάλη, η ζωτική συμβολή του Γκριφίθ στην κινηματογραφική τέχνη. Πριν απ' αυτόν ο κινηματογράφος ήταν ένα παιχνίδι της τεχνικής, ένα θέαμα που κινούσε την περιέργεια, αλλά δεν προκάλούσε καμιά συγκίνηση. Ή «Γέννηση ενός έθνους» άλλαξε ριζικά τη μορφή αυτού του θεάματος. Έκανε τον κινηματογράφο μέσον έκφρασης ενός καλλιτέχνη — ό,τι είναι ο πίνακας για ένα ζωγράφο ή το πεντάγραμμο για ένα μουσικό. Έκανε ένα άμυχο τεχνικό μέσον — τη μηχανή λήψης — να εκφράζει ανθρώπινα συναισθήματα. Πρόσθεσε μια καινούργια τέχνη σ' εκείνες που υπήρχαν. Ή ταίρια αυτή — άδιαφορα αν έχει γεράσει σήμερα — μένει η πιο μεγάλη στιγμή στην ιστορία του κινηματογράφου.

Διάσημοι ψυχίατροι ισχυρίζονται ότι από τα πρόχειρα σχέδια που ζωγραφίζουμε αφηρημένοι στο χαρτί, δταν είμαστε στο γραφείο ή στο σπίτι μας, προδίνουμε τον βαθύτερο χαρακτήρα μας κι' αποκαλύπτουμε τις άνησυχίες που μας βασανίζουν. 'Ανάλογα με τα σχέδια απεικονίζονται και τα κυριώτερα πνευματικά και ψυχικά χαρακτηριστικά ενός ανθρώπου.

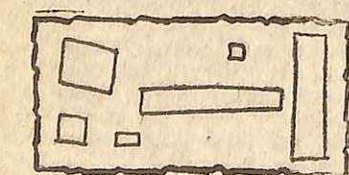
Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ, όταν έγκυα ταλείπει για μια στιγμή τους αριθμούς του, ζωγραφίζει αφηρημένους διάφορα σχήματα πάνω στο χαρτί. 'Η δακτυλογράφος κάνει το ίδιο μόλις αφήσει για λίγο τη μηχανή της, πριν αρχίσει μια νέα δακτυλογράφηση. 'Οσοι χρησιμοποιούν στη δουλειά τους μολύβι ή πένα, ζωγραφίζουν αφηρημένα διάφορα σχέδια χωρίς να δίνουν μεγάλη σημασία.

Φαινομενικά, αυτό το μολύβι του χαρτιού δεν έχει καμιά σημασία. Στην πραγματικότητα, αποκαλύπτει ένα σωρό πράγματα για το χαρακτήρα μας, για τις βαθύτερες άνησυχίες μας. Αυτό αποδεικνύουν οι έρευνες διαπρεπών ψυχιάτρων, όπως ο δρ. Βιττενστάιν της Ζυρίχης, και καθηγητών της ψυχολογίας, όπως οι 'Ελβετοί Σάρλ Κώχ και Βάρτεγκ.

Τα πάντα σ' αυτά τα σχέδια έχουν σημασία, όχι μονάχα αυτό που παριστάνουν αλλά και η τεχνική τους, το σχήμα τους, ή θέση τους δεξιά ή αριστερά, πάνω ή κάτω στο χαρτί. Μας αποκαλύπτουν αν είμαστε δυνατοί, δειλοί, ζωηροί, ευχαριστιμένοι από την τύχη μας ή δυστυχισμένοι, έγωπαθείς ή γενναίοι.

Κυττάξτε καλά τα σχέδια που δημοσιεύουμε πιο κάτω. Θα σας αποκαλύψουν πλευρές του χαρακτήρα σας που δεν γνωρίζετε καλά. Θα σας βοηθήσουν ίσως να διορθώσετε μερικά ελαττώματά σας.

ΤΕΤΡΑΓΩΝΑ ΚΑΙ ΟΡΘΟΓΩΝΙΑ: 'Υπομονή, διαύγεια, φρόνηση, μεθοδικότητα.

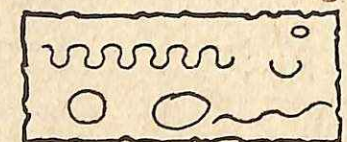
Μπορεί κανείς να βασίζεται σε σας, αν σχεδιάζετε συνήθως τετράγωνα και ορθογώνια. Δεν είστε καθόλου επιπόλαιοι. Είστε κύριος του εαυτού σας προνοητικός, υπομονητικός. 'Αν αυτά τα τετράγωνα και τα ορθογώνια είναι μεγάλα, σημαίνει πως

έχετε έμπιστοσύνη στον εαυτό σας, είστε δυναμικός. 'Εχετε ίσως και κάποια φαντασία που δεν έρχεται σε σύγκρουση με τη φρόνηση και τη σοβαρότητά σας. 'Αν όμως είναι υπερβολικά εν σχέσει με το χαρτί, τότε τα σχέδια αλλάζουν σημασία. 'Η ζωτικότητα σας μπορεί να σας παρασύρει στην άπρονοςία. 'Αν, αντιθέτως, είναι πολύ μικρά, σημαίνει πως έχετε την τάση να είστε πολύ σχολαστικός. 'Αποφεύγετε τη δρά-

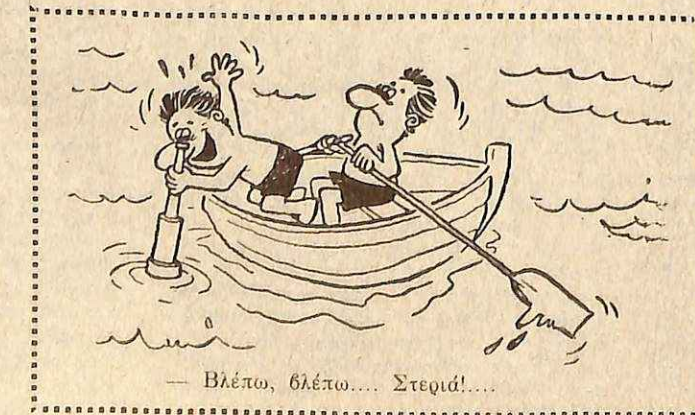
ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΜΑΣ

ση από υπερβολική προοητικότητα, ίσως δεν έχετε μεγάλη έμπιστοσύνη στον εαυτό σας.

ΚΥΚΛΟΙ ΚΑΙ ΚΑΜΠΥΛΕΣ: Καλωσύνη, καλή καρδιά, γενναιοδωρία, ευαισθησία.

'Η καμπύλη είναι μια γραμμή που εκφράζει τη γλυκύτητα. 'Αν όμως στα συνήθισμένα σχέδιά σας υπάρχουν πολλές καμπύλες, σημαίνει πως ή καλωσύνη είναι το κυρίαρχο στοιχείο του χαρακτήρα σας. Οι κύκλοι και τα ωοειδή σχήματα, σημαίνουν επίσης ευαισθησία και καλή καρδιά. 'Αν όμως ή καμπύλη γίνεται κυματιστή γραμμή, ή ευαισθησία σας οδηγεί σε υπερβολικό αίσθηματισμό. Είστε πολύ επιεικής και άνετικός στα

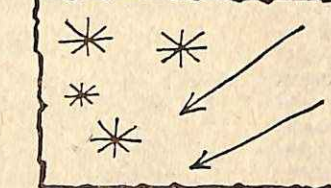
— Βλέπω, βλέπω... Στεριά!...

σφάλματα των άλλων. 'Αν οι καμπύλες έχουν την τάση να κλείνουν, ίσως ή ευαισθησία σας συγγενεύει με την ευθιξία. Δυσπιστείτε προς τον εαυτό σας. Τα σύννεφα σημαίνουν πως έχετε την τάση να όνειροπολείτε.

ΒΕΛΗ ΚΑΙ ΑΣΤΕΡΙΣΚΟΙ: 'Ενεργητικότητα, ζωτικότητα, πείσμα, ξεροκεφαλιά.

Στο τέλος υπάρχει πρώτα μια γραμμή κάθετη ή διαγώ-

νία. Αυτό δείχνει πως ή χαρακτήρας σας βρίσκεται σε κίνηση προς ώρισμένη κατεύ-

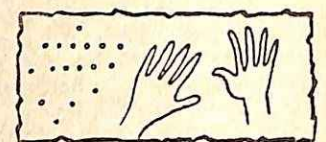

θυνση και πως ακολουθείτε αυτή την κατεύθυνση με δύναμη κι' ενεργητικότητα. Το τέλος επίσης δείχνει και κάτι άλλο: Οι όξεις γωνίες είναι μια έκφραση της επιθετικότητας και της όρμητικότητας. Δεν είστε παθητικός, οι δυσκολίες δεν σας κάνουν να υποχωρείτε. 'Αλλ' αν το τέλος είναι υπερβολικά μεγάλο εν σχέσει προς το χαρτί, σας λείπουν ίσως ή ύπομονή και ή φρόνηση. Δεν έχετε αυτοκυριαρχία, υπακούετε μονάχα στις παρορμήσεις σας.

'Ο άστερισμός αποτελείται από πολλές όξεις γωνίες που

ένώνονται σ' ένα κέντρο. Είναι ένα πολύ καλό σχέδιο που εκφράζει τη συγκέντρωση δυνάμεων που έρχονται από πολλές κατευθύνσεις. 'Αν σχεδιάζετε συχνά άστερισμούς, σημαίνει πως έχετε έμπιστοσύνη στον εαυτό σας, μεγάλη αποφασιστικότητα και πρωτοβουλία.

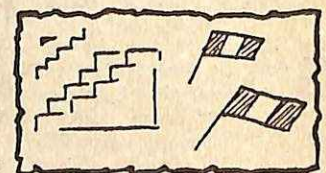
ΤΕΛΕΙΕΣ ΚΑΙ ΧΕΡΙΑ: Δεξιότητα, φόβος, διστακτικότητα, έλλειψη έμπιστοσύνης.

Μια μικρή τελεία πάνω σ' ένα φύλλο χαρτί, μπορεί να είναι ή αφετηρία για όποιοδήποτε σχέδιο, ή αρχή μιας ευθείας γραμμής ή μιας καμπύλης ή ό,τιδήποτε άλλο. 'Αν οι τελείες αυτές κυριαρχούν στα σχέδιά σας, ση-

μαίνει πως έχετε ελάχιστη έμπιστοσύνη στις δυνάμεις σας, ότι είστε άναποφασιστος, γεμάτος άμηχανία. Τα σχέδια των χεριών δείχνουν επίσης χαρακτήρα φοβισμένο. 'Εχετε ανάγκη από τη βοήθεια των άλλων. Το ίδιο σημαίνουν και τα σχέδια των ήλιων.

ΣΚΑΛΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΙΕΣ: Φιλοδοξία, δραστηριότητα, τυχοδιωκτισμός, πλεονεξία.

'Η σκάλα είναι το σύμβολο της προσπάθειας να πετύχουμε μια καλύτερη θέση στην κοινωνία. 'Αλλ' έχει σημασία ή τρόπος που τη σχεδιάζετε. 'Αν ζωγραφίζετε μια μεγάλη σκάλα στη μέση και λίγο προς τα πάνω του χαρτιού, έχετε πολλές ελπίδες να πραγματοποιήσετε τη φιλοδοξία σας. Μια μικρή σκάλα στο κάτω μέρος του χαρτιού, σημαίνει πως έχετε φιλοδοξίες αλλά δεν πιστεύετε σοβαρά ότι θα τις πραγματοποιήσετε ποτέ. Μια στριφογυρισμένη σκάλα, σημαίνει πως ή φιλοδοξία σας είναι λίγο τυχοδιωκτική. 'Η σημαία είναι επίσης σημείο φιλοδοξίας, αλλά μονάχα αν είναι στραμμένη προς τα δεξιά. Προς τα αριστερά, δείχνει την επιθυμία για μια ζωή πιο εύκολη και άνετη.

'Ο Γκαϊτε φεύγει από την Καρλόττα έπειδή το κάλεσμα της τέχνης του, ή δέληση της δημιουργίας, υπήρξαν ισχυρότερα από την αγάπη του. 'Αλλ' ό φανταστικός Βέρδερος δά μένει ως το τέλος και δά βρεί τραγικό θάνατο.

Γκαϊτε και Καρλόττα

ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΦΗΓΗΜΑ

Του ANDRE MAUROIS

(της Γαλλικής 'Ακαδημίας)

20v

'Ο Κέσνερ ήταν έννευρισμένος από την κατάσταση. 'Ηταν μετριώφρων και αναγνώριζε την υπεροχή του αντιζήλου του. Θαύμαζε τον Γκαϊτε, τον ευρίσκε όρατο και πνευματώδη. 'Εκτός αυτού ό Γκαϊτε ήταν άργόσχολος και είχε έλευθερία κινήσεων...

Πάντως, ή εαθραβωνιαστικός δά ήταν λιγότερο άνησυχος, αν μπορούσε να μάθει τις κρυφές σκέψεις του αντιζήλου του. 'Από την πρώτη μέρα ό Γκαϊτε είχε καταλάβει ότι δεν πρόκειται ν' αγαπηθεί. Μια γυναίκα με τον χαρακτήρα της Λόττε δεν δύσασει έναν Κέσνερ για έναν Γκαϊτε. Της άρεσε. Αυτό ήταν άρετό. Τι άλλο θα μπορούσε να ζητήσει; Νά την παντρευθεί; Αυτό, χωρίς άλλο, ήταν ή άπόλυτη ευτυχία. 'Αλλ' ό Γκαϊτε δεν έζηλευσε αυτή την ευτυχία. 'Οχι, ήταν ικανοποιημένος έτσι. Νά κάθεται μπροστά στα πόδια της Καρλόττας, να τη βλέπει να παίζει με τα μωρά, να δρέπει ένα χαμόγελό της όταν την έξυπηρετούσε σε κάτι, να δέχεται ένα φιλικό ράπισμα σά θωπεία στο μάγουλο όταν τα φιλοφρονήματά του ήταν κάπως τολμηρά — απ' αυτή τη μονότονη και περιορισμένη ζωή ό Γκαϊτε άντλούσε άπειρες απολαύσεις.

Συνήν ό Γκαϊτε και ό Κέσνερ έφηναν μαζί από το σπίτι της Καρλόττας και περιδιάβαζαν όργα το βράδυ στους έρημους δρόμους του Βέτολαρ. Γύρω στις δυό το πρωί, κάτω από το σελήνοφωτο, ό Γκαϊτε σκαρφάωνε σ' ένα ντουβάρι για ν' απαγγείλει τους πιο τρελλούς στίχους του. Κάποτε, οι δυό φίλοι άκουγαν ήχο λιμάτων στο λιθόστρωτο: 'Εβλεπαν το νεαρό Γερουζάλεμ που περνούσε μόνος, όργα με σκυμμένο το κεφάλι.

— 'Α! φώναζε ό Γκαϊτε. 'Ο έρωτευμένος μας! Και ξέσπαγε σε γέλια.

Η άνοιξη παραχωρεί τη θέση της στο καλοκαίρι και ή τρυφερότητα στον πόθο. 'Η Λόττε ήταν πολύ άξιαγάπητη, ό Γκαϊτε πολύ νέος... Κάποτε, στις στενές άλλες του κήπου, τα σώματά τους έφταναν το ένα τ' άλλο για μια στιγμή. Μια μέρα της πήρε ένα φιλί. 'Αλλά σάν άψογη μνηστή, ή Καρλόττα πληροφορεί σχετικά τον Κέσνερ.

'Ηταν μια δύσκολη κατάσταση για τον τρυφερό και σοβαρό υπάλληλο. Με μιαν άπερίσκεπτη φρόση, με μια μομφή για την φιλαρέσκεια της Λόττε, δά μπορούσαν όλα να τελειώσουν μεταξύ τους. 'Αλλ' ό Κέσνερ έδειξε λεπτότητα, που είναι ή καλύτερη πολιτική για έναν έραστή. Διαβεβαίωσε την Καρλόττα ότι της έχει άπόλυτη έμπιστοσύνη και της άφισε την φροντίδα να ξαναφέρει τον Γκαϊτε στον ίδιο δρόμο.

Τό βράδυ παρακάλεσε τον Γκαϊτε να μείνει λίγο μετά τον Κέσνερ και του είπε ότι δεν έπρεπε να τρέφει αυταπάτες για τα αισθήματά της, ότι αγαπούσε πάντα τον εραβωνιαστικό της, ότι ποτέ δε θ' αγαπούσε άλλον άνδρα. 'Ο Κέσνερ είδε τον Γκαϊτε να βγαίνει απ' το σπίτι με το κεφάλι κάτω, όργα τα λυπημένο, κι' ένοιωσε πολλή συμπάθεια για το φίλο του.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΟΥ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ

Τα βράδια έγιναν πιο σύντομα και πιο δρασερά. Τα όρδα του Σεπτεμβρίου μαράθηκαν. 'Ο Γκαϊτε, λίγο πεισματωμένος, σκέφτηκε πως ήρθε ό καιρός να ξεφύγει από τις μάταιες και ράθυμες απολαύσεις. 'Ο άνδρας έούσε ακόμα ευτυχισμένος στη σκιά της Καρλόττας, κάτω από τη βουδή επαγούνηση του Κέσνερ. 'Αλλ' ό καλλιτέχνης είχε κορεσθεί απ' αυτές τις μονότονες συγκινήσεις.

'Ο κόσμος τον καλούσε, ό κόσμος με τις άπειρες υποσχέσεις του... Διάλεξε μια μέρα για την άναχώρησή και, δέδαιος για τη δύναμη της θέλησώς του, έγκα-

'Η Βαϊμάρη τιμά τον Γκαϊτε. (Χαλκογραφία της εποχής).

ταλείφθηκε στο πάθος του με άπελπισμένη μανία.

Έίχε καλέσει τους φίλους του στον κήπο μετά το γεύμα. Τους περίμενε κάτω από τις καστανιές. Θα έφταναν όλοι, εύθυμοι και άνυποπτοι. Θα νόμιζαν πως αυτή ήταν μια συνθησιμένη βραδυά. 'Αλλ' αυτή ή βραδυά ήταν ή τελευταία. 'Ο Γκαϊτε, κύριος της καταστάσεως, τό είχε αποφασίσει. Τίποτα δεν μπορούσε να μεταβάλει την άπόφασή του. 'Ο χωρισμός ήταν όδυνηρός, αλλ' ένοιωσε ικανοποίηση βρίσκοντας μέσα του τη δύναμη ν' απομακρυνθεί.

'Ηταν δυσημένος στις σκέψεις του όταν άκουσε τα όήματα της Καρλόττας και του Κέσνερ στην άμμο. 'Ετρεξε να τους προυπαντήσει και φίλησε το χέρι της Καρλόττας. Περπάτησαν ως τη σκοτεινή σπηλιά που σχημάτιζαν τα φυλάωματα σε μια γωνιά του κήπου και άδησαν. 'Ο κήπος κάτω από τ' άχρό φως του φεγγαριού ήταν τόσο μαγευτικός, ώστε για πολλή ώρα έμειναν σιωπηλοί. 'Η Καρλόττα μίλησε πρώτη:

— Ποτέ δεν περπατάω κάτω απ' το σελήνοφωτο χωρίς να πηγαίνει ό νους στο θάνατο... Πιστεύω πως δά ξαναγεννηθούμε. 'Αλλά δά ξαναβρεθούμε μαζί, Γκαϊτε; 'Ο' άναγνωρίσουμε ό ένας τον άλλον; Τι γνώμη έχεις γι' αυτό;

— Πως μιλάς έτσι, Καρλόττα; άπάντησε ταραγμένος. 'Ασφαλώς δά συναντηθούμε και πάλι. Σ' αυτή τη ζωή ή στην άλλη, δά ξαναβρεθούμε ό ένας τον άλλο.

'Η παρουσία του Κέσνερ δεν τον έμπόδισε να πάρει το χέρι της Καρλόττας. 'Ηταν το τελευταίο βράδυ. Τι πείραζε;

— Πρέπει να γνωρίσουμε στο σπίτι, είπε εκείνη τρυφερά. Είναι καιρός...

Θέλησε να τραβήξει το χέρι της, αλλ' ό Γκαϊτε τό έσφιξε δυνατά στα δικά του χέρια.

— 'Ας κάνουμε μια συμφωνία, είπε

ζωηρά ο Κέσνερ. 'Ο πρώτος από τους τρεις μας που θα πεθάνει, δά είδοποίησε τους άλλους δυο για την ύπαρξη του άλλου κόσμου.

— Θα ξαναβρούμε ο ένας τον άλλον, είπε ο Γκαίτε. Δεν ξέρω με ποιά μορφή, αλλά θα συναντηθούμε και πάλι... — Αύριο, έλπίζω! είπε η Καρλόττα χαμογελώντας.

Σηκώθηκε και απομακρύνθηκε με τον αραβωνασικό της προς το σπίτι. Για λίγες στιγμές ακόμα, ο Γκαίτε έβλεπε το λευκό φόρεμα να λάμπει στο φως του φεγγαριού ανάμεσα στα φυλλώματα. Κατόπιν η λευκή οπτασία εξαφανίστηκε...

ΕΙΜΑΙ ΜΟΝΟΣ... ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΚΛΑΨΩ

Την άλλη μέρα, όταν ο Κέσνερ γύρισε στο σπίτι του απ' το γραφείο, βρήκε ένα γράμμα του Γκαίτε:

«Έφυγε, Κέσνερ. Τη στιγμή που θα λάβεις αυτό το σημείωμα, έχω φύγει κιόλας. Δώσε στη Λόττε το έσω-κλειστο σημείωμα. Ήμουν πολύ σταθερός, αλλά η χρεσινή συνομιλία με σπάρταξε. Δεν μπορώ να σου πω τίποτα αυτή τη στιγμή. Αν έμενα ακόμα ένα λεπτό κοντά σας, δε θα κρατιόμουν. Τώρα είμαι μόνος και αύριο φεύγω. Ω, το φτωχό μου κεφάλι!

«Λόττε, έλπίζω να ξανάρθω, αλλά ο Θεός ξέρει ποτέ. Λόττε, τί ένοιωθε η καρδιά μου όταν σ' άκουγα να μιλάς, ξέροντας ότι σε βλέπω για τελευταία φορά... Έφυγε... Ποιό πνεύμα θα σ' οδηγήσει προς αυτό το θέμα. Τώρα είμαι μόνος και μπορώ να κλάψω. Σας αφήνω ευτυχισμένους και θα είστε πάντα στην καρδιά μου. Θα σε ξαναδώ, αλλά αύριο, σημαίνει ποτέ. Να πεις στα μικρά: έφυγε... Δεν μπορώ να συνεχίσω».

Ο Κέσνερ έφερε το γράμμα στη Λόττε νωρίς το απόγευμα. «Όλα τα παιδιά του σπιτιού έλεγαν λυπημένα: Έφυγε ο δόκτωρ Γκαίτε...»

Η Λόττε ήταν έξ' ισου λυπημένη και δάκρυσε διαβάζοντας το γράμμα.

— Είναι καλύτερα που έφυγε, εί-πε.

Ο Κέσνερ και η Καρλόττα μίλησαν όλο το απόγευμα για τον Γκαίτε. Ηρ-θαν επισκέπτες έμαθαν για την ε-σπευσμένη αναχώρηση του Γκαίτε και απόρρησαν για την αγένειά του να μην αποχαιρετηθεί κανέναν. Ο Κέ-σνερ υπεράσπισε το φίλο του με θέρμη.

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΔΡΑΜΑ!

Η επιστροφή στην πατρική στέγη έ-πεται από μια άποτυχία, φέρνει πάντα το διπλό συναίσθημα της ανακουφίσεως και της αποθαρρύνσεως. Το πούλακι προσπάθησε να πετάξει... Άλλ' αναγ-κάστηκε να ξαναδιπλώσει τ' αδύνατα φτερά του. Μαζεμένο στη φωλιά, δια-τηρεί τη νوستαλγία της ελεύθερης ατμό-σφαιρας όπου δεν μπόρεσε να κρατηθεί.

Ο Γκαίτε απεχθανόταν τη θλίψη που ένοιωθε να τον κατακυριεύει και σκέφθη-κε πως η μόνη σωτηρία ήταν ν' αρχί-σει άμέσως να γράφει ένα μεγάλο λογο-τεχνικό έργο. Άλλ' αφού έριξε στο χαρτί πολλά σχέδια, έγραψε μερικόνες στίχους έσθης, ξανάγραψε, διώρθωσε, έσχίσε, έτι είχε γράψει — κατάλαβε τέ-λος ότι δεν μπορούσε να γράψει τίπο-τα καλό. Άνάμεσα σ' αυτόν και στο έργο του παρεβαλλόταν πάντα μια εί-

κόνα, ή εικόνα της Λόττε.

Τα χείλια του διατηρούσαν τη γεύση του μόνου φιλιού που της είχε πάρει, τα χείλια του διατηρούσαν την ανάμνηση της έπαφής του δικού της τρυφερού, αλλά και τόσο σταθερού χειριού. Στ' αυ-τιά του άνηχούσε ακόμα η ζωηρή και χαρούμενη φωνή της. Τώρα που έφυγε από κοντά της, κατατάλαβαινε πως ύ-πηρξε το πάλι γι' αυτόν.

Είχε κρεμάσει πάνω απ' το κρεβάτι του μια σιαγραφία της Λόττε, κομμέ-νη σε μαύρο χαρτί από έναν περιπλά-νόμενο καλλιτέχνη. Κυττούσε κάθε μέρα αυτή την εικόνα μ' ένα είδος απελπισμέ-νης εϋλάβειας. Κάθε βράδυ την φιλούσε προτού κοιμηθεί. Συχνά καθόταν ώρες ολόκληρες μπροστά στο πορτραίτο και συνωμιλούσε με τη χαμένη του φίλη.

Έπειτα από μερικές δοκιμές, κατά-λαβε πως θα του ήταν αδύνατον να στρωθεί στη δουλειά πάνω στα θέματα που τον ενδιέφεραν άλλοτε, αν δεν έ-διωχνε πρώτα από το πνεύμα του αυ-τή την ξιμνη ιδέα. Να γράφει για τη Λόττε, να γράφει ένα έργο με ήρωίδα τη Λόττε, ήταν η μόνη δουλειά που μπορούσε τώρα να κάνει.

Άλλα μ' όλο που είχε στη διάθεσή του άφθονο υλικό, το ημερολόγιό του, τις αναμνήσεις του, ακόμα και τα αισθή-ματά του που είχαν παραμείνει τόσο ζωη-ρά, συναντούσε ανυπερόβλητες δυσκολί-ες. Το θέμα ήταν αρκετά ισχνό: Ένας νεαρός φτάνει σε μια πόλη, έρωτεύεται μια γυναίκα που δεν είναι καλύτερη, ύ-ποχωρεί μπροστά στις δυσκολίες της κα-ταστάσεως... Θα μπορούσε να γίνει αυ-τό βιβλίο; Γιατί έφυγε ο ήρωας της ί-στορίας; Όλες οι αναγνώστριες θα τον καταδίκασαν. Αν αγαπούσε πραγματικά, δε θα είχε τραπέι σε φυγή. Στην πρα-γματικότητα ο Γκαίτε είχε φύγει επειδή το κάλεσμα της τέχνης του, η θέληση της δημιουργίας, υπήρξαν ισχυρότερα ά-πὸ την αγάπη του. Άλλά ποιος θα το καταλάβαινε αυτό, εκτός από τους καλ-λιτέχνες; Όσο το σκεφτόταν, τόσο πε-ρισσότερο το θέμα του φαινόταν κοινό-τοπο και ανεπαρκές, τόσο περισσότερο αισθανόταν άνικανος να το μετουσώσει, τόσο μεγάλωνε η κόυραση και η αηδία του για κάθε λογοτεχνική δουλειά.

Ο ΔΥΣΤΥΧΟΣ ΓΕΡΟΥΣΑΛΕΜ

Κατά τα μέσα Νοεμβρίου, ο Κέσνερ του γνωστοποίησε μ' επιστολή του ένα έκπληκτικό γεγονός: Ο νεαρός Γερου-ζάλεμ, εκείνο τ' ωραίο μελαχροινό παιδί που τόσο συχνά περιδιάβαζε στους ξε-χασμένους, όπως τον έλεγαν οι άλλοι, είχε αυτοκτονήσει με μια πιστολιά.

«Ο δύστυχος Γερουζάλεμ! άπάντη-σε ο Γκαίτε. Όταν έπέστρεφα ά-πὸ τον περίπατο και τον συναντούσα στο φεγγαρόφωτο, έλεγα: είναι έ-ρωτευμένος, και η Λόττε θα θυμά-ται ίσως ότι τον περιγελοῦσα. Μί-λησα πολύ λίγο μαζί του. Φεύγοντας πήρα μαζί μου ένα βιβλίο που μου είχε δανείσει. Θα το φυλάξω, μαζί με την ανάμνησή του, όσο είμαι ζων-τανός»...

Τα περιστατικά της ζωής των άλλων, προκαλούσαν πάντα στον Γκαίτε ειλικι-νή συγκίνηση όταν αισθανόταν ότι θα μπορούσαν, όπὸ άλλες συνθήκες, να συμ-βοῦν και στον ίδιο. Προσκόλληθηκε με τη φαντασία του στην ιστορία του Γε-ρουζάλεμ με μια περιέργεια σχεδόν νο-

σηρή. Ένοιωσε πολύ καλά ότι, αν ήταν λίγο διαφορετικός, θα μπορούσε και ο ίδιος να υποκύψει στην απελπισία, να κάνει αυτό που έκανε ο Γερουζάλεμ.

Άλλ' ενδιαφέρθηκε κυρίως γιατί, μα-θαίνοντας την είδηση, η πρώτη του σκέ-ψη ήταν αυτή: Έχω τη λύση του δρά-ματος. Ναι, ο ήρωας του ειδυλλίου του μπορούσε, όφειλε ν' αυτοκτονήσει! Ο θά-νατος. Νά, ο ήρωας του ειδυλλίου του στοιχείο του τραγικού μεγαλείου που έ-λειπε από τη δική του πραγματική πε-ριπέτεια.

Ζήτησε από τον Κέσνερ μια πλήρη ά-φήγηση για κάθε τι που θα μπορούσε να μάθει σχετικά με την υπόθεση Γερουζά-λεμ. Ο Κέσνερ του έστειλε μια μακρά επιστολή, πολύ καλογραμμένη. Τότε ο Γκαίτε κλείσθηκε στο γραφείο του για να δουλέψει και σε τέσσερις εβδομάδες το βιβλίο είχε γραφεί.

Ω ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΟΛΙΓΟΠΙΣΤΟΙ ...

Όταν ο Γκαίτε άποτελείωσε το μυθι-στόρημά του «Οι δδύνες του νεαρού Βερ-θέρου» αισθανόταν απολυτρωμένος και χαρούμενος όπως έπειτα από μια γενική έξομολόγηση.

Το βιβλίο δε θα κυκλοφορούσε πριν από την έτήσια έκθεση της Λευφίας αλλά ο συγγραφέας δεν είχε την υπομονή να περιμένει τόσον καιρό για να το στείλει στην Καρλόττα. Έστειλε δυο αντίτυπα, ένα για την Καρλόττα, ένα για τον Κέ-σνερ, μαζί μ' ένα γράμμα:

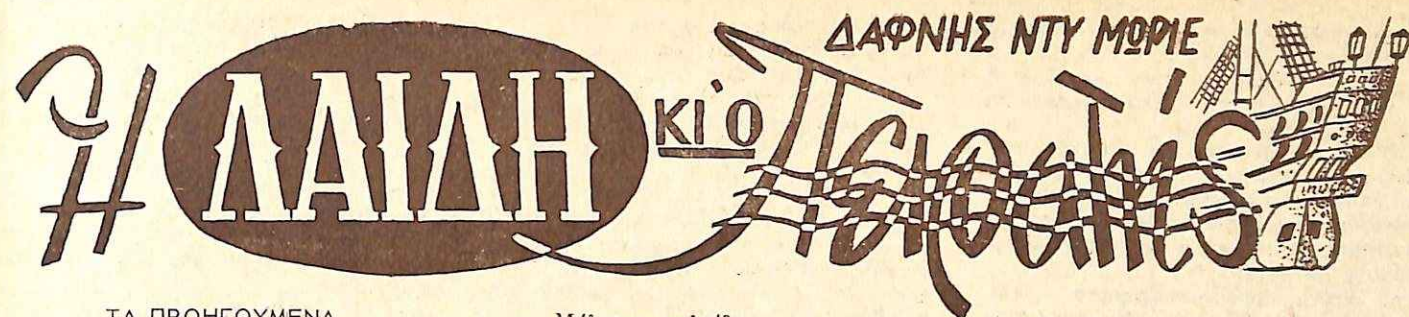
«Λόττε, θα καταλάβεις πόσο αγα-πητό μου είναι αυτό το βιβλίο μόλις το διαβάσεις. Ίδιως αυτό το αντίτυπο μου είναι τόσο πολύτιμο, σά να μην ύπηρχε άλλο στον κόσμο. Είναι για σένα, Λόττε, το έχω φιλήσει εκατό φορές και το τύλιξα για να μην το αγγίξει κανένας άλλος... Λόττε, αντίο, Λόττε».

Η Καρλόττα είχε στο μεταξύ παν-τρευθεί τον Κέσνερ. Καί η αντίδραση του ζεύγους δεν ήταν άρρηκώς αυτή που περίμενε ο Γκαίτε. Ο Κέσνερ του έ-γραψε ένα γράμμα γεμάτο άνυπόκριτη δυσαρέσκεια. Τον κατηγορούσε ότι έδωσε μια ψεύτικη εικόνα της Καρλόττας, ότι ανέμιξε με πολύ κακό γούστο την αλήθεια με την πραγματικότητα, ότι πε-ριέγραψε ύποπτητικά τους φίλους του για να ξάφρει τον εαυτό του κάτω από το προσωπείο του Βερόθερου.

Είναι αλήθεια ότι η δημοσίευση του βιβλίου έφερε σε πολύ δύσκολη θέση τον Κέσνερ και την Καρλόττα. Οι φίλοι τους είχαν καταλάβει ποιά ήταν τα πρό-τυπα της ιστορίας και ο Κέσνερ χρειά-σθηκε να τους δικαιωθεί πως η οικογενεια-κή του εδνυχία ήταν άπόλυτη, πως η Καρλόττα τον αγαπούσε, πως ο Γκαίτε δεν είχε ποτέ αποπειραθεί ν' αυτοκτο-νήσει... Έπειτα από λίγον καιρό, έπέ-τρεψε στην Καρλόττα να γράψει ένα γράμμα στον Γκαίτε για να του πεί ότι τον συγχωρούσε.

Άλλ' ο νεαρός συγγραφέας ήταν με-θυσμένος από δόξα. Όλη η Γερμανία έκλαιγε το γαλάζιο φράκτο και το κι-τρινο γιλέκο του Βερόθερου. Οι κοπέ-λες αντίγραφαν τα φορέματα της Καρ-λόττας, ιδιαίτερα το λευκό φόρεμα με τους τριανταφυλλένιους φιδγκους της πρώτης συναντήσεως με το Βέρθερο. Σ' άλλους τούς κήπους, οι ευαίσθητες καρ-διές έσπιναν μικρά αρχαϊκά μνημεία για το Βέρθερο. Αναρχικτικά φυτά τύλι-

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΣΤΗ ΣΕΛ. 41

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Η Λαίδη Ντόνα Σαιντ Κόλουμπ, βαρυστημένη απ' τη ζωή του Λον-δίνου, όπου πρωτοστατούσε σ' έσω-φρενισμούς, φεύγει για το έξοχικό σπίτι της στο Νάβρον, μαζί με τα δυο παιδιά της — την Ένριεττα και τον Τζέιμς — και τη γκουβερνάντα τους μίς Πρού.

Ο άνδρας της σέρ Χάρρυ, μολο-νότι την αγαπά, είναι γενικά ένας αδιάφορος τύπος, χωρίς καμιά προ-σωπικότητα, και περνάει τον καιρό, γλεντοκοπώντας με τους άνυπαντρους φίλους του.

Όταν φθάνει στο Νάβρον, έξαιρε-τική έντύπωση της κάνει ο Ουίλλιαμ, ο καινούργιος υπηρέτης. Στο μακρό διάστημα της άπουσίας των κυρίων του, ο Ουίλλιαμ είχε άπολύσει το προσωπικό και ζούσε ολομόναχος.

Η Λαίδη Ντόνα μαθαίνει από την επίσκεψη ενός γείτονα, ότι η περιοχή λεηλατείται από τις πειρατικές έπι-δρομές ενός μυστηριώδους Γάλλου. Πραγματικά, την έπομένη ανακαλύ-πτει ότι ένα καράβι είναι άγκυροβο-λημένο στον όρμικο του κτήματός της. Ένας άνδρας όμως την άρπάζει και την μεταφέρει στο καράβι, όπου την παρουσιάζουν στο Γάλλο πλοίαρχο. Ο τελευταίος, που αρχικά την νόμισε για κατάσκοπο, κατάλαβε πως ήταν η κυρία του κτήματός, της ό-ποιας χρησιμοποιούσε συχνά την κρε-βατοκάμαρα, γιατί ο Ουίλλιαμ ήτανε και δικός του υπηρέτης.

Στην πρώτη έπαφή βρίσκουν κι' οι δυο κοινά χαρακτηριστικά: Κι' οι δυο βαρυστημένοι από την προηγούμενη ζωή τους, κυνηγούν την περιπέτεια. Η λαίδη καλεί τον Γάλλο στο σπίτι της για γεῦμα και το άνακοινώνει στον Ουίλλιαμ που δέχεται πολύ φυ-σικά και τη γνωριμία και την πρόσ-κληση.

4ον

— Άχ Ουίλλιαμ, σοβαροπρεπή μου Ουίλλιαμ, το μάντεψες λοιπόν απ' την αρχή; Μά πως το κατάλαβες, πως;

— Τ'ήπηρε κάτι στο βάδιμά σας, κα-θώς μπαίνατε τώρα δά, που σ'ας πρόδω-σε, μυλαίδη. Τώρα το βλέμμα σας δίχως να σ'ας προσβάλλω παραήτανε ζωηρό. Καί μια που έρχόσαστε απ' τη μεριά του ποταμιού, τα λογάριασα όλα μαζί κι' είπα μέσα μου: Έγινε. Συναντηθήκανε, έπὶ τέλους!

— Γιατί, έπὶ τέλους;

— Γιατί μυλαίδη, είμαι μοιρολάτης, και πίστενα πάντα πως, άργά ή γρή-γορα, θα γινότανε ή συνάντηση αυτή.

— Παρ' όλο που είμαι μια άριστοκρά-τισσα, παντρεμένη κι' άξιοσέβαστη με δυο παιδιά κι' ο άφέντης σου ένας πα-ράνομος Γάλλος πειρατής;

— Παρ' όλα αυτά, μυλαίδη.

— Μά δεν είναι σωστό, Ουίλλιαμ. Θα μπορούσαν να με φυλακίσουνε γι' αυτό.

— Μάλιστα, μυλαίδη.

Τώρα όμως δεν έκρυβε το χαμόγελό του, κι' εκείνη μάντεψε πως ήτανε πιά φίλος της, σύμμαχός της και πως θα μπορούσε να του έχει άπέραντη έμπιστο-σύνη.

— Έγκρίνεις Ουίλλιαμ, το έπάγγελ-μα του άφέντη σου;

— Η λέξη έγκρίνω και κατακρίνω, μου είναι άγνωστες, μυλαίδη. Η πειρα-τεία ταιριάζει στον άφέντη μου κι' αυ-τό είναι όλο. Το καράβι του είναι το βασίλειό του, πηγαινοέρχονται όπως του ά-ρέσει και δεν τον διατάζει κανένας. Εί-ναι μονάχος του, νόμος.

— Δεν θα μπορούσε να είναι καλύτερος, να κάνει όπως του άρέσει, δίχως να εί-ναι πειρατής;

— Ο άφέντης μου δεν το πιστεύει. Λέ-ει πως όσοι ζούνε μια φυσιολογική ζωή, αναγκάζονται να έχουν συνήθειες και έδι-μα με τέτοιο τρόπο που να θανατώνε-ται κάθε πρωτοβουλία κι' άσδομητι-σμός. Ένώ, μια κι' ο πειρατής είναι έ-νας άντάρτης, ένας φυγόδικος, ξεφεύ-γει απ' τον κόσμο. Είναι δίχως δεσμά!

— Καί δεν τον ένοχλεί ή ιδέα πως ή πειρατεία είναι κάτι το κακό;

— Αηστεύει αυτούς που τα έχουν πε-ρισσευούμενα, μυλαίδη. Τα πότερα από όσα παίρνει, τα χαρίζει στους φτωχούς της Βρετάννης. Όχι, αυτό δεν τον άπα-σχολεί.

— Τποθέτω, πως δεν είναι παντρεμέ-νος;

— Όχι. Γάμος και πειρατεία δεν συμ-βαδίζουν.

— Κι' αν ή γυναίκα του αγαπούσε τη θάλασσα;

— Οι γυναίκες, μυλαίδη, άπακούουν στους νόμους της φύσης και γεννάνε παιδιά.

— Άχ! πόσο έχεις δικίο, Ουίλλιαμ!

— Καί οι γυναίκες αυτές αγαποῦνε

το σπιτικό τους και δεν θέλουνε πιά να άλητεύουνε. Έτσι, λοιπόν, ο άντρας ή δά πρέπει να μένει στο σπίτι και να πληττει, ή να φύγει και να είναι δυ-στυχισμένος. Καί στις δυο περιπτώ-σεις είναι χαμένος. Όχι, ένας άντρας για να είναι πραγματικά λέφτερος, πρέ-νει να ταξιδεύει μόνος.

— Αυτή είναι ή φιλοσοφία του άφέν-τη σου;

— Μάλιστα, μυλαίδη.

— Μακάρι να ήμουν άντρας.

— Γιατί, μυλαίδη;

— Γιατί θάβρισκα κι' εγώ το κα-ράβι μου και θα τραβούσα, κάμνοντας δικό μου νόμο.

Ένώ μιλούσε, άκούστηκε από πάνω μια δυνατή φωνή και το κατόδισμα της Προῦ. Η Ντόνα χαμογέλασε και κούνησε το κεφάλι.

— Ο άφέντης σου έχει δικίο, Ουίλλι-αμ, είμαστε όλοι δεμένοι σ' ένα τροχό, κι' οι μανάδες πιο πολύ ακόμη. Μονά-χα οι πειρατές είναι λέφτεροι.

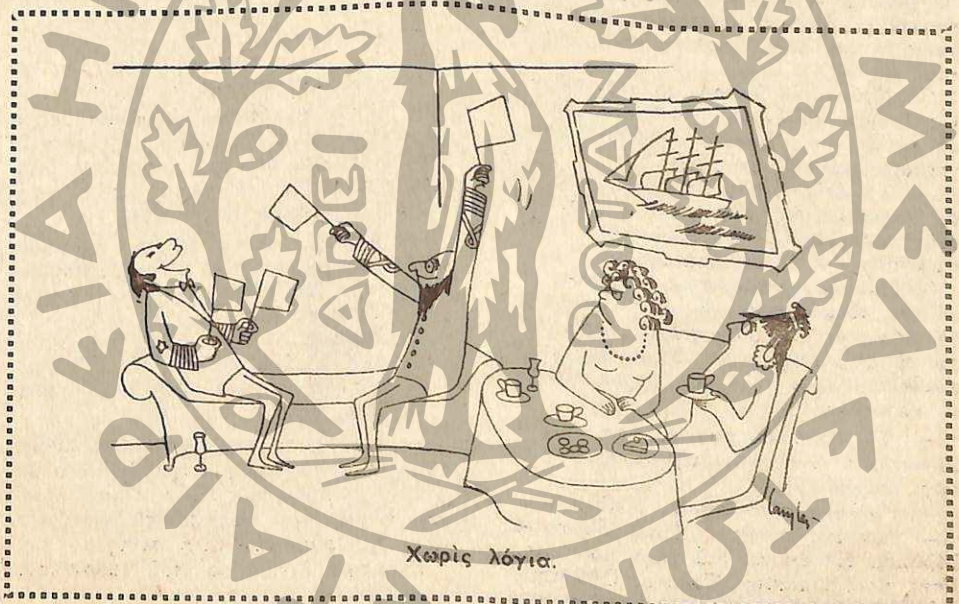
Κι' ανέβηκε στα παιδιά της για να τα χαϊδέψει και να σκουπίσει τα δά-κρυά τους.

Το βράδυ έμεινε ξαπλωμένη στο κρε-βάτι της, όνειροπολώντας το Γάλλο...

Το άλλο πρωί, φέροντας στο νου της το δείπνο, χαμογέλουσε με τον ένοχο έν-δουσιασμό μιας συνένοχης. Βγήκε στον κήπο να κόψει λουλούδια. Αυτό γαλήνευε κάπως την ταραγμένη της σκέψη.

— Άς τμησουμε το Ντάβρον, είχε πεί στον Ουίλλιαμ. Βγάλε όλα τα αση-μικά, κι' άναψε όλα τα κεριά. Θα βά-λουμε τα καλύτερα σερόβια.

Ήταν τόσο διασκεδαστικό. Έβγαλε ή ίδια τα σερόβια κι' έπλυνε τα σκονισμέ-να πιάτα. Στόλισε το κέντρο του τραπε-ζιού με φρεσκοκομμένα μπουμποῦνια ά-πό τριαντάφυλλα. Κατέβηκε μαζί με τον Ουίλλιαμ στο κελλάρι και διάλεξαν

Χωρίς λόγια.

τά πιδ ἐκλεκτά κρασιὰ ποὺ ἀγαποῦσε ὁ Γάλλος.

— Τί θὰ φῶμε;

— Μείνετε ἥσυχη, μυλαίδη. Δὲν θὰ σᾶς ἀπογοητέψω.

Ὁ ἥλιος κρύφτηκε, ὁ οὐρανὸς σκοτείνισε καὶ φάνηκαν τὰ πρῶτα ἀστέρια. Οἱ ὑπηρετές νομίζοντάς την ἀδιάρθετη, ἀποσύρθηκαν στὰ διαμερίσματά τους. Ὁ λομόναχος στὸ δωμάτιό του ὁ Οὐίλλιαμ ἐτοίμαζε τὸ δείπνο.

Ἡ Ντόνα στεκότανε μπροστὰ στὴν ντουλάπα. Διάλεξε ἕνα κρέμ φουστάνι, ποὺ ἤξερε πὼς τῆς πήγαινε καλὰ καὶ φόρεσε στ' αἰτία τῆς τῆς ρουμπινένια φουλαρκία, ποὺ ἀνῆκαν στὴ μητέρα τοῦ Χάρου, καὶ πέρασε στὸ λαμπρὸ τῆς τῆς ρουμπινένια πανταφί.

— Δὲν θὰ τὰ παρατηρήσει, σκέφτη, κε, δὲν φαίνεται νὰ γνῶνίζεται γιὰ τίς γυναικες, ἢ τὰ λούσα τους.

Ὡστόσο στάθηκε μὲ προσοχή, χτενίζοντάς τίς μπουνιλιές τῆς τραβώντας τες πῖσω ἀπ' τ' αἰτία. Σάφην ἀκούστηκε τὸ ρολοὶ ποὺ χτυποῦσε δέκα. Πανικόβλητη, παράτησε τὴ χτένα καὶ κατέβηκε κάτω. Ὁ Οὐίλλιαμ εἶχε ἀνάψει ὅλα τὰ κεριά, καὶ τ' ἀσημικά ἀστραφταν πάνω στὸ μακρὸ τραπέζι.

Τῆρχαν καραβίδες, μικρὲς πατατούλες μαγειρεμένες μὲ τὴ φλούδα τους, φρέσκια πράσινη σαλάτα, καὶ μικροῦλα κόκκινα ραβίια. Ὁ Οὐίλλιαμ εἶχε προφτάσει νὰ ἐτοιμάσει καὶ γλύκισμα. Σὲ μιά χρυστάλλινη φρουτιέρα ὑπῆρχαν ἄγρια βατόμουρα.

— Οὐίλλιαμ, εἰσαὶ σπουδαῖος.

— Χαίρομαι, ποὺ εὐχαριστηθήκατε, μυλαίδη.

— Πῶς σοὺ φαίνομαι; Θ' ἀρέσω στὸν ἀφέντη σου;

— Δὲν θὰ πεῖ τίποτε, μυλαίδη. Ἀλλὰ πιστεύω πὼς δὲν θὰ μείνει δλοτέλα ἀδιάφορος μὲ τὴν ἐμφάνισή σας.

— Εὐχαριστῶ, Οὐίλλιαμ, ἀπάντησε σοβαρὰ καὶ βγήκε στὸ σαλόνι νὰ περιμένει τὸν μουσαφίρη τῆς.

Ὁ Οὐίλλιαμ εἶχε κλείσει τίς κουρτίνες ἀλλὰ ἐκείνη τίς ἀνοῖξε στὴν καλοκαιριάτικη νόχα. Τὴν ἴδια στιγμή φάνηκε νὰ ἔρχεται ὁ Γάλλος, μιά σκοῦρα σιλουέττα, βαδίζοντας ἀθόρυβα.

Ἦταν ντυμένος ὅπως κι' ἐκείνη, ἐπίσημα. Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ ἄγγιζε τίς κάτασφρες κάλτσες του, κι' ἔκανε νὰ λάμπουνε τ' ἀσημικιστά του παπούτσια. Ὁ μακρὸς μανδύας εἶχε ἕνα χρώμα κοκκινωπὸ κι' ἀφθονες δαντέλλες τύλιγαν τὸ λαμπρὸ καὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν του.

Ἡ Ντόνα τοῦ ἄπλωσε τὸ χέρι κι' αὐτὸς ἔσκυψε εὐγενικά, ἀγγίζοντάς το μὲ τὰ χεῖλή του. Ἐπειτα σηκώθηκε χαμογελαστὸς κυττάζοντάς την.

— Τὸ δείπνο σᾶς περιμένει, τοῦ εἶπε ντροπαλά, κι' αὐτὸς τὴν ἀκολούθησε στὴν τραπεζαρία, ὅπου περιμένε ὁ Οὐίλλιαμ πίσω ἀπ' τὸ κἀθισμά της.

Ὁ ξένος κοντοστάθηκε, κυττάζοντας γύρω του, τὸ πῶς τῶν κεριῶν, τ' ἀστραφτερὰ ἀσημικά, τὰ πεντακάθαρα σερβίτσια, μὲ τὴν ὁδὸς μωροτύρα. Στράφηκε στὴν οἰκοδόμοινα μὲ τὸ ἴδιο, ἐλαφρὰ εἰρωνικό χαμόγελο.

— Τὸ βρῖσκετε φρόνιμο, νὰ βάζετε μπροστὰ σ' ἕναν πειρατὴ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πειρασμούς;

— Γιὰ ὅλα αὐτὰ φταίει ὁ Οὐίλλιαμ.

— Δὲν σᾶς πιστεύω. Ποτὲ ἄλλοτε ὁ Οὐίλλιαμ δὲν ἔκανε, γιὰ χάρι μου, ὅλες αὐτὲς τίς ἐτοιμασίες. Ψέματα, Οὐίλλιαμ; Μοῦ ἔμηνες ἕνα παῖδάκι καὶ μοῦ τὸ σε-

βίριζες σ' ἕνα φτηνὸ πιάτο.

— Μάλιστα, κύριε, ἀπάντησε ὁ Οὐίλλιαμ, ἐνῶ τὰ μάτια του γυάλιζαν στὴ μικρὴ στοργικὴ φάτσα του.

Οἱ καραβίδες ἦταν νόστιμες, ἡ σαλάτα ἔξοχη, τὰ γλυκὰ ἐλαφρά, τὰ βατόμουρα σὰ νέκταρ, τὸ κρασί ὑπέροχο.

— Ὡστόσο ἐγὼ μαγειρεῖω καλύτερα ἀπ' τὸν Οὐίλλιαμ, δῆλωσε ὁ πειρατὴς, καὶ μιά μέρα θὰ δοκιμάσετε τὸ σουβλιστὸ κοτόπουλό μου.

— Δὲν τὸ πιστεύω. Μαγειρικὴ καὶ φιλοσοφία δὲν πάνε μαζί.

— Ἀπεναντίας, καὶ πολὺ μάλιστα. Ἐ' ἀνῆψουμε μιά φωτιά στὴν ἀρθολασοῖά, κι' ἐκεῖ δὲ σᾶς ψῆσω τὸ κοτόπουλο. Θὰ πρέπει, ὅμως, νὰ φάτε μὲ τὰ χέρια. Καὶ δὲν θάχουμε παρὰ τὴ λάμψη τῆς φωτιάς.

— Ἰσως ν' ἀκούσουμε καὶ τὸν ἐρωδιό!

— Ἰσως.

Ἡ Ντόνα σηκώθηκε ἀπ' τὸ τραπέζι, ἔσθισε τὰ κεριά καὶ προχώρησε στὸ σαλόνι.

— Καπνίστε, ἂν θέλετε, τοῦ εἶπε κι' αὐτὸς διέκρινε, πάνω στὸ τζάκι, τὴν σὰν κούλα μὲ τὸν καπνὸ του.

— Τέλεια οἰκοδόμοινα.

Ἐκείνη κᾶθηκε, ἀλλὰ ὁ νέος ἔξακολουθοῦσε νὰ στέκεται κοντὰ στὸ τζάκι γεμίζοντας τὴν πῖτα του.

— Ὅλα εἶναι τόσο ἀλλοιώτικα ἀπ' τὸ χεῖμῶνα. Σὰν ἐρχόμουνα τότε, τὰ ἔπιπλα ἦταν σκεπασμένα καὶ δὲν ὑπῆρχαν λουλούδια. Τῆρχε κατὶ τὸ ἀσθηρὸ στὸ δωμάτιο. Ὅλ' αὐτὰ τ' ἀλλάξατε ἐσεῖς.

— Κάθε ἄδειο σπῖτι, εἶναι σὰν τὰ φος.

— Καὶ ποῖος ἦταν ὁ λόγος ποὺ σᾶς ἔφερε στὸ Ντάβρον;

— Μοῦ εἶπατε χτὲς πῶς ἡ Λαίδη Κόλομπ εἶναι ἀρκετὰ γνωστὴ, τοῦ εἶπε, καὶ πῶς ἔχετε ἀκούσει κοτσομπολιά. Ἰσως νὰ βαρῆθηκα τὴ Λαίδη Κόλομπ καὶ νᾶθελα νὰ γίνω κάποια ἄλλη.

— Ἀπλάδῃ, θελήσατε νὰ τὸ σκάσετε;

— Κι' ὁ Οὐίλλιαμ μοῦ εἶπε πῶς αὐτὸ θὰ λέγατε.

— Ὁ Οὐίλλιαμ ἔχει πείρα. Μὲ εἶδε νὰ κάμνω τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Τῆρχε κάποτε κάποιος Ζάν — Μπενουά Ὁμπερῷ, μεγαλοχτηματίας στὴ Βρετάννη, μὲ λεφτὰ, φίλους, ὑποχρεώσεις κι' ὁ Οὐίλλιαμ ἦταν ὑπηρετὴς του. Αὐτὸς, λοιπόν, βαρῆθηκε τὸν Ζάν — Μπενουά Ὁμπερῷ, κι' ἔτσι γίνηκε πειρατὴς κι' ἔφτιαξε τὸ «Λὰ Μουέττ».

— Κι' εἶναι πραγματικὰ μοιροῦτὸ, νὰ γίνεῖ κάποιος ἄλλος;

— Εἶδα πῶς εἶναι.

— Κι' εἰστε εὐτυχισμένος;

— Εὐχαριστημένος.

— Εἶναι πιδ εὐκολο γιὰ ἕναν ἄντρα. Ὁ ἄντρας εἶναι δημιουργὸς, ἡ εὐτυχία του προέρχεται ἀπ' ὅσα πετυχαίνει. Ἀπ' ὅτι φιάχνει μὲ τὰ χέρια, μὲ τὸ μυαλό, μὲ τὸ ταλέντο του.

— Μπορεῖ. Ἀλλὰ κι' οἱ γυναῖκες φτιάχνουν μαρὰ. Αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο κατόρθωμα ἀπὸ κάθε τί ἄλλο.

— Τὸ πιστεύεις;

— Βέβαια.

— Δὲν τὸ εἶχα σκεφτεῖ.

— Ἐχετε παιδιά, δὲν εἶναι ἔτσι;

— Ναί, δύο.

— Κι' ὅταν τὰ πῆρατε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἀγκαλιά σας δὲν νοιώθατε κάποια περηφάνεια; Δὲν εἶπατε μέσα σας. «Αὐτὸ εἶναι κατὶ ποὺ τὸ ἔφτιαξα ἐγὼ»; Κι' αὐτὸ δὲν ἦταν εὐτυχία;

— Σκέφτηκα λιγάκι καὶ τοῦ χαμογέλασε.

— Ἰσως.

Ἐκεῖνος ἔστρεψε τὸ βλέμμα του κι' ἄρχισε ν' ἀγγίζει τὰ πράγματα ποὺ βρισκόνταν στὸ ράφι τοῦ τζακιῦ.

— Δὲν πρέπει νὰ ξεχνάτε πῶς εἶμαι πειρατὴς. Παρατήσατε τοὺς θησαυροὺς σας ἀφρόντιστα.

— Ἀ. μὰ σᾶς ἔχω ἐμπιστοσύνη.

— Διόλου φρόνιμο.

— Ἀφίνομαι στὸ ἔλεός σας.

— Εἶμαι γνωστὸς σὰν ἀνελήθος.

Πῆρε στὰ χέρια του μιά μινιτούρα τοῦ Χάρου.

— Ὁ ἄντρας σας;

— Ναί.

Δίχως νὰ πεῖ τίποτε, ξανάβαλε τὴ μινιτούρα στὴ θέση τῆς. Ἐκείνη μάντεψε ἀπ' τὸν τρόπο του πῶς εὐρίσκε ἀσήμαντο τὸν Χάρου κι' αὐτὸ τὴν πείραξε κάπως.

— Ἦταν πρὶν ἀπ' τὸ γάμο μας.

— Κι' αὐτὸ τὸ δικό σας τὸ ποῦ-τραῖτο, πάνω, στὴν χρεβατοκάμαρά σας, ἔγινε τὴν ἴδια ἐποχὴ;

— Ναί, δηλαδὴ μόλις ἀρθωνιάστηκα.

— Καὶ πόσον καιρὸ εἰστε παντρεμένη;

— Ἐξή χρονία.

— Τί σᾶς ἔκανε ν' ἀποφασίσετε τὸ γάμο;

Ἡ Ντόνα τᾶχασε. Βλέποντας ὅμως τὸ ἀδιάφορο ὕφος του, τοῦ εἶπε τὴν ἀλήθεια.

— Ὁ Χάρου ἦταν διασκεδαστικός, καὶ μοῦ ἄρεσαν τὰ μάτια του.

Ἐκεῖνος δὲν ἀπάντησε. Κάθισε σὲ μιά πολυθρόνα κι' ἔβγαλε ἀπ' τὴν τσέπη του ἕνα χαρτί. Ἡ Ντόνα σκεφτότανε τὸ γάμο τους, τὸν κόσμο, τὸ νεαρό, φοβισμένο Χάρου ποὺ τῷριξε στὸ πωτὶ γιὰ νὰ πάρει θάρρος, μὴ καταφύγοντας παρὰ νὰ δειχτεῖ ἡλίθιος. Ταξίδεψαν στὴν Ἀγγλία σὲ μιά φτιαχτὴ ἀτμόσφαιρα. Κι' αὐτὴ, μένοντας εὐθὺς ἔγκυος, ἔγινε τόσο εὐρέσιστη, καθὼς ἦταν ἀσυνήθιστη στὶς κακοδιαθεσίες. Οἱ κομπασμοί, ἡ ψευτοευνυμία κι' οἱ κουραστικὲς ἐρωτοτροπίες τοῦ Χάρου, χειροτερεύανε τὴν κατάσταση.

Σήκωσε τὸ βλέμμα τῆς ξαφνικά καὶ παρατήρησε πῶς τὴν ζωγράφιζε ὁ ξένος τῆς.

— Σᾶς πειράζει; τῆς ρώτησε.

— Ὁχι, καθόλου.

— Πῶς ἔγινε ὑπηρετὴς σας ὁ Οὐίλλιαμ; τὸν ρώτησε.

— Ἡ μητέρα του ἦταν Βρετάννα. Ὁ πατέρας του στρατιωτικός. Πρωτοσυνάντησα τὸν Οὐίλλιαμ ἐπὶ πολὺ μὲ ξεσκιωμένα παντελόνια. Βρισκότανε σὲ δύσκολη θέση καὶ τὸν ἔσωσα. Ἀπὸ τότε μοῦ ἀρραβωνήθηκε. Δὲν ρώτησα ποτὲ τὸ παρελθόν του. Τοῦ ἀνῆκε.

— Καὶ πῶς παρατήθηκε ἀπὸ πειρατῆς;

— Ἀλλοίμονο. Γιὰ πολὺ πεζοὺς λόγους. Ἐχει πολὺ εὐαίσθητο στομάχι. Τὸν πειράζει ἡ θάλασσα.

— Ἐτσι, λοιπόν, βρῆκε τὸ Νταβρόν, ποὺ εἶναι σπουδαῖο καταφύγιο γιὰ τὸν ἀφέντη του.

— Ἀκριβῶς.

— Καὶ ληστεύονται οἱ ἄντρες, οἱ γυναῖκες τρέμουν γιὰ τὴ ζωὴ τους, καθὼς μοῦ λέει ὁ Λόρδος Γκοντόλφιν.

— Οἱ Γάλλοι ἔχουν φήμη ἱπποτικῆ. Εἴμαστε πιδ σεμνοὶ ἀπὸ ὅτι μᾶς νομίζουν. Ὅριστε, τέλειωσα τὸ πορτραῖτο σας.

Ἡ Ντόνα κύτταξε τὸ σκίτσο σιωπηλῇ. Τῆς φάνηκε πῶς ἦταν ἡ ἄλλη Ντόνα, ἡ κρυμμένη. Ἦταν κάποια ποὺ τὰ δνεῖρά της εἶχαν χυδαί, καὶ παρατηροῦσε πικραμένη τὸν κόσμο μέσα ἀπὸ ἕνα στενὸ κλουβί.

— Αὐτὸς κοκκίνισε νευριασμένος.

— Δὲν μὲ ζολακεύει καὶ πολὺ.

— Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς μου.

— Μὲ δείχνει τὸν μεγάλῃ.

— Τὸ φοβόμουνα.

— Οἱ γυναῖκες δὲν ἀγαποῦν τὴν ἀλήθεια γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους.

— Ὅπως ὅλοι.

— Γι' αὐτὸ γίνετε ξακουσμένοι πειρατῆς. Δίνεστε στὴ δουλειά σας ὀλάκερος, ὅπως καὶ στὰ σκίτσα σας.

— Ἰσως νὰ σᾶς ἀδίκησα. Τσάκωσα τὴ διάθεση ποὺ φανερωνότανε στὴ μορφῇ σας. Ἄν σᾶς ζωγραφίσω ἄλλη φορὰ, εὐχαριστημένη, τὸ σκίτσο θὰ εἶναι ὀλότε-λα διαφορετικὸ. Τότε θὰ μὲ κατηγορήσετε, πῶς σᾶς ζολακεῖω.

— Μὲ διαφορετικὴ ἔκφραση;

— Αὐτὸ ἐξαργατᾶται ἀπὸ σᾶς. Μὴν ξεχνάτε, πῶς ἔχετε ὑπογράψει στὸ βιβλίο μου. Ἄν θελήσετε νὰ δλοκληρώσετε πο-τὲ τὴν φυγὴ σας, τὸ λιμανάκι εἶναι συνηθισμένο ἀπ' τοὺς φυγόδικους.

— Δὲν θὰ τὸ ξεχάσω.

— Ὑπάρχουνε πουλιά, ψάρια καὶ ποταμάκια. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι τρόποι φυγῆς.

— Ποὺ τοὺς πιστεύετε ἀποτελεσματικούς;

— Ναί! Εὐχαριστῶ γιὰ τὸ δείπνο. Καληνύχτα.

Τὴ φορὰ αὐτὴ, ὁ Γάλλος δὲν ἄγγιξε τὸ χέρι τῆς, ἀλλὰ πήδησε ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο, δίχως νὰ κυττάξει πίσω. Ἐκείνη, τὸν παρακολουθῶσα νὰ χάνεται μὲς στὰ δέντρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΑΘΟΜΟ

ΜΕΣ στὸ σπῖτι, ὁ ἀέρας ἦταν ἀποπνιχτικός. Ἦξε αἰτίας τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς γυναικὸς του, ὁ Λόρδος Γκοντόλφιν εἶχε διατάξει νὰ κλειστοῦν ὅλα τὰ παράθυρα καὶ νὰ τραβήξουν ὅλες τίς κουρτίνες, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἐνοχλεῖ ὁ ἥλιος. Τὸ δυνατό φῶς τοῦ καλοκαιριοῦ θὰ τὴν κοῦραζε, τὸ ἀπαλὸ ἀεράκι μπορεῖ νὰ χλώμιαζε περισσότερο τὰ κουρασμένα της μάγουλα. Ἐμενε ἔαπλω μένη στὸ ντιλάνι, πνιγμένη στὰ μαξιλά-ρια.

— Ποτὲ πιά, σκεφτότανε ἡ Ντόνα, δὲν πρόκειται νὰ ξαναεπισκεφτῶ τοὺς γειτονές μου. Ἐσκυψε κάμνοντας πῶς θὰ χαϊδένει ἕνα σκυλάκι ποὺ τραβοῦσε τὸ φουστάνι τῆς, τοῦ πέρασε τὸ κακοψημέ-νο κέικ, ποὺ τῆς εἶχαν προσφέρει μὲ τὸ ζῆρι.

— Ἐχετε κοινάγιο, ἀναστένανε ἡ λαίδη Γκοντόλφιν νὰ μένετε ὀλομόνα-χη, δίχως τὸν ἄντρα σας; Δίγες ὅρες νὰ λειψεῖ ὁ δικός μου, δὲν μπορῶ νὰ ἡ-συχάσω.

Ἡ Ντόνα ἔπνιξε ἕνα τρελλὸ γέλιο, στὴ σκέψη τῆς ξαπλωμένης λαίδης, ποὺ λαχταροῦσε τὸν μυταρά, τὸν ἄντρα τῆς.

— Ἐλπίζω νὰ εἰστε καλὰ προφυλα-γμένη στὸ Ντάβρον, εἶπε σοβαρὸς ὁ Γκοντόλφιν. Ἐχετε πιστοὺς ὑπηρετές;

— Βέβαια.

— Εὐτυχῶς. Διαφορετικὰ, ἡ παλιὰ μου φίλια μὲ τὸ Χάρου, θὰ μὲ ὑποχρεῶνε νὰ σᾶς στείλω δυὸ τρεῖς — δικούς μου.

— Σᾶς βεβαιώνω, πῶς δὲν χρειάζεται.

— Ἰσως νὰ τὸ νομίζετε. Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς σκέφθηκαν διαφορετικὰ.

Κύτταξε τὸν διαπλάνο του, τὸν Τόμας Γιούστιν, ἕναν πλούσιο κτηματία.

— Ἐλπίζω νὰ σᾶς εἶπε ὁ Γκοντόλ-φιν, τί κίνδυνος μᾶς ἀπειλεῖ.

— Ἀπὸ ἕναν τρομερὸ Γάλλο, χα-μογέλασε ἡ Ντόνα.

Αὐτὸς κοκκίνισε νευριασμένος.

— Ὁχι. Τὴ φορὰ αὐτὴ θ' ἀντιμετω-πίσουμε οἱ ἴδιοι τὸν ξένο. Ὁ πιδ ἕνα νὸς θὰ πάρει τὴν ἀρχηγία, εἶπε ὁ Ρόμπερτ Πενρόξ.

Ἐγινε μικρὴ σιγὴ, ἐνῶ οἱ τρεῖς ἄν-τρες κυττάζονταν φυλόποπτα.

— Καὶ πῶς λογαριάζετε νὰ τὸν τσα-κώσετε; ρώτησε ἡ Ντόνα.

— Δὲν κανονίστηκε ἀκόμη, κυρία. Πάντως σᾶς προειδοποιῶ νὰ ἐξετάσετε τοὺς ὑπηρετές σας, γιὰτὶ ὑποψιαζόμαστε πῶς πολλοὶ ἄνθρωποι τοῦ τόπου, εἶναι πληρωμένοι ἀπ' τὸν Γάλλο.

— Μὲ τρομάζετε.

— Ἄν οἱ ὑποψίες μας εἶναι σωστὲς, θὰ τοὺς κρεμάσουμε, ὅπως κι' αὐτόν. Πιστεύουμε πάντως, πῶς κρύβεται κάπου στὴν ἀκτὴ.

— Δὲν ψάξατε παντοῦ;

— Ἀγαπητὴ μου Λαίδη Κόλομπ, ἐ-ρευνοῦμε διαρκῶς τὴν περιοχὴ. Μὰ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς γλυστορεῖ σὰ χέλι καὶ φαίνεται ἂν γνωρίζει τίς ἀκτὲς μας, κα-λύτερα ἀπὸ μᾶς τοὺς ἴδιους. Δὲν πι-στεύω, ὅμως, νὰ παρατηρήσατε τίποτε τὸ ὑποπτο γύρω ἀπ' τὸν Ντάβρον;

— Τίποτε ἀπολύτως.

— Τὸ μέγαρο ἀντικρύζει στὸν ποτα-μό;

— Ναί, θεὰ περιφρημῇ.

— Δὲν θέλω νὰ σᾶς τρομάξω, ἀλ-λὰ ξέρετε, Ἰσως ὁ Γάλλος νὰ εἶχε χρησι-μοποιήσει ἄλλοτε τὸ Ντάβρον, καὶ πιδά-νὸν νὰ τὸ ξανακάνει.

— Μὲ τρομοκρατεῖτε.

— Καὶ πρέπει νὰ σᾶς προειδοποιή-σω, πῶς εἶναι ἕνας τύπος ποὺ δὲν θὰ σᾶς σεβαστεῖ.

— Εἶναι δηλαδὴ κάθαυμα;

— Τὸ φοβοῦμαι.

— Κι' οἱ ἄντρες του εἶναι ἀγριάν-θρωποι;

— Εἶναι πειρατές, κυρία, καὶ Γάλλοι.

— Τότε θὰ λάβω ὅλα τὰ μέτρα μου. Λέτε νὰ εἶναι καὶ κανίβαλοι; Ὁ γιὸς μου εἶναι μόλις δυὸ χρόνων.

Ἡ λαίδη Γκοντόλφιν, ἄφισε μιά κρα-νὴ τρομὸν. Ὁ ἄντρας τῆς πλατάγισε ἐνωχλημένος τὴ γλώσσα του.

— Ἦσυχασε, Λούση. Ἡ Λαίδη Σαῖντ Κόλομπ ἀστελευότανε. Ὡστόσο, σᾶς βε-βαιώνω πῶς τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τόσο ἐλαφρὸ. Νοιώθω ὑπεύθυνος γιὰ τὴν

σωτηρία τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς καὶ μὰ ποὺ ὁ Χάρου δὲν βρίσκεται μὲ-ξὶ σας, ἔχω ὑποχρέωση γιὰ σᾶς.

Ἡ Ντόνα σηκώθηκε, ἀλώνοντας τὸ χέρι.

— Πολὺ εὐγενικὸ ἀπὸ μέρους σας. Δὲν ὑπάρχει ὅμως λόγος ἀνησυχίας. Ἄν χρειαστεῖ, θ' ἀμπαρώσω τὸ σπῖτι μου. Καὶ μὲ τέτοιους γείτονες, ὅπως ἐσεῖς, (ἔριξε χαμογελώντας γοητευτικὰ μιά διαδοχικὴ ματιὰ ἀπ' τὸν Γκοντόλφιν στὸν Γιούστιν καὶ στὸν Πενρόξ), εἶμαι σί-γουρη πῶς δὲν θὰ πάθω κακὸ.

Οἱ τρεῖς ἄντρες ὑποκλίθηκαν κατὰ σει-ρά.

— Ἰσως, συνέχισε, ὁ Γάλλος νὰ ἔ-φυγε γιὰ πάντα ἀπ' τίς ἀκτὲς μας καὶ δὲν χρειάζεται νὰ σκοτίζετε γιὰ αὐτόν.

— Μακάρι νὰ μπορούσαμε. Ἀλλὰ τὸ κάθαμα αὐτὸ εἶναι πιδ ἐπικίνδυνον, ὅ-ταν δὲν ἀκούγεται. Σύντομα, ὅμως, θὰ τὸ ἀκούσουμε.

— Καί, πρόσθεσε ὁ Πενρόξ, δὲ χτυ-πήσει ἐκεῖ ποὺ δὲν φανταζόμαστε. Κά-τω ἀπ' τὴ μύτη μας. Ἀλλὰ αὐτὴ θὰ εἶ-ναι ἡ στερνὴ φορὰ.

— Θὰ ἔχω τὴ μεγάλη χαρὰ, εἶπε ἀρ-γὰ ὁ Γιούστιν νὰ τὸν κρεμάσω ἀπ' τὸ ψηλότερο δέντρο τοῦ πάρκου τοῦ Γκον-τόλφιν, λίγο πρὶν ἀπ' τὸ σούρουπο. Καὶ θὰ καλέσω ὅλην ἐδῶ τὴν παρέα νὰ πα-ραβρεθεῖ στὴν τελετὴ.

— Σὲρ, εἰστε πολὺ αἰμοδόρος, εἶπε ἡ Ντόνα.

— Ἐτσι θὰ γίνετε κι' ἐσεῖς, κυρία, ἂν σᾶς ληστεύουνε ὅλα σας τὰ ὑπάρχον-τα.

— Ναί, ἀλλὰ μὲ τί χαρὰ θὰ τ' ἀν-τικαταστήσετε!

— Φοβοῦμαι, πῶς βρίσκω τὸ ζήτημα πολὺ πιδ σοβαρό.

Ἐποκλίθηκε καὶ στράφηκε ἀλλοῦ ἐνω-χλημένος.

Ὁ Γκοντόλφιν συνώδεψε τὴ Ντόνα στὸ ἀμάξι τῆς.

— Εἶμαι γνωστὴ γιὰ τίς γκάφες μου.

— Ἰσως νὰ τίς καταλαβαίνουνε στὸ Λονδίνο.

— Δὲν τὸ νομίζω. Γιαυτὸ ἔφυγα ἀ-πὸ ἐκεῖ.

— Ὁ ἀμαξᾶς σας εἶναι ἐμπιστος.

— Πολὺ. Μπορῶ νὰ τοῦ ἐμπιστευτῶ τὴ ζωὴ μου.

— Ἐχει πεισματάρικη φάτσα.

— Ναί, ἀλλὰ τόσο διασκεδαστικὴ καὶ λατρεῖω τὸ στόμα του.

Ὁ Γκοντόλφιν κατὰρριψε.

— Θὰ στείλω κατὶ γράμματα στὴν πό-λη. Ἐχετε καμμιὰ παραγγελία γιὰ τὸ Χάρου;

— Μονάχα πὲς εἶμαι καλὰ καὶ τρισ-ευτυχισμένη.

— Θὰ τοῦ διαμηνύσω ἐγὼ τὴν ἀνησυ-χία μου γιὰ σᾶς.

— Παρακαλῶ μὴ ἐνοχληθεῖτε.

— Τὸ θεωρῶ καθήκον. Καὶ ἡ πα-ρουσία τοῦ Χάρου δὲ μᾶς βοηθοῦσε πο-λύ.

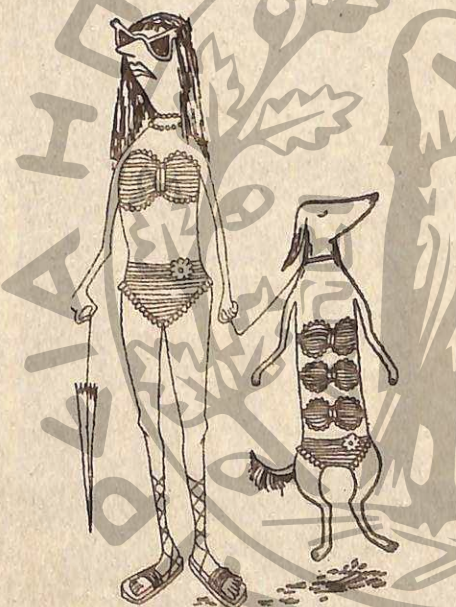
— Δὲν τὸ πιστεύω.

— Νομίζω πῶς ὁ Χάρου σπαταλᾷ τὸν καιρὸ του. Χρειάζομαστε κατὲ βοήθεια. Ἄν ἤμουνα στὴ θέση του, δὲν θὰ σᾶς ἐπέτρεπα ποτὲ νὰ ταξιδεύετε μόνη. Εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ γυναῖκες, δίχως τοὺς ἄντρες τους, χάνουν τὰ μυαλά τους.

— Μονάχα τὰ μυαλά τους;

— Πιστεύετε τώρα, πῶς εἰστε ἀρε-τὰ γενναία, ἂν ὅμως ἀντικρύσετε ἕ-ναν πειρατὴ, δοκίμομαι πῶς θὰ σᾶς πιά-σει τοῖμοιλο, ὅπως κατὲ ὁμόφυλή σας.

— Καὶ βέβαια.

Χωρὶς λόγια

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἡ συνέχεια.

ΤΟ ΣΟΥΝΙΟ

Το φρούριο της 'Αθήνας στή κλασική της περίοδο

Της ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ Σούνιο είναι από τους σημαντικότερους αλλά και ωραιότερους αρχαιολογικούς χώρους. 'Ο δαντελάνιος του ναός, έτσι καθώς προβάλλει σπαθωτός πάνω στο μοναχικό άκρωτήριο «της δόξας της ανθρωπίνης λίκνο και κοιμητήρι, του νου και της ψυχής ιερό», κατά τον ποιητή, συγκίνησε πλήθη ανθρώπων σ' όλες τις εποχές, που ανάλογα με τις δυνατότητές του ο καθένας, είτε σμίλανε σέ στίχο το θάμνωμα που του προκάλεσε η μαγευτική του εικόνα, είτε την έκλεισε μέσα του δεσποτική, να του ταράζει τη μνήμη, σ' όλη τη ζωή.

Στάθηκε χώρος ιερώτατος για τους αρχαίους, που με τη μοναδική αίσθηση που είχαν να διαλέγουν τον κατάλληλο τόπο για την προσωπικότητά του θεού που λάτρευαν, εκεί τοποθέτησαν τα ιερά των δύο μεγάλων θεοτήτων, προστάτων της μεγάλης αθηναϊκής ήγεμονίας, της 'Αθηνάς και του Ποσειδώννα.

★

ΕΧΟΥΜΕ κι' άλλες φορές τονίσει πόσο άγνωστη και αποσπασματική είναι ακόμα η γνώση μας όχι μόνο γ' α τον κόσμο της προϊστορίας, αλλά και αὐτῶν των κλασικῶν χρόνων. Με ελάχιστες πληροφορίες, συχνά, ξεκινούμε για ν' αναστησουμε χαμένους πολιτισμούς, που τα μυστικά τους χάθηκαν και πρέπει, τις περισσότερες φορές, με πολλή διαίσθηση κι' από ασημένια στοιχεία που προσφέρει η αρχαιολογική έρευνα, να στησουμε εμπρός μας αντιπροσωπευτική την εικόνα των περασμένων.

Από λίγα οστρακά — κομμάτια πιασμένων αγγείων — διαπιστώθηκε τελευταία, με βεβαιότητα, ότι στον χώρο εκείνο ή ζωή αρχίζει στην περίοδο που είναι γνωστή στην αρχαιολογία ως πρωτοελλαδική (2600—2200 π.Χ.).

Τότε, δεν έχουν έρθει ακόμα οι Έλληνες, λαοί άγνωστοι σέ μας κατοικούν στον ελληνικό χώρο, και τα μόνα πράγματα που ξέρουμε γι' αυτούς είναι ότι μπορεί να μας προσφέρει ή προσεκτική μελέτη της τέχνης που δημιούργησαν, των λίγων θεμελίων των σπιτιών που έχτισαν για να κατοικήσουν, ελάχιστα είδωλα της γυναικείας θεότητας που λάτρεψαν και τα όπλα και τα εργαλεία τους.

Ίσως αὐτὸς ὁ λαὸς, ποὺ δὲν ξέρουμε καὶ μὲ σιγουριά, οὐτε ἀπὸ ποῦ ἦρθε στὴν Ἑλλάδα, εἶχε κάνει τὸ Σούνιο κέντρο πανάρχαιας λατρείας. Εὐρήματα μεταγενέστερα δείχνουν συνέχεια τῆς ζωῆς, πάντοτε ὁμῶς ἀγνώστης στίς λεπτομέρειές της καὶ τὰ πρῶτα θετικὰ στοιχεῖα γιὰ μᾶς βρέθηκαν στὶς ἀνασκαφές τοῦ ἱεροῦ τοῦ Σουνίου στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας.

Ο Ναός του Ποσειδώννα, στο Σούνιο, όταν ανατέλλει ο ήλιος.

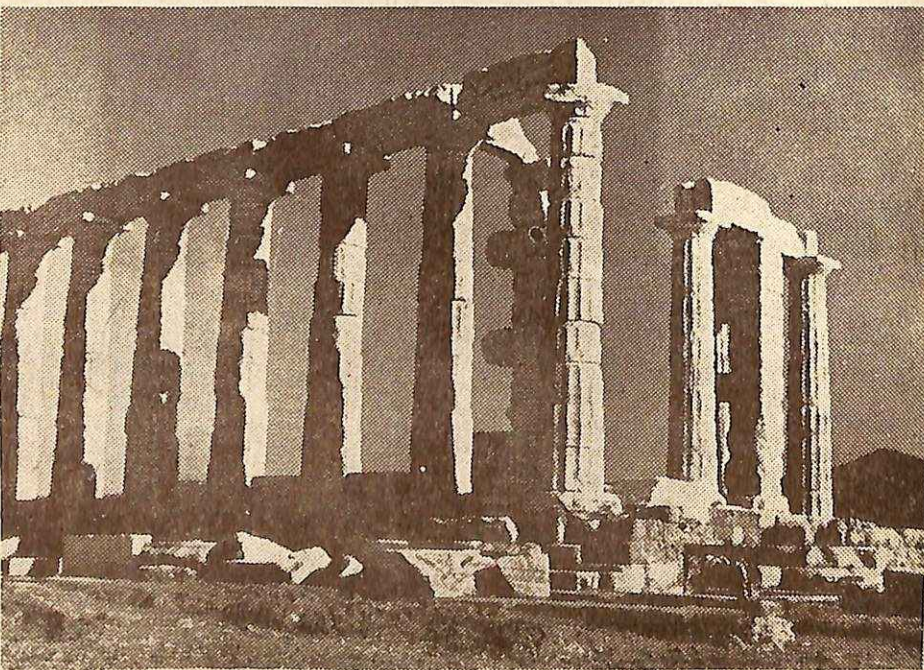
Ο ΠΟΛΥΣ κόσμος ξέρεi στὸ Σούνιο τὸ ναὸ τοῦ Ποσειδῶνα, ποὺ εἶναι ὁμῶς νεότερος θεὸς τοῦ χώρου, ἐνῶ ἡ παλαιότερη θεοτήτα ποὺ λατρεύτηκε στὸ τόσο νευραλγικὸ αὐτὸ σημεῖο τοῦ αθηναϊκοῦ κράτους, ἦταν ἡ προστάτις τῆς πόλης, ἡ 'Αθηνά.

Τὸ ἱερό της βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο λιμάνι, σ' ἓνα ὕψωμα χαμηλότερο ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο. Εἶναι πολὺ παλιὸς ναὸς καὶ κάποτε τὸν περιτριγύριζε τείχος πολυγωνικὸ, μὲ ὀγκόλιθους ἀσβεστολιθικούς, ἐπισκευασμένο ἀργότερα ἀπὸ ἓνα ἰσόδομο τείχος μὲ μεγάλους πελεκητοὺς πυρὸλίθους.

Σ' αὐτὸ τὸ λόφο βρέθηκαν τὰ ἴχνη τῆς πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς καὶ πολλοὶ ὀψιανοί — μιὰ μαύρη πέτρα σκληρή, ἡφαίστειογενής, ποὺ τὴν χρησιμοποίησαν γιὰ νὰ φτιάχνουν ὅπλα καὶ εργαλεῖα — λεπίδες, γιατί ἦταν πολὺ κοφτερή — καὶ ξέρουμε πῶς τὴ φέρνανε ἀπὸ τὴ Μῆλο.

Στὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα χτίστηκε ἐκεῖ ἕνας ναὸς τῆς 'Αθηνάς, ποὺ τὸν 5ο ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἓνα μεγαλύτερο, στολισμένο μεταγενέστερα μὲ μιὰ κιονοστοιχία, στίς δύο του πλευρές — μιὰ στενὴ καὶ μιὰ μακριά — μὲ ἰωνικὲς κολώνες.

Ἀπλὸς στενός, ὀρθογώνιος μὲ δύο κίονες δωρικούς, ἦταν καὶ τὸ χτίσιμό του ἀπλὸ μὲ ἀκανόνιστες πέτρες, συνδεδεμένες μὲ λάσπη. Μέσα κι' ἔξω τὸν εἶχαν χρίσει μὲ ἀσβεστοκονίαμα χρωματισμένο στὸ ἐσωτερικὸ μὲ βαθὺ κόκκινο χρώμα. Τὸ δάπεδό του ἦταν παχὺ στρώμα ἀπὸ κόνιαμα, μὲ ἀσδέστη καὶ χοντρή ἄμμο. Πύλινο ἦταν τὸ πάνω μέρος τοῦ

ναοῦ — ὁ θριγκὸς — καὶ ξύλινη ἡ στέγη.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ δρέθηκε τὸ βάθρο μόνο τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Ξέρουμε πῶς ὅταν οἱ Πέρσες στὰ 480 π.Χ. μπήκαν στὴν 'Αθήνα, κατὰστρεψαν τὰ πάντα. Τὴν ἴδια μοῖρα εἶχε κι' ὁ ναὸς τῆς Σουναῖδος 'Αθηνάς. Μὲ τὴν ἀοικαδόμηση τῶν ἱερῶν, κατόπιν, μετὰ τὴ μεγάλη πολεμικὴ περιπέτεια, δὲν ἐπισκευάστηκε ὁ ἴδιος ναός, ἀλλὰ πλάι του χτίστηκε ἄλλος, μεγαλύτερος: ἓνας ἀπλὸς ἀρχαῖα τετράπλευρος σηκός. Ἀργότερα στὴν πρόσθια πλευρὰ καὶ τὴ νότια, προστέθηκε μιὰ ἰωνικὴ κιονοστοιχία, ποὺ δημιούργησε τὴν ἀπαραίτητη στοὺς ἀρχαίους στοά. 'Ο δεύτερος ναὸς εἶχε μαρμάρινο δέτωμα.

Σήμερα, ἡ κάτοψη μονάχα τῶν δύο μικρῶν διακρίνεται, γιατί μόνο τὰ θεμέλια ἔχουν σωθεῖ.

★

ΠΟΙΑ ἄραγε ἀνάγκη ἔσπρωξε τοὺς 'Αθηναίους νὰ λατρεύουν στὸν ἴδιο χώρο τὸν Ποσειδῶνα;

Ἡ λύση ποὺ προτείνουν οἱ εἰδικοί, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ κατανοηθεῖ, ἂν σκεφτοῦμε τὸν περίφημο μῦθο τῆς ἐρίδος 'Αθηνάς καὶ Ποσειδῶνος γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς πόλης. Φυσικά, ἡ 'Αθηνά, νικήτρια, εἶχε πληθὸς ναοὺς μέσα κι' ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, σὰ ὅλες τὶς εποχές. 'Ο Ποσειδῶν λατρευόταν στὸ Ἐρέχθειο μονάχα, ἐκεῖ ποὺ εἶχε χτυπήσει τὴ θεϊκὴ του τρίαινα καὶ ἀνάβλυσε νερό. Λίγους βωμούς, σκορπιούς μὲς στὴν πόλη, ἀναφέρουν ὡς δικούς του οἱ ἀρχαῖοι.

Ὅμως, ἡ θεὰ ποὺ ἔκανε δυνατὴ τὴν 'Αθήνα, ποὺ τῆς χάρισε τὴν περιλαμπρὴ θέση μὲς στὸν ἀρχαῖο κόσμο, συλλογίστηκαν οἱ 'Αθηναῖοι, πῶς δὲν θὰ θυμῶνε, ἂν ἔδιναν μιὰ θέση καὶ στὸν Ποσειδῶνα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ θεϊκοῦ πατέρα της. Ἡ σκέψη αὐτὴ ἐγίνε τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ 'Αθηνά στράφηκε πρὸς τὴ θάλασσα, γιατί αὐτὴ θὰ τῆς χάριζε μετὰ τοὺς περσικούς πολέμους, τὴν πρώτη θέση στὴν Ἑλλάδα. Ποιὰ θέση πιο κατάλληλη θὰ δρισκόταν, γιὰ τὸν φοβερό θεό, ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο ποὺ ἦταν τὸ παρατηρητήριο καὶ τὸ φρούριο τὸ ναυτικὸ ποὺ ἀσφάλιζε τὴν 'Αθήνα ἀπὸ κάθε ἐχθρική προσβολή, ἀπὸ

τὸ μέρος τῆς θάλασσας; Στὸ Σούνιο λατρευόταν ἤδη ὁ Ποσειδῶν. Ἔτσι, σ' αὐτὴ τὴ θέση, στὴν κλασικὴ ἐποχὴ τοῦ στήσανε ἓνα περιλαμπρὸ ναό, μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ προσοχή. Ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ ἐπρότευαν τὴν εἴσοδο τῶν πλοίων στὸ Σαρωνικὸ καὶ κυρίως, προστάτευαν τὰ πολυτίμα μεταλλεῖα τοῦ Σουνίου. Τὴ δυτικὴ καὶ τὴ μεσημβρινὴ πλευρὰ τὴν ἀσφάλισαν, τότε, μὲ γερὸ τείχος, ἐνῶ ἡ νότια καὶ ἀνατολική, φυσικὰ ὀχυρές, εἰμειναν ἀτείχιστες. Τὸ ἀκρωτήριο, ἔτσι, μεταβλήθηκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιο σπουδαῖα φρούρια τῆς Ἀττικῆς, ὅπου ἔμενε διαλεχτὴ φρουρά, ἐπιφορτισμένη μὲ τὸ ὕψιστο καθήκον, τὴ φρούρηση τῆς ἀσφάλειας τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν μεταλλείων ἀπ' τὴ θάλασσα. Δέκα πυργίσκοι ὑπερά-

Ἡ ὠρα τοῦ δεῖ λινοῦ στὸ Σούνιο.

σπίζαν τὸ φρούριο, κατ' ἀποστάσεις κι' ἔτσι ὁ ὀχυρωματικὸς περίβολος ἦταν κυριολεκτικὰ ἀπείρητος.

Στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου ἦταν τὸ τετράπλευρο τέμενος τοῦ θεοῦ τῆς θάλασσας. Φαρδὺς δρόμος ὠδηγοῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ — τὸ λιμάνι, καὶ στίς δύο του πλευρές ἦταν κατασκευασμένα διάφορα κτίρια, κατοικίες τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῆς φρουρᾶς.

Διπλὸ πρόπυλο μὲ τρεῖς εἰσόδους ἔφερνε μὲς στὸ τέμενος. Ἐπίσημη εἴσοδος ἦταν ἡ μεσαία. Ἡ ἴδια χρησίμευε καὶ γιὰ τὸ πέρασμα τῶν τροχοφόρων. Τὰ προπύλαια εἶναι ἀρχαῖα — τοῦ 6ου αἰῶνα — ὅπως κι' ὁ παλαιότερος ναὸς τοῦ χώρου, αὐτὸς ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν σημερινὸ ναό. Στὸν 5ο αἰῶνα τὰ ἐπέδυσαν μὲ μαρμαρίνες πλάκες, γιὰ μεγαλύτερη πολυτέλεια.

Μπαίνοντας δεξιά, ἓνα μικρὸ διαμέρισμα ὑπάρχει κολλητὰ στὸν περίβολο: εἶναι τὸ φυλάκιο τοῦ χώρου. Πλάι του ἀπλώνεται, κλείνοντας τὴ δόρεια πλευρὰ τοῦ τεμένους, μιὰ χαρακτηριστικὴ στοὰ μήκους 25 μέτρων καὶ πλάτους 9. Τὰ πλάγια τῆς εἶναι κλεισμένα μὲ τείχος ἀπὸ πῶρινους δόμους. Ἐμπρὸς τῆς ὑπὸν 9 δωρικοὶ κίονες ποὺ συγκρατοῦσαν τὸ πέτρινο θριγκό. Ἐσωτερικὰ εἶχε μικρότερη κιονοστοιχία, ἀπὸ 6 κίονες.

ΟΝΑΟΣ τοῦ 5ου αἰῶνα, ὁ χτισμένος γιὰ νὰ τιμῆσει τὸ νέο προστάτη τῆς Ἀττικῆς, τὸν Ποσειδῶνα, εἶναι

κατασκευασμένος ἀπὸ θαυμάσιο ἀρχιτέκτονα, τὸν ἴδιο ποὺ κατασκεύασε τὸ λεγόμενο Θησεῖο ('Ηφαιστεῖο) τῆς Ἀγορᾶς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Τὸ ὕλικο του εἶναι μάρμαρο τῆς Ἀγριλέας καὶ στήθηκε πάνω στὸν παλαιότερο πῶρινο ναό, ποὺ κατέστρεψαν οἱ Πέρσες στὰ 480 π.Χ. Ἐχει πρόναο, σηκὸ καὶ ὀπισθόδομο. Τὸν περιβάλλει μιὰ κιονοστοιχία, ποὺ σήμερα, μετὰ τὶς τελευταῖες ἀναστηλώσεις, τονίζει τὴν παρουσία τοῦ ναοῦ.

Πῶς καταστράφηκε αὐτὸ τὸ ἀριστούργημα δὲν ξέρουμε. Ἐκεῖνο ποὺ εἶναι θετικό, εἶναι πῶς ἀγρία ἐπέμβαση ἔχει γίνει μὲ σκοπὸ τὴν ἀνεύρεση 'θησαυρῶν', στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Τότε, ἔχοντας χάσει τὸ ἔθνος τὴν στοιχειωδέ-

ΤΑ "ΡΟΜΠΟΤ"

Ποιὸς εἶναι ἐφευρέτης
τοῦ μηχανικοῦ ὑπηρετή

ΤΑ «ρομπότ» ὑπῆρξαν ἀνεξάντλητη πηγὴ ἐμπνεύσεως γιὰ τοὺς μυθιστοριογράφους. Ὑπὸ διάφορες μορφές, ἔγιναν ἀργότερα πραγματικὸτητα χάρι στὴν ἐπιστήμη: Ἡ αὐτοματοποίηση, γενικά, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας τοῦ «ρομπότ», τοῦ τελείου μηχανικοῦ ὑπηρετή, ποὺ ἐκτελεῖ ἀγόγγυστα τὶς διαταγὲς τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ δώσουν ποικιλία στὸ θέμα τους, οἱ μυθιστοριογράφοι, δόζουν συχνὰ τὰ ρομπότ νὰ ἐπαναστατοῦν κατὰ τὸν ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπ' ὅσο ξέρουμε, αὐτὸ δὲν συμβαίνει ποτέ στὴν πραγματικότητά! Τὰ σύγχρονα ρομπότ, ἄλλωστε, δὲν ἔχουν τίποτα ἀπὸ τὸν ἀνθρωπομορφισμό ποὺ τοὺς χάρισε ἡ φαντασία τῶν μυθιστοριογράφων...

Ὡστόσο, λίγοι ξέρουν πῶς ἡ λέξη καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ρομπότ ὀφείλεται σ' ἓνα Βοημὸ συγγραφέα, τὸν Κάρελ Τσάπεκ, ποὺ ἐνθουσίαζε μὲ τὰ ἔργα του τὴ νεολαία τῆς Τσεχοσλοβακίας, λίγο μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο. Ὁ Τσάπεκ, ἀπὸ τὴ σλαβικὴ λέξη «ρομπότ» ποὺ σημαίνει «ἐργασία», «δουλειά» ὑπὸ τὴν πιο κουραστικὴ καὶ ἀποκτηνωτικὴ μορφή της, ἔφτιαξε τὴ λέξη «ρομπότ» γιὰ τοὺς μηχανικοὺς ὑπηρετὲς ποὺ κατασκεύασε ὁ δρ. Γκάλ, ὁ ἥρωας μιᾶς θεατρικῆς κωμωδίας του.

Ὁ δρ. Γκάλ ἔχει συγκεντρώσει μερικὲς ἑκατοντάδες ρομπότ στὸ φανταστικὸ νησὶ Ρόσσουμ. Τὰ ρομπότ ἔχουν ἀνθρώπινη μορφή. Τὸν καιρὸ ποὺ τὰ κατασκεύαζε, ὁ δρ. Γκάλ, ὑπακούοντας σὲ μιὰ παράκληση τῆς συζύγου του, τὰ προίκισε καὶ μὲ λίγο αἴσθημα. Αὐτὸ ἦταν τὸ λάθος του: Τὰ ρομπότ ἀρχίζουν νὰ μισοῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἐρωτεύονται καὶ διάζουν τὶς γυναῖκες, ἐπαναστατοῦν...

Κανεὶς δὲν θυμάται σήμερα τὸ ὄνομα τοῦ Κάρελ Τσάπεκ, τὰ ἔργα του ἔχουν πάψει νὰ παίζονται. Ἀλλ' ἴσως ἡ λέξη ποὺ δημιούργησε θὰ ζήσει αἰώνια, ὅπως καὶ ὁ μῦθος τοῦ «ρομπότ» ποὺ ἐκφράζει τὸν ἐνστικτώδη φόβο τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ τοὺς κινδύνους, πραγματικούς ἢ φανταστικούς, τῆς μηχανοποίησης καὶ τῆς αὐτοματοποίησης...

★

Ο ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ τοῦ γραμματοσήμου

Ἀπὸ ἓνα παλιὸ ἔγγραφο ποὺ ἀνακαλύφθηκε σὲ ἰδιωτικὸ ἀρχεῖο τοῦ Βελιγραδίου, προκύπτει ὅτι ὁ ἐφευρέτης τοῦ γραμματοσήμου ἦταν ἓνας Γιουγκοσλάβος πολίτης, ὁ Λοδρέντ Κοσίρ, λογιστὴς στὴν ὑπηρεσία τοῦ αὐστριακοῦ κράτους. Ξέραμε ὡς τώρα, ὅτι τὸ πρῶτο γραμματόσημο ἐξεδόθη στὴν Ἀγγλία τὸ 1840. Ἀλλὰ δὲν ἦταν γνωστὸ ὅτι ὁ γραμματέας τοῦ γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν ἀγγλικῶν ταχυδρομείων σερ Ρίτσαρντ Χίλ, ποὺ ἔδωσε τὴν ἐντολὴ γι' αὐτὴ τὴν πρώτη ἐκδόση, εἶχε παραμείνει τὸ 1835 στὴ Λιουμπλιάνα ὅπου συναντήθηκε μὲ τὸν Κοσίρ, ὁ ὁποῖος τοῦ ὑπέβαλε τὴν ἰδέα τοῦ γραμματοσήμου.

Ἀπὸ τὸ 1836 ὁ Κοσίρ εἶχε ὑποβάλει στὴν αὐστριακὴ κυβέρνησι τὸ σχέδιο γιὰ τὸ πρῶτο γραμματόσημο, ἀλλ' ἡ ἰδέα του θεωρήθηκε ἀνεφάρμοστη καὶ ἀπερρίφθη.

ΑΘΗΝΑ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Οι τριάντα χιλιάδες Λάπωνες ζουν σε μιά έκταση δυο φορές μεγαλύτερη απ' την Ελλάδα. Έξορτουν την επιβίωσή τους από τους τάρανδους και διατηρούν τα παλιά τους έθιμο. Άλλ' ο άνεμος του μοντερνισμού έχει αρχίσει να φυσάει και στη χώρα των Λαπώνων.

ΟΙ ΛΑΠΩΝΕΣ

ΠΑΡΑ τους αναρίθμητους τουρίστες που κάθε καλοκαίρι, αναζητώντας καινούργιους ορίζοντες στο βορρά, εισαχίζουν τον πολικό κύκλο, ή άλληθινή Λαπωνία παραμένει άγνωστη στο μεγάλο κοινό. Είναι δύσκολο να εισδύσει κανείς στο έδαφος των Λαπώνων και ακόμα πιο δύσκολο να συμεριστεί τη ζωή τους, που είναι ακόμα πρωτόγονη, μ' όλο που ο άνεμος του μοντερνισμού έχει αρχίσει να φυσάει και σ' αυτή τη μακάρια χώρα.

Οι τριάντα χιλιάδες Λάπωνες ζουν σε μιά περιοχή που η έκτασή της είναι ίση με τη μισή Γαλλία και ανήκει σε τέσσερις χώρες: τη Νορβηγία, τη Φινλανδία, τη Σουηδία και τη Σοβιετική Ένωση. Μ' όλο που δεν υπάρχουν ακριβείς απογραφές, οι περισσότεροι έθνολόγοι συμφωνούν ότι τα δύο τρίτα του λαού των Λαπώνων κατοικούν στο Φίνμαρκ, τη βορειότερη επαρχία της Νορβηγίας. Το Φίνμαρκ, άλλωστε, λόγω της γεωγραφικής του θέσεως, έχει υποστεί λιγότερο την επίδραση του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού.

Ένα άγριο όροπέδιο που περιβάλλεται από δαντελλένιες ακτές, με μόνη βλάστηση τις λειχήνες, μερικούς θάμνους κι' ελάχιστες άγριες σημύδες, αυτή είναι η περιοχή των «Σάμεν», όπως ονομάζουν οι Λάπωνες τον εαυτό τους. Οι έρημες αυτές εκτάσεις διασχίζονται μονάχα από τρεις δρόμους — που είναι δρόμοι μονάχα κατ' όνομα, γιατί στη Νορβηγία, πεντακόσια χιλιόμετρα βορείως του Όσλο, η ασφαλτός εξαφανίζεται. Άν ακολουθήσει κανείς αυτό τον κατ' όνομα δρόμο που ενώνει την Άλτα, στον Παγωμένο Όκεανό, με το Κωτοκεϊνό, της «βίντα» (έτσι ονομάζεται στη Νορβηγία η φτωχή σε βλάστηση πεδιάδα που αντιστοιχεί με τη σιβηριανή «τούντρα») επί εκατό περίπου χιλίόμετρα δεν θα συναντήσει ψυχή ζώσα και, φυσικά, πρέπει να πάρει μαζί του τη βενζίνη του αυτοκινήτου για την επιστροφή.

★

ΤΟ Κωτοκεϊνό, που χαρακτηρίζεται συνήθως ως «προτεόνοσα των Λαπώνων» δεν είναι παρά μιά κοιμόπολη που αποτελεί τόπο συγκεντρώσεως των κατοίκων της ομώνυμης περιοχής. Τέσσερις λαπωνικές περιοχές αποτελούν την επαρχία του Φίνμαρκ. Η

πιο γνωστή στους τουρίστες είναι χωρίς άλλο η περιοχή του Καραζιόκ. Άλλ' αυτό είναι κιόλας μιά μικρή πόλη στο κέντρο της οποίας υψώνεται σήμερα μιά μνημειακή κορμιαστή γέφυρα. Έχει άσπρη ξυλουργική κ' έστιατόρια, άλλ' έχει χάσει τη μελαγχολική γοητεία του Κωτοκεϊνού που αποτελείται μονάχα από μερικές παράγκες σκορπισμένες στις όχθες του ποταμού Κωτοκεϊνοελό.

Όσο, ακόμα και το Κωτοκεϊνό εκμοντερνίζεται: Κατασκευάζονται τώρα μιά γέφυρα, μιά πέτρινη εκκλησία, ένα σχολείο... Η σχετική καθυστέρησή του απέναντι του Καραζιόκ εξηγείται από το γεγονός ότι ο τουριστικός δρόμος προς τη Φινλανδία περνάει από το Καραζιόκ, ενώ το Κωτοκεϊνό βρίσκεται σ' ένα οδικό αδιέξοδο.

Ο πληθυσμός αυτών των κοιμόπολεων ζει από τις ελάχιστες καλλιέργειες που επιτρέπει το κλίμα και μερικά κατοικίδια ζώα. Το εμπόριο βρίσκεται στα χέρια των «Κβάδεν», Φινλανδών μεταναστών που έχουν εγκατασταθεί εκεί από χρόνια. Άλλ' αυτοί οι έμποροι θεωρούνται φτωχοί απέναντι των νομάδων Λαπώνων που κατέχουν εκατοντάδες ή χιλιάδες τάρανδων. Αυτά τα ζώα είναι ο

ΟΙ ΝΟΜΑΔΕΣ διατηρούν τα παλιά ήθη και έθιμα. Ζουν άκομα, ως επί το πλείστον, σε καλύβες από ψάθα ή χοντρό ύφασμα και ή ζωή τους είναι ολοκληρωτικά αφιερωμένη στην κτηνοτροφία του τάρανδου.

Τον Άπρίλιο, όταν αρχίζουν να λιώνουν τα χιόνια, οι «σήντα» (γέννη, ομάδες οικογενειών) οδηγούν τα κοπάδια τους στον παγωμένο Όκεανό για να βοσκήσουν στα λειβάδια που προσαρτίζουν κατά την διάρκεια του σύντομου αρκτικού καλοκαιριού και ν' αποφύγουν τις επιθέσεις των «μύγκ» (κουνουπιών της Λαπωνίας) που αφθονούν στα έλη της ενδοχώρας. Το φθινόπωρο, οι αγέλες θα συγκεντρωθούν και πάλι. Οι Λάπωνες, τα κοπάδια τους και οι σκύλοι τους θα προχωρήσουν προς τα χειμαδιά, κοντά στα σύνορα της Φινλανδίας, εκεί όπου οι λειχήνες, κάτω από ένα μέτρο χιόνι,

θα θρέψουν τους τάρανδους ως την επόμενη άνοιξη.

Πώς ζουν αυτοί οι νομάδες; Από τους τάρανδους.

Τι τρώνε; Τάρανδους.

Πώς ντύνονται; Με δέρματα τάρανδων. Από δέρμα τάρανδου είναι τα στενά παντελόνια, που έχουν στην κατάλληλη θέση μικρές τρύπες για τον εξαερισμό. Από δέρμα τάρανδου τα γραφικά τσαρούχια με τις γυριστές πρύες τα κάτω μύτες, που είναι παραγεμισμένα με ειδικά χόρτα και προστατεύουν τα πόδια από το κρύο και το νερό. Τα παντελόνια και τα τσαρούχια κατασκευάζονται άκομα ως σήμερα αποκλειστικά από τις γυναίκες που χρησιμοποιούν τις ανένετικές ίνες των τενόντων του ζώου για κλωστή. Το ύψολοπο κοστούμι περιλαμβάνει μιά φαρδιά μπλούζα από ύφασμα θαμνιάνου με κόκκινες μπορντούρες, που τη φορτάνε γυναίκες και άνδρες. Μιά φαρδιά ζώνη από δέρμα τάρανδου στολισμένη με ψεύτικα πετράδια σφίγγει τη μπλούζα στη μέση. Στην κοιλιά βρίσκεται ή μοναδική τσέπη του ρούχου μιά πλατιά σακκούλα όπου συσσωρεύονται κάθε είδους αντικείμενα και κάνει τις γυναίκες — και τους άνδρες — να φαίνονται σ' ενδιαφέρουσα κατάσταση. Από τη ζώνη κρέμεται μιά δερμάτινη θήκη που περιέχει το μαχαίρι, αναπόσπαστο μέρος της φορεσιάς του Λάπωνα που το χρησιμοποιεί ως όπλο και ως εργαλείο.

Σε κάθε περιοχή αντιστοιχεί μιά φορεσιά με μικρές παραλλαγές από την εικόνα που δώσαμε πιο πάνω. Άλλ' ο σκούφος κυρίως κάνει τους Λάπωνες των διαφόρων περιοχών να ξεχωρίζουν. Ο σκούφος που χρησιμοποιείται στο Κωτοκεϊνό είναι του ίδιου χρώματος με την μπλούζα κι' έχει τέσσερις μύτες που κρέμονται πίσω ή στο πλάι του κεφαλιού. Στο Καραζιόκ ο σκούφος έχει επίσης τέσσερις μύτες αλλά τα χρώματα είναι λιγότερο ζωηρά και το κάλυμμα γενικά φαίνεται σά φουσκωμένο με άερα. Στην περιοχή του Καρασεουάντο, στη σουηδική Λαπωνία, ο σκούφος είναι τεράστιος, σφαιρικός και καλύπτει το μέτωπο....

★

ΟΤΑΡΑΝΔΟΣ δίνει στους Λάπωνες το δέρμα του αλλά και το γάλα και το κρέας του που καταναλώνεται υπό κάθε δυνατή μορφή: βραστό, καπνιστό και, σπανιότερα, ψητό. Τα πόδια του τάραντου θεωρούνται εξαιρετος μεζές. Οι Λάπωνες τα βράζουν χωρίς ν' αφαιρέσουν το τριχωτό δέρμα και ρουφάνε το μεδούλι με απόλαυση.

Οι Λάπωνες έχουν μάθει να πίνουν καφέ, αλλά... με αλάτι! Και ως βούτηγμα, αντί για γάλα, χρησιμοποιούν φέτες καπνιστού τάρανδου.

Είναι φιλόξενος και καλόκαρδος λαός, αλλά σιγά — σιγά τα παλιά τους έθιμα εξαφανίζονται, ή «πρόδοος» χτυπάει την πόρτα τους. Τα παιδιά πηγαίνουν τώρα στο σχολείο και, όταν μεγαλώσουν, υπηρετούν στο νορβηγικό στρατό. Σε λίγο οι Λάπωνες δε θα υπάρχουν...

Η ΓΥΜΝΗ ΜΑΡΙΑ

SAMUEL EDWARDS MET: ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

Η «Ντυμένη Μάγια». Είναι ο δεύτερος ζωγραφικός πίνακας του Γκόγια με μοντέλλο τη Δούκισσα του Άλμπα, που βρίσκεται στο Μουσείο του Πράντο.

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Ο μεγάλος ζωγράφος της Ισπανίας Φραντζίσκο Γκόγια είχε μιά περιπετειώδη ιστορία, προτού αναγνωριστεί πρώτος ζωγράφος της ισπανικής Αύλης. Σ' όλο αυτό το διάστημα υπήρχε μιά ακήρυκτη έχθρότητα ανάμεσα σ' αυτόν και την πανέμορφη Δούκισσα του Άλμπα. Σε μιά συμπλοκή του λαού και της αστυνομίας, ο Γκόγια σώζει τη Δούκισσα που παραστέκεται πάντα στους αγώνες του λαού εναντίον της απολυταρχίας. Η μόνη έχθρότητα εκδηλώνεται σ' ένα άμοιβαίο, απειθαρχητο έρωτικό πάθος. Ο πρωθυπουργός της Ισπανίας εξορίζει τη Δούκισσα κι' ο Γκόγια, αγνοώντας τι είχε μεσολαδήσει, την κυνηγάει να την ανακαλύψει στο χτήμα της.

14ον

Η Μαρία Γκαϊετάνα ήτανε καθισμένη μπροστά στην τουαλέτα, δουρτίζοντας τα μαλλιά της. Το πρόσωπό της ήταν άδαφο κι' ο Φραντζίσκο, παρ' όλη του τη λύσσα, δεν μπόρεσε να μην θαμνωθεί απ' την όμορφιά της. Το δέρμα της ήταν χρυσό κι' απαλό, τα χείλη της άλικα και κόκκινα και τα μάτια της πελώρια. Σαφνικά τον είδε μες στον καθρέφτη, αναπήδησε, ενώ ή βούρσα της κυλούσε στο πάτωμα.

Πώς τολμάτε να μπαίνετε έτσι; Πώς τόλμησε να μου το σκάσει; Έκείνη κράτησε την απάντησή της, στράφηκε άογα και σηκώθηκε. Φορούσε ένα απλό ταξιδιωτικό φουστάνι από ανοιχτό γκριζο μετάξι. Του φάνηκε πως δεν ήταν τώρα μιά Δούκισσα, παρά μονάχα μιά προκλητική νέα γυναίκα.

Πώς έμαδες, ότι βρίσκομουν εδώ; Άνότητα έρώτηση! Άκόμη κι' ο ίδιος ξεφανίστηκε με τη βραχνιά της φωνής του. Σίγουρα μιά γυναίκα, με τη δική σου πείρα, μπορούσε να βρει

κάτι καλύτερο. Πού είναι ή σπιρτάδα σου; Πού είναι τα κόλπα σου, που σ' έκαναν τόσο ξακουστή; Με απογοητεύεις.

Η πίκρα του την κέντριζε. Έκλεισε για μιά στιγμή τα μάτια της. — Σε παρακαλώ, του είπε με πόνο. Φύγε. Σ' είχα προειδοποιήσει για μένα. Για καλό σου.

Ο Φραντζίσκο την άρπαξε και τα δυνατά του δάχτυλα μπηχτήκανε στους ώμους της. Έκείνη δεν δόγηξε, παρ' όλο που πονούσε.

Έχεις αδύνατη μνήμη, Μαρία. Η, ίσως να σε καλοκεύουν τόσο πολλοί άντρες, που να τους μεπερδύνεις. Μήπως, όμως, θυμάσαι αν σου ελπα πως σ' αγαπώ; Αυτό ήταν αληθινό. Κι' εγώ δεν χαρίζω την καρδιά μου εππόλεια.

Την έπνιξε ένας λυγμός και πάσχησε να του ξεφύγει.

Έκείνος δεν μπορούσε πιά να συγκρατήσει την όργη του κι' ασυναίσθητα άρχισε να την τρανάζει. Η Μαρία αντιστάθηκε λίγο και μετά αφέθηκε, με τα χέρια κρεμασμένα. Ο Φραντζίσκο έμοιαζε δαιμονισμένος και δεν μπορούσε να συγκρατηθεί. Έξακολούθησε ώσπου πόνεσαν τα χέρια του, ώσπου κόπηκε ή ανάσα του. Τότε μονάχα την άφησε και στάθηκε κυττάζοντάς την. Για πρώτη φορά παρατήρησε πως της είχε ξεσηκώσει το φουστάνι και πως την είχε γυμνώσει ως τη μέση. Ένοιασε τον πόθο του να ξυπνάει και να τον κυριεύει.

Έκείνη κατάλαβε με μιάς, πως ο πόθος του γι' αυτήν ήταν πολύ περισσότερο από σαρκικός. Έδειχνε τόσο αδύναμη, τόσο εγκαταλειμμένη που τον πλημμύρισε ένα αναπάντεχο κύμα τρυφεράδας. Τον είχε κοροϊδέψει, αλλά παρά την προσπαθειά της να τον ταπεινώσει, ή άγάπη του για κείνη ήταν ζωηρή, αδύκομητη. Την πήρε στην αγκαλιά του, απαλά σταθερά και την φίλησε. Εκείνη δεν αντιστάθηκε, αλλά έμεινε άψυχη με τα χείλη ψυχρά. Τα χέρια του κινή

θησαν απ' την αρχή της πλάτης της στους γυμνούς της ώμους κι' έπειτα στην αρμονική γραμμή των γοφών της. Άραγά, βαθμιαία, εκείνη σκίτησε, και μια φλόγα άρχισε να την καίει. Τύλιξε τα μπράτσα της στο λαιμό του κι' ένα χέρι άρπαξε το κεφάλι του. Τό στόμα της σάλεψε κάτω απ' το δικό του κι' αυτός ένοιωθε τη ζεστή της άνασα. Σηκώνοντας την ψηλά την έφερε στο τεράστιο κρεβάτι, στη γωνιά της κάμαρας..

Τώρα ξεκουράζονταν δουδοί. Την κρατούσε στην άγκαλιά του και σκεφτότανε. Θάπρεπε να νοιώθει κάποιον θρίαμβο, αλλά κάτι του πλάκωνε την καρδιά. Είχε χαρεί το κομμάτι αυτής της γυναίκας, αλλά δεν την είχε κατακτήσει. Του ξέφυγε ακόμα, και άρνιότανε την αγάπη του, διατηρώντας ένα φράγμα ανάμεσά τους.

Η Μαρία Γκαυετάνα, με το πρόσωπο χαμένο στο στήθος του, κάτι μουμούρισε, μα τα λόγια της ήταν πνιγμένα κι' ο Φραντζίσκο μάντεψε πως έκλαιγε.

Αποτραβήχτηκε από κοντά του και τον κύτταξε δακρυσμένη.

— Πάκο, πάχαινα να σέ σταματήσω, αλλά δεν τα κατάφερα. Τώρα πρέπει να σου πω την αλήθεια. Μ' έχουν ξεορίσει απ' τη Μαδρίτη.

Την κύτταξε δουδός.

— Γυρίζοντας απ' το εργαστήρι σου, βρήκα να με περιμένει ο Ντόν Μανουέλ. Δεν μ' άφησε να γράψω σέ κανένα κι' οί άνθρωποι του με παρακολουθούσανε όπου έφυγα, τó ίδιο βράδυ.

Αφάνταστα ξαλαφρωμένος ο Φραντζίσκο, έσφιξε τη Μαρία στην άγκαλιά του και γέλασε σιγά.

— Πίστεψες, πως θα σέ παρατούσα γιατί έχεις πέσει σέ δυσμένεια; Σ' αγαπώ, Μαρία!

Δέν χρειαζότανε πιά να τού πεί, πως είχε ύποταχθει στόν Ντόν Μανουέλ για να τον σώσει, όπως κανένα άλλο, και μάντεψε πόσο ήταν άπαραίτητο να διατηρήσει την περηφάνεια του. Βρισκότανε έδω, κοντά της, κι' αυτό της έφτανε. Κι' αυτός υμνοκινδύνευε τη θέση του σάν Πρώτος Ζωγράφος για να είναι πλάι της. Άναστéναζε, δακρύνοντας:

— Η αναζήτησή μου τέλειωσε, Πάκο. Κι' εγώ σ' αγαπώ.

★

ΜΕΡΕΣ, δρομάδες κύλησαν γλυκά σέ μήνες, και τó ζευγάρι τού Σολινά περνούσε εύτυχισμένα, αποκλεισμένο απ' τόν κόσμο. Χαιρόνταν την αγάπη τους, αδιάφοροι για τά κοινοπολιά.

Τό σκάνδαλο θα ήταν ακόμα μεγαλύτερο, αν ο κόσμος γνώριζε πως ο Φραντζίσκο χρησιμοποιούσε διαρκώς τη μοντέλο τη Μαρία Γκαυετάνα. Έμπνεότανε απ' τόν έρωτά τους και κανείς απ' τούς δυό δεν τόδρωκε παράξενο μιá δούκισσα να έξυπηρετεί σα μοντέλο ένα ζωγράφο. Η άσυναγώνιστη καλλονή της έτανε να τόν μαγεύει και μερικούς μήνες έπειτα από τόν έρωχόμ του, άρχισε να τη ζωγραφίζει γυμνή.

Έκατοντάδες χρόνια οί καλλιτέχνες χρησιμοποιούσανε για γυμνό, επαγγελματίες πόρνες. Όστόσο έρωτευμένοι αυτοί, άρνήθηκαν την ψευτοπερηφάνεια κι' όταν τέλειωσε ο πίνακας τόσο ο Φραντζίσκο, όσο κι' η Μαρία ήξεραν πως αυτό ήταν ένα άριστοέργημα. Τ' άνόμασαν γελώντας «Γυμνή Μάγια», στη δύμηση της νύχτας εκείνης τού Καρ-

ναβαλιού. Όπου ανακάλυψαν την αγάπη τους.

Μόλις τέλειωσε τó έργο αυτό, ο Φραντζίσκο άρχισε να δουλεύει ένα άλλο, παρόμοιο, αλλά με τη Δούκισσα ντυμένη σέ διαφανή σαλβάρια. Τίποτε ως τώρα δεν τού είχε χαρίσει τόσην εύτυχία. Σ' όλη του τη ζωή αναζητούσε τόν έρωτα και τώρα πιά δεν ποδούσε τίποτε άλλο. Η αδιάκοπη αναζήτηση της Μαρίας είχε κι' αυτή λήξει κι' ακόμη κι' οί χωριάτες που ζούσανε στό κτήμα της, ώμολογούσαν πως δεν την είχαν δει ποτέ τους τόσο άστραφτερή.

Μιά μέρα όμως ή γλυκειά, ειδυλλιακή γαλήνη της έλλας τέλειωσε με την άφιξη μιáς ίλης ίπαικού. Ο Ίλαρχος ζήτησε την άδεια να στρατοπεδέψουν στην άκρη τού κτήματος και ή Δούκισσα δέχτηκε εύγενικά. Της άποκάλυψε πως ο στρατός έτοιμάζε μιá πορεία πός τά Πορτογαλικά σύνορα, δίχως όμως να δώσει καμμιάν εξήγηση.

Μένοντας μόνη, άρχισε να στριβει νευρικά τó δαχτυλίδι που φορούσε στό μεσαίο δάχτυλό της. Ήταν τó άγαπημένο της κόσμημα γιατί της τó είχε χαρίσει ο Γκόγια. Είχε χαράξει επάνω τ' όνομά του κι' αυτός φορούσε ένα παρόμοιο με τη λέξη «Άλμπα».

Όταν γύρισε ο Φραντζίσκο, που είχε πάει για κούμπι σέ μιá λιμνούλα, τού διηγήθηκε τó περιστατικό με τόν Ίλαρχο.

Την άκουσε προσεχτικά, αλλά εύθυμος.

— Τποθέτω πως οί Πορτογάλοι μιά άπειλούν και γι' αυτό θα γίνει, φαίνεται, κάποια παρέλαση στά σύνορα, για να τούς δείξουμε πόσο πύδ δυνατοί είμαστε.

— Άνοησίες. Αυτό τó ξέρουν καλά. Δεν καταλαβαίνει, Πάκο; Ο κίνδυνος της Ίσπανίας είναι απ' τόν Ναπολέοντα! Έτσι μένει ελεύθερος ο δρόμος του.

— Και γιατί ο Γκοντόν να φτάσει στά άκρα; Άν ήθελε να μπάσει τόν Γάλλο θα τó κατάφερνε, δίχως να κοιβαλήσει τó στρατό στην άλλη άκρη της χώρας.

— Αυτό ακριβώς! Δεν θα μπορούσε. Οί στρατιώτες δεν θέλουνε να γίνει ή Ίσπανία κτήμα τού Ναπολέοντα. Ο στρατός θα ένωθεί με τούς έπαναστάτες.

— Μη συγχύζεσαι, Μαρία. Δεν υπάχει λόγος.

— Τι; Θεωρείς άσήμαντη την εισβολή ένός Γάλλου;

Σηκώθηκε φουρτουνιασμένη.

— Ναι. Πιστεύω πως ο Ναπολέων θα δώσει στό λαό μας την ποθητή λευτεριά.

— Τότε είσαι θλάκας! τού άπάντησε τυφλωμένη απ' την όργη της.

Εκείνος μάντεψε πως, αν έλεγε άλλη μιá λέξη, θα γινότανε άγριος κανάς. Άποκλήθηκε στυφά και βγήκε έξω. Άποφάσισε να σκαρφλώσει στούς λόφους και να περάσει μερικές ώρες κοντά στούς χωριάτες.. Σάν ξαναγύριζε, όλα θα είχαν λησμονηθεί.

Μετανοιμένη ή Μαρία Γκαυετάνα, έτοιμάστηκε να τόν άκολουθήσει, αλλά εκείνος είχε κι' άλλας χαθεί. Κάθισε λυπημένη περιμένοντας τó γυρισμό του, πασχίζοντας να μη σκέφτεται τó στρατό και τη Πορτογαλία. Λίγο άργότερα, άκουσε ποδοβολήτá άλλων.

Σέ λίγο, μπήκε άνήσυχη ή ντόνα Άντίνα.

— Ήθε ο Ντόν Μανουέλ Γκοντόν και σάς παρακαλεί να τόν δεχθείτε.

Κρύβοντας τó ξάφνιασμά της ή Δούκισ-

σα, λυπήθηκε που ήταν τόσο άπλά ντυμένη. Τού έκαμε μεγάλη έντύπωση ή κομψότητα κι' όταν ήταν καλοντυμένη της ήταν εύκολότερο να τόν μανουβράρει.

Ο Πρωθυπουργός φορώντας την πρασινόχρωστη στολή τού στρατηγού, μπήκε στό δωμάτιο, κρατώντας ένα μαστίγιο. Η Δούκισσα σηκώθηκε άργά.

— Τι έκπληξη! Μήπως ήρθατε να σιγονρευτείτε, πως δεν τó έχω σκάσει;

— Μπορώ να καθίσω; Βαρετή ή στρατιωτική ζωή. Πορείες, πειθαρχία και άντρες, μονάχα άντρες.

Γέλασε με τó άστείο του.

—Βέβαια, δεν είναι ή ζωή που σάς πρέπει, Ντόν Μανουέλ.

— Σωστά, Ίψηλοτάτη. Είμαστε κι' οί δυό φυλακισμένοι. Ο στρατός με κουράζει, και πιστεύω πως κι' εσείς θα πλητίτετε έδω.

Έορξε μιá ματιά γύρω του και παρατήρησε τέσσερις - πέντε καμβάδες τού Γκόγια, καθώς και τη «Γυμνή Μάγια». Ξαφνίστηκε, αλλά σά διπλωμάτης έκρυψε τά αισθήματά του και, παρ' όλο που θα ήθελε να μελετήσει τó έργο, πύδ προσεχτικά, κρατήθηκε.

— Άν και δείχνετε να καλοπερνάτε έδω. Έχετε άπορρήνη άκόμη πύδ πολύ. Φαίνεται να σάς ώφέλησε ο άέρας της έξοχης.

Εκείνη έμεινε σιωπηλή.

— Τό ξέρετε, πως μās λείψατε στη Μαδρίτη; Έξακολούθησε ο Γκοντόν, χτυπώντας τó καμπίκι στίς μπότες του. Η πόλη άλλαξε δίχως έσας. Σ' αυτό συμφωνούν όλοι σας οί φίλοι.

— Δεν παραπονιέμαι.

— Είστε πολύ εύγενικά!

Ίσως να είχε ξεσυνηθίσει, αλλά τó φλέρτ την ένωχλούσε. Καλ τó σπουδαιότερο, όπου νάναι ο Φραντζίσκο θα γύριζε και θα ήθελε να έμποδισει μιá συνάντηση ανάμεσα σ' αυτόν και τόν Πρωθυπουργό.

— Δεν ήρθατε στη Σολινά για να μου κάνετε κομπλιμέντα. Γιατί βρίσκεστε έδω;

— Ίσως μπορέσω να πείσω τις Μεγαλειότητές τους να σάς επιτρέψουν να γυρίσετε στη Μαδρίτη.

Της πρόσφερε κάτι που για κείνην δεν είχε καμμιάν αξία. Είχε κοντά της τó Φραντζίσκο και δεν νοιαζότανε για τίποτε άλλο.

— Ποιοι είναι οί όροι σας; τόν ρώτησε.

— Θα μιλήσω άνοιχτά. Ο Ναπολέων χτυπάει την πόρτα της Ίσπανίας. Έπιμένει σέ μιá σύμφιξη της συμμαχίας μας. Άν δεν συμφωνήσουμε στούς όρους του, θα μās μεταχειριστεί σάν κατωχημένη επαρχία. Είναι, λοιπόν, καλύτερα να είμαστε φίλοι του.

— Έχετε ένα δύσκολο πρόβλημα, έ; Δέν θέλω να σάς άπενθυμίσω πως ο Ναπολέων δεν είναι δικός σας σύμμαχος, ούτε της Ίσπανίας.

— Η φίλια δυνάμεινε με τη φιλοδοξία.

— Φιλοδοξία τίνος, Ντόν Μανουέλ; Τού Ναπολέοντα ή τού Γκοντόν;

— Προτιμώ τη φίλια ανάμεσα στούς Ίσπανούς. Εσείς; Οί Ίσπανοί όλον τόν τάξεων εξακολουθούν να σάς σέφτονται με τρυφερότητα, παρ' όλη σας την άπουσία. Ο λαός είναι αντίθετος στη συμμαχία μου με τούς Γάλλους. Άν όμως την άποστηρίζετε εσείς, θα την παραδεχτούνε με λιγώτερη έχθρότητα.

Η ΣΤΝΕΧΕΙΑ: Στό επόμενο

ΘΑΝΟΣ ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 14

στικής του άπελπισίας. Είναι φαινόμενο τού καιρού και της εποχής, που έχασε τόν προσανατολισμό της και ζητεί με άγωνία τó σωτήριο πελαγίσιο πανί στό σκοτάδι τού ναυαγίου της. Η εποχή μας είναι όμολογούμενως άμείλιχτη και ποτέ δεν άφήνει τόν άνθρωπο να ένδοσκοπηθεί και να βρεί την όδο της ψυχικής του λυτρώσεως. Άς έλπίσουμε ότι, άργά ή πολύ σύντομα, θα μās δείξει ή παγκόσμια πυξίδα τó Βορρά και τó Νότο.

— Άπό τά χέρια σας βγήκαν ίκανοί και διακεκριμένοι ήθοιοι που κρατούν τó προβάδισμα. Μήπως κατέχετε τó μυστικό να μεταδίνετε τη δική σας φωτιά;

— Ναι αυτό είναι σωστό και βλέπω με ψυχική άγαλλίαση, πως οί μαθηταί μου Άλεξανδράκης, Συνοδινού, Βουγιουκλάκη, Παπαμιχαήλ, Χριστίνα Σύλβα, Νίκος Ξανθόπουλος κλπ., κέρδισαν πολύ στον φοβάται μήπως έπηρεάσουν τούς ένόρχους και διατάζει να διαγραφούν οί έρωτήσεις και οί άπαντήσεις από τά πρακτικά.

— Δέν τίθεται παρά ένα ζήτημα, λέει ο πρόεδρος. Ο κατηγορούμενος δίδασκε τίς θεωρίες τού Δαρβίνου, ναι ή όχι; Όλα τ' άλλα είναι άσχετα με την ύπόθεση που δικάζουμε.

— Έντιμότε, χάνουμε τόν καιρό μας, παρατηρεί ο Ντάροου. Δέ μένει παρά να άπαγορευτεί στούς ένόρχους μιá καταδικαστική άπόφαση.

Δέ χρειάζεται παραπάνω από δεκαπέντε λεπτά για να έκδοθεί ή έτυμγορία τών ένόρχων. Ένοχος ο κατηγορούμενος! Ο Σκόδρας καταδικάζεται σέ πρόστιμο έκαστο δολλαρίων και, φυσικά, χάνει τη θέση του.

★

Ο ΜΙΡΑΓΙΑΝ δέ θα ζήσει πολύ για να χαρεί την άμφίβολη νίκη του. Θα πεθάνει λίγες μέρες μετά την άπόφαση. Έτσι, δέ θα μάθει ότι τó Άνώτατο Δικαστήριο τού Τέννεσση άκούωσε την καταδίκη για λόγους τυπικούς, αλλά χωρίς να δεχθεί την αντίσυνταγματικότητα τού νόμου.

Στην πραγματικότητα, ο Δαρβίνος που είχε χάσει την ύπόθεσή του στό δικαστήριο τού Ντέιτον, την έκέδωσε άναμφισβήτητα στά μάτια της άμερικανικής κοινής Γνώμης. Η πολύχροτη δίχη ύπηρεζε ή καλύτερη διαφήμιση για τη θεωρία της εξέλιξης. Οί πύθηκοί βγήκαν κερδισμένοι!

ΓΚΑΙΤΕ ΚΑΙ ΚΑΡΛΟΤΤΑ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ: ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛ. 32

γαν με τούς πλοκάμους τους τις εθεοθεριανές ύδριες». Έγραφαν τραγούδια για τó Βέρθερο, αυτοκτονούσαν όπως ο Βέρθερος. Άκόμα και οί Γάλλοι, τόσο συχνά υπεροπτικοί για τά ξένα λογοτεχνικά έργα, ύποδέχθηκαν μ' ένθουσιασμό τó έργο τού Γκαίτε. Άπό την έποχή τού Ρουσσά, κανέναν συγγραφέα δεν είχε τόσο συγκινήσει την Εύρώπη.

Ο Γκαίτε άπάντησε στό γράμμα της Καρλόττας χωρίς να δικαιολογηθεί:

«Ω, σεις, άνθρωποι ολιγόπιστοι! Άν μπορούσατε να νοιώσατε κατά τó ένα χιλιοστό αυτό που αντίλασσωπενεί ο Βέρθερος για χιλιάδες καρδιές, δεν θα λογαριάζατε τη θυσία που κάνατε γι' αυτόν»...

(Με τη λέξη «θυσία» έννοούσε τó μικρό σκάνδαλο που ύπέστησαν οί Κέστνερ έξέ άφορηής τού διδίου). Έπειτα απ' αυτό τó γράμμα έπαψε ν' άλληλογραφεί τακτικά με την Καρλόττα και τόν άνδρα της.

Ο ΒΕΡΘΕΡΟΣ ΔΕΝ ΠΙΘΗΚΩΝΕ

Τό 1816 ή φράον Κέστνερ, χήρα 69 έτών, άσχημη αλλά γεμάτη καλωσύνη και ζωτικότητα, έπεσεέφθηκε την Αύτου έξοχότητα τόν ύπουργόν Βόλφραμζφον Γκαίτε στη Βαϊμάρη.

Βοήκε ένα εύγενικό γεροντάκι, στά χαρακτηριστικά τού όποιου μάταια προσπάθησε να θυμηθεί τó πρόσωπο τού τρελλού από έρωτα νεαρού. Ο Γκαίτε δεν ήξερε τί να πεί.

Στό τέλος, ο ύπουργός πρόσφερε στη γρηά κυρία τó θεωρείο του. Φεύγοντας, ή Καρλόττα Κέστνερ σκεφτόταν: «Άν τόν είχα συναντήσει κατά τύχη στό δρόμο χωρίς να ξέρω τ' όνομά του, δέ θα μου έκανε καμιά έντύπωση»...

Η αλήθεια ήταν, ότι ο δόκτωρ Γκαίτε τού Βέτσλαρ είχε πεθάνει από καρδιά. Είχε πεθάνει και ή φρουλάιν Καρλόττα Μπούφ που άγαπούσε τόσο τó ιχωρό και τούς περιπάτους στό περγαρόφωτο. Άπ' όλα τά πρόσωπα αυτής της ιστορίας ένα μονάχα ζούσε ακόμα στίς καρδιές τών ανθρώπων: ο άτυχος Βέρθερος...

ΤΕΛΟΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κύριο Α. Άκρίτα
Διευθυντή τού «ΚΟΣΜΟΥ»
Ένταύθα

Άγαπητέ φίλε,

Εύχαριστώ θερμά τόν κ. Π. Κοιναίο για τη συμπάθεια με την όποια μετέδωσε τη συνομιλία μας στό φύλλο τού «Κόσμου» ύπ' αριθ. 46 και για την κατανόησή του.

Επειδή όμως ή συζήτησή μας έγινε άβόρημη, χωρίς έτοιμα έρωτήματα και σημειώσεις, και είναι πιθανό να μην εξηγήθηκα καλά σέ ώρισμένα σημεία, νομίζω πως πρέπει να δώσω έδω τις άκόλουθες διασαφήσεις.

Δέν θέλησα να πω ότι κανένα ελληνικό θεατρικό έργο δεν κατέκτησε τó κοινό μας έκτός από τις σατυρικές μας κομωδίες. Αυτό, βέβαια, δεν είναι σωστό γιατί αρκετά νεοελληνικά δράματα, των παλαιών γενιών και τών συγχρόνων μας, σημείωσαν έπιτυχία άναμφισβήτητη. Έκείνο που ύποστηρίζω είναι ότι τó κοινό μας γενικά δείχνει μιá άπροθυμία, μιá δυσπιστία πός τó σοβαρό νεοελληνικό θέατρο, μιá προκατάληψη που πρέπει να την άπερνικήσουμε.

Επίσης δέν έννοούσα ότι μόνον ή Κατίνα Παξινού, ή Άννα Συνοδινού, ο Άλέξης Μινωτής και ο Θάνος Κωτσόπουλος μπορούν να παίξουν άρχαία τραγούδια. Η γνώμη μου είναι ότι μόνο σ' αυτούς τούς τέσσερις στηρίζομαστε σήμερα για τούς μεγάλους ρόλους της άρχαίας τραγωδίας και ότι αυτό είναι επικίνδυνο. Άν ο ένας απ' αυτούς έμποδιστεί να εργαστεί, για όποιονδήποτε λόγο, δημιουργείται άμέσως ένα κενό που μπορεί να κλυαίσει όλόκληρη την προσπάθεια. Για τούτο πρέπει άπαραιτήτως να αναδείξουμε και άλλους τραγικούς πρωταγωνιστές.

Με φιλικούς χαιρετισμούς,
Γ. ΘΕΟΤΟΚΑΣ

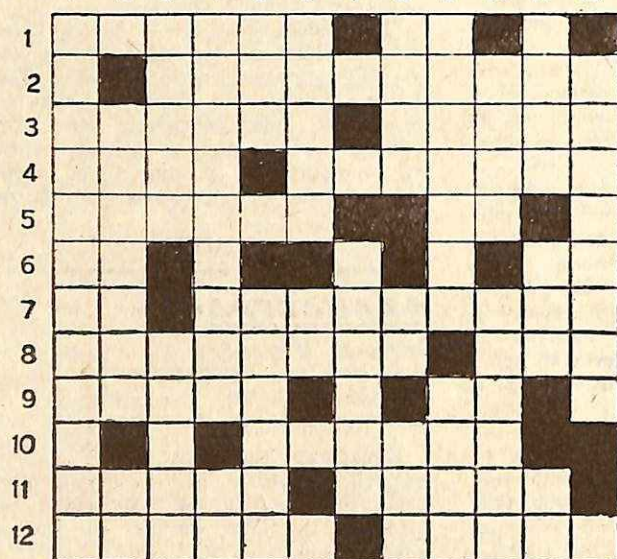
ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

1. Ποιότης χαλιών. — 'Ο μεγαλύτερος αντίπαλος της δημοκρατικής μεταρρυθμίσεως του Λουθήρου.
2. 'Αποτελούσαν ένα ισχυρό αρχαίο ελληνικό κράτος.
3. Είναι ή δημοπλάτη — 'Υπάρχει σε κάθε ψησταριά.
4. 'Ενα από τὸ ὅσπ'α τοῦ οινικοῦ διαφράγματος. — 'Υπονοεῖ τὸ ἰδιανικόν.
5. Πόλις τῆς Ε.Σ.Σ.Δ., ἐνὰ ἀπὸ τὰ διοικητικὰ τῆς κέντρα. — Προέβλεπε τῆς δημοτικῆς.
6. Στὴν Βελγικὴ αὐτὴ πόλι διεξήχθη ἡ τελευταία μάχη τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου πολέμου. — Συμβολίζει, χημ-

7. χῶρος. — Τὴν χαρακτηρίζει ἡ λεπτότης.
8. 'Η Ἀττικὴ ἔχει δύο. — Είναι τὸ ἀντίθετον τῆς... ζότας, ὅσο περισσότερο γεννάει τόσο τρυφερότερη γίνεται.
9. Θύματα ἐπικαίρου ἐορτῆς. — Τὸ παράγει ἡ δεύτερη χορδὴ τοῦ βιολιού.
10. 'Αριστοτέλεια τοῦ Κερουμπίνι, πὺν μᾶς θυμίζει τὴν Μαρία Κάλας.
11. 'Εκφράζει εὐχὴν. — Συντομογραφία ἀνέμου. — Τὸ κορίτσι αὐτὸ ἔπαθε... συγκοπήν.
12. 'Απόλεια τῆς συνειδήσεως, λήθαργοι (δοτ. καθαρ). — Μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ βοηθικόν.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

κῶς, τὸ λίθινον.

7. Δύο συνεχόμενα στὸ ἀλφάβητο σύμφωνα. — Σπουδαῖον ὄργανον τοῦ μολύβδου, πὺν, στὴν Ἑλλάδα, ἀνευρίσκεται κυρίως εἰς τὸ Λαόνιον.
8. 'Αναφυκτικόν. — Στρατιωτικὸν παράγγελμα.
9. Συστάς 300 περίπου νησιῶν μεταξὺ Σουηδίας καὶ Φινλανδίας. — Γράμματα ἀπὸ τό... Ρούρ.
10. 'Ο ἐκδότης τοῦ «'Ασμοδαίου».
11. Σὲ πόλι τῆς ἐγγενήθη ὁ Θαλῆς. — Τὸ σπουδαιότερον ὄρος τῆς Ἑλληνικῆς γεωσυνήσου.
12. Είναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς Ὀλλανδίας. — Γνωστὴ νησίς τοῦ Ἰονίου πελάγους, πὺν ἀνήκει στὴν Ἀλβανίαν.

10. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ οὐσιαστικῶν μὴ ὀνομαζομένων. — 'Η πατρίς τοῦ ἀποστόλου Παύλου.
 11. Κακόφημον κέντρον (γεν.). — 'Ὅπως σαιξπηρικοῦ ἔργου, ὅθι τῆς ἀχαριστίας τῶ δύο θυγατέρων του.
 12. Σὺγχυσις, ἐκρόβησις (δημ.).
- ΛΗΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ
1. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ 2. Τ. ΠΟΘΗΚΟΦΤΛΑΣ 3. ΑΙΜΟ-ΑΡΑΓΕΣ 4. ΤΟ- ΝΕΡΟ — ΞΑΝΑ 5. ΘΥΤΑΛΙΣ — ΤΡ (τάφρος) 6. ΡΟΤΣ — ΤΑΡΙΑ 7. Α.Π. — ΜΑΜ Κ. Κ. (Κ. Καραμανλῆς) 8. ΤΑΛΟΒΑΜΒΑΞ 9. ΣΚΗ ΝΟΓΡΑΦΙΑΣ 10. ΤΗΝ — ΤΝΙΣ—ΦΙ 11. ΗΣ — ΚΟ-ΤΙΝΟΣ 12. ΑΝΑΣΑΣ — ΣΑΜ.
- ΚΑΘΕΤΩΣ
1. Παρασκευάζονται μὲ ρύζι καὶ κινῶ.
 2. Ξενικὸς τρόπος παρασκευῆς κρέατος. — Κατάληξις μετοχῶν.
 3. Περικλείει φάρμακον δυσαρέστου γεύσεως. — 'Εχει καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀφρητοῦ, τῆς πηγῆς.
 4. 'Εστεγασμένος κλειστός

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

Τὸ πορτογαλικὸν πρακτορεῖον εἰδήσεων «Λουζιτάνια» μεταδίδει σοβαρώτατα ὅτι ἱπτάμενος δίσκος μὲ τέσσερις ταξιδωτές τοῦ Διαστήματος προσγειώθηκε ἀναμείλως στὴ Μοζαμβίκη καὶ κατεστράφη ἀπὸ ἐκρηξήν. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς εἶδαν νὰ διασχίζει κάθεται τὸν οὐρανὸν ἕνα στρογγυλὸ ἀντικείμενον μὲ χρώμα πορτοκαλὶ πὺν ἐξέπεμπε λάμψεις. Τὸ μυστηριώδες ἀντικείμενον ἐξεροράγη μετὰ τὴν προσγειώσιν του, ἀλλὰ τέσσερα ὄντα μικρόσωμα μὲ ἀνθρώπιν μορφή πρόφτασαν ν' ἀποβιβασθοῦν καὶ νὰ ἐξαφανισθοῦν... Αὐτὰ τὰ τρομερὰ πράγματα συνέβησαν στὴν ἀκτὴ τῆς Μοζαμβίκης.

★

Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰωνοβίων στὴν ΕΣΣΔ εἶναι τρεῖς φορές μεγαλύτερος παρὰ στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ἰσχυρίζονται οἱ Ρῶσοι. Σὲ ἕνα ἐκατομύριο κατοίκων τῆς Ρωσίας ἀντιστοιχοῦν 81 Μαθουσαλαί, ἐνῶ στίς ΗΠΑ μόνο 30. Ἡ ἀνάλυση τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1959 δείχνει ὅτι ὑπάρχουν σήμερα στὴ Ρωσία 849.000 ἄτομα ἡλικίας 80.—98 ἐτῶν, 100.000 ἄτομα 90.—99 ἐτῶν καὶ 9.500 ἄτομα πάνω ἀπὸ 100 ἐτῶν. Ἀπὸ τοὺς αἰωνόβιους οἱ ἐκατὸ πέριπου εἶναι ἡλικίας 120 — 156. Οἱ περισσότεροι κατοικοῦν στίς ἀγροτικὰς περιοχὰς καί, κατὰ σύμπτωση, ἔχουν ὅλοι χάσει τὰ πιστοποιητικὰ τῆς γεννησέως τους!

★

Βορείως τοῦ Ἰρκούτσκ, στὴν ἀνατολικὴ Σιβηρία, ἀνεκαλύφθησαν κρυσταλλοὶ τοῦ σπανιωτάτου ὄρυκτοῦ μονασάνιτου πὺν ἔχει τὴ σκληρότητα τοῦ ἀδάμαντος. Τὸ ὄρυκτο πῆρε τ' ὄνομά ἀπὸ τὸν Γάλλο ἐπιστήμονα Μουασάν πὺν τὸ ἀνεκάλυψε πρὸ 50 ἐτῶν στὰ ὑπολείμματα μετεωρίτου πὺν ἔπεσε στὴν κοιλάδα τοῦ Διαβόλου τῆς Ἀριζόνας (ΗΠΑ). Ἀπὸ τότε δὲν ξαναβρέθηκε ποτὲ μονασάνιτης καὶ οἱ ἐπιστήμονες ὁκέθεται νὰ εἶναι συστατικὸ μόνον τῶν μετεωριτῶν. Ἀλλ' οἱ Σοβιετικοὶ ἐπιστήμονες πιστεύουν ὅτι ὁ μονασάνιτης μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἔνδειξη ἀδάμαντοφόρων κοιτασμάτων.

★

Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀφροδίτης.

7. ΧΟΡΟΙ — ΑΜΡΙΤΑ 8. ΕΦΑ — ΣΤΜΒΑΣΙΣ 9. ΙΤΓΕ — ΦΑ 10. ΑΛΕΑ — ΞΙΦΟΣ 11. ΑΣΝΤΙΚ — Α'Ι'ΣΑ 12 ΕΞ — ΑΡΑΚΑΣ.

δίτης περιέχει περισσότερους ὕδατους ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Γῆς. Αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικὸ συμπέρασμα στὸ ὁποῖο ὀδηγοῦν οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν δυν Ἀμερικανῶν ἀεροναυτῶν οἱ ὁποῖοι ἔκαναν παρατηρήσεις τῆς Ἀφροδίτης τὸ περασμένο φθινόπωρον ἀπὸ ἀερόστατο πὺν εἶχε ἀνέβει σὲ ὕψος 24.300 μέτρων. Οἱ δυν Ἀμερικανοὶ εἶχαν ἀπογειωθεῖ ἀπὸ τὴ Νότιο Ντακότα στίς 28 Νοεμβρίου καὶ πραγματοποιήσαν τὶς παρατηρήσεις τους μὲ κατοπτρικὸ τηλεσκόπιο. Ἀπὸ τὶς παρατηρήσεις αὐτὰς συνάγεται ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀφροδίτης περιέχει ποσότητα νεροῦ τριπλασία τῆς γῆνης ἀτμόσφαιρας. Ἡ θερμοκρασία στὴν Ἀφροδίτη ὑπολογίζεται σὲ λιγώτερον ἀπὸ 39 βαθμοὺς ἐκατοντάδου.

★

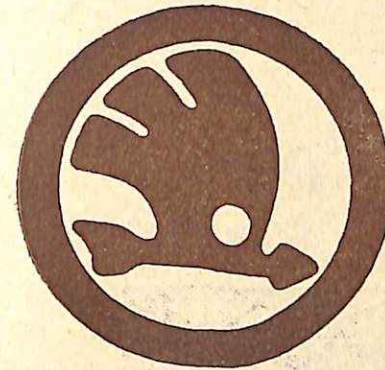
Στὸ ἐτήσιο συνέδριον τῶν Ἀμερικανῶν γυναικολόγων ὁ δρ. Τὼν Ρόκ, τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ, ἀνεκοίνωσε τὴν ἐφεύρεσιν ἐνὸς ἐκαταποτίου κατὰ τῆς συλλήψεως ἀποτελεσματικὸν 100%. Τὸ χάπι αὐτὸ χρησιμοποιεῖται στὴ γυναικολογία ἀπὸ τὸ 1955, ἀλλὰ γιὰ ἄλλους σκοποὺς. Ὁ δρ Ρόκ ἰσχυρίζεται ὅτι μὲ τὸ χάπι αὐτὸ ἀποφεύγεται πλήρως ὁ κίνδυνος τῆς συλλήψεως σύμφωνα μὲ τὶς ὀδηγίαι τοῦ γιατροῦ. Ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων, δήλωσε ἐπίσης ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ φαρμάκου θὰ πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ ἀπὸ ὅλες τὶς θρησκείας.

★

Ὁ δρ Χέιγκεν, διευθυντὴς τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν εἰρηνικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ Διαστήματος δήλωσε πρὸ ἡμερῶν ὅτι οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες θὰ στείλουν ἄνθρωπον στὸ Διάστημα κατὰ τὸ προσεχὲς καλοκαίρι. Θὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ κάψουλα τύπου «Ερμῆς» ἡ ὁποία θὰ ἐκτοξευθεῖ μὲ πύραυλο τύπου «Ρεντστόουν» ἢ «Ατλας».

★

Ἀλλὰ οἱ πύραυλοι «Ατλας» δὲν ἔχουν τύχη. Πρὸ ἡμερῶν ἕνας τέτοιος πύραυλος ἐξεροράγη πάνω στὴν ἐξέδρα ἐκτοξεύσεως κατὰ τὴν στιγμή πὺν ἐπρόκειτο ν' ἀπογειωθεῖ γιὰ τὴν πρώτη δοκιμὴ τοῦ συστήματος τηλεκατευθύνσεως. Ἐνας ἄλλος πύραυλος τύπου «Ατλας» εἶχε ἐκτραπῇ στὴν ἐξέδρα ἐκτοξεύσεως στίς 11 Μαρτίου.

ŠKODA

ΤΑ ΑΡΙΣΤΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΤΕΡΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ
ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑΙ ΕΥΚΟΛΙΑΙ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

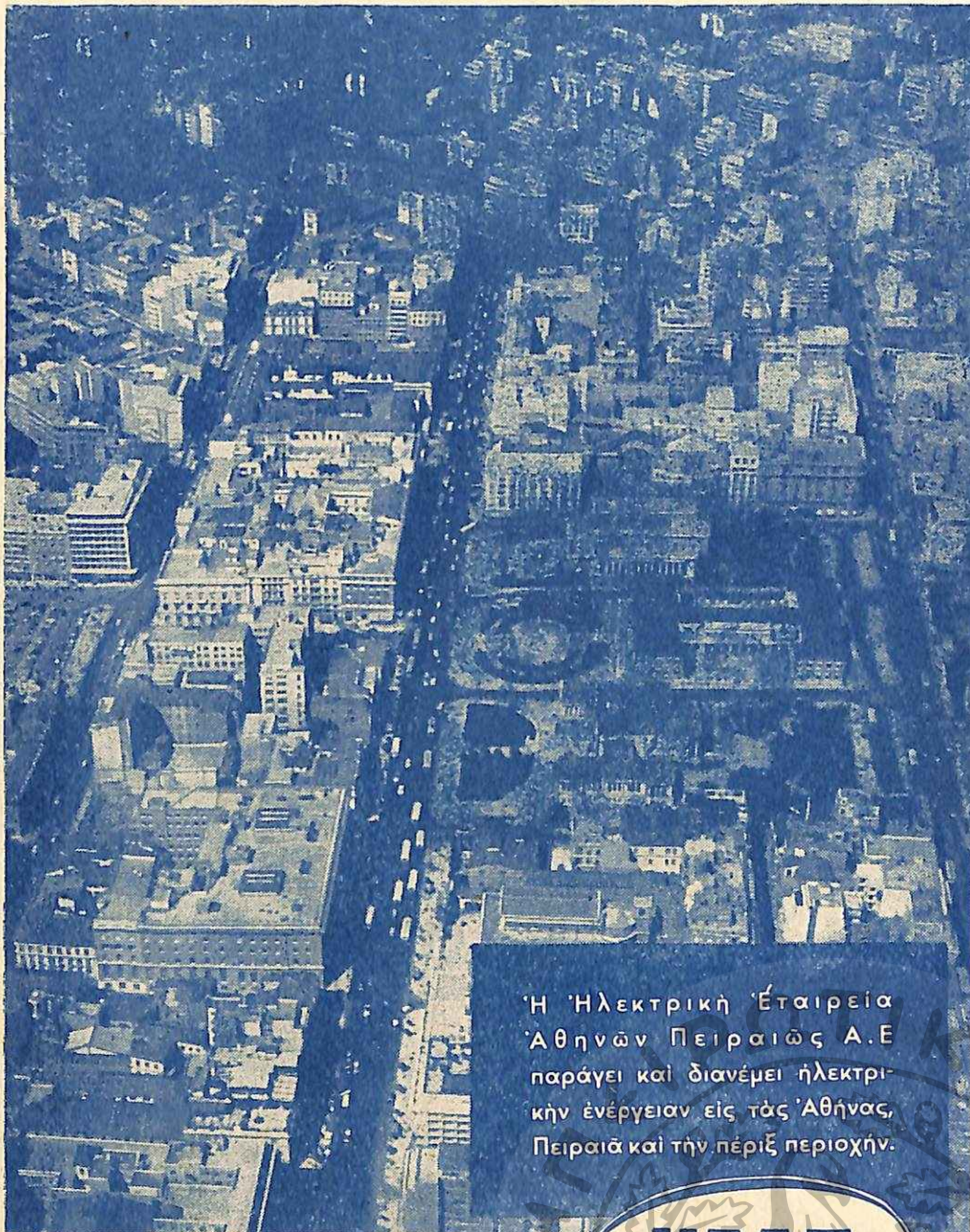
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ

“Κ.Ε.Τ.Α.Μ., Ε.Π.Ε. Λεωφ. Συγγρού 14

Τηλέφ: Ἐκθέσεως 90.753 — 90.647. Συνεργείου 90.858

ΑΠΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ἡ ΑΘΗΝΑ σήμερα εἶναι μιὰ μεγάλη πόλις

Ἡ Ἠλεκτρικὴ Ἑταιρεία
Ἀθηνῶν Πειραιῶς Α.Ε.
παράγει καὶ διανέμει ἠλεκτρι-
κὴν ἐνέργειαν εἰς τὰς Ἀθήνας,
Πειραιᾶ καὶ τὴν περίξ περιοχὴν.

ΗΕΑΠ

Πρόοδος μετὸν ἠλεγειρισμὸν

ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.

